ESO

Emprenedoria Social i Sostenible

Conéixer-te, emprendre amb els altres i cuidar el que et rodeja

2n d'ESO · Comunitat Valenciana

Jose Sande

COMPARTIENDO CONOCIMIENTO

Emprenedoria Social i Sostenible

Conéixer-te, emprendre amb els altres i cuidar el que et rodeja

2n d'ESO

Llibre de l'alumnat · Primera edició: 2026

© Jose Sande, 2026

Edita: Compartiendo Conocimiento

L'IES Ribera Norte, Valdelana, els seus personatges, els comerços del barri, les aplicacions i els altres casos ficticis del llibre són inventats; les empreses, els organismes i les dades reals duen la seua font.

Llicència del PDF gratuït i condicions d'ús: permís per a compartir i imprimir.

Com és este llibre

El teu llibre té dotze unitats de 16 pàgines. Totes seguixen el mateix recorregut: inclouen un episodi del relat i acaben amb activitats, un resum i una peça del teu projecte.

PORTADA I OBERTURA	**Les dos primeres pàgines.** La il·lustració de la unitat, el que aprendràs, una situació de partida amb els personatges de la novel·la, preguntes per a començar i el mapa de la unitat.
APARTATS	L'explicació amb casos resolts pas a pas, figures, caixes i activitats al final de cada apartat.
ARREGLAR-HO AL BARRI	Un episodi del relat del curs: el grup de 2n B de l'IES Ribera Norte prepara amb els comerços del barri, amb supervisió adulta, un projecte escolar de punt de reparació i una guia de consum responsable.
SITUACIÓ D'APRENENTATGE	Un repte que ix de l'episodi: producte, passos individuals i en grup, dades i una comprovació individual.
INFORME	Una explicació complementària, amb dades i fonts, que assenyala què sabem i quins límits tenen les conclusions.
ACTIVITATS	Comprensió, càlcul i aplicació, revisió crítica d'una resposta d'IA i una tasca individual en què apliques el que has après a un altre cas.
ESQUEMA I RESUM	El mapa de tota la unitat i les idees clau.

Les caixes

Clau. La idea que cal recordar.

Dada. Una xifra real, amb la seua font i el seu any.

La ciència diu. Una troballa de recerca, la seua font i els seus límits: què s'ha observat i què no es pot concloure.

Com decidim. Un biaix o mecanisme de l'economia del comportament que influïx en el que comprem i en com decidim.

Revisa la IA. Una resposta simulada d'un assistent d'IA, impresa, i el que has de comprovar.

Per al teu projecte. Una peça d'«El nostre barri, millor» que prepares amb el teu equip.

La norma diu. Un fragment literal d'una norma, amb el seu article i la seua font oficial.

Personatges. Lucía, Hugo, Salma, Dani, Martina i Iker estudien 2n B a l'IES Ribera Norte de Valdelana. Amb Andrés Mora, l'orientador del centre, que a més dona l'optativa, aprenen a conéixer-se, a emprendre amb els altres i a cuidar el que els rodeja.

Índex

PRIMER TRIMESTRE

Unitat 1 · Qui sóc i què sé fer 9
1.1 Qui sóc 11
1.2 Fortaleses, debilitats i suports 13
1.3 Qualitats de qui emprén 15
1.4 Gent que crea i arregla 17
1.5 Per què t'importa 18

Unitat 2 · Treballar en equip 25
2.1 Grup i equip 27
2.2 Intel·ligència emocional 29
2.3 Rols i repartiment 31
2.4 Reunions i acords 33
2.5 Conflictes 34

Unitat 3 · Veure oportunitats i crear 41
3.1 Mirar amb enfocament proactiu 43
3.2 Oportunitats en el teu entorn 45
3.3 Crear idees 47
3.4 Jugar per a decidir 49
3.5 De l'esbós al prototip 50

Unitat 4 · Emprendre per a la comunitat 57
4.1 Tres dimensions 59
4.2 El valor social de l'emprenedoria 60
4.3 Experiències a la Comunitat 62
4.4 Escoltar el barri 63
4.5 Del problema a la idea 65

SEGON TRIMESTRE

Unitat 5 · L'economia social 73
5.1 Què és l'economia social 75
5.2 Cooperatives i societats laborals 77
5.3 Associacions, fundacions i voluntariat 80
5.4 La responsabilitat social de les empreses 81
5.5 Comerç just 82

Unitat 6 · Els ODS comencen al teu barri 89
6.1 Què és l'Agenda 2030 91
6.2 Els 17 ODS 92
6.3 Els ODS a la Comunitat Valenciana 94
6.4 Desigualtats en l'activitat econòmica 96
6.5 El teu barri i els ODS 98

Unitat 7 · Economia circular i les 7R 105
7.1 De tirar a tancar el cercle ... 107
7.2 Les 7R ... 108
7.3 Val la pena arreglar-ho? ... 110
7.4 Obsolescència programada ... 113
7.5 El meu projecte d'economia circular ... 114

Unitat 8 · Un treball just 121
8.1 Un treball sostenible ... 123
8.2 El contracte de treball ... 124
8.3 La nòmina ... 126
8.4 Igualtat i escletxa salarial ... 128
8.5 Els teus drets i qui els defén ... 130

TERCER TRIMESTRE

Unitat 9 · Allò que paguem entre tots 137
9.1 Impostos, taxes i cotitzacions ... 139
9.2 Per a què servixen ... 141
9.3 Previsió social i pensions ... 144
9.4 La transició verda: qui la paga ... 145
9.5 Reptes i fites de la Comunitat Valenciana ... 146

Unitat 10 · Els meus diners i el meu estalvi 153
10.1 El meu pressupost ... 155
10.2 Estalviar amb un objectiu ... 157
10.3 Els diners amb el temps ... 159
10.4 Estalviar per a tota la vida ... 161
10.5 Deutes xicotets, costos grans ... 162

Unitat 11 · Consumir amb cap 169
11.1 Consumir amb cap ... 171
11.2 Decidir comprant ... 172
11.3 Compres per impuls ... 174
11.4 La publicitat i els seus trucs ... 176
11.5 Polítiques públiques per a consumir millor ... 178

Unitat 12 · Els meus drets i els meus tràmits 185
12.1 Drets de les persones consumidores ... 187
12.2 Quan alguna cosa ix malament: reclamar ... 188
12.3 Llegir un document ... 191
12.4 Tràmits amb les administracions ... 193
12.5 Estafes i avisos ... 194

Ferramentes 201

El nostre barri, millor

Amb el teu equip, amb els comerços del barri i amb supervisió adulta prepararu un punt de reparació escolar i una guia de consum responsable, i els presentareu en una fira final. L'alumnat no manipula endolls, cables, equips elèctrics ni càrregues pesades; d'això, i dels diners, se n'encarrega sempre una persona adulta. Cada unitat aporta una peça.

Les dotze peces

Peça E1. La meua llista de sabers (unitat 1) 21
Peça E2. Normes i rols de l'equip (unitat 2) 37
Peça E3. Banc d'idees i matriu (unitat 3) 53
Peça E4. Enquesta i mapa de necessitats (unitat 4) 69
Peça E5. Fitxa d'un comerç del barri (unitat 5) 85
Peça E6. Pla d'ODS del projecte (unitat 6) 101
Peça E7. Fitxa de reparació (el meu projecte d'economia circular) (unitat 7) 117
Peça E8. Torns i tasques del punt (unitat 8) 133
Peça E9. El comú del projecte (unitat 9) 149
Peça E10. Pressupost del punt i el meu estalvi (unitat 10) 165
Peça E11. Abans de comprar (unitat 11) 181
Peça E12. Els teus drets, reclamació i fira (unitat 12) 197

Com treballaràs. Cada peça comença en una caixa «Per al teu projecte» i es tanca en la situació d'aprenentatge. Lliuraments: UD4, idea i equip; UD8, pla del punt de reparació; UD12, dossier i fira final. Utilitza només dades fictícies, agregades o públiques; les enquestes són voluntàries, sense noms ni altres dades que identifiquen ningú, i les supervisa el professorat.

El meu registre de versions (data, canvi fet i què ha millorat)

Peça E1.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E2.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E3.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E4.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E5.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E6.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E7.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E8.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E9.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E10.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E11.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____
Peça E12.	Versió	_____	Data	_____	Revisat per _____

Arreglar-ho al barri

Cada unitat inclou, cap al final, un episodi d'«Arreglar-ho al barri», el relat del curs, que dona pas a la situació d'aprenentatge. Un grup de 2n B de l'IES Ribera Norte prepara, amb supervisió adulta i amb els comerços del barri, un projecte escolar de punt de reparació i una guia de consum responsable.

Dotze episodis. De setembre a juny, cada episodi planteja una decisió amb els conceptes de la seua unitat i acaba amb un final obert.

Després de l'episodi. La situació d'aprenentatge ix del que els passa als personatges; l'informe oferix dades contrastables i explica els seus límits.

Ficció. L'institut i els personatges són ficticis; les respostes d'IA que apareixen estan impreses i són simulades.

Qui és qui

Les persones del relat «Arreglar-ho al barri».

2n B de l'IES Ribera Norte

Lucía. Organitzada, ho compara tot; du els comptes del grup.

Hugo. Humor i decisions ràpides; alguns dissabtes observa com funciona el bar de la seua família i aprén a fixar-se en els clients; no hi treballa.

Salma. Observadora i directa; parla tres llengües i es fixa en el que els altres passen per alt.

Dani. Domina les aplicacions i els trucs del mòbil.

Martina. Esportista federada i disciplinada.

Iker. Produïx música a casa; ironia tranquil·la.

Andrés Mora. Orientador de l'IES Ribera Norte i professor de la matèria: pregunta més del que respon i demana fonts.

Un relat. L'institut, els personatges i les aplicacions del llibre són ficticis. Les respostes d'IA que apareixen estan impreses i són simulades.

UNITAT 1

Qui sóc i què sé fer

Arreglar-ho al barri · La llista de Hugo

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Reconéixer alguna cosa que saps fer i aportar-ne una prova (un exemple concret), sense contar res privat.
- Distingir una fortalesa, una debilitat i un suport.
- Nomenar les qualitats d'una persona que emprén i que crea.
- Desmuntar tres mites sobre qui emprén.
- Explicar què farem este curs amb el nostre barri.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És setembre a 2n B de l'IES Ribera Norte de Valdelana. Andrés Mora, l'orientador del centre, dona esta optativa. Quan comença el curs, demana a cada persona una llista del que sap fer, amb una prova per a cada cosa. Lucía ja ha ordenat la seua en columnes. Salma pregunta què conta com a prova. Hugo diu que ell no sap fer res d'especial. Andrés no el contradiu ni el compara amb ningú: li pregunta com ha passat la setmana. Eixa pregunta i la llista de Hugo són el fil d'esta unitat.

PER A COMENÇAR

1. Pensa en alguna cosa que saps fer bé. Com saps que la fas bé?
2. Coneixes algú que haja muntat alguna cosa pel seu compte (un negoci, un club, un taller veïnal o un canal de vídeos de reparacions)? Quines qualitats tenia?
3. Creus que una persona emprenedora naix així o es fa? Explica per què.
4. Què creus que es pot fer en un barri amb el que saben fer els seus veïns?

Qui sóc

1.1

Fortaleses

1.2

Qualitats

1.3

Gent propera

1.4

La meua actitud

1.5

1.1 Qui sóc

Abans de decidir què fer amb el que saps, cal saber què saps. I tindre'n una prova.

Comencem pel més pròxim: tu. **Conéixer-se** és saber què t'interessa, què se't dona bé i què t'importa. Són tres coses diferents.

Els **interessos** són el que et crida l'atenció i et ve de gust fer: la música, l'esport, els animals, arreglar coses. Les **habilitats** són el que saps fer: calcular un canvi, tocar un instrument, escoltar un amic, cosir un botó. Els **valors** són el que et pareix important: la justícia, l'amistat, cuidar l'entorn, complir el que s'ha promés.

Estes tres coses no sempre coincidixen i canvien amb els anys.

Ací ve el més important. Dir «sé fer açò» no basta. Una **prova** pot ser alguna cosa que vas fer, un resultat que es pot comprovar o el que conta algú que ho va vore, si vol. «Sé cuinar» és una frase. «El diumenge vaig preparar, amb una recepta, el menjar per a sis persones i puc explicar com ho vaig fer» és una prova.

CLAU

Saber fer alguna cosa no és el mateix que saber ensenyar-la, ni que saber quant val. Primer, una prova. Després, parlar de la resta.

On buscar informació sobre tu? Hi ha quatre fonts. La primera és **el que fas**: com empres part del teu temps lliure i quines tasques fas en contextos diferents. La segona és **el que et diuen**: la família, les amistats i el professorat et veuen des de fora. La tercera és **el que proves**: no sabràs si t'agrada una cosa fins que la facis. La quarta és **el que et costa**: també ensenya.

Preguntar a altres persones té el seu truc. Si preguntes «sóc bo?», potser rebràs un «sí» amable sense fets. Si preguntes «en què m'has vist ajudar algú?», rebràs un fet. Pregunta per situacions, no per etiquetes. I apunta el que et diguen tal qual, sense discutir-ho.

Cas · Quatre ratlles al mòbil

Hugo, de 13 anys, ha mirat la seua setmana en l'aplicació d'agenda del mòbil. La seua setmana apareix en quatre franges de colors. Vol saber en què ocupa el seu temps abans de dir si té alguna cosa que contar. (Dades del personatge del relat. Hugo només observa com funciona el bar de la seua família: no hi treballa.)

Ratlla	Hores a la setmana
Estudiar	14
Entrenar	5
Quedar amb amics	8
Casa i observació del bar familiar	3

Pas 1. Suma les hores: 14 + 5 + 8 + 3 = 30 hores. **Pas 2.** Calcula el percentatge de cada ratlla, dividint entre 30:

Ratlla	Càlcul	Percentatge
Estudiar	14 / 30 × 100	46,7 %
Entrenar	5 / 30 × 100	16,7 %
Quedar amb amics	8 / 30 × 100	26,7 %
Casa i observació del bar	3 / 30 × 100	10,0 %

Pas 3. Comprova la suma dels percentatges arredonits: 46,7 + 16,7 + 26,7 + 10,0 = 100,1 %, aproximadament 100 %. El 0,1 és arredoniment (punts percentuals).

Resultat: de les 30 hores apuntades, quasi la meitat (46,7 %) és estudi i només una de cada deu (10,0 %) són tasques de casa i observació del bar

Què significa: l'aplicació només mostra el que s'apunta. Hugo no veu en cap ratlla el que sap arreglar, perquè mai ho ha apuntat. Límit: el 46,7 % és de les 30 hores apuntades, no de les 168 de la setmana; l'agenda no diu quant aprén en cada ratlla. Abans de buscar el que falta, convé apuntar el que ja es fa encara que parega xicotet.

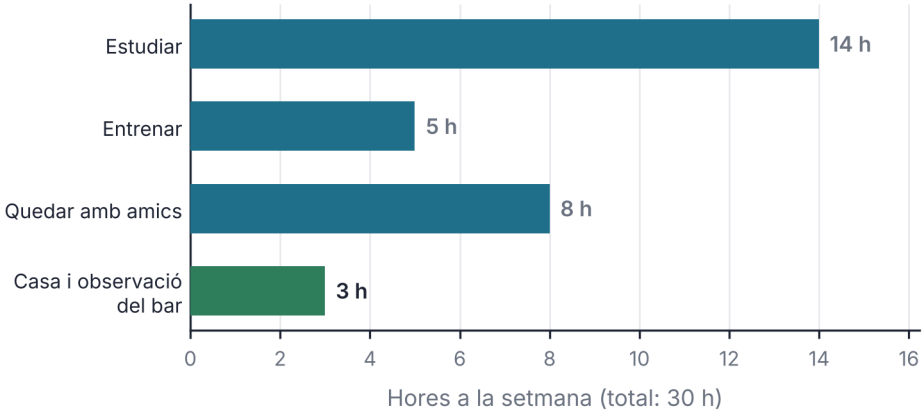

Dades fictícies

Figura 1.1. Les quatre ratlles de la setmana de Hugo, en hores; destacada, la de casa i el bar

ACTIVITATS

1. Escriu una cosa que saps fer i una prova per a ella. Després escriu una altra cosa que creus que saps fer però per a la qual ara no tens prova.
2. Mira esta frase: «Sóc molt bo amb els ordinadors». Transforma-la en dues frases que siguen proves. Pista: pregunta què vas fer, quan i amb quin resultat.
3. *Amplia.* Pregunta a una persona que et coneix bé: «En què m'has vist ajudar algú?». Apunta la resposta tal qual. Coincidix amb el que tu havies pensat?

1.2 Fortaleses, debilitats i suports

El que fas bé, el que et costa i el que t'ajudaria: tres coses que s'anoten i es comproven.

Una **fortalesa** és alguna cosa que fas bé, amb prova. Una **debilitat** és alguna cosa que et costa ara i que pots millorar. Un **suport** és el que t'ajuda a millorar: una persona, un recurs o un hàbit. Les tres s'escriuen igual: amb un fet al costat. Tindre debilitats no és una errada, i algunes demanen suports, no només esforç. Qui no les veu no pot millorar-les. I qui només veu debilitats tampoc avança.

Per a ordenar tot açò servix la **matriu de quatre caselles**. Es dibuixa un quadrat dividit en quatre i s'omplin amb frases curtes.

El que faig bé	El que em costa
Calce una taula de casa; conte ràpid el canvi	Parlar davant de molta gent
El que m'agrada	**El que m'ajudaria**
Arreglar coses xicotetes; mirar els clients	Practicar amb algú; un guió de tres frases

Cada casella s'omple amb fets, no amb adjectius (en «el que m'agrada», activitats que gaudixes). Escriu «calce una taula de casa», no «sóc manetes».

Convé distingir una **etiqueta** d'una prova. Una etiqueta és una paraula que et posen o et poses: «gandul», «llest», «matusser», «tímid». Resumix i simplifica, i quasi mai diu què vas fer. Una prova conta un fet: «esta setmana vaig entregar els tres treballs a temps». Si algú et penja una etiqueta, demana-li un fet. Si te la penges tu, demana-te el mateix.

Hi ha dues tècniques més per a conéixer-se. El **qüestionari d'interessos** és una llista d'activitats que es marquen segons el que et ve de gust fer; servix per a vore quins temes es repetixen. La **línia d'aprenentatges** és un dibuix amb aprenentatges o fites que vulgues compartir, sense dates exactes ni res privat: què vas aprendre, en quina ocasió et vas sentir orgullós i què ho va fer possible.

Les habilitats són de dos tipus. Les **habilitats tècniques** s'apliquen a tasques concretes: fer un compte, utilitzar una ferramenta, parlar un idioma. Les **habilitats personals i socials** són escoltar, organitzar-se, no rendir-se, ajudar; també s'observen i es milloren. Un equip necessita les dues.

COM DECIDIM

De vegades ens donem més mèrit del que podem provar. Altres vegades, menys: pensem «açò no conta» i ho esborrem de la llista. No és un biaix amb nom científic, sinó una tendència habitual. Quan dubtes, pregunta't: tinc una prova? Si en tens, conta.

Cas · Amb prova o sense prova?

Hugo escriu nou coses que sap fer. Sis tenen una prova, és a dir, un fet que pot ensenyar. Tres no en tenen. Vol saber quina part de la seua llista està recolzada. (Dades del personatge del relat.)

Cosa que sé fer	Té prova?
Explicar com es calcula un canvi	Sí; he vist diversos canvis i en resolc un bé
Calçar una taula de casa	Sí; vaig ajustar una pota i va quedar estable
Fer comptes de cap	Sí; vaig calcular tres canvis i els vaig comprovar
Organitzar un partit	Sí; el vaig organitzar amb tres equips
Ajudar amb la compra	Sí; porte la llista
Explicar coses al meu germà	Sí; li vaig explicar un exercici i en va fer un altre sol
Dibuixar	No
Parlar en públic	No
Fer vídeos	No

Pas 1. Conta les coses amb prova: 6. **Pas 2.** Calcula el percentatge amb prova: 6 / 9 × 100 = 66,7 %. **Pas 3.** Proposa una prova per a cada una de les tres sense prova. Dibuixar: guardar tres dibuixos datats. Parlar en públic: contar en veu alta un tema a dos companys i apuntar què van entendre. Fer vídeos: acabar-ne un d'un minut i ensenyar-lo.

Resultat: dos de cada tres coses de la llista de Hugo (66,7 %) tenen prova

Què significa: una cosa «sense prova» no és una cosa que no sàpigues fer. És una cosa que encara no has demostrat: una prova nova recolza el que dius, no et fa millor de colp. Límit: comptar proves no mesura quanta qualitat té cada una, ni substituïx el que opinen les persones que et coneixen. Servix per a començar a parlar de fets i no d'impressions.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Per això que em contes, ets una persona creativa, líder i molt empàtica, i podries encaixar en molts treballs amb persones».
Què cal comprovar. L'assistent només ha llegit tres frases teues i ho generalitza tot. Quines proves hi ha de cada qualitat? Què diria algú que et coneix? Una llista d'adjectius sense fets no és una fortalesa.

ACTIVITATS

4. Dibuixa la teua matriu de quatre caselles amb dues frases en cada casella. Escriu fets, no adjectius.
5. Classifica cada exemple en habilitat tècnica o personal i social: a) fer un compte de percentatges; b) escoltar sense interrompre; c) detectar una avaria senzilla en un objecte; d) animar un equip que va perdent.
6. Llig la resposta simulada de la caixa «Revisa la IA» i subratlla les paraules que són etiquetes i no fets. Escriu dues preguntes que faries per a comprovar si és certa per a tu i digues a qui les faries.
7. *Amplia.* Fes la teua línia d'aprenentatges amb cinc aprenentatges o fites que vulgues compartir. Marca amb un cercle els que mostren alguna cosa que saps fer i escriu la prova. Després subratlla un en què algú et va ajudar i escriu quin suport vas rebre.

1.3 Qualitats de qui emprén

No cal ser especial. Hi ha quatre qualitats que es poden desenvolupar.

Una **persona emprenedora** és algú que veu un problema o una oportunitat i es posa en marxa per a resoldre'l. No cal ser major d'edat per a idear projectes escolars i comunitaris o sumar-se'n. Els menors no emancipats només poden celebrar per ells mateixos els contractes que la llei permeta i els de béns i servicis de la vida corrent propis de la seua edat; altres actes exigixen representació legal (Codi Civil, art. 1263). Una **persona creadora** és algú que dona forma a alguna cosa nova: un objecte, una recepta, una cançó, un mètode. Les dues coses se barregen sovint: qui troba una altra manera d'arreglar una cadira crea; si a més resulta útil a altres persones, pot estar emprenent.

Les qualitats que més es repetixen són quatre. La **iniciativa** és fer el primer pas sense esperar que un altre el faça. La **responsabilitat** és complir el que es promet i respondre del que es fa. La **tenacitat** és continuar quan alguna cosa ix malament. La **creativitat** (amb imaginació) és vore altres maneres de fer una cosa.

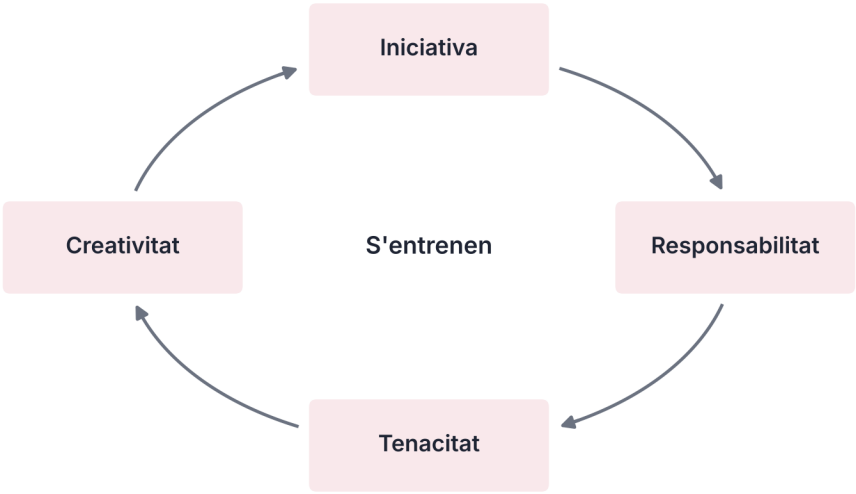

Figura 1.2. Les quatre qualitats de qui emprén

Estes qualitats es desenvolupen amb pràctica i suports, com un esport. Es comença pel més pròxim i es repetix.

LA CIÈNCIA DIU

L'any 1993, Ericsson, Krampe i Tesch-Römer van publicar un estudi sobre pràctica deliberada, sobretot amb músics, i van revisar dades d'altres camps, com els escacs. Van vore que el nivell s'associava amb practicar amb un objectiu, amb ajuda i corregint errors. És la idea que es millora fent.

Límit. Mostra una associació, no demostra que les hores expliquen per si soles l'èxit. No tracta d'emprendre ni diu que 10.000 hores garantisquen res.

No totes les persones emprenedores són iguals. El que tenen en comú és que fan el pas, es fan càrrec del que ix malament i demanen ajuda quan la necessiten.

Una qualitat no és tot o res. Pots tindre molta iniciativa i poca tenacitat, o al revés. Conéixer quina de les quatre et costa més és un avantatge, perquè saps què entrenar i a qui demanar suport.

Qualitat	Què és	Com s'entrena
Iniciativa	Fer el primer pas sense que ningú ho demane	Proposar un pla xicotet a classe o a casa
Responsabilitat	Complir el promés i respondre del que fas	Apuntar un compromís amb data i complir-lo
Tenacitat	Continuar quan alguna cosa ix malament	Provar, revisar què falla, canviar d'estratègia i demanar ajuda
Creativitat	Vore una altra manera de fer una cosa	Buscar tres maneres diferents de resoldre el mateix problema

Un exemple d'entrenament: durant una setmana, cada dia tries una millora xicoteta i útil que has decidit tu (avisar d'alguna cosa que falla, preguntar a algú com va). Quan acabes, comptes quantes voltes ho has fet. No és un examen: és una manera de mirar-te amb dades, com l'agenda de Hugo. Si et costa començar, tria una acció de menys de dos minuts.

Al voltant de qui emprén hi ha molts mites. Estos tres són els més comuns.

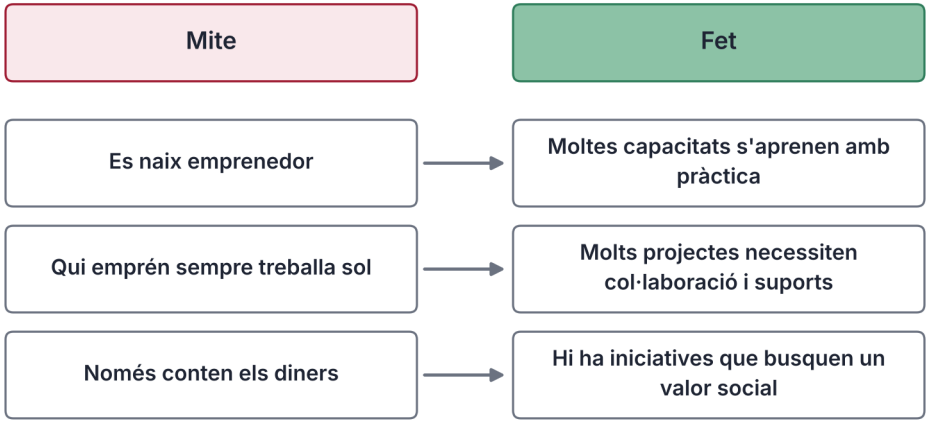

Figura 1.3. Tres mites sobre qui emprén i el que se sap

El primer diu que **es naix emprenedor**. No hi ha un únic tipus de persona emprenedora: moltes capacitats s'aprenen amb la pràctica. El segon diu que **qui emprén sempre treballa sol**. Molts projectes necessiten col·laboració o suports, encara que una persona els inicie. El tercer diu que **només conten els diners**. Hi ha iniciatives que no busquen repartir beneficis: una associació de veïns, un club de lectura, un punt de reparació. Així i tot, necessiten ingressos i comptes.

ACTIVITATS

8. Escriu un exemple de la teua vida per a cada qualitat: iniciativa, responsabilitat, tenacitat i imaginació. Si no en tens cap, escriu què podries fer esta setmana.
9. Tria un dels tres mites i explica amb les teues paraules quin fet el desmentix. Utilitza un exemple del teu barri o del teu institut.
10. *Amplia.* Dissenya un entrenament d'una setmana per a una de les quatre qualitats, amb una acció xicoteta cada dia. Com comprovaràs al final que has avançat?

1.4 Gent que crea i arregla

Prop de tu hi ha oficis i persones que fan coses amb les mans i les idees. Conten, encara que no isquen en les notícies.

Moltes persones emprenedores no es diuen així. Són la ferretera que lloga ferramentes, la tapissera que arregla una cadira, el forner que obri a les sis. Treballen amb les mans, resolen problemes del barri i sovint ho fan pel seu compte o amb unes poques persones.

DADA

A la Comunitat Valenciana hi havia 372.121 empreses l'1 de gener de 2025. D'elles, 207.319 (55,7 %) tenien com a titular una persona física. Això no indica per si sol si tenien personal assalariat. Hi havia 41.419 empreses de comerç al detall i 2.887 de reparació d'ordinadors, efectes personals i articles d'ús domèstic.
Font: INE, Directori Central d'Empreses (DIRCE) 2025, taules 73020 i 73021 (consulta: 11/2026).

Tres exemples d'on hi ha emprenedoria a la Comunitat Valenciana. El primer és l'**artesania**. La Llei 1/1984 d'ordenació de l'artesania (art. 8) permet declarar Zones d'Interés Artesanal les comarques amb un artesanat actiu o amb tradició.

El segon perfil és el dels **oficis del barri**: reparació, comerç, construcció especialitzada i hostaleria. Són desenes de milers d'empreses, quasi sempre xicotetes. Qui millora per iniciativa pròpia una activitat del seu ofici també pot estar emprenent.

El tercer és l'**agroalimentació**: persones que cultiven, elaboren i venen productes de la terra, de vegades en cooperatives agroalimentàries (Llei de cooperatives valenciana, DLeg 2/2015, art. 87).

Compte amb una trampa. Sovint sentim parlar de qui triomfa i no de qui ho va intentar i va tancar. És el **biaix del supervivent**: solem prestar més atenció als casos d'èxit i oblidem els que no van prosperar. Que un negoci tanque no explica per què va tancar.

ACTIVITATS

11. Tria un ofici o un comerç del teu barri. Escriu què sap fer eixa persona, quin problema resol i quines qualitats de les quatre d'este tema li veus.

1.5 Per què t'importa

Tot l'anterior servix per a una cosa: actuar amb idees i oportunitats perquè valguen alguna cosa a altres persones.

La **competència emprenedora** és la capacitat de vore oportunitats i idees i convertir-les en alguna cosa que servisca a altres persones. Eixa «cosa» pot ser un producte, un servici o una activitat. No cal obrir un negoci: pots emprendre si veus un problema i proves una solució amb altres persones.

Es resumix en tres cercles que es creuen. El que saps fer. El que t'agrada. El que el barri necessita. Quan coincidixen, pots trobar una idea que val la pena investigar: caldrà comprovar si és viable i útil.

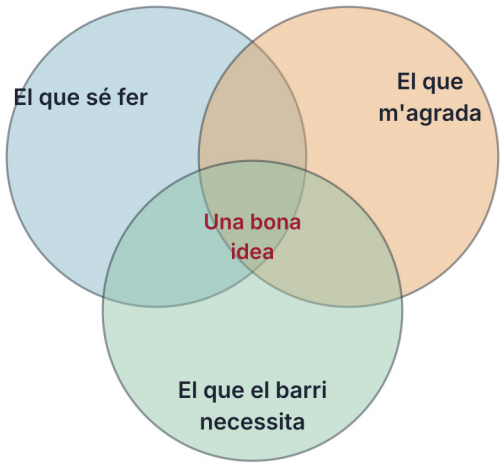

Figura 1.4. Tres cercles: el que sé fer, el que m'agrada i el que el barri necessita

Este curs farem un projecte anomenat **«El nostre barri, millor»**. Amb els comerços de Ribera Norte i amb supervisió adulta, cada equip dissenyarà un punt de reparació escolar segur i una guia de consum responsable. Al final, tot es presentarà en una fira. Cada unitat aporta una peça.

PER AL TEU PROJECTE · E1

La meua llista de sabers. Escriu sis coses que saps fer, amb una prova per a cada una. Afig una cosa que vols aprendre este curs i a qui ho demanaries. Compartix amb el teu equip només el que vulgues (pots utilitzar el cas de Hugo): serà la base del repartiment de tasques i la primera peça del dossier.

ACTIVITATS

12. *Amplia.* Omple els tres cercles amb dues idees en cada un. Busca una frase on es toquen els tres.

ARREGLAR-HO AL BARRI

La llista de Hugo

Era la segona setmana de setembre i Hugo havia arribat abans que ningú a la terrassa de la cafeteria que hi ha al costat de la biblioteca municipal. Va triar una taula a l'ombra i va traure la llibreta. Va escriure «Llista» a dalt. Després es va quedar mirant el full.

Andrés Mora ho havia demanat el dimarts anterior, amb la seua veu tranquil·la de sempre: una llista del que cadascú sap fer, amb una prova per a cada cosa. I havia afegit una cosa que a Hugo li va sonar a trampa: «Si no teniu prova, no passa res. Ho apunteu com a dubte».

Hugo va mossegar el bolígraf blau. Va demanar un cacau i, mentre esperava, va obrir l'aplicació d'agenda del mòbil. Allí estava la seua setmana, pintada en quatre franges de colors: un llibre blau per a estudiar, un corredor taronja per a entrenar, un grup morat per a quedar i una marca verda de «fet» al costat de cada tasca complida. Trenta hores apuntades. L'agenda deia quant de temps dedicava a cada cosa, però no què sabia fer.

—Ei, Hugo! —va cridar Martina des de la vorera.

Venia amb Lucía, que duia el quadern verd menta ja obert.

—Ja has fet la llista? —va preguntar.

—Hi estic —va dir Hugo, i va girar el mòbil cap a elles amb l'índex de l'altra mà, com qui ensenya una prova en un judici—. Mireu. La meua setmana. Estudiar, entrenar, quedar. I açò —va assenyalar la ratlla més xicoteta—, les tasques de casa. Res més. Jo no sé fer res d'especial.

Martina va somriure, sorpresa.

—Res? Si fa temps que detecta taules coixes, i a casa ja ha aprés a calçar-les amb cartó.

—Això no conta. És a casa.

—Es diu saber fer alguna cosa —va dir Lucía—. L'apuntes, no?

—No, perquè això ho pot fer qualsevol. Ho faig jo perquè les taules coixegen, no perquè... —Hugo va buscar la paraula i no la va trobar—. No és un talent. És un cartó doblegat.

—Quantes taules? —va preguntar Lucía, ja amb el bolígraf a la mà.

—No sé. Tres o quatre. La de la cuina, la de la meua habitació i la de casa dels meus avis.

—Tres o quatre —va repetir ella, i ho va apuntar—. I s'han tornat a moure?

—Qui sap! Diu el meu pare que la de la cuina porta sense coixejar des de Nadal.

—Doncs ahí tens un fet —va dir Martina—. Una taula que no coixeja des de Nadal.

Hugo es va riure, però el riure li va durar poc. Va arribar el cacau. El va remoure sense necessitat.

—Lucía —va dir—. Tu creus que això és de veritat un saber? Diu ma mare que mirar com funciona el bar no és un ofici, i que allò de la taula va ser cosa de casa.

—Pot ser les dues coses —va respondre Lucía—. Mirar el bar és una cosa. I calçar una taula, encara que siga amb cartó, és alguna cosa que saps fer. —Es va quedar un segon callada, amb el gest de qui repassa un compte—. Segur que no conta?

Hugo no va contestar. Va mirar la llibreta. Va escriure «Calçar taules» i, al costat, entre parèntesis, «tres o quatre; la de la cuina, des de Nadal». Semblava menys ximple escrit.

—Falta una altra cosa —va dir Martina, asseient-se per fi—. Allò del canvi. Quan vam anar a prendre alguna cosa, sabies el canvi abans que la cambrera traguera la calculadora.

—Això és perquè ho veig fer al bar alguns dissabtes, sense tocar res.

—Això és que ho saps fer —va replicar Martina.

Hugo va sospirar. Al full ja hi havia dues línies. Al mòbil, la mateixa setmana de sempre. Els va ensenyar la pantalla una altra vegada, però amb un altre gest: ja no somreia.

—Mireu l'agenda —va dir—. No ix en cap franja.

—Perquè no l'has apuntada —va dir Lucía.

—Perquè no sabia que calia apuntar-la.

Els tres es van quedar mirant la pantalla. Hugo va tocar la pantalla amb el dit i va crear una cinquena ratlla, grisa, sense nom.

—I com la cridaràs? —va preguntar Martina.

Hugo va mirar la ratlla, va mirar les taules buides de la terrassa i es va encongir d'espatles.

—Encara no ho sé —va dir—. Primer he de vore què és.

Hugo ensenya la seua agenda en el mòbil mentre Martina i Lucía s'acosten a la terrassa.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

La meua llista amb proves

Repte. Cada persona descobrix què sap fer i ho demostra. Ho fa amb sis coses, una prova per a cada una i una cosa que vol aprendre. Qui preferisca no compartir informació personal pot treballar amb el cas de Hugo, sense penalització. **Producte.** Peça «La meua llista de sabers» d'«El nostre barri, millor», amb la matriu de quatre caselles i la llista de sis sabers amb la seua prova. **Dades.** Matriu: el que faig bé, el que em costa, el que m'agrada, el que m'ajudaria. Prova útil: un fet, un resultat comprovable, una mostra de la feina feta o el testimoni d'algú; anota la data si servix. Sense prova: un adjectiu («sóc bo»). **Comprovació individual.** Sense ajuda, escriu tres frases amb la seua prova, sobre tu o sobre Hugo, i una de «sense prova encara» amb la prova que aconseguiries.

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

Emprendre a la C. Valenciana: una mirada als números

Els negocis en marxa són una part visible de l'economia. A 1 de gener de 2025, el DIRCE de l'INE registrava a la Comunitat Valenciana 372.121 empreses actives; eixa xifra no diu quantes persones van emprendre eixe any. A Espanya eren 3.310.824: la comunitat reunix l'11,2 %.

La majoria té plantilles molt reduïdes. 199.888 empreses (53,7 %) no tenien personal assalariat. Això no indica, per si sol, que totes pertanguen a una persona autònoma: també hi ha societats. Altres 103.186 (27,7 %) tenien una o dues persones assalariades. Entre les dues sumen el 81,4 % de les empreses. Només 2.718 (0,7 %) tenien 50 o més persones assalariades, i eixe tram inclou empreses mitjanes i grans.

DADA

A la UE, una pime ocupa menys de 250 persones i factura fins a 50 milions d'euros l'any o té un balanç de fins a 43 milions. Xicoteta és la que ocupa menys de 50 i no passa de 10 milions de facturació o balanç. També compten les seues relacions amb altres empreses. Per això «50 o més» no significa sempre «gran».
Font: Comissió Europea, Recomanació 2003/361/CE, annex, articles 2 i 3 (consulta: 11/2026).

Les dades mostren que abunden les empreses sense personal assalariat o amb plantilles xicotetes; un taller o un comerç són exemples pròxims, no els únics. Darrere de cada empresa hi ha persones que aporten el que saben fer i assumixen responsabilitats.

A què es dediquen? Les empreses es concentren en pocs sectors. Entre les activitats citades, la construcció (43.946; 11,8 %) i el comerç al detall (41.419; 11,1 %) reunixen més empreses. Els seguixen els servicis de menjars i begudes (27.915; 7,5 %) i els altres servicis personals (19.293; 5,2 %). La reparació d'ordinadors, efectes personals i articles d'ús domèstic en té 2.887 (0,8 %): menys d'una de cada cent. Són poques, i tanmateix són les que estan més prop del projecte d'este curs.

Cal llegir estes dades amb cura. El directori compta empreses, no persones ni ingressos. Una empresa sense persones assalariades pot ser una persona amb un treball a temps complet o una activitat xicoteta. Tampoc diu quantes tanquen cada any ni quantes persones treballen en total.

Si més de huit de cada deu empreses tenen dues o menys persones assalariades, aprendre a coordinar equips xicotets pot resultar útil. Però estes dades no permeten predir en quin tamany d'empresa treballaràs. El important és una altra cosa: darrere de cada número hi ha persones que saben fer alguna cosa, com el que has començat a posar en la teua llista.

Font: INE, Directori Central d'Empreses (DIRCE) a 1-1-2025, publicat l'11-12-2025, taules 73020 i 73021 (consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

13. (comprensió de l'episodi) Per què diu Hugo que calçar les taules «no conta»? Quina prova l'ajuda a adonar-se que sí que conta? Escriu la frase que li diries a Hugo.
14. (aplicació) Hugo té una altra setmana: estudiar 12 hores, entrenar 6, quedar amb amics 9 i tasques de casa i observació del bar familiar, 3. Calcula les hores totals i el percentatge de cada ratlla. Quines dues activitats han augmentat les seues hores respecte de la setmana del cas? En quantes hores i en quants punts percentuals?
15. (càlcul) De huit coses que sap fer Martina, cinc tenen prova. Calcula el percentatge amb prova. Si aconseguix una prova més, quin percentatge tindrà? Proposa una prova per a una de les tres restants.
16. (lectura de dades) La taula arreplega les empreses de la Comunitat Valenciana segons el seu nombre de persones assalariades (INE, 1 de gener de 2025). Calcula el percentatge de cada tram i comprova que sumen aproximadament el 100 %. Quin percentatge d'empreses té tres o més persones assalariades? Per què la taula no permet saber quantes persones treballen en total?

Persones assalariades	Empreses
Cap	199.888
D'1 a 2	103.186
De 3 a 9	51.207
10 o més	17.840
Total	372.121

17. (lectura d'un document) Llig este cartell d'un taller del barri: «Costura Mari Cruz: la millor modista de Valdelana. Cus de tot i sempre perfecte. Clients encantats». Subratlla les etiquetes, escriu dues preguntes per a convertir-les en fets i proposa una prova que podria afegir el cartell.
18. (per al teu projecte) Revisa la teua llista de sabers. Quantes coses tenen prova? Quina posaries la primera en el punt de reparació i per què? Què li ensenyaries a algú del teu equip?
19. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «A la Comunitat Valenciana emprendre és molt difícil perquè quasi ningú ho fa». Què comprovaries i on? Utilitza les dades de l'activitat 16: quantes persones han emprés? Explica per què no pot saber-se només amb les dades d'eixa taula.
20. (transferència individual, sense ajuda) Tria un ofici del barri que arregla, cuida, cuina o repara alguna cosa, o una persona fictícia que podria ajudar en el punt de reparació. Escriu tres coses que sap fer, la prova de cada una i una qualitat de les quatre que li veus, sense noms reals ni dades privades.

ESQUEMA

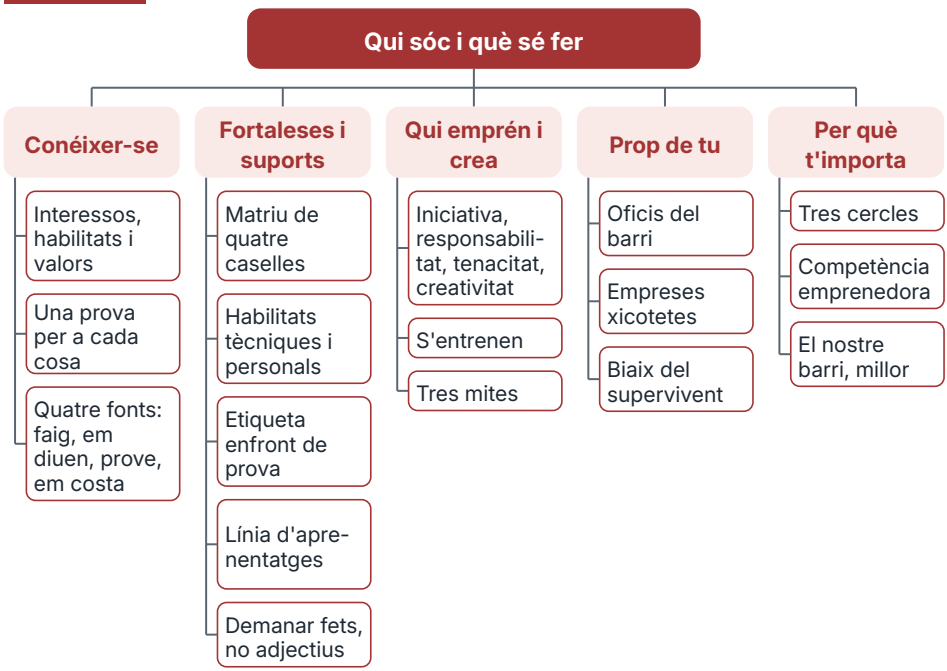

RESUM

Conéixer-te comença per tres coses diferents: els teus **interessos**, les teues **habilitats** i els teus **valors**. Dir «sé fer açò» no basta. Cal una **prova**: un fet que pugues ensenyar o contar. Una llista de sabers sense proves és una llista d'afirmacions que encara no hem comprovat.

Una **fortalesa** és alguna cosa que fas bé amb prova. Una **debilitat** és alguna cosa que et costa i pots millorar. Un **suport** és el que t'ajuda a fer-ho. La **matriu de quatre caselles** ordena el que fas bé, el que et costa, el que t'agrada i el que t'ajudaria. Les habilitats poden ser **tècniques** o **personals i socials**.

Una **persona emprenedora** és algú que veu un problema o una oportunitat i es posa en marxa. Les seues qualitats són la **iniciativa**, la **responsabilitat**, la **tenacitat** i la **creativitat**, i moltes capacitats s'aprenen amb pràctica. Tres mites que convé deixar arrere: que es naix emprenedor, que qui emprén sempre treballa sol i que només conten els diners.

Prop de tu hi ha oficis i persones que emprenen amb les mans i amb les idees, i els números de la Comunitat Valenciana mostren que hi ha moltes empreses xicotetes. Compte amb el **biaix del supervivent**: solem fixar-nos en els projectes que van tindre èxit i no en tots els intents.

Tot açò servix per a actuar amb idees i oportunitats que valguen alguna cosa a altres persones. És la **competència emprenedora**, i este curs l'exercitarem amb el projecte «El nostre barri, millor».

UNITAT 2

Treballar en equip

Arreglar-ho al barri · Qui alça la mà?

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Distingir un grup d'un equip i reconéixer-ne els avantatges i els riscos.
- Reconéixer les teues emocions, observar com se senten altres persones, preguntar sense donar-ho per fet i escoltar sense interrompre.
- Repartir rols de manera justa, sense estereotips de gènere.
- Preparar una reunió de vint minuts amb agenda, torns i acta.
- Resoldre un conflicte amb un acord per escrit.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És octubre a 2n B de l'IES Ribera Norte de Valdelana. Andrés Mora, l'orientador que dona esta optativa, ha format equips per al projecte «El nostre barri, millor». Hi ha un problema: fins ara han treballat en grup, però no com a equip. Hugo fa acudits quan alguna cosa es complica. Martina vol repartir-ho tot en cinc minuts. Dani preferix fer-ho sol per a anar més ràpid. Iker observa qui parla i qui no. Andrés no els diu com han de repartir-se la tasca: només marca el que no es toca (endolls, cables, equips elèctrics i càrregues pesades són cosa de persones adultes). Els demana que organitzen en vint minuts les tasques segures per a deixar a punt el saló d'actes i que ho facen «com vulgueu».

PER A COMENÇAR

1. Has treballat alguna vegada en un grup on una persona ho feia quasi tot? Com et vas sentir?
2. Quina diferència hi ha entre estar amb altres persones i treballar amb elles? Si diverses persones estan juntes, com saps si treballen com a equip?
3. Què fas quan en un treball en grup ningú vol fer una tasca?
4. Creus que hi ha tasques «de xiques» i tasques «de xics»? D'on ve eixa idea?

Equip 2.1

Emocions 2.2

Rols 2.3

Reunions 2.4

Conflictes 2.5

2.1 Grup i equip

Estar junts no és el mateix que treballar junts. Un equip es reconeix pel que comparteix, no per quantes persones el formen.

Un **grup** és un conjunt de persones que coincidixen en un lloc o en una activitat: la gent que espera l'autobús, el públic d'un partit, la teua classe a l'esbarjo. Cada persona pot fer el seu sense que a les altres els afecte. Un **equip** és un grup de persones que coordinen esforços per a aconseguir una **meta comuna** i es repartixen el treball; els equips xicotets solen coordinar-se amb més facilitat, segons la tasca.

Un equip té tres trets que un grup qualsevol no té. El primer és la meta compartida: totes les persones saben què volen aconseguir i per a què. El segon és la **interdependència**: el que fa cada una afecta les altres, i la meta s'aconseguix millor si totes complixen. El tercer és la **responsabilitat compartida**: es respon junts del resultat, no només de la part pròpia.

Un exemple ho aclarix. Quatre persones se seuen a la mateixa taula per a fer un cartell. Si cada una dibuixa el seu tros sense mirar el de les altres, hi haurà quatre dibuixos apegats. Si es posen d'acord en el missatge, en els colors i en qui fa què, hi haurà un cartell. La diferència no està en el nombre de mans, sinó en com es coordinen.

CLAU

Un equip és un grup de persones que es coordinen per a una meta comuna, amb tasques que es complementen i responsabilitat compartida. Estar junts no basta: cal dependre els uns dels altres i respondre junts del resultat.

Treballar en equip té avantatges. S'ajunten idees i habilitats diferents, es repartix la càrrega i es detecten abans els errors.

Però té riscos. Un és que algú faça molt i altres persones quasi res. Un altre, que una persona decidisca per totes i les altres deixen d'aportar. Un tercer és que es discutisca tant que no s'avance. Les normes clares, escrites i acordades per totes les persones des del principi ajuden a previndre'n molts.

COM DECIDIM

De vegades un equip evita qüestionar una decisió per pressió d'encaixar o per arribar prompte a un acord. Eixa tendència pot formar part del **pensament de grup**: l'equip pareix estar d'acord, però només perquè ningú parla. Una bona pregunta ajuda: «Qui veu un problema que encara no hem dit?».

Cas · Les mans alçades

En una classe de 22 persones, un professor llig cinc targetes i cada persona alça la mà si la frase és certa per a ella. Ningú està obligat a respondre i no s'apunten noms. Es vol saber quina part de la classe es reconeix en cada frase. (Dades del relat d'esta unitat.)

Targeta	Frase	Mans alçades
T1	He deixat que una altra persona fera la meua part	19
T2	He fet jo la part d'una altra persona	17
T3	M'he callat per no discutir	15
T4	He demanat ajuda quan no sabia	12
T5	Algú m'ha dit que no l'escoltava	5

Pas 1. Calcula el percentatge de cada targeta dividint entre 22:

Targeta	Càlcul	Percentatge
T1	19 / 22 × 100	86,4 %
T2	17 / 22 × 100	77,3 %
T3	15 / 22 × 100	68,2 %
T4	12 / 22 × 100	54,5 %
T5	5 / 22 × 100	22,7 %

Pas 2. Comprova si T1 i T2 poden ser certes alhora per a la mateixa persona. Si 19 persones van alçar la mà en T1 i 17 en T2, hi ha 36 mans per a 22 persones: almenys 36 − 22 = 14 van estar en les dues.

Resultat: almenys 14 de les 22 persones (63,6 %) van alçar la mà en les dues targetes

Què significa: una mateixa persona pot deixar que una altra faça la seua part unes voltes i fer la part d'una altra altres voltes. No són dos tipus de persones, sinó coses que passen en un equip sense repartiment clar. Límit: 14 és un mínim deduït dels totals; no sabem qui ni en quins treballs.

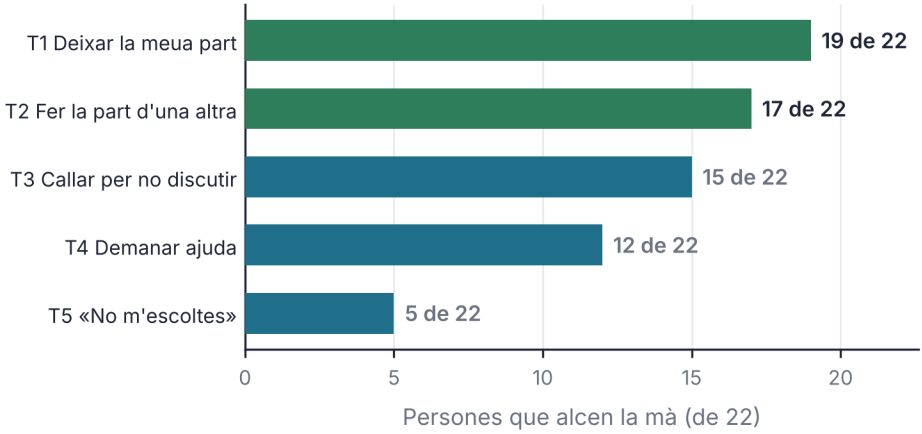

Dades fictícies

Figura 2.1. Persones que alcen la mà en cada targeta, de 22; una persona pot estar en diverses barres

ACTIVITATS

1. Digues si és un grup o un equip i per què: a) les persones que esperen l'autobús; b) cinc estudiants que preparen una exposició amb tasques repartides; c) qui compartix taula en la cafeteria.
2. El teu equip ha tret un 9 en un treball, però una persona ho va fer quasi tot. Quin tret d'equip falta? Proposa dues normes per a evitar-ho la pròxima vegada.
3. *Amplia.* Una altra classe de 30 persones contesta les targetes: T1, 21 mans; T3, 18; T4, 9. Calcula els percentatges i compara'ls amb els de la classe de 22. Canvia l'ordre?

2.2 Intel·ligència emocional

Les emocions no s'escullen, però es poden reconéixer, nomenar i manejar. Si s'ignoren, l'equip discutix per una altra cosa.

Una **emoció** és una reacció del cos i de la ment davant del que passa: alegria, enuig, por, vergonya, tristesa, sorpresa. No són bones ni roïnes: importa què fem amb elles. La **intel·ligència emocional** és la capacitat de reconéixer i regular les nostres emocions i de comprendre les d'altres persones per a relacionar-nos millor.

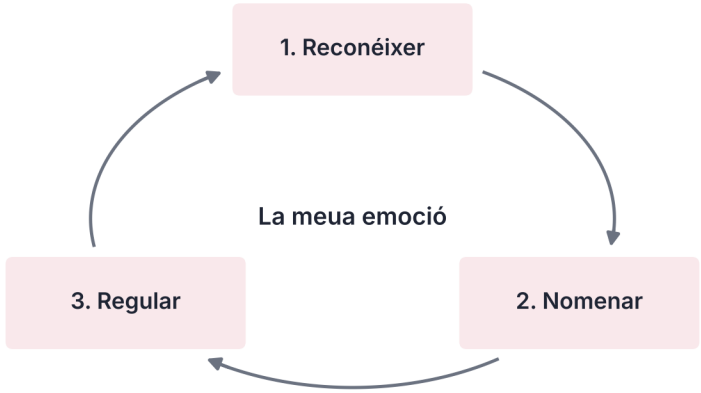

Figura 2.2. Tres passos per a manejar una emoció

Es fa en tres passos. **Reconéixer** és notar el senyal: el cor accelerat, la calor a la cara, el nus a l'estómac. **Nomenar** és posar-hi paraula: «estic enfadat», «tinc vergonya», «em fa por no arribar». **Regular** és decidir què fer: respirar, demanar un minut, parlar amb calma, canviar de tasca una estona.

Emoció	Senyal en el cos	Què puc fer
Enuig	Calor a la cara, punys tancats	Respirar fondo i demanar un minut
Vergonya	Cara roja, ganes de desaparéixer	Dir «em fa vergonya» o demanar temps o suport
Por de fallar	Nus a l'estómac	Dividir la tasca en passos xicotets

Nomenar ajuda més del que pareix. De vegades una emoció sense nom es nota com a tensió, cansament o mal humor, i ho paga qui tens prop. Amb nom, se'n pot parlar i buscar una solució entre totes les persones de l'equip.

Quan parles del que sents, utilitza la primera persona. Compara estes dues frases: «Tu mai no fas res» i «Quan no rep a temps la part que necessite per a continuar, m'agobie i necessite que acordem una data». La primera acusa i l'altra descriu. Qui se sent acusat es defén i deixa d'escoltar. Qui sent el que et passa pot respondre millor.

L'**empatia** és intentar comprendre el que sent una altra persona, encara que no penses igual. No significa estar d'acord ni donar la raó a tothom. Es practica amb preguntes senzilles: «Què t'ha molestat?», «Què necessites?». Preguntar així, sense jutjar, obri la conversa i pot baixar la tensió de l'equip.

Escoltar sense interrompre és la base de tot. Escoltar de veritat és prestar atenció, deixar acabar i comprovar el que has entés: «Si t'he entés bé, dius que...». Mirar qui parla pot ajudar, però també s'escolta bé sense mirar als ulls.

Cas · Vint minuts, sis veus

Un equip de sis persones (A, B, C, D, E i F) es reunix. Algú cronometra quant parla cada una: es registren 20 minuts de temps de paraula. Es vol saber si totes han tingut veu. (Dades fictícies.)

Persona	Minuts de paraula
A	7
B	5
C	4
D	2
E	1,5
F	0,5

Pas 1. Suma el temps d'intervencions, sense pauses ni tasques organitzatives: 7 + 5 + 4 + 2 + 1,5 + 0,5 = 20 minuts. **Pas 2.** Calcula el percentatge de cada persona dividint entre 20: A, 35 %; B, 25 %; C, 20 %; D, 10 %; E, 7,5 %; F, 2,5 %. **Pas 3.** Calcula la mitjana: 20 / 6 = 3,3 minuts per persona. Si totes parlaren el mateix, cada una tindria el 16,7 %. **Pas 4.** Compara: el temps d'A és 14 voltes el de F (7 / 0,5). Entre A i B sumen 12 minuts, el 60 % d'eixe temps. La diferència és molt gran per a un equip que vol decidir junt.

Resultat: dos de les sis persones van parlar el 60 % del temps, i F només el 2,5 %

Què significa: la veu no es repartix sola. Tres regles de torn que ajuden: cada persona parla primer dos minuts sense que ningú la interrompa; ningú repetix fins que totes hagen parlat; qui modera oferix la paraula a qui encara no ha intervingut, sense obligar ningú a parlar d'allò personal. Límit: parlar més no és parlar millor, i de vegades una persona calla perquè ja està d'acord.

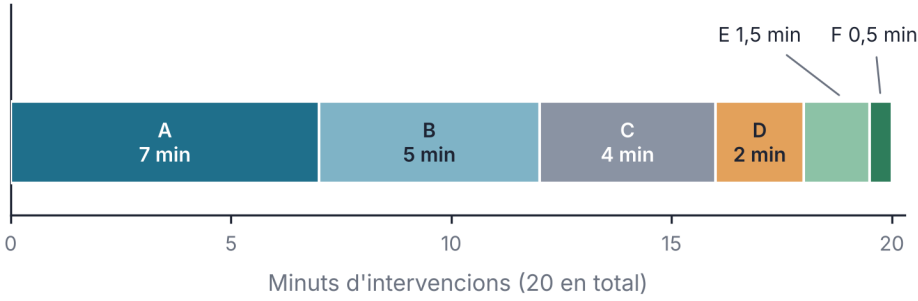

Dades fictícies

Figura 2.3. Temps de paraula, en minuts (total, 20; E, 1,5; F, 0,5)

LA CIÈNCIA DIU

Edmondson (1999, «Psychological Safety and Learning Behavior in Work Teams») va estudiar 51 equips d'una fàbrica i va trobar que la «seguretat psicològica» (parlar i preguntar sense por) s'associava amb conductes d'aprenentatge i estes, amb el rendiment. **Límit.** És un estudi d'una sola empresa, amb equips de persones adultes. No diu que calga parlar tot el temps, sinó que cal poder dir el que es pensa sense por d'una burla. No prova que un clima segur, per si sol, produïsca millors resultats.

ACTIVITATS

4. Pensa en una situació en què t'enfadares amb algú d'un equip. Escriu quin senyal vas notar en el cos, quina emoció era i què vas fer. Què hauries pogut fer per a regular-la? Compara-ho amb el que va fer una altra persona del teu equip, si vol contar-t'ho.
5. Reescriu en primera persona esta frase: «Sempre ho deixes tot per al final». Utilitza el model: «Quan... jo em senta... i necessite...». Després escriu-ne una altra per a una situació del teu equip, i digues què creus que respondrà l'altra persona.
6. *Amplia.* En una reunió d'un equip de cinc persones es registren 25 minuts d'intervencions: 10, 8, 4, 2 i 1. Calcula el percentatge de cada una i la mitjana. Quina regla de torn proposes?

2.3 Rols i repartiment

Cada persona aporta alguna cosa diferent. L'equip funciona millor quan se sap qui fa què, i quan això es decidix en lloc de suposar-se.

Un **rol** és el paper que una persona assumix en un equip: el que s'espera que faça i com participa. Hi ha **rols de tasca**, que servixen perquè el treball isca: coordinar, proposar idees, planificar, fer, revisar. I hi ha **rols de relació**, que servixen perquè l'equip funcione com a equip: animar, escoltar, mediar quan hi ha tensió, cuidar que s'escolten totes les veus.

Un equip necessita els dos tipus. Si es descuiden els rols de relació, poden aparéixer el cansament o els conflictes; si es descuiden els de tasca, costa acabar el treball. A més, els rols es complementen: qui domina una tasca pot ajudar una altra persona a aprendre-la.

Rol	Què fa	Tipus
Coordinació	Facilita el repartiment i comprova l'avanç	Tasca
Idees	Proposa solucions noves	Tasca
Comptes i fitxes	Anota materials i despeses previstes; una persona adulta paga	Tasca
Revisió	Comprova que està ben fet	Tasca
Ànim	Reconeix l'esforç i alça l'ànim	Relació
Escolta	Arreplega el que opina cada persona	Relació

En el projecte «El nostre barri, millor» apareixen estos rols en la pràctica: qui anota materials i despeses previstes (paga sempre una persona adulta), qui prepara preguntes i acompanya, amb el professorat, les converses amb els comerços, qui dissenya l'espai perquè totes les persones puguen moure's per ell, qui fa l'enquesta (anònima i autoritzada pel professorat), qui atén i comunica i qui munta la guia i el cartell.

Per a repartir els rols cal mirar dues llistes. La primera són les **habilitats tècniques** (fer un compte, manejar un aparell, dissenyar un cartell) i les **habilitats personals i socials** (escoltar, organitzar, no rendir-se). La segona és el que cada persona vol provar. Un repartiment just unix les dues: cada persona fa alguna cosa que sap i alguna cosa que vol aprendre.

Cap rol val més que un altre i no hi ha rols «de xiques» ni «de xics». Repartir així és un estereotip i malgasta talent. Fer-ho bé és **coeducació** en la pràctica: les mateixes oportunitats per a totes les persones.

Setmana	Coordina	Du les fitxes	Modera la reunió	Una altra tasca
1	Persona 1	Persona 2	Persona 3	Persona 4
2	Persona 2	Persona 3	Persona 4	Persona 1
3	Persona 3	Persona 4	Persona 1	Persona 2
4	Persona 4	Persona 1	Persona 2	Persona 3

Un quadre de rotació evita que sempre les mateixes persones facen el més visible o pesat.

Un repartiment just seguix tres regles. Es repartixen també les tasques que ningú vol, perquè si no, sempre les acaba fent la mateixa persona. Els rols roten, per exemple, cada setmana, i es revisa per acord si el repartiment funciona.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Repartiment suggerit: les xiques, invitacions i decoració; els xics, cables, so i porteria. Així cada persona estarà en el seu àmbit natural».
Què cal comprovar. L'assistent repartix per gènere i no per allò que sap o vol cada persona. Quins criteris de l'equip ha ignorat? Què li demanaries perquè repartira segons habilitats i interessos? Quina informació necessita l'assistent que només té el teu equip?

ACTIVITATS

7. Classifica cada rol del quadre d'este apartat en rol de tasca o de relació i proposa un nom per a un altre rol que falte en un equip de sis persones.
8. Llig la resposta simulada de la caixa «Revisa la IA». Escriu una petició millor per a l'assistent i digues qui decidix el repartiment final i per què no pot decidir-lo l'assistent.
9. *Amplia.* El teu equip té sis tasques per a un acte: muntar cadires, preparar el so amb una persona adulta, escriure els cartells, rebre la gent, portar el temps i arreplegar al final. Repartix les tasques entre quatre persones amb nom fictici sense utilitzar el gènere i afig quan rotareu. Explica en una frase per què cada persona té la tasca que li toca.

2.4 Reunions i acords

Una reunió sense preparació pot acabar amb diverses persones parlant alhora. Amb agenda, torns i acta, és una ferramenta.

Una **reunió** d'equip servix per a decidir juntes i comprovar com va el treball. Perquè siga útil de veritat, convé preparar tres coses. L'**agenda** és la llista de temes amb el temps de cada un. Els **torns de paraula** garantixen que totes les persones puguen parlar. En este projecte, l'**acta** és un resum escolar del que s'ha decidit, en tres línies.

La persona que modera no és qui mana: la seua feina és cuidar el temps, donar la paraula i recordar el tema quan la conversa se'n va per les rames.

Una reunió de 20 minuts pot organitzar-se així. Dos minuts per a repassar el que s'ha fet. Dotze per al tema principal, amb torns. Quatre per a decidir. Dos per a escriure l'acta. Cal una persona que modere (cuida el temps i dona la paraula) i una altra que escriga l'acta.

Una regla útil és la dels dos minuts: ningú parla més de dos minuts seguits fins que totes les persones hagen intervingut. La persona que modera avisa quan s'acaba el temps.

L'acta de tres línies respon a tres preguntes: què hem decidit, qui ho fa i per a quan. Per exemple: «S'acorda fer la guia en A5. Lucía prepara les fitxes i Salma consulta el preu d'impressió, les dues abans del dijous».

Per a decidir hi ha dos camins. Per **consens**, totes les persones accepten la proposta, encara que no siga la seua preferida; pot tardar més, però s'escolta totes. Per **votació**, guanya la majoria pactada; és més ràpid, però qui perd pot quedar-se amb mal gust. Convé acordar abans quin s'utilitza i per a quins temes; i, abans de votar, decidir quina majoria s'exigix i què fer si hi ha empat.

PER AL TEU PROJECTE · E2

Normes i rols de l'equip. Escriviu les normes del vostre equip (com us tracteu, quan us reuniu, com decidiu) i repartiu els rols amb el seu nom i la raó del repartiment. Proveu-ho en una reunió de vint minuts amb agenda, moderació i acta de tres línies.

ACTIVITATS

10. Prepara l'agenda d'una reunió de 20 minuts del teu equip per a decidir el nom del punt de reparació. Posa els minuts de cada part.
11. Escriu l'acta de tres línies d'esta reunió: «Hem parlat de si fer cartells a mà o a ordinador. Al final s'acorda a mà. Hugo s'ocupa del paper i Martina dels retoladors. Els porten divendres».

2.5 Conflictes

Un conflicte no és un fracàs de l'equip. És un avís que alguna cosa importa i no està resolta.

Un **conflicte** apareix quan hi ha necessitats diferents, expectatives que no encaixen o la sensació que algú no complix. Causes molt comunes: un repartiment injust, una tasca que ningú va fer, un malentés, la falta d'escolta. Si s'ignora, creix. Si s'afronta amb respecte, l'equip pot aprendre.

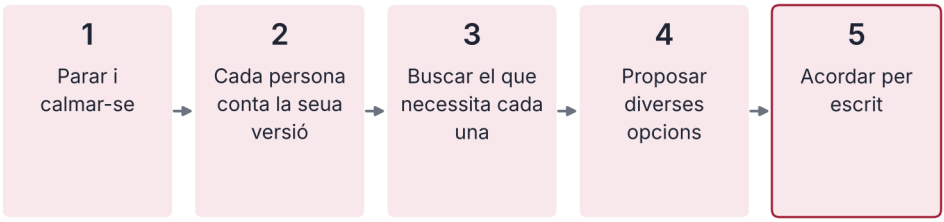

Conflicte ordinari: pot ajudar una mediació. Assetjament o amenaces: ajuda adulta

Figura 2.4. Cinc passos per a resoldre un conflicte amb un acord

Es pot seguir un camí de cinc passos. Primer, parar i calmar-se. Segon, cada persona conta la seua versió sense interrupcions. Tercer, buscar què necessita cada una, no només què diu. Quart, proposar diverses opcions. Cinqué, acordar-ne una per escrit.

De vegades cal una **mediació**: una persona que no està en el conflicte ajuda que s'escolten, però no decidix per elles. Davant d'assetjament, amenaces o violència no es demana mediació: s'avisa tot seguit el professorat o una persona adulta i se seguix el protocol. Un acord escrit i amb data ajuda que no es repetisca: «els dijous entreguem les fitxes», no «ens esforçarem».

ACTIVITATS

12. *Amplia.* Dues persones del teu equip discutixen perquè una diu que l'altra no complix els terminis. Escriu, amb els cinc passos, com ho resoldries i redacta l'acord en dues frases.

ARREGLAR-HO AL BARRI

Qui alça la mà?

Era un dijous d'octubre i a les quatre menys vint Andrés Mora va aparéixer a la porta del saló d'actes amb la seua carpeta blava davall del braç.

—D'ací a vint minuts ve un ponent a fer una xarrada —va dir—. Deixeu el saló a punt. Com vulgueu.

Se'n va anar cap a la porta de vidre del fons, on Inés Varela, professora d'altres matèries del grup, que passava per allí amb una tassa, l'esperava per a comentar-li una cosa.

Ningú no va dir res. Després tots van dir alguna cosa alhora.

Martina va començar a col·locar cadires soltes cap al centre, sense preguntar a ningú. Hugo va agafar una caixa de cartó amb cartells i va eixir cap a l'escenari amb ella als braços, sense saber on anava. Lucía va obrir el llibre grana on apuntava les coses i es va posar a llegir en veu alta una llista que ningú no li havia demanat, mentre Salma, al seu costat, li contestava amb un somriure que deia «ja ho sé». Dani es va penjar el portàtil tancat davall del braç i va començar a buscar un projector que ningú no havia demanat.

Iker es va quedar prop de la taula del fons. Tenia a la falda la llibreta i, al seu costat, una caixa negra tancada que ningú no tocava. Cada vegada que algú creuava el saló, apuntava una ratlla.

Als deu minuts la sala semblava un magatzem al revés. Les cadires de les dues primeres files estaven al seu lloc. L'última fila, ningú no l'havia posada. Dues persones havien portat cartells i una tercera n'havia dut uns altres d'iguals. El micròfon no hi era. Dani encara buscava el projector.

—Algú ha posat el cartell de l'entrada? —va preguntar Lucía.

—Jo pensava que el posaves tu —va dir Hugo.

—Jo pensava que el posaves tu.

A les quatre, Andrés va tornar a la porta. Va mirar la sala sense dir res. Darrere d'ell, el ponent va aparéixer, va mirar també i va recular un pas. Andrés li va demanar al ponent que esperara fora cinc minuts. Els sis i la resta de 2n B, que miraven des del fons, es van asseure en les poques cadires que estaven a punt.

Quan es van asseure tots, Iker va obrir la llibreta.

—Catorze viatges al magatzem —va dir— per a sis coses: cadires, fullets, micròfon, cartell, projector i taula.

Andrés va deixar la carpeta sobre una cadira i va traure cinc targetes.

—Farem una cosa molt senzilla. Llegisc una frase. Alça la mà qui es reconega. Sense mirar els altres. Si no us reconegueu, la mà baixa.

Va llegir la primera: «He deixat que una altra persona fera la meua part».

Iker va comptar les mans des del seu lloc i va prendre nota. Dels vint-i-dos de la classe, dinou.

Va llegir la segona: «He fet jo la part d'una altra persona».

Dèsset.

—Som un equip de gent que fa les coses dels altres —va dir Hugo, amb el seu mig somriure.

Va llegir la tercera targeta, i la quarta, i la cinquena. Cada vegada que baixaven les mans, Iker apuntava. Després es va quedar mirant la llibreta.

—Una pregunta —va dir en veu baixa, quasi per a ell—. Qui ha alçat la mà en les dues primeres?

Ningú no va contestar. Martina va mirar el terra. Lucía va tancar el llibre grana.

—Jo no he apuntat qui —va dir Iker, com qui llig un resultat—. Però amb dinou i dèsset sobre vint-i-dos, almenys catorze van haver d'alçar-la en les dues. Sense creuar les respostes només se sap el mínim.

—Això és roïn? —va preguntar Hugo.

—Depén —va respondre Iker—. Per a qui?

Andrés va arreplegar les targetes, les va alinear contra la palma de la mà i les va guardar a la carpeta.

—Quines normes i quins papers posaríeu per escrit —va dir Andrés al final—, amb el que acabeu de viure? No amb el que us agradaria que haguera passat.

—I qui decidix quin paper té cada u? —va preguntar Martina.

—Eixa pregunta ja l'heu sentida —va dir Andrés—. Ara, què en feu.

Ningú no es va moure. Iker, amb la llibreta oberta sobre els genolls, va escriure una última ratlla i la va deixar sense número.

Els sis intenten organitzar el saló d'actes; al fons, Andrés parla amb Inés.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

El nostre acord d'equip

Repte. Cada equip escriu com treballarà: normes, rols, manera de decidir i un pacte per als conflictes. Després ho prova en una reunió de vint minuts amb acta. **Producte.** Peça «Normes i rols de l'equip» d'«El nostre barri, millor»: un acord d'equip d'una pàgina (un pacte escolar, revisable i sense valor de contracte jurídic), amb les normes, els rols amb el seu motiu, la manera de decidir i el pacte per a conflictes; i, en full a part, l'acta de la reunió de prova. **Dades.** Rols possibles: coordinació, idees, comptes i fitxes, revisió, ànim, escolta. Reunió de 20 minuts: 2 min per a repassar, 12 per al tema, 4 per a decidir, 2 per a l'acta. Per a decidir: consens o votació (s'acorda abans). **Comprovació individual.** Sense ajuda, escriu en cinc línies com resoldries un conflicte entre dues persones del teu equip amb els cinc passos i un acord per escrit.

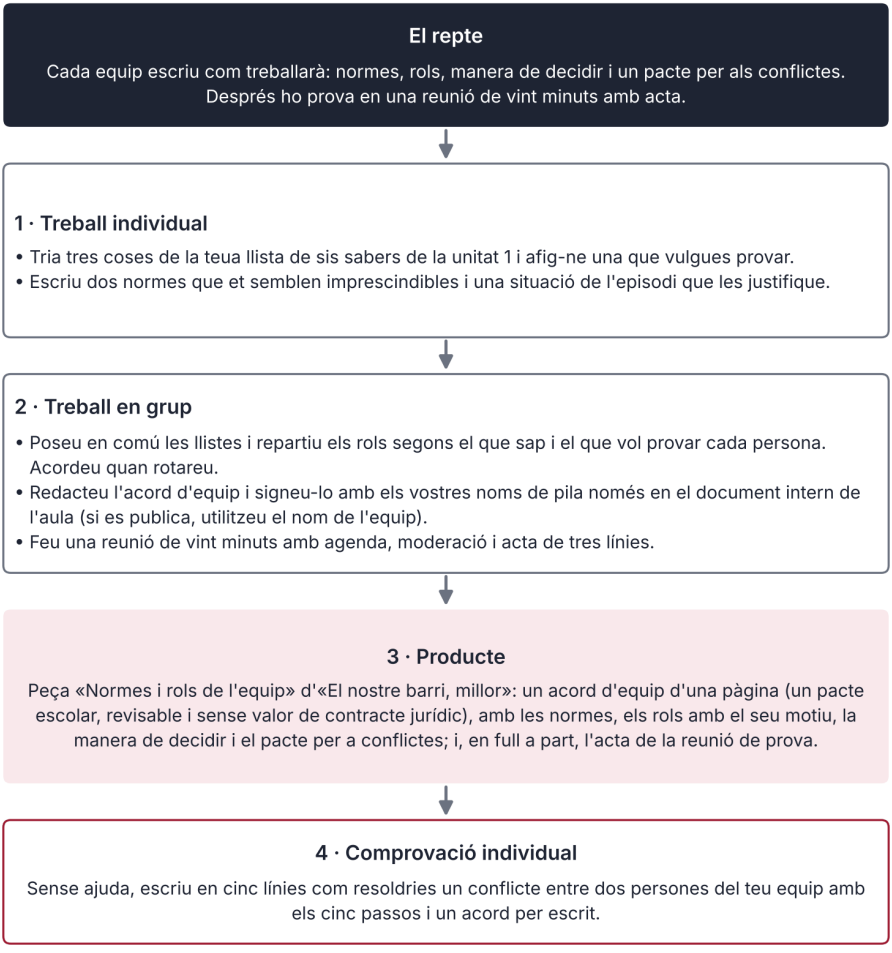

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

Quantes persones treballen juntes

Quan algú diu «treballem en equip», convé preguntar quantes persones són. El Directori Central d'Empreses (DIRCE) de l'INE compta les empreses per nombre de persones assalariades. A 1 de gener de 2025, a la Comunitat Valenciana n'hi havia 372.121.

La immensa majoria eren molt xicotetes. Les que tenien entre zero i nou persones assalariades sumaven 354.281 (95,2 %). Amb entre 10 i 49 n'hi havia 15.122 (4,1 %). Amb 50 o més persones assalariades hi havia 2.718 empreses (0,7 %). Eixe interval inclou empreses mitjanes i grans.

Això canvia el que significa «equip». Entre les 199.888 empreses sense personal assalariat (53,7 %) hi ha persones empresàries individuals i societats. Una empresa sense plantilla assalariada pot portar-la una sola persona que col·labora amb proveïdors o professionals externs; només formen un equip si coordinen tasques per a una meta comuna. Només 69.047 empreses (18,6 %) tenen tres o més persones assalariades. En empreses amb diverses persones assalariades pot haver-hi tasques coordinades, encara que tindre plantilla no significa formar un únic equip.

També compten les entitats que no són empreses convencionals. Segons la forma jurídica, hi havia 12.478 associacions i altres tipus d'entitat (3,4 %) i 2.252 societats cooperatives actives (0,6 %). Segons el DIRCE de 2025, 2.252 de 372.121 empreses eren cooperatives (aproximadament una de cada 165). Entre els principis de les cooperatives valencianes està la «gestió democràtica per part dels socis» (Decret legislatiu 2/2015, art. 3). En les de treball associat, les sòcies i els socis aporten el seu treball a la cooperativa. En altres, les sòcies són consumidores, productores o usuàries, i poden contractar personal assalariat.

Cal llegir estes dades amb cura. El directori compta empreses, no persones: una de 500 empleats compta igual que una de tres, i el percentatge d'empreses xicotetes no és el de persones que hi treballen. Tampoc no mesura si l'equip funciona bé ni és el cens de totes les cooperatives i associacions sense activitat econòmica registrada.

Per al teu projecte, la conclusió és pràctica. Quan diverses persones col·laboren en una empresa, sol ser útil acordar qui fa cada tasca. Cal que algú coordine, que una altra persona controle els comptes i que totes s'assabenten de les decisions. És freqüent trobar negocis xicotets a la Comunitat Valenciana, per la qual cosa aprendre a coordinar equips reduïts pot ser útil, encara que estes dades no permeten predir en quin tamany d'empresa treballaràs. Per això convé aprendre prompte a repartir, escoltar i decidir junts.

Font: INE, Directori Central d'Empreses (DIRCE) 1-1-2025, taules 73020 i 73021 (consulta: 11/2026); Decret legislatiu 2/2015, de 15 de maig, del Consell, text refós de la Llei de cooperatives de la Comunitat Valenciana, art. 3 (DOGV-r-2015-90416).

ACTIVITATS

13. (comprensió de l'episodi) Per què compta Iker catorze viatges per a sis coses? Què hauria canviat si el grup haguera repartit abans les tasques? Quina altra dada apuntaries en la seua llibreta per a comprovar si el repartiment millora?
14. (aplicació) En l'episodi, 19 de 22 persones alcen la mà en la primera targeta i 17 en la segona. Calcula el percentatge de cada una i el mínim de persones que van alçar les dues mans. Explica per què és un mínim i no una dada exacta.
15. (càlcul) En una reunió es registren 25 minuts d'intervencions de cinc persones: 10, 8, 4, 2 i 1. Calcula el percentatge de cada una i la mitjana. Presenta els resultats en una taula amb persona, minuts i percentatge. Hi ha algú que parle més del doble de la mitjana? Raona.
16. (lectura d'un document) Llig esta acta: «Reunió del dimarts. Hem parlat de la guia. Es va decidir alguna cosa sobre el tamany. Algú s'ocupa del paper». Assenyala què falta perquè siga una acta de tres línies, reescriu-la amb una decisió, una persona i una data.
17. (dades de la Comunitat Valenciana) A la taula, empreses de la Comunitat segons la seua forma jurídica l'1-1-2025 (INE, DIRCE). Calcula el percentatge de societats de responsabilitat limitada i de cooperatives, i quantes empreses hi ha per cada cooperativa (dividix i arredonix a l'enter més pròxim). Després explica per què eixes dades no permeten saber quants equips funcionen bé.

Forma jurídica	Empreses
Persones físiques	207.319
Societats de responsabilitat limitada	132.419
Comunitats de béns	13.754
Associacions i altres tipus	12.478
Societats cooperatives	2.252
Resta de formes jurídiques	3.899
Total	372.121

18. (per al teu projecte) Revisa les normes i els rols del teu equip. Hi ha alguna tasca que ningú vol? Proposa com repartir-la i quan rotareu.
19. (resposta simulada d'IA) Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Els equips de més de huit persones sempre funcionen millor». Què comprovaries i on? Compara dos equips de classe amb tasques semblants, amb dades fictícies o del professorat, i explica què més mesuraries: no basta amb mirar el tamany.
20. (transferència individual, sense ajuda) Un equip de quatre persones organitza una excursió. Dues fan quasi tot i les altres dues no s'assabenten. Escriu com es pot resoldre amb els cinc passos del conflicte i quina norma posaries per a evitar-ho.

ESQUEMA

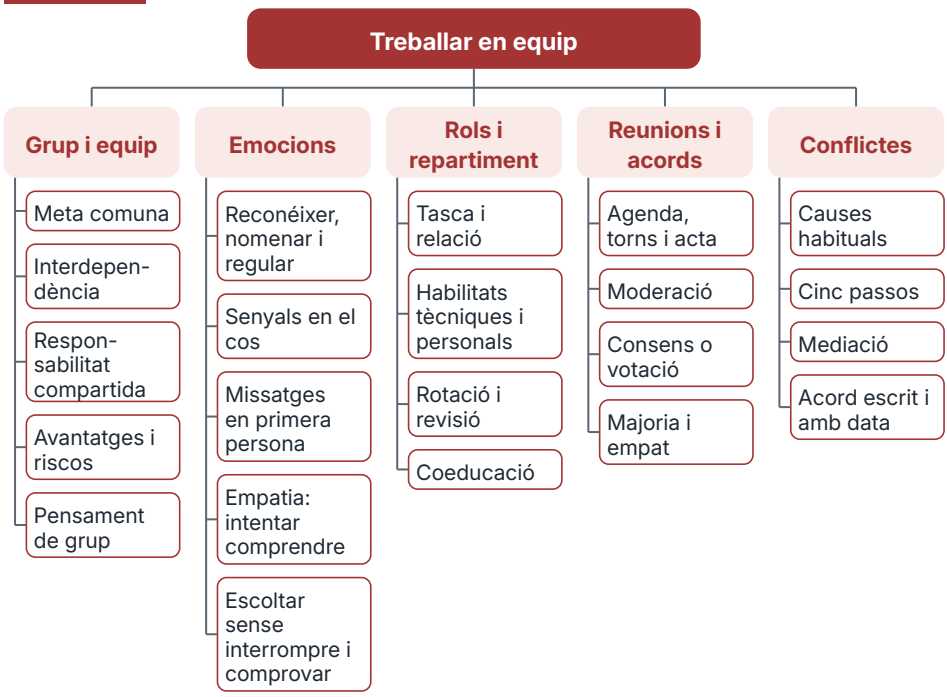

RESUM

Un **grup** és un conjunt de persones que coincidixen. Un **equip** és un grup de persones que es coordinen per a una **meta comuna**, amb tasques que es complementen i **responsabilitat compartida**. Treballar en equip té avantatges, però també riscos, com que una persona càrrega amb tot o que la pressió per estar d'acord impedisca qüestionar decisions: el **pensament de grup**.

La **intel·ligència emocional** consistix a **reconéixer**, **nomenar** i **regular** les emocions, entendre el que senten altres persones i **escoltar sense interrompre**. Parlar en primera persona («jo em senc...») ajuda a dir les coses sense acusar. En un equip, la veu no es repartix sola: convé vigilar qui parla i qui no.

Un **rol** és el paper que cada persona assumix. Hi ha rols de **tasca** i de **relació**, i un equip necessita els dos. El repartiment just unix les habilitats de cada persona amb el que vol provar, rota els rols i es revisa, sense estereotips de gènere: és la **coeducació**.

Les reunions d'equip milloren amb **agenda**, **torns de paraula** i una **acta** de tres línies: què es decidix, qui ho fa i per a quan. Es decidix per **consens** o per **votació**, i s'acorda quin abans de començar, amb la majoria exigida i què passa si hi ha empat. Si apareix un **conflicte**, s'afronta amb cinc passos i es tanca amb un acord per escrit. Si cal, ajuda una **mediació**. Si hi ha assetjament, amenaces o violència, no hi ha mediació: s'avisa el professorat.

UNITAT 3

Veure oportunitats i crear

Arreglar-ho al barri · Vint idees i un punt roig

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Distingir entre actuar de manera reactiva i actuar de manera proactiva.
- Detectar necessitats, riscos i oportunitats de millora en el teu entorn.
- Generar idees i puntuar-les amb una matriu de criteris.
- Utilitzar una dinàmica de votació per a prioritzar idees i vore si el grup està d'acord.
- Fer un prototip barat i provar-lo amb qui el va a utilitzar.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És novembre a 2n B de l'IES Ribera Norte de Valdelana. Andrés Mora, l'orientador que dona esta optativa, ha demanat a cada equip tres idees per al barri. Dani proposa traure-les «en un moment» amb un assistent d'IA, però cada dada i cada proposta es contrastaran amb fonts fiables. Lucía preferix ordenar-les abans de decidir. Salma vol saber d'on ix cada dada. Hugo recorda que al bar dels seus pares s'espatllen coses quasi totes les setmanes. Andrés no tria cap idea: pregunta què falta al barri i què sobra.

PER A COMENÇAR

1. Pensa en alguna cosa que en el teu barri o en el teu institut no funciona. Què es podria fer per a arreglar-ho?
2. Què fas quan alguna cosa se t'espatlla: esperes que no funcione del tot o la revises abans?
3. Quina és la millor idea que has tingut mai? Com se't va ocórrer?
4. Quan cal triar entre diverses idees, com decidiu en el teu grup?

Proactiu

3.1

Entorn

3.2

Crear

3.3

Jugar

3.4

Prototip

3.5

3.1 Mirar amb enfocament proactiu

Sovint, revisar alguna cosa a temps evita avaries i redueix costos. Mirar cap endavant també és una manera d'estalviar.

Davant d'un problema hi ha dues maneres d'actuar. Actuar de manera **reactiva** és respondre quan el problema ja ha aparegut, en compte de preparar-se abans. Actuar de manera **proactiva** és mirar abans, preveure què pot eixir malament i decidir què fer amb temps.

Un exemple amb una bicicleta. Una persona reactiva no revisa els frens, descobrix el defecte quan els necessita i paga una reparació urgent. Una persona proactiva comprova els frens abans d'eixir, canvia una peça barata a temps i redueix el risc d'accident. Passa igual amb un portàtil lent, una motxilla que es descusix o un baló sense aire: revisar a temps sol eixir més barat que arreglar tard.

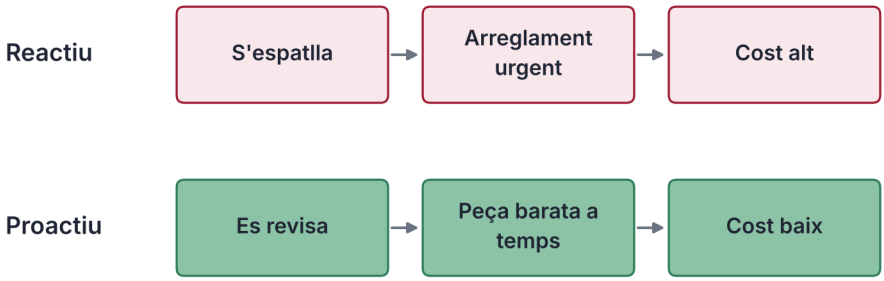

La mateixa avaria, dos camins

Figura 3.1. La mateixa avaria vista de manera reactiva i de manera proactiva

Ser proactiu té dues cares. La primera és **anticipar-se als riscos**: pensar què pot fallar i preparar una eixida. La segona és **buscar oportunitats**: fixar-se en el que falta, en el que sobra i en el que altres persones necessiten. Un **risc** és alguna cosa que pot eixir malament. Una **oportunitat** és una situació que es pot aprofitar per a millorar alguna cosa.

Pensa en l'institut. Un risc seria que el pati s'òmpliga de bassals quan plou. Una oportunitat seria utilitzar el saló d'actes, que està buit per la vesprada.

Estes dues cares es necessiten. Mirar només els riscos pot frenar una idea; mirar només les oportunitats, portar a actuar sense cura. Un bon equip pregunta: què podria anar malament? Què podria anar millor?

CLAU

Ser proactiu no és endevinar el futur. És mirar abans que passe alguna cosa, anotar els riscos i les oportunitats, i decidir què fer amb temps.

Per a anticipar-se cal ordenar els riscos amb dues preguntes: és probable? Faria molt de mal? Un risc probable i greu s'atén primer. Un d'improbable i lleu pot esperar. Un risc poc probable però molt greu també s'atén. Un exemple amb un punt de reparació de barri que obri tres dissabtes:

Risc	Probabilitat	Dany	Què faria una persona proactiva
Plou el dia de l'obertura	Mitjana	Mitjà	Demanar un espai cobert autoritzat o un pla per a entrar en un local segur
Ve més gent de la que es pot atendre	Alta	Mitjà	Donar torns pel matí i posar una cua ordenada
Es perd un objecte que algú ha portat	Baixa	Alt	Una fitxa numerada per objecte; les dades personals, amb una persona adulta

Mirar cap endavant també servix per a trobar oportunitats. Si la ferreteria del barri presta ferramentes i la tapisseria arregla cadires, potser hi haja un dia en què les dues puguen atendre alhora les mateixes persones. Qui ho veu abans, ho proposa.

Per a mirar bé cal conéixer el lloc on vius. La Comunitat Valenciana té costa, horta, pobles d'interior i comerç de proximitat, i també reptes propis. Conéixer-los ajuda a vore on poden sorgir idees.

DADA

En el tercer trimestre de 2026, la taxa d'atur a la Comunitat Valenciana va ser de l'11,82 %, enfront del 10,18 % d'Espanya. Entre les persones actives menors de 25 anys va ser del 27,84 % a la comunitat i del 23,33 % en el conjunt del país. A 1 de gener de 2025 hi havia unes 68,6 empreses per cada 1.000 residents a la comunitat i 67,4 a Espanya. La taxa d'atur mesura les persones aturades entre les actives, no entre tota la població. Font: INE, Enquesta de Població Activa (taula 65334, 3T 2026), Directori Central d'Empreses 2025 i Estadística Contínua de Població 1-1-2025 (consulta: 11/2026).

Estes xifres mostren un atur superior al d'Espanya, també entre menors de 25 anys, i un nombre d'empreses per habitant paregut. Un repte no és una condemna, ni un motiu per a quedar-se quiet. És una pista per a investigar necessitats i proposar idees; no prova que crear més empreses cree ocupació.

ACTIVITATS

1. Digues si és una acció reactiva o proactiva: a) comprar piles només quan el comandament deixa de funcionar; b) apuntar cada mes el que es gasta en transport; c) demanar cita al dentista quan ja fa mal; d) carregar el mòbil la nit abans d'un viatge.
2. Utilitza les dades de la caixa «Dada». Calcula la diferència en punts percentuals entre l'atur de la Comunitat Valenciana i el d'Espanya, i entre el de menors de 25 anys de la comunitat i el d'Espanya.
3. *Amplia.* Amb la taxa d'Espanya (67,4 empreses per 1.000 habitants, arredonida), calcula quantes empreses tindria la Comunitat amb els seus 5.425.182 habitants i quantes menys que les 372.121 actuals. Explica què no diu este càlcul.

3.2 Oportunitats en el teu entorn

Les idees no solen eixir del no-res. Ixen de mirar, preguntar i contar el que ocorre prop de tu.

Una **necessitat** és alguna cosa important per a viure o desenvolupar-se bé; un **desig**, alguna cosa que ens agradaria tindre sense necessitar-la. Un **problema** és alguna cosa que impedix fer alguna cosa amb normalitat. Moltes oportunitats comencen en un problema pròxim: la bici que ningú sap arreglar, el local buit, la roba descosida.

Una oportunitat rarament apareix en un paper: apareix quan algú es pregunta per què hi ha una cua o per què una cosa sempre està trencada.

Hi ha tres gestos per a detectar oportunitats. **Observar** és mirar amb calma el que passa: qui utilitza un lloc, quan i què li costa. **Preguntar** és parlar amb les persones que viuen o treballen allí. **Contar** és posar números al que has vist: quantes persones, quantes voltes, quant costa.

Gest	Exemple al barri	Què apuntar
Observar	Dos vesprades a la plaça mirant quins objectes s'emporten, sense tocar-los	Tipus d'objecte i moment, sense noms ni fotos
Preguntar	Amb el professorat, parlar amb tres persones de comerços	Què els demanen i què no poden donar
Contar	Registrar els casos durant una setmana	Quants casos i quant costa cada un

Una pregunta tancada («t'agradaria un punt de reparació?») afavorix respostes ràpides, però no explica els motius. Una oberta («què fas quan alguna cosa se t'espatlla?») dona detalls, que després es contrasten. Convé començar per les obertes i escoltar fins al final. Anota les paraules fidelment, sense dades personals i sense presentar una opinió aïllada com la del barri.

Pregunta fluixa	Pregunta millor
És útil arreglar coses?	Què vas fer l'última vegada que se't va espatllar alguna cosa?
Tiraries menys si hi haguera un taller?	Què et frena per a arreglar alguna cosa en lloc de comprar-la?
T'agrada la nostra idea?	Què canviaries de la nostra idea?

Fixa't també en el que **falta** i en el que **sobra**. Falta un lloc on arreglar una motxilla, o algú que preste una ferramenta. Sobren objectes que es tiren sense necessitat i locals sense ús. Moltes idees bones ajunten una cosa que falta amb una altra que sobra: un local buit i persones que saben cosir.

Compte amb una trampa. Només veus el que mires des del teu lloc. Si observes la plaça només pel matí, no veuràs el que passa per la vesprada. Si preguntes només a amistats, no sabràs què pensen els majors.

Un bon exercici és fer el **mapa del que falta i el que sobra** d'un lloc. Este exemple és d'una plaça de barri fictícia:

Lloc	Què falta	Què sobra
Plaça	Bancs a l'ombra	Places d'aparcament ocupades tot el dia
Local buit	Un lloc per a arreglar objectes	Metres quadrats sense ús
Comerços	Qui ensenye a reparar	Objectes que es tiren amb una errada xicoteta
Institut	Un punt on deixar el que s'espatlla	Material oblidat pels passadissos

Per a passar de la necessitat a l'oportunitat, fes-te tres preguntes. Qui té esta necessitat i quantes persones són? Què fan hui per a cobrir-la i per què no basta? Què podem fer nosaltres, amb el que sabem i amb el que tenim? Si les tres respostes són clares, hi ha una **possible oportunitat** per contrastar.

Una oportunitat real reunix tres coses: una necessitat que existix, algú que la té i una manera de cobrir-la que es puga fer amb els mitjans de l'equip.

CLAU

Una oportunitat apareix quan una necessitat real pot cobrir-se amb els mitjans adequats; una idea és la solució que es proposa. Primer es troba la necessitat i després es busquen idees.

Data	Lloc	Què observe	A qui afecta	Quantes voltes
Dimarts	Entrada de l'institut	Bicis amb la cadena o el seient solts	Alumnat que ve en bici	4
Dijous	Plaça	Motxilles amb cremalleres trencades	Famílies i estudiants	3

La fitxa és senzilla: lloc, què veus, a qui afecta i quantes voltes. Després d'una setmana tindràs observacions; repetir la fitxa t'ajuda a vore si el patró es repetix. Amb la taula anotes 7 casos (4 el dimarts i 3 el dijous): no saps si són 7 objectes diferents. Si veus alguna cosa perillosa, no la toques: avisa una persona adulta. Anota també quins comerços i servicis hi ha prop de tu i quins falten: així la fitxa tindrà dades del lloc on vius.

Una idea per a començar a buscar és mirar amb enfocament **de ciutadania**. Una persona de 13 anys també veu coses que els adults no veuen: la parada d'autobús sense ombra, el racó de l'institut sense llum, la falta de llocs per a estudiar per la vesprada.

Un assistent d'IA pot ajudar-te a ampliar la llista de necessitats i d'idees. Però cal revisar-ne cada una. En el relat d'esta unitat, un assistent proposa vint idees: sis es repetixen, cinc requerixen una aplicació no disponible, dos citen un pla municipal que no es troba i les altres set pareixen utilitzables, si es comproven.

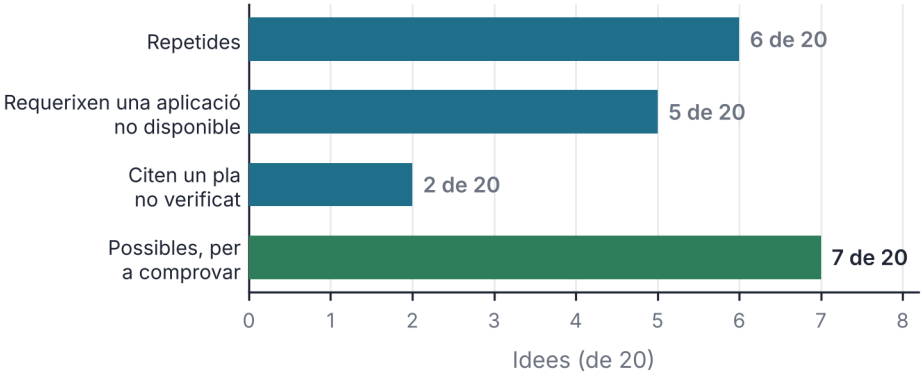

Dades fictícies

Figura 3.2. Les vint idees de l'assistent, després de revisar-les

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Idea 14: apunta't al Pla municipal Valdelana Repara, que oferix cada dissabte un taller gratuït de reparació a la plaça de la Font». **Què cal comprovar.** Existix eixe pla? On el buscaries: web de l'Ajuntament, oficina d'atenció, servici de consum? Si no es troba evidència oficial, no s'afirma que existisca; però no trobar-la a la web no prova que no existisca: pregunta també a l'Ajuntament.

ACTIVITATS

4. Tria un objecte de ta casa o del teu institut que s'espatlla amb freqüència. Escriu un risc, una oportunitat i una acció proactiva.
5. Fes una ronda d'observació de deu minuts en el teu institut o en el teu barri amb una fitxa com la de l'apartat. Apunta tres coses que falten i tres que sobren.
6. *Amplia.* Dibuixa una línia de temps amb la mateixa avaria (per exemple, una aixeta que degota) vista de manera reactiva i de manera proactiva. Calcula, amb preus inventats, quant costa cada camí.
7. Llig la resposta simulada de la caixa «Revisa la IA». Escriu què faries per a comprovar-la, en quina font oficial la buscaries i quina decisió prendries si no la trobes.

3.3 Crear idees

Una idea bona quasi mai és la primera. S'aconseguix amb quantitat, amb regles i, al final, amb un compte.

La **creativitat** és proposar idees noves i útils. La **innovació** és posar en pràctica una millora que aporta valor. Les dues es poden treballar amb tècniques senzilles, i no cal ser una persona «creativa» de naixement: s'aprén, com qualsevol altra destresa. Cal donar temps a les idees abans de jutjar-les: les primeres solen ser les més òbvies, i les millors arriben després d'insistir una estona. Per això convé apuntar-les totes, també les estranyes.

La **pluja d'idees** consistix a apuntar totes les idees possibles durant uns minuts, sense criticar-ne cap. Les **relacions forçades** unixen dues coses que no tenen a vore: «un penjador i uns auriculars». La pregunta **«i si...?»** canvia una condició: «i si no calguera comprar res?». El mètode **SCAMPER**, en versió senzilla, planteja set verbs sobre alguna cosa que ja existix: substituir, combinar, adaptar, modificar, donar-li un altre ús, eliminar i reordenar.

LA CIÈNCIA DIU

Moreau i Dahl (2005) van demanar a persones que dissenyaren una solució amb més o menys limitacions en els materials disponibles. En els seus experiments, limitar els materials va afavorir pensar de manera més creativa, excepte amb molta pressió de temps.

Límit. Són experiments de laboratori amb persones adultes. No diuen que qualsevol limitació ajude ni que no facen falta recursos.

Com decidim

Donar per bona la primera idea suficient és conformar-se. El **biaix d'ancoratge** és donar massa pes a la primera informació. Convé apuntar-ne diverses abans de valorar.

Amb moltes idees, la memòria no basta i les opinions pesen més que les dades. Una **matriu d'idees** puntua cada idea d'1 (baix) a 3 (alt) en diversos criteris i multiplica per un pes: el pes diu quant importa eixe criteri. Se sumen les puntuacions i ix la idea millor valorada amb eixos criteris. Servix per a parlar amb ordre, no per a votar a cegues.

Cas · La matriu de les tres idees

Un equip de 2n ha triat tres idees segures i permeses per al barri: arreglar auriculars i cables d'àudio (sense obrir aparells ni tocar bateries), balons i material esportiu, i roba descosida. Les puntua d'1 a 3 en tres criteris amb pes: «quanta gent ho necessita?» (×3), «ho sabem fer?» (×2) i «costa poc?» (×1). (Dades fictícies.)

Idea	Necessitat ×3	Saber fer ×2	Costa poc ×1	Càlcul	Total
Auriculars i cables	2	1	3	2×3+1×2+3×1	11
Balons i material esportiu	3	2	2	3×3+2×2+2×1	15
Roba descosida	2	3	1	2×3+3×2+1×1	13

Pas 1. Multiplica cada puntuació pel seu pes i suma. El màxim possible és 3×3 + 3×2 + 3×1 = 18 punts; els balons arriben a 15 de 18 (83,3 % del màxim d'esta matriu). **Pas 2.** Canvia els pesos per a vore què passa. Si «ho sabem fer» pesa 3 i els altres dos pesen 1, els totals són 8, 11 i 12, i guanya la roba descosida.

Resultat: amb els pesos 3, 2 i 1 guanyen els balons (15 punts); amb els pesos 1, 3 i 1, guanya la roba (12 punts)

Què significa: la matriu no decidix, ordena la conversa. Canviar un pes pot canviar la guanyadora, així que l'equip ha d'acordar els pesos abans de puntuar. Límit: les puntuacions són opinions de l'equip, no dades mesurades.

ACTIVITATS

8. Tria una tècnica (pluja d'idees, relacions forçades, «i si...?» o SCAMPER) i utilitza-la cinc minuts per al problema «es perden bolígrafs a l'institut». Apunta almenys huit idees sense descartar-ne cap.

9. *Amplia.* Amb els pesos 3, 2 i 1, calcula els totals d'A (3, 3 i 1) i de B (2, 2 i 3). Canvia els pesos a 2, 1 i 3 en el cas del llibre i mira què passa.

3.4 Jugar per a decidir

Una dinàmica de votació ajuda a conéixer preferències i prioritzar idees en pocs minuts, sense que decidisca només qui més parla.

La **gamificació** és utilitzar elements d'un joc en una activitat que no és un joc, perquè resulte més clara i participativa. Un joc té tres peces: el **repte** (triar tres idees per al barri), les **regles** (cada persona rep tres adhesius i els repartix com vulga) i els **punts** (cada adhesiu és un vot).

Cas · El joc dels tres adhesius

En una classe de 22 persones, cada una apega els seus 3 adhesius en cinc idees penjades a la paret. Els vots són: A 24, B 18, C 12, D 8 i E 4. (Dades fictícies.) **Pas 1.** Vots possibles: 22 × 3 = 66; sumen 24 + 18 + 12 + 8 + 4 = 66. **Pas 2.** Percentatge de cada idea (entre 66): A, 36,4 %; B, 27,3 %; C, 18,2 %; D, 12,1 %; E, 6,1 % (100,1 % per l'arredoniment). **Pas 3.** A té 24 de 66 adhesius (36,4 %); superar la meitat n'exigiria 34. No prova que la recolze la majoria de les 22 persones.

Resultat: la idea A rep més adhesius (36,4 %), però no supera la meitat del total

Què significa: rebre més adhesius que les altres no és tindre la majoria d'acord. A i B reunixen 42 dels 66 adhesius (63,6 %), sense saber quantes persones les van triar: es poden combinar? Límit: els adhesius no són persones, perquè se'n poden posar diversos en la mateixa idea.

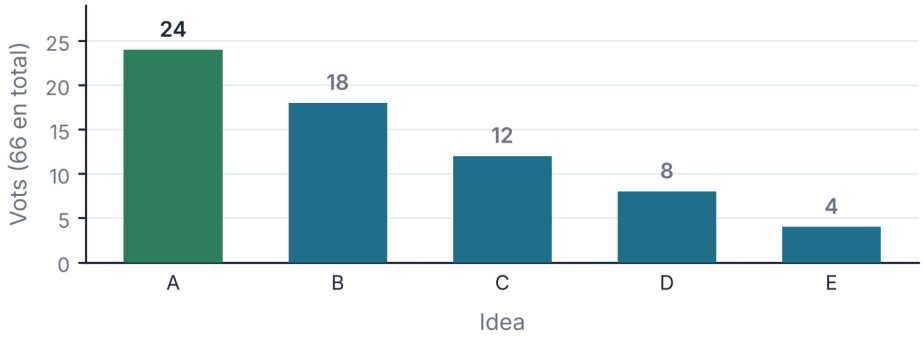

Dades fictícies

Figura 3.3. Vots de cada idea en el joc dels tres adhesius

Un joc ajuda quan hi ha moltes opcions i poc temps. Destorba quan es convertix en una competició o quan el premi importa més que la decisió.

ACTIVITATS

10. Dissenya un joc de paper per a triar entre diverses idees. Escriu el repte, tres regles i com es compten els punts.
11. En una altra classe de 25 persones amb tres adhesius cada una, les cinc idees reben 30, 20, 15, 6 i 4 adhesius. Comprova que sumen 75 i calcula els percentatges. La primera supera la meitat dels adhesius?

3.5 De l'esbós al prototip

Abans d'invertir, fes una versió senzilla i prova-la amb seguretat. És més fàcil corregir un cartó que una obra.

Un **prototip** és una versió ràpida i barata d'una idea, feta per a provar-la abans d'invertir temps i diners. Pot ser un dibuix, un model de cartó o una prova amb objectes de casa. No ha de ser bonic: ha d'ensenyar què funciona i què no. Es prova amb permís, amb materials segurs i amb les persones que van a utilitzar-lo. Cada prova ha de deixar anotat què s'ha vist i què es canviarà.

Una versió habitual del **pensament de disseny** (design thinking) s'explica en cinc fases: **empatitzar** (entendre què necessita qui utilitzarà la solució), **definir** (dir el problema en una frase), **idear**, **prototipar** i **provar**. No va en línia recta: en provar es pot tornar a definir el problema, i cada fase pot repetir-se.

PER AL TEU PROJECTE · E3

Banc d'idees i matriu. Reuniu dotze idees per al projecte «El nostre barri, millor», trieu tres candidates i puntueu-les amb una matriu. Si és viable i segura, podeu fer a més un prototip de cartó de la millor valorada (ampliació) i anotar què vau provar i què vau canviar.

ACTIVITATS

12. *Amplia.* Fes un prototip de cartó de la taula d'acollida del punt de reparació. Demana a dues persones que el proven, amb permís i sense destorbar passos accessibles, i apunta què canviaries.

ARREGLAR-HO AL BARRI

Vint idees i un punt roig

Era un dimecres de novembre, a l'hora de l'esbarjo, i la biblioteca de l'institut feia olor de paper i de calefacció. Lucía havia agafat la taula al costat del finestral. Damunt tenia el quadern verd d'espiral amb pestanyes, una cartolina quadriculada, retoladors i un grapat de discos de colors. Andrés Mora ho havia demanat el dilluns: tres idees per al barri, amb una raó per a cada una. I havia afegit, amb la seua manera tranquil·la de preguntar: «Com triareu?». Dani va arribar amb el portàtil gris davall del braç i els cascos platejats al coll. Es va asseure a la dreta de Lucía i el va obrir amb un somriure.

—Te'l faig en un moment —va dir—. Mira, mira.

A la pantalla hi havia una llista. Vint idees, numerades.

—Vint —va repetir Lucía—. A vore, per parts.

Va anar llegint en veu alta. Dani assentia a cada una. Lucía les va anotar al quadern i, en arribar a la huitena, va arrufar el front.

—Esta ja està. I esta també. —Va passar el dit per la llista—. N'hi ha sis de repetides amb altres paraules. I cinc que requerixen una aplicació no disponible.

—Això es descarta.

—Aleshores en queden nou.

—Set —va dir Dani, i va tocar la pantalla—. N'hi ha dos que no sé d'on ixen.

Lucía va llegir les dues amb atenció. Les dues parlaven del mateix lloc: «el Pla municipal Valdelana Repara».

—Quin pla és eixe?

—No ho sé —va admetre Dani—. L'ha posat l'assistent. Sona bé, no?

—Sona bé. L'apunte —va dir Lucía, i el va apuntar amb un asterisc—. Segur?

A la taula del costat, Salma va alçar la vista del mòbil. Duia una estona escoltant amb la trena sobre l'espatla i la jaqueta vaquera encara posada.

—Vaig a buscar-lo —va dir.

Lucía va passar a la cartolina quadriculada, que tenia dalt tres icones: uns auriculars, un baló sobre una caixa de cartó i un penjador amb etiqueta. Davall, tres criteris amb un pes cada un: quanta gent ho necessita, per tres; si ho saben fer, per dos; si costa poc, per u.

—Auriculars i cables, balons, roba descosida —va dir—. Les tres que avaluarem primer.

Van acordar les puntuacions, d'u a tres, i Lucía va fer els comptes en veu baixa amb els pesos de la cartolina. Onze, quinze i tretze. Després va agafar un disc roig i el va col·locar sobre el baló, amb la barbeta recolzada en l'altra mà.

—Els balons —va dir—. Quinze.

—Aleshores és eixa —va dir Dani.

—És la que més punts té. —Lucía va mirar el disc roig—. No sé si és la millor.

—I això com se sap?

—Ni idea. Però els punts són nostres. Els hem posat nosaltres.

Salma va deixar el mòbil i es va acostar amb la cadira.

—No ho trobe en cap de les fonts que he mirat —va dir.

—El què? —va preguntar Dani.

—El Pla municipal Valdelana Repara. He mirat a la web de l'Ajuntament, a la de la biblioteca i a la de les associacions. Res. Ni un pla ni un dissabte de tallers. Caldria preguntar-ho també a l'Ajuntament.

—Però ho posava —va dir Dani—. Amb nom i tot.

—Això és el que passa quan sona bé —va dir Salma, sense enuig.

Dani va tancar a poc a poc el portàtil i el va tornar a obrir, com si la llista haguera pogut canviar.

—Aleshores cal ratllar-ne dos —va dir—. I comprovar les altres set, una per una.

—I eixes set, bé —va dir Lucía—: que no es repetisquen, que no demanen aplicacions i que tinguen font.

Salma va apuntar en el mòbil: «Ajuntament: preguntar si existix el pla».

Andrés va passar per darrere, sense fer soroll, amb una carpeta blava, va mirar la cartolina i no va dir res. Es va fixar un moment en les tres icones i se'n va anar cap als prestatges.

Lucía va tornar a mirar la cartolina. Hi havia alguna cosa que les tres coses tenien en comú i ella no acabava de vore què. Se la va quedar mirant, amb el disc roig encara a la mà, mentre el timbre de l'esbarjo sonava lluny.

Lucía col·loca un disc roig en la cartolina amb tres icones; Dani somriu davant del portàtil.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Vint idees, tres criteris

Repte. Cada equip genera idees per al barri, les revisa amb ull crític, selecciona tres candidates i utilitza una matriu de criteris amb pesos per a triar-ne una. **Producte.** Peça «Banc d'idees i matriu» d'«El nostre barri, millor»: dotze idees pròpies classificades (les vint de l'episodi són un exemple), una matriu de tres criteris amb pesos i la idea millor valorada, amb una raó. **Dades.** Vint idees de l'assistent simulat: 6 repetides, 5 amb aplicació no disponible, 2 que citen un pla municipal no verificat, 7 possiblement utilitzables (per comprovar). Matriu: punts d'1 a 3 per pesos (per exemple, 3, 2 i 1). **Comprovació individual.** Sense ajuda, puntua dues idees noves amb tres criteris i pesos que et donen, calcula els totals i escriu una frase sobre què passaria si canvia un pes.

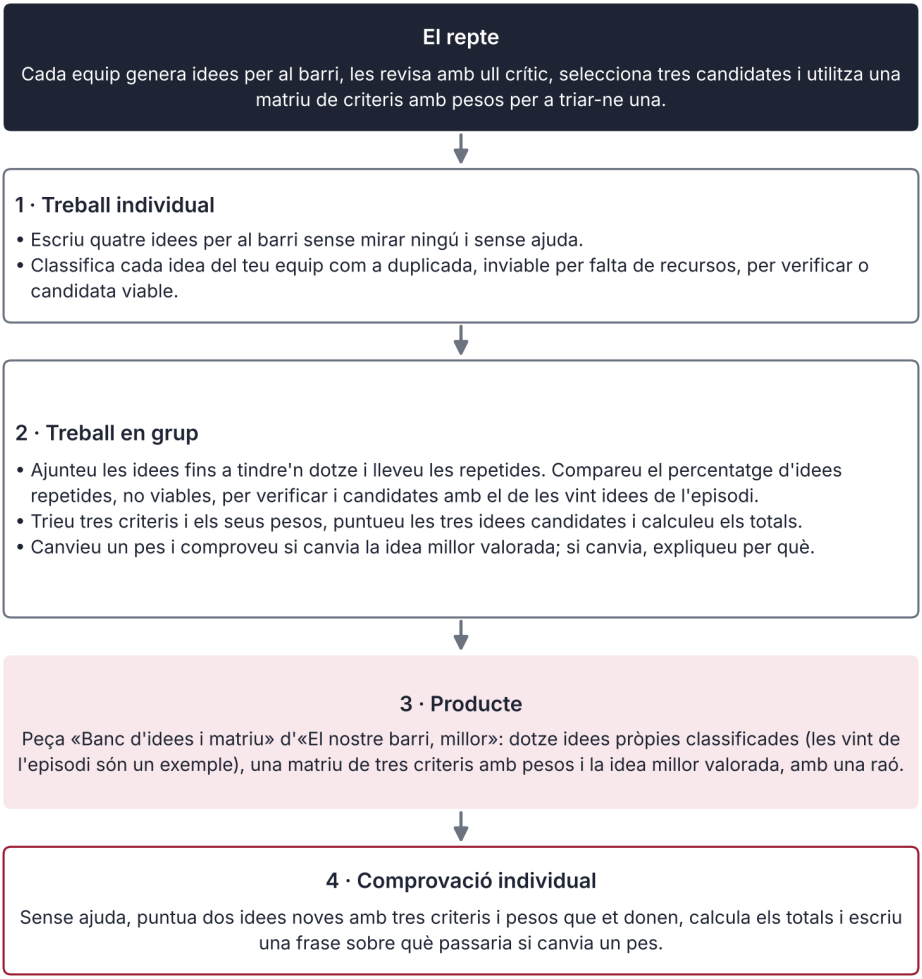

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

De l'esbós al cartó: provar barat

Un prototip costa poc i ensenya molt. En el projecte «El nostre barri, millor», l'equip va voler comprovar com col·locar les taules, les cadires i la rampa del saló d'actes per a la fira final. En lloc de començar a moure cadires de veritat, va fer un model de cartó.

Els materials van ser cartó reutilitzat ja disponible (cost d'adquisició per al projecte: 0 €), cinta adhesiva (2,40 €), cola (1,95 €) i paper de colors (1,20 €). Total: 5,55 € en materials, sense comptar el cartó ja disponible.

Van treballar tres sessions d'una hora, a escala 1:20. Amb eixa escala, un saló de 15 metres de llarg mesura 75 centímetres en el model i una rampa de 6 metres, 30 centímetres.

En el model es va comprovar la longitud de la rampa de l'escenari i si entre les files de cadires quedava lloc per a passar. Altres dues persones van posar figures de paper per a vore com s'omplia la sala. Es va anotar cada canvi, què es va provar i què es va aprendre. Amb una prova així no es pot afirmar que la rampa siga accessible. Per a valorar-la cal conéixer l'altura que salva, el pendent i l'amplària, i contrastar-les amb la normativa aplicable.

Van eixir tres canvis. La rampa es va allargar en el model, la taula d'acollida es va moure a un costat de l'entrada per a no tapar el pas, i es va deixar un passadís central més ample. Cap d'estos canvis va costar diners.

Esta prova té un avantatge: l'error ix barat, perquè es veu prompte. Un error en cartó es corregix en uns minuts; amb les cadires ja col·locades obliga a moure-ho tot.

També té límits. El model no mesura quanta gent hi cap ni quant soroll hi ha, i una persona que el prova no representa totes. Per això convé provar amb diverses persones diferents i no només amb qui ja coneix la idea.

Si més endavant la idea necessita diners, la web de l'IVACE, de la Generalitat, oferix un apartat d'ajudes vigents i un altre d'emprenedoria innovadora. Abans d'atribuir una ajuda concreta a un projecte escolar cal comprovar-ne la convocatòria, els requisits i qui pot sol·licitar-la: que existisca no significa que servisca per a un projecte escolar. Les persones menors d'edat tenen capacitat jurídica, però la llei limita el que poden fer per si mateixes en certs contractes i tràmits. Als 13-14 anys, els compromisos formals i les sol·licituds d'ajudes els tramiten els seus representants legals o el centre o l'entitat legitimada, segons la normativa i les bases de cada convocatòria.

Sí que poden celebrar contractes de la vida corrent propis de la seua edat (Codi Civil, art. 1263).

Font: Xifres del prototip, dades fictícies. IVACE: https://www.ivace.es (consulta: 11/2026). Codi Civil, art. 1263 (BOE-A-1889-4763).

ACTIVITATS

13. (comprensió de l'episodi) Lucía posa un disc roig en la idea dels balons. Per què dubta que siga la millor? Què tenen en comú, al teu parer, les tres idees de la cartolina? Què va comprovar Salma i on? Què hauria passat si l'equip haguera acceptat les vint idees sense revisar-les?
14. (aplicació) De les vint idees de l'assistent, 7 són utilitzables. Calcula el percentatge. Si l'assistent donara 50 idees amb el mateix repartiment, quantes serien utilitzables? Explica per què no pot haver-hi mitja idea i dona una resposta aproximada, no una xifra exacta.
15. (càlcul) El teu equip ha classificat dotze idees sense solapaments: cinc repetides, quatre utilitzables i tres pendents. Calcula el percentatge de cada grup. Què fas amb les altres?
16. (lectura d'un document) Llig la cartolina de l'episodi: tres idees, tres criteris amb pesos de 3, 2 i 1, i totals d'11, 15 i 13. Comprova els totals dels balons i de la roba amb les puntuacions del cas de 3.3 i calcula quin percentatge del màxim possible (18 punts) assolixen els de la roba. Després canvia el pes de «costa poc» d'1 a 3 i comprova si els balons continuen sent la idea millor valorada.
17. (dades de la Comunitat Valenciana) La taula mostra la taxa d'atur del tercer trimestre de 2026 (INE, Enquesta de Població Activa). Calcula la diferència en punts percentuals entre la comunitat i Espanya per a les persones de 25 i més anys, i quantes voltes és major la taxa de menors de 25 anys que la de 25 i més a la comunitat. Explica per què una taxa d'atur del 27,84 % no significa que el 27,84 % de totes les persones joves estiga sense ocupació.

Grup d'edat	Comunitat Valenciana	Espanya
Total	11,82 %	10,18 %
Menors de 25 anys	27,84 %	23,33 %
25 i més anys	10,20 %	9,01 %

18. (per al teu projecte) Revisa el teu banc d'idees. Alguna cita una font, un pla o una xifra? On la comprovaries? Classifica cada idea com a duplicada, inviable per falta de recursos, per verificar o candidata viable. Anota en una frase per què la deixes en eixa categoria i què faries per a comprovar-la.
19. (resposta simulada d'IA) Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Segons l'informe regional de 2025, el 80 % dels joves de Valdelana vol un punt de reparació». Què comprovaries i on? Què li demanaries a l'assistent perquè indicara la seua font?
20. (transferència individual, sense ajuda) Tens tres idees per a millorar el pati de l'institut. Escriu tres criteris amb pesos, puntua-les d'1 a 3, calcula els totals, digues quina idea triaries i què passaria si canvies un pes. Escriu una frase que explique per què els punts són opinions i no dades mesurades.

ESQUEMA

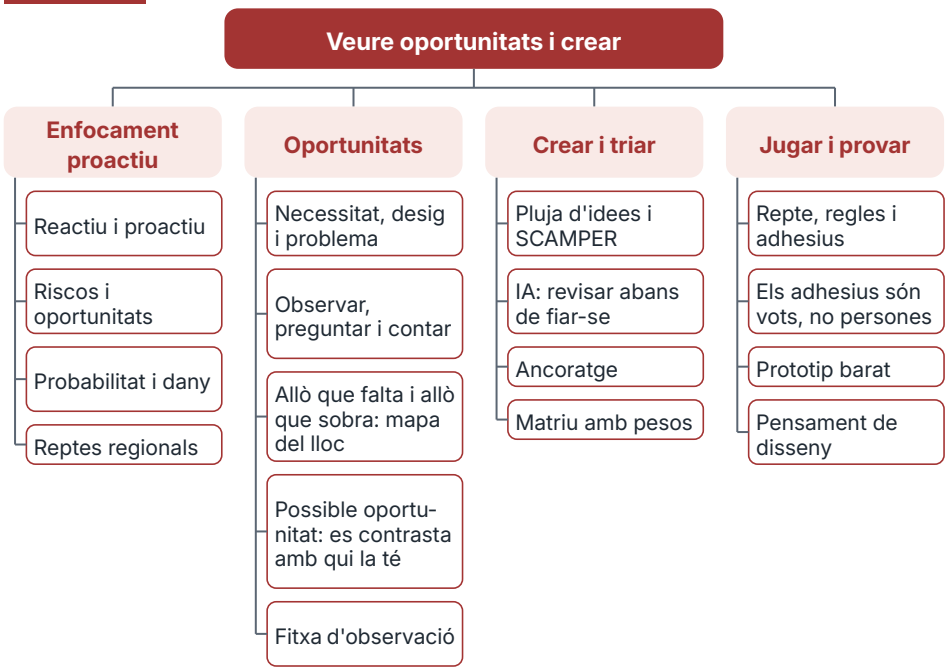

RESUM

Actuar de manera **reactiva** és respondre quan el problema ja ha aparegut. Actuar de manera **proactiva** és mirar abans: **anticipar-se als riscos** i buscar **oportunitats**. Conéixer els reptes de la teua regió, com l'atur o el nombre d'empreses per habitant, ajuda a vore on poden sorgir idees.

Les oportunitats es detecten amb tres gestos: **observar**, **preguntar** i **contar**. Mira què falta i què sobra. Una **necessitat** és alguna cosa important per a viure bé; un **desig**, alguna cosa que ens agradaria tindre; un **problema**, el que impedix fer alguna cosa amb normalitat. Una possible oportunitat es contrasta amb les persones afectades.

La **creativitat** s'entrena amb tècniques com la **pluja d'idees**, les **relacions forçades**, el «i si...?» o **SCAMPER**. Un assistent d'IA pot donar moltes idees, però cal revisar-ne cada una: en el relat, de vint idees set pareixien utilitzables, per comprovar, i dos citaven un pla no verificat. Per a triar entre diverses, una **matriu d'idees** puntua cada criteri i el multiplica per un pes (total = suma de nota × pes de cada criteri); canviar el pes pot canviar la idea millor valorada.

La **gamificació** utilitza un repte, regles i punts per a decidir entre moltes persones, com en el joc dels tres adhesius. Rebre més adhesius que una altra idea no garantix que la recolze la majoria. Un **prototip** barat, provat amb seguretat amb les persones que el van a utilitzar, permet aprendre abans de gastar. És la idea del **pensament de disseny**: empatitzar, definir, idear, prototipar i provar.

UNITAT 4

Emprendre per a la comunitat

Arreglar-ho al barri · Preguntar a la plaça

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Analitzar una iniciativa des de tres dimensions: personal, social i productiva.
- Explicar quin valor social aporta una iniciativa a la seua comunitat.
- Citar tipus d'entitats d'economia social que hi ha a la Comunitat Valenciana.
- Dissenyar una enquesta i detectar-ne el biaix.
- Passar d'un problema a una idea amb una fitxa.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És novembre a 2n B de l'IES Ribera Norte de Valdelana. Els equips consideren com a proposta inicial un punt de reparació, i falta confirmar que respon a una necessitat. Salma vol saber si de veritat fa falta i ha fet a la plaça una primera ronda d'una enquesta de cinc preguntes. Hugo creu que les respostes es veuen «a ull». Lucía preferix comptar-les. Andrés Mora, l'orientador que dona esta optativa, no diu si cal fer-ho o no: pregunta a qui han preguntat.

PER A COMENÇAR

1. Pensa en una persona del teu barri o de la teua família que haja posat en marxa alguna cosa per a altres persones: una activitat, un negoci, una ajuda. Quina necessitat cobria?
2. Quina diferència hi ha entre emprendre per a guanyar diners i emprendre perquè a altres persones els vaja millor? Poden anar juntes?
3. Si volgueres saber què pensa el teu barri d'una idea, a qui preguntaries? A qui no se't ocorreria preguntar? Per què vore molts casos no equival a conéixer tot el barri?
4. Has respost alguna vegada una enquesta? Què et va semblar bé o roïn de les preguntes?

Dimensions 4.1

Valor social 4.2

A la Comunitat 4.3

Escoltar 4.4

Idea 4.5

4.1 Tres dimensions

Qui emprén canvia alguna cosa fora i també dins. Vore les tres dimensions ajuda a no quedar-se amb una sola.

Emprendre és posar en marxa una iniciativa per a cobrir una necessitat: fer-la realitat, amb altres persones o en solitari. Una **persona emprenedora** és qui la posa en marxa. Pot fer-ho en una empresa, en una associació o en un projecte de classe. No cal ser major d'edat per a tindre l'actitud: curiositat, iniciativa i ganes d'aprendre. Es pot entrenar, com qualsevol altra destresa. Qui la té mira al seu voltant i es pregunta què falta i què podria fer ella o ell per a canviar-ho, sense esperar que ho faça una altra persona.

L'emprenedoria té tres dimensions. La dimensió **personal** és el que aprens i desenvolupes: confiança, habilitats i saber què se't dona bé. La dimensió **social** és com afecta la iniciativa altres persones: què millora o quin perjuí pot causar. La dimensió **productiva** és el que es fa: un servici o un producte que es pot oferir, amb uns mitjans i un cost.

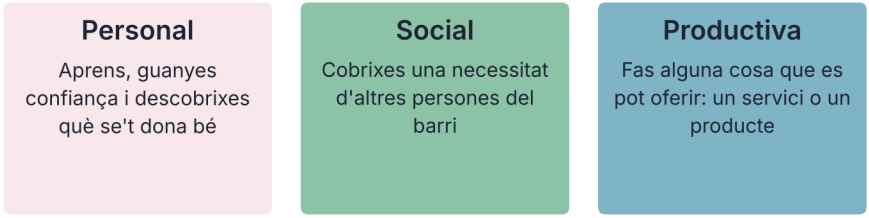

Figura 4.1. Les tres dimensions de l'emprenedoria

Una mateixa iniciativa sol tindre les tres. Pensa en un grup d'estudiants que organitza una vesprada de repàs per als qui van més justos en matemàtiques. En allò personal, qui explica també aprén en preparar i comunicar la matèria. En allò social, qui rep ajuda pot entendre millor la matèria i guanyar confiança. En allò productiu, hi ha un servici amb horari, lloc i materials.

De vegades falta una dimensió. Una afició pot ser l'inici, però emprendre exigix vore quin valor aporta i com es fa. Una idea social, per a funcionar, ha de ser viable i legal. Una amb molt de productiu però sense ningú que la necessite es queda en coses sense utilitzar.

CLAU

Emprendre no és només guanyar diners. És cobrir una necessitat (social), amb alguna cosa que es pot fer (productiva), i aprendre i créixer pel camí (personal). Una persona **emprenedora** inicia projectes o introduïx millores; una persona **empresària** organitza i dirigix una empresa. Una mateixa persona pot ser ambdós coses.

Distingir bé les paraules ajuda. Una **associació** reunix persones per a una finalitat comuna, sense repartir beneficis entre els seus membres. Una **cooperativa** és una empresa de gestió democràtica; a la Comunitat Valenciana, en les de primer grau, cada persona sòcia sol tindre un vot (Decret legislatiu 2/2015, art. 37.1). Una **societat mercantil** fa una activitat econòmica i pot buscar benefici, i també fins socials. Les tres poden cobrir una necessitat del barri, però es repartixen el poder i els diners d'una altra manera.

Vegem les tres dimensions en el projecte «El nostre barri, millor». El punt de reparació obri tres dissabtes en un espai del centre autoritzat. En allò personal, cada persona aprén a atendre, a mesurar i a explicar. En allò social, la gent arregla en compte de tirar i el barri guanya un lloc de trobada. En allò productiu, s'organitza el servici: què es repara, com s'atén, horari, materials i pressupost. És un projecte escolar sense retribució; els permisos i pagaments, si n'hi ha, corresponen al centre o a persones adultes.

ACTIVITATS

1. Tria una iniciativa que conegues (un club de l'institut, una botiga de barri, una ONG). Escriu en una frase què aporta en cada dimensió: personal, social i productiva.
2. Digues si és persona emprenedora, empresària o ambdós: a) qui està creant un taller de bicis per al seu barri; b) una persona que té una botiga de roba des de fa vint anys; c) un grup que organitza una recollida de llibres a l'institut. Justifica-ho.
3. *Amplia.* Busca una idea molt elaborada que no responga a cap necessitat. Què li hauries d'afegir perquè cobrira una necessitat d'altres persones?

4.2 El valor social de l'emprenedoria

El que una iniciativa canvia en la seua comunitat no sempre es mesura en euros, però es nota.

El **valor social** és el que una iniciativa aporta a les persones i al lloc on viu: alguna cosa que abans faltava i ara existix. Es pot aportar valor social de moltes maneres. Quasi sempre una iniciativa toca més d'un àmbit alhora.

Àmbit	Què canvia en la comunitat	Exemple en un barri
Ocupació	Més persones amb treball o amb formació	Un taller amb formació i ocupacions permeses des dels 16 anys, amb límits
Cura	Menys solitud i més suport	Un grup que acompanya veïns majors a fer gestions
Cultura	Més activitats i més gent que participa	Un cineclub en el centre cívic
Medi ambient	Menys residus i més cura de l'entorn	Un punt on arreglar objectes en compte de tirar-los

El valor social no depén de la grandària. Un punt de reparació que obri tres dissabtes pot canviar molt per a qui té una bici trencada i no sap on portar-la. També pot canviar poc si ningú se n'assabenta. Per això convé preguntar a les persones per a les quals es fa.

Emprendre amb altres persones té avantatges. Es repartixen les tasques, se sumen els sabers i s'aguanta millor quan alguna cosa falla. En l'equip, Lucía du les fitxes, Martina prepara les preguntes per als comerços, Iker dissenya l'espai, Salma enquesta, Hugo atén i Dani busca dades.

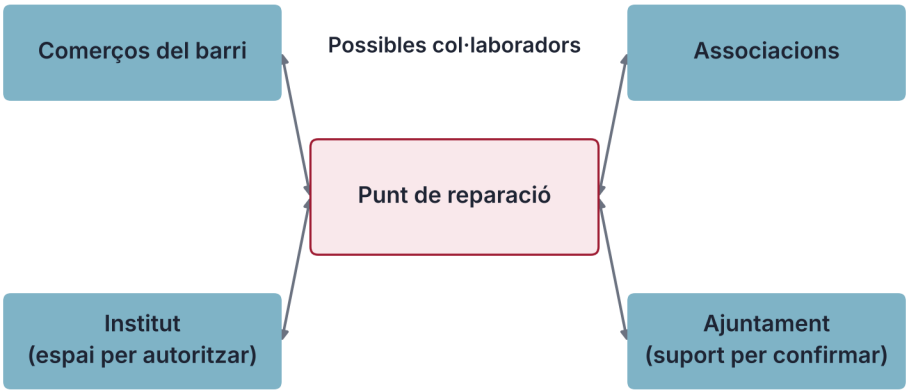

Figura 4.2. Qui pot ajudar un punt de reparació al barri

Un punt de reparació no se sosté sol. Compta amb els comerços que arreglen o presten ferramentes, les associacions que el difonen, l'institut, que cediria un espai, i l'Ajuntament, el suport del qual caldria confirmar. A este conjunt de persones i entitats se'l diu **actors** del barri.

CLAU

El valor social es nota quan una necessitat que existia queda coberta. Es comprova amb preguntes i amb fets, no amb bones intencions.

Per a ser **empresa social** segons la Llei 5/2011 (art. 5.4) no basta declarar-se social: ha de complir requisits, entre ells fins socials en els estatuts i aplicar almenys el 95 % dels seus resultats a eixos fins o a millorar les seues estructures productives.

Mesurar el valor social costa més que un preu. Es pot començar amb tres preguntes: a quantes persones arriba?, què canvia per a elles?, què passaria si la iniciativa no existira?

ACTIVITATS

4. Tria un àmbit de la taula (ocupació, cura, cultura o medi ambient) i busca una necessitat del teu barri o del teu institut que cobriria una iniciativa d'eixe àmbit.
5. Per a una iniciativa que conegues, respon: a) a quantes persones arriba?; b) què canvia per a elles?; c) què passaria si no existira?
6. *Amplia.* Compara una associació, una cooperativa i una empresa mercantil que cobrisquen la mateixa necessitat (per exemple, un servici de repartiment de menjar a majors). Escriu una diferència de com es decidix, de qui rep el benefici i de com es finança.

4.3 Experiències a la Comunitat

Molta gent de la Comunitat ja ha emprés per a cobrir necessitats del seu entorn. Es pot aprendre de les formes que han triat.

La llei espanyola anomena **economia social** el conjunt d'entitats que posen les persones i la finalitat social per davant del capital. Seguixen principis com la gestió autònoma, transparent i participativa, i apliquen els seus resultats segons la seua forma jurídica i els seus principis. No són una moda: la llei que les definix és de 2011 i es va modificar en 2026. Es poden trobar tant en pobles xicotets com en ciutats, al camp, en els servicis i en la indústria, i també n'hi ha moltes que es dediquen a altres sectors. Per això convé mirar amb atenció què fa cada una abans de classificar-la.

Entre les entitats de l'economia social hi ha les cooperatives, les mutualitats, les associacions i fundacions amb activitat econòmica, les societats laborals, les empreses d'inserció, els centres especials d'ocupació d'iniciativa social, les confraries de pescadors, les societats agràries de transformació i determinades empreses socials. La taula arreplega dues entitats reals de la Comunitat i dos tipus més. Anecoop agrupa entitats sòcies; Plena inclusión CV és una entitat social de l'entorn, no necessàriament d'economia social.

Entitat	Tipus	Ubicació	A què es dedica
Anecoop	Cooperativa agroalimentària	València	Comercialitza la producció d'agricultors de les seues entitats sòcies
Plena inclusión CV	Entitat social (federació d'associacions)	Comunitat Valenciana	Treballa amb associacions de persones amb discapacitat intel·lectual i les seues famílies
Empresa d'inserció	Tipus d'entitat	Amb seu a la Comunitat	Ocupació amb acompanyament per a persones en situació d'exclusió social; es registren a la Generalitat (Llei 1/2007)
Cooperativa de treball	Tipus d'entitat	En qualsevol localitat	Un grup de persones crea la seua ocupació i es governa democràticament: en general, un vot per persona

DADA

La Comunitat Valenciana té la seua pròpia llei de cooperatives: el Decret legislatiu 2/2015, de 15 de maig, del Consell. La llei estatal d'economia social (Llei 5/2011, de 29 de març; modificada per la Llei 1/2026) enumera, en l'article 5, les entitats que en formen part.
Font: BOE, textos consolidats; webs oficials d'Anecoop i Plena inclusión CV (consulta: 11/2026).

Poden ser grans o molt xicotetes, noves o amb dècades d'història. El que compartixen és que posen les persones, la participació i la finalitat social per davant del capital. Algunes poden obtindre excedents o repartir retorns segons la seua normativa.

Cada tipus té límits. Una cooperativa necessita que les seues sòcies i socis participen: si les persones sòcies no van a les assemblees, es debilita el seu govern democràtic. Moltes associacions compten amb persones voluntàries i algunes amb personal contractat; depenen de la seua organització i els seus recursos, i de vegades costa mantindre el ritme. Una empresa d'inserció ha de ser rendible per a sobreviure i, alhora, acompanyar qui contracta. No hi ha un tipus perfecte: convé triar el que servix a les persones que es vol ajudar.

Per a conéixer iniciatives de la teua zona, comença per les fonts oficials (Consell, Ajuntament, associacions) i comprova les dades abans de citar-les.

Una bona pregunta per a qualsevol experiència és esta: quina necessitat van vore, què van fer i què va canviar?

ACTIVITATS

7. Amb la taula i el text, digues quin tipus d'entitat encaixa millor amb cada necessitat: a) vendre juntes la collita d'un poble; b) donar una primera ocupació amb acompanyament; c) defendre els drets de les persones amb discapacitat.
8. Busca, en la web de l'Ajuntament o la Generalitat, una associació, cooperativa o empresa social de la teua zona. Respon amb fets: quina necessitat van vore, què van fer i què va canviar.
9. *Amplia.* Una cooperativa de sis persones decidix amb un vot per persona. Imagina una societat de capital el sistema de vot de la qual dona un vot per euro aportat (model simplificat). Si cinc aporten 100 € i la sisena 600 €, calcula el pes d'esta en la cooperativa de vot unitari i en eixa societat. Què canvia?

4.4 Escoltar el barri

Abans de muntar res, cal saber si fa falta. Una enquesta ben dissenyada ajuda a conéixer què opinen algunes persones; una de mal plantejada porta a conclusions enganyoses.

Una **enquesta** és un conjunt de preguntes que es fa a diverses persones per a conéixer la seua opinió o la seua situació. Una **mostra** és el grup de persones a les quals de veritat es pregunta. El **biaix** és un error que empeny els resultats cap a un costat: passa, per exemple, quan només es pregunta a un tipus de persona.

Per a este projecte escolar, l'enquesta és **anònima** i breu, per exemple de cinc preguntes clares. No se sol·liciten nom, adreça ni dades de la família; s'anoten només respostes agregades. Es demana permís, i la persona pot deixar de respondre quan vulga. S'enquesta persones adultes; amb menors caldria consultar-ho abans amb el professorat.

Cas · L'enquesta de Salma

Salma pregunta en dues tandes: primer a 54 persones a la plaça i després, en una segona ronda suposada, a 30 persones adultes, una per família, a l'eixida d'un col·legi. La pregunta clau és «Tens ara algun objecte espatllat a casa sense reparar?». (Dades fictícies.)

Ronda	Persones	Diuen que sí	Percentatge
Plaça	54	42	77,8 %
Eixida del col·legi	30	20	66,7 %
Total	84	62	73,8 %

Pas 1. Calcula el percentatge de cada ronda dividint els que diuen sí entre les persones: 42 ÷ 54 = 77,8 % i 20 ÷ 30 = 66,7 %. **Pas 2.** Suma les dues rondes: 54 + 30 = 84 persones i 42 + 20 = 62 respostes afirmatives. 62 ÷ 84 = 73,8 %. **Pas 3.** Compte: 73,8 % està ponderat per la grandària de cada ronda; la mitjana simple de les dues proporcions, sense arredonir, és 72,2 %. La plaça pesa més: aporta el 64,3 % de les persones. **Pas 4.** Cada persona dona un motiu: «no sé on» 25 (40,3 %), «costa quasi com un de nou» 22 (35,5 %), «no tinc temps» 9 i «altres» 6. I 58 de 84 (69,0 %) aniria a un punt de reparació.

Resultat: en esta mostra no aleatòria, 62 de 84 persones enquestades (73,8 %) van dir tindre alguna cosa espatllada sense arreglar. Els dos motius més citats són no saber on (40,3 %) i el preu (35,5 %)

Què significa: hi ha una necessitat repetida i dos causes. Límit: 84 persones no triades a l'atzar. Les rondes diferixen en 77,8 − 66,7 ≈ 11,1 punts percentuals. Amb estes dades no es pot establir per què.

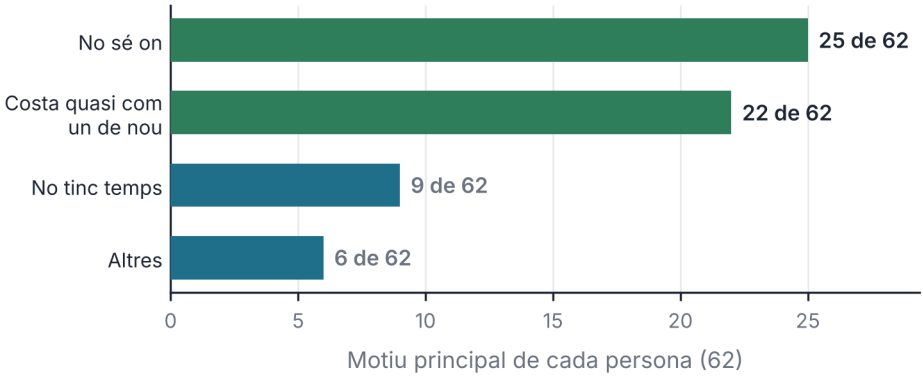

Dades fictícies

Figura 4.3. Motiu principal declarat per les 62 persones amb alguna cosa espatllada sense reparar

LA CIÈNCIA DIU

L'any 1936, una revista dels Estats Units va enviar qüestionaris a moltíssimes persones per a saber qui guanyaria les eleccions presidencials i va anunciar un guanyador que no va guanyar. Squire (1988, *Public Opinion Quarterly*) va analitzar per què: la mostra i qui va respondre estaven esbiaixades, no representaven tota la població.
Límit. És un cas històric d'un altre país i d'un altre temps. Ensenya que moltes respostes no basten si vénen d'un grup paregut; no diu que una enquesta xicoteta siga inútil.

És un possible **biaix de selecció o de cobertura**: només es pregunta a qui està en eixos llocs i hores, i pot haver-hi biaix de no resposta. Salma ho nota quan veu que quasi totes les seues respostes de la plaça són de persones majors que passegen pel matí. Per a reduir-lo cal preguntar a distintes edats, hores i llocs, i dir a qui es va preguntar; això no equival a una mostra aleatòria.

Un assistent d'IA pot ajudar a escriure preguntes o a revisar-ne la redacció. Però no pot substituir la gent.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «He simulat 200 respostes de veïns de Valdelana. El 81 % té alguna cosa espatllada i el 64 % pagaria per arreglar-ho. Amb estos resultats no cal fer més enquestes».
Què cal comprovar. Hi ha alguna persona darrere d'eixes respostes? Qui les va dir? Una simulació no és una enquesta: no hi ha ningú a l'altre costat. Els seus percentatges descriuen un escenari hipotètic i no proven res sobre Valdelana.

ACTIVITATS

10. Llig la resposta simulada de la caixa «Revisa la IA». Escriu tres raons per les quals no val com a dades del barri i què faries en el seu lloc.
11. Escriu cinc preguntes per a saber si el teu institut necessita un punt on deixar el que s'espatlla. Canvia-les si alguna empeny la resposta («No creus que és una gran idea?»).

4.5 Del problema a la idea

Una necessitat no és encara una idea. El camí d'una a l'altra passa per preguntes i per una fitxa.

El camí que seguix l'equip va en tres passos. Primer, la **necessitat** detectada: el que li falta a algú, amb observacions o respostes que la recolzen. Després, la **idea**: una manera de cobrir-la, entre diverses possibles. Finalment, la **fitxa**: un full que diu què es fa, per a qui, com, amb què i qui ho fa.

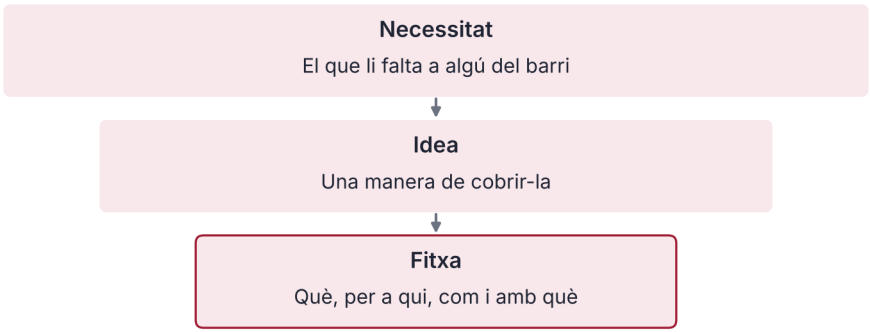

Figura 4.4. Del problema a la fitxa de la idea

En la mostra de Salma, 25 de 62 persones diuen no saber on reparar i 22 de 62, que reparar-lo costa quasi com comprar-ne un de nou. D'ací ixen idees: un punt de reparació amb aficionats i comerços, un mapa de qui arregla què, o un cartell amb horaris. Se'n tria una i s'escriu la fitxa.

Una bona idea és **útil per a les persones** (cobrix alguna cosa que falta) i **viable amb els recursos disponibles**: suports autoritzats pel centre, voluntariat supervisat, materials segurs reutilitzats i costos estimats. Si una de les dues falla, cal canviar-la i tornar a escoltar. Un punt de reparació les despeses del qual superen sempre els seus suports és inviable; un que ningú coneix no cobrix res.

La fitxa cap en mitja full i té cinc línies: què es fa, per a qui, com, amb quins mitjans i qui ho fa. Si una línia no es pot omplir, encara falta pensar eixa part. Eixa fitxa es presenta a la classe i es guarda en el dossier del projecte.

Cas · Quant s'estalvia arreglant?

Suposa que cada una de les 62 persones que van dir sí té un objecte sense reparar, i que un de nou costa 45 € i arreglar-lo, 12 €. (Dades fictícies, un supòsit de l'equip.) **Pas 1.** Calcula l'estalvi per cosa: 45 − 12 = 33 €. **Pas 2.** Multiplica per les 62 coses: 62 × 33 = 2.046 €. **Pas 3.** Compara: comprar les 62 noves costaria 62 × 45 = 2.790 €; arreglar-les, 62 × 12 = 744 €.

Resultat: si els 62 objectes admeten reparació i costen 45 € nous i 12 € arreglats, l'estalvi hipotètic és de 2.046 € (el 73,3 % del que costaria comprar tot nou)

Què significa: arreglar ix molt més barat en este supòsit. Límit: és una hipòtesi. No totes les coses es poden arreglar, i el 45 i el 12 són mitjanes inventades. A més, arreglar té altres beneficis que no es mesuren en euros: menys residus i més trobada entre veïns.

COM DECIDIM

Decidim per intuïció i per les dades que ja tenim. Però una idea per al barri afecta persones: convé decidir amb dades i amb les persones afectades, i provar la idea a l'aula abans d'eixir al carrer.

Per al teu projecte · E4

Enquesta i mapa de necessitats · Lliurament 1. Redacteu cinc preguntes, enqueseu deu persones adultes, sense arreplegar noms ni dades que les identifiquen i amb supervisió del professorat, tabuleu els resultats i calculeu els percentatges. Dibuixeu el mapa d'actors del barri i escriviu dues frases sobre el possible biaix. Amb tot, lliureu la fitxa de la idea (què es fa, per a qui, com, amb quins mitjans i qui ho fa) i anoteu a part els sabers de cada persona de l'equip.

ACTIVITATS

12. *Amplia.* Escriu la fitxa d'una idea per al teu barri: què es fa, per a qui, com, amb què i qui ho fa. Indica una utilitat social i com seria viable.

ARREGLAR-HO AL BARRI

Preguntar a la plaça

Era un dijous de novembre, a mitja vesprada, i el saló d'actes de l'institut feia olor de cera i de calefacció acabada d'encendre. Algú havia col·locat cadires blaves en cercle, al voltant d'una taula baixa. Damunt la taula hi havia un munt de qüestionaris i una llibreta amb un gràfic de barres blaves.

Salma estava dempeus, amb la trena sobre l'espatla, la jaqueta vaquera i el jersei mostassa. Sostenia un full amb caselles marcades en verd i l'alçava perquè tots el veren.

—Cinc preguntes —va dir—. Les hi he passat a cinquanta-quatre persones a la plaça, el dilluns i el dimarts, en dues eixides autoritzades.

Hugo, que estava a la seua esquerra, es va tirar cap enrere en la cadira.

—I què ix?

—Que quaranta-dos tenen alguna cosa espatllada a casa i no l'han arreglada.

—Quaranta-dos de cinquanta-quatre —va repetir Lucía, que anotava al seu quadern amb les ulleres posades i el cardigan blau—. Això és quasi huit de cada deu.

—El setanta-set coma huit per cent —va dir Salma.

Hugo es va encongir d'espatles.

—A ull, això ix sol. Tot el barri té alguna cosa trencada a casa. No feia falta preguntar a ningú.

Salma el va mirar sense parpellejar.

—I això com ho saps?

—Perquè es veu.

—Es veu a ta casa. A la meua, també. Però no és el mateix que saber quantes.

Martina, al seu costat, amb el xandall blau i blanc i la cua, es va riure baixet. Iker, en la seua cadira, amb la camisa de quadres, va girar una mica les rodes per a vore millor el full, i va assentir a poc a poc, com qui ja sap de què va tot allò.

—Jo he comptat catorze viatges per a sis coses —va dir—. Tampoc es veu, fins que ho apuntes.

Dani, d'esquena, amb els auriculars al coll i el portàtil obert sobre els genolls, tecleava alguna cosa. No va dir res. Inés Varela estava una mica més enllà, amb la barbeta a la mà, escoltant.

Andrés Mora s'havia assegut amb la carpeta blava sobre els genolls, i duia l'armilla grisa i l'acreditació blava de sempre.

—Salma —va dir al final, sense deixar d'escriure—. On estaves quan preguntaves, i a quina hora?

—A la plaça, al costat de la font. Pel matí, entre les deu i les dotze.

—I qui passa per la plaça a eixa hora?

Salma va obrir la boca, la va tancar i va baixar la vista al full. Va repassar les caselles amb el dit, una per una, i es va detindre en els trams d'edat, sense noms ni dates de naixement, on les marques verdes s'amuntegaven totes al mateix costat.

—Gent major —va dir—. Quasi totes les respostes són de gent major que passeja.

—Quasi totes —va repetir ella, més baix.

Hugo va deixar de somriure.

—Aleshores...

—Aleshores no sé què pensen els altres —va dir Salma—. Les famílies que porten els seus fills. La gent que treballa pel matí. Nosaltres.

Lucía va tancar el quadern a poc a poc, mirant Salma per damunt de les ulleres.

—Podem anar, amb permís i amb el professorat, a l'eixida del col·legi de Primària pròxim, només a famílies adultes, no a menors.

—Intentarem preguntar a trenta persones adultes més —va dir Salma. Ho va dir com qui s'ho promet a si mateixa.

—Amb autorització del centre, amb participació voluntària i sense demanar noms —va afegir Lucía.

Andrés va tancar la carpeta. No va dir si estava bé o malament. Es va quedar mirant el cercle de cadires, i després el full que Salma encara tenia alçat.

—Quan tingueu les dues tandes —va dir—, com sabreu si s'assemblen?

Ningú no va contestar de seguida. Dani va alçar el cap del portàtil. Martina va mirar Iker, Iker va mirar Lucía, i Lucía va mirar el full de Salma, amb les seues caselles verdes i els seus buits en blanc, com qui mira un mapa al qual encara li falten carrers.

Salma ensenya un full amb caselles marcades; Andrés escriu i l'equip mira, en cercle.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

La pregunta del barri

Repte. Cada equip dissenya una enquesta de cinc preguntes, la passa de manera anònima i voluntària a deu persones adultes, amb supervisió del professorat, i explica què diuen les dades i què no. **Producte.** Peça «Enquesta i mapa de necessitats» d'«El nostre barri, millor»: cinc preguntes, taula de resultats amb percentatges, un mapa d'actors del barri, dues frases sobre el possible biaix i la fitxa de la idea de cinc apartats. **Dades.** Cas de l'apartat 4.4: 84 persones (54 de la primera ronda narrada i 30 d'una segona ronda simulada per a l'exercici; tot fictici), 62 amb alguna cosa espatllada (73,8 %). Motius: no sé on 25, costa quasi com un de nou 22, no tinc temps 9, altres 6. **Comprovació individual.** Sense ajuda, calcula els percentatges d'una taula de deu respostes i escriu una frase sobre qui podria faltar en la mostra.

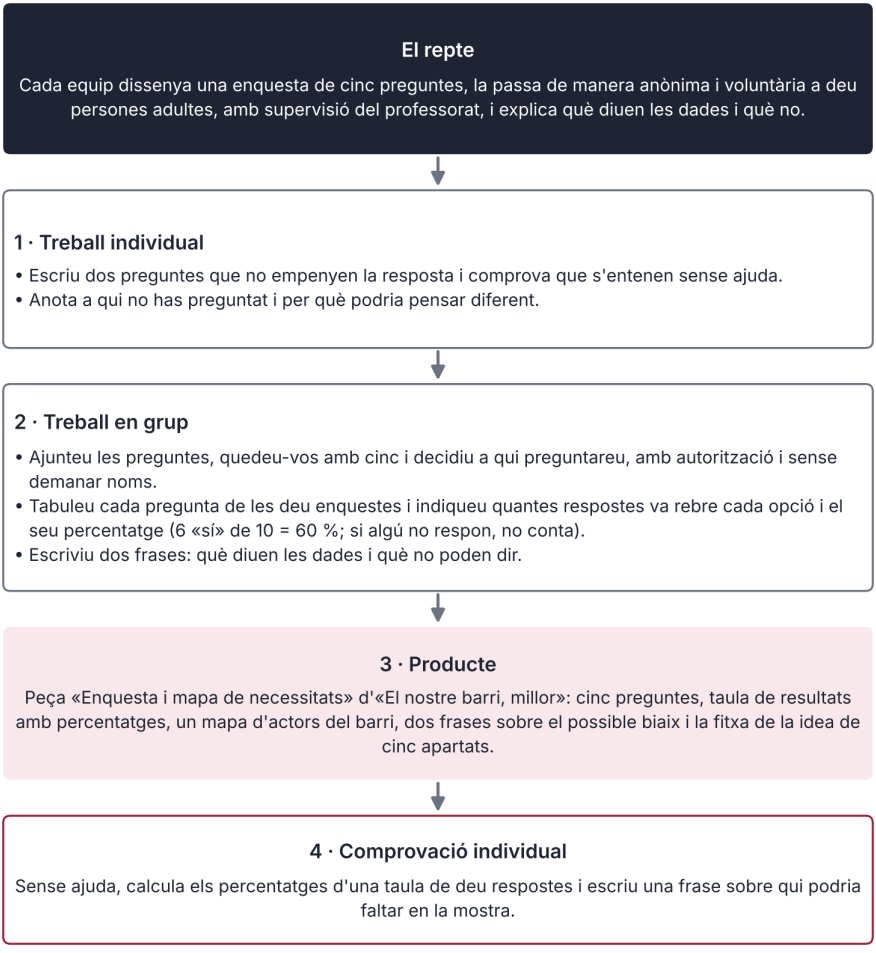

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

Qui viu al barri: població i servicis

Per a saber a qui cal preguntar, convé saber qui viu al barri. L'INE publica quantes persones hi ha en cada comunitat i de quina edat. A 1 de gener de 2025, la Comunitat Valenciana tenia 5.425.182 habitants i Espanya, 49.128.297.

Per a comparar les edats, agrupem la població en cinc intervals (dades a 1-1-2025, no la població actual del curs; sumen 5.425.182 persones) i calculem el percentatge de cada un.

A la Comunitat Valenciana, 714.210 persones tenen de 0 a 14 anys (13,2 %), 897.841 de 15 a 29 (16,5 %), 1.045.444 de 30 a 44 (19,3 %), 1.661.371 de 45 a 64 (30,6 %) i 1.106.316 tenen 65 anys o més (20,4 %). A Espanya, els percentatges són 12,9 %, 16,5 %, 19,3 %, 30,6 % i 20,7 %.

Dues coses criden l'atenció. La primera és que més de la meitat de la població té 45 anys o més. És el 51,0 % a la Comunitat (30,6 % + 20,4 %) i el 51,3 % a Espanya (30,6 % + 20,7 %). La segona és que hi ha més persones de 65 anys o més que de 0 a 14. Són unes 155 per cada 100 xiquets i xiquetes a la Comunitat, enfront d'unes 160 a Espanya (la mateixa taula i data).

DADA

Amb el repartiment de la Comunitat, en 1.000 persones n'hi hauria unes 132 de 0 a 14 anys i unes 204 de 65 o més. És un càlcul, no una dada del teu barri.
Font: INE, Estadística Contínua de Població, taula 56940, i càlcul propi (consulta: 11/2026).

Estos números servixen per a formular preguntes, no per a donar respostes. Si en un barri hi ha moltes persones majors, potser facen falta servicis d'acompanyament o de transport. Si hi ha moltes famílies amb filles i fills xicotets, potser falten activitats per la vesprada. Però això només és una pista: cal comprovar-ho preguntant, i la pregunta que convé fer-se abans d'enquestar és quines edats poden quedar fora.

També tenen límits. Són dades de tota la comunitat i no diuen com és el teu barri ni el teu poble. Dins de la Comunitat hi ha municipis amb moltes persones joves i altres amb poques. Per a cada lloc cal mirar les seues pròpies dades, que l'INE publica per municipis, i els servicis que té: centre de salut, biblioteca, transport, comerços.

Per això l'enquesta de Salma necessita preguntar a edats diferents. Una mostra que cobrisca edats i situacions diverses sol reduir certs biaixos, encara que deu o huitanta-quatre respostes no garantixen una mostra representativa. Per això convé preguntar també fora de la plaça i del matí.

Font: INE, Estadística Contínua de Població, taula 56940, 1 de gener de 2025 (consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

13. (comprensió de l'episodi) Hugo diu que el resultat «ix sol» i que «tot el barri té alguna cosa trencada a casa». Què li respon Salma? Per què la frase de Hugo és una generalització sense base? Quina pregunta li fa Andrés i per què canvia el que pensen?
14. (aplicació) En una enquesta, 40 persones expliquen per què no van arreglar alguna cosa: 18 diuen «no sé on», 12 «és car», 6 «no tinc temps» i 4 «altres». Calcula el percentatge de cada resposta i comprova que sumen 100 %. Representa'ls en barres i escriu una frase sobre el motiu més citat.
15. (càlcul) Un equip supon que arreglar 20 objectes costa 8 € cada un i que comprar-los nous costaria 30 € cada un. Calcula l'estalvi per objecte, l'estalvi total i quin percentatge és del cost de comprar-los nous. Escriu una raó per la qual podria no ser real.
16. (lectura d'un document) Llig este full de resultats d'una enquesta. Comprova la suma, calcula el percentatge de cada resposta i escriu qui podria faltar en la mostra.

Pregunta 3 · Aniries a un punt de reparació?	Respostes
Sí	58
No	26
Total	84

17. (dades de la Comunitat Valenciana) Amb les xifres de l'informe (INE, 1 de gener de 2025), comprova que les persones de la Comunitat sumen 5.425.182 i calcula quantes de 65 o més hi ha per cada 100 de 0 a 14. Si un barri de 1.000 persones tinguera el mateix repartiment que la regió, quantes tindrien 65 o més? Quins servicis et suggerix? Per què no demostra com és el teu barri ni el teu poble?
18. (per al teu projecte) Revisa les cinc preguntes de la teua enquesta. Alguna empeny la resposta? A qui no vas a preguntar i què podria canviar per això? Dibuixa el mapa d'actors amb quatre entitats, comerços o servicis del teu barri, sense noms de particulars, i assenyala quin és un possible col·laborador encara sense confirmar.
19. (resposta simulada d'IA) Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «El 90 % dels joves de la Comunitat emprendria per a ajudar el seu barri, segons una enquesta de 2025». Què comprovaries i on? Què preguntaries sobre la mostra? Quina diferència hi ha entre «el 90 % dels joves de la Comunitat» i «el 90 % de les persones que van respondre»?
20. (transferència individual, sense ajuda) En una enquesta sobre un servici de préstec de llibres, 25 persones de l'institut responen i 15 diuen que ho utilitzarien. Calcula el percentatge, escriu una pregunta millor que «No et pareix bona idea?» i una frase sobre el possible biaix.

ESQUEMA

RESUM

Emprendre té tres dimensions: la **personal**, la **social** i la **productiva**. Una mateixa iniciativa sol tindre les tres. La persona **emprenedora** inicia projectes; l'**empresària** dirigix una empresa, i una mateixa persona pot ser ambdós coses.

El **valor social** és el que una iniciativa canvia en la seua comunitat: ocupació, cura, cultura o medi ambient. Es comprova amb preguntes i amb fets. Les associacions amb activitat econòmica, les cooperatives i les empreses socials poden ser economia social si complixen els requisits legals de la seua figura. L'**economia social** reunix entitats que posen les persones i la finalitat social per davant del capital; la Llei 5/2011, modificada en 2026, enumera quines són, i la Comunitat té la seua pròpia llei de cooperatives.

Per a saber si alguna cosa fa falta, s'escolta el barri amb una **enquesta** anònima i amb permís. Per a traure conclusions sobre tot el barri, la **mostra** ha de ser representativa: si no, hi ha **biaix de selecció** o de cobertura, com en l'enquesta de la plaça. Preguntar en diferents llocs i hores ajuda, però no ho garantix. Un assistent d'IA que «simula» respostes no substituïx la gent.

Finalment, el camí va de la **necessitat** a la **idea** i a la **fitxa**, que cap en mitja full: què es fa, per a qui, com, amb què i qui. Una bona idea és útil, viable, segura i respecta els permisos i drets de les persones. Un càlcul d'estalvi és una hipòtesi: cal dir què s'ha supost.

UNITAT 5

L'economia social

Arreglar-ho al barri · La cadira que va tornar

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Nomenar els tipus d'organitzacions que formen l'economia social i dir en què s'assemblen.
- Explicar què significa «una persona, un vot» i comparar-ho amb el vot per accions.
- Repartir l'excedent d'una cooperativa amb una regla clara.
- Distingir una associació, una cooperativa i una empresa mercantil.
- Separar la responsabilitat social real de la publicitat, i reconéixer què fa «just» un comerç just.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És desembre a 2n B de l'IES Ribera Norte de Valdelana. Andrés Mora ha demanat una fitxa sobre «un comerç del barri». Martina ha triat la tapisseria de Teresa Navas, que arregla cadires i sofàs i forma part d'una cooperativa de quatre oficis. Les persones també poden organitzar-se per a treballar i decidir juntes. Martina vol entendre com es decidix en un lloc així i com es repartix el que sobra. Andrés no li dona la resposta: li pregunta què preguntarà i com comprovarà el que li conten.

PER A COMENÇAR

1. Pensa en un negoci del teu barri. Qui decidix què es fa i per a què s'utilitzen els diners que sobren?
2. A la teua classe, com decidiu alguna cosa quan cal votar? Val igual el vot de totes les persones?
3. Pot una organització guanyar diners i alhora tindre un altre objectiu, com ajudar algú?
4. Quan compres alguna cosa, saps on s'ha fabricat? Com podries esbrinar en quines condicions treballa qui la va produir?

Economia social

5.1

Cooperatives

5.2

Associacions

5.3

Resp. social (RSC)

5.4

Comerç just

5.5

5.1 Què és l'economia social

Algunes entitats fan activitat econòmica posant les persones i la finalitat social per davant del capital. Són l'economia social.

Moltes empreses mercantils busquen beneficis per als seus propietaris; les seues regles de decisió depenen de la seua forma jurídica, els seus estatuts i la llei, i en moltes pesa més qui aporta més capital. Un bar d'una família o una fàbrica solen funcionar així. Unes altres organitzacions no. Una **entitat d'economia social** és una organització que posa les persones i la seua finalitat social per davant del capital. El **capital** són les aportacions de les persones sòcies (diners, béns o drets) que financen l'entitat; treballar-hi no és, per si sol, aportar capital.

Fixa't en el barri. Una cooperativa d'oficis és economia social. Una associació o una fundació ho és si fa activitat econòmica i complix estos principis; un banc d'aliments pot tindre una forma jurídica o una altra. No es creen per a enriquir un amo, sinó per a treballar juntes, ajudar o donar un servici que falta. Gestionen diners, però amb altres regles: la diferència està en qui decidix i en què es fa amb el que sobra. A la Comunitat Valenciana n'hi ha moltes, com les cooperatives agràries que venen juntes la collita dels seus socis.

Estes organitzacions compartixen quatre idees. Primera: **les persones i la finalitat social van abans que el capital**, i es decidix de manera participativa. Segona: **els resultats s'apliquen principalment segons el treball** o el servici aportat, o a la finalitat social. Tercera: **hi ha solidaritat** amb qui forma l'entitat i amb el barri. Quarta: **hi ha independència** respecte als poders públics.

LA NORMA DIU

«Primacia de les persones i de la finalitat social sobre el capital».
Font: BOE, Llei 5/2011, de 29 de març, d'Economia Social, art. 4 a) (consulta: 11/2026).

És el primer principi de la llei: les persones i els seus fins van abans que els diners, que són només un mitjà.

Un exemple. Sis veïns munten una bugaderia. Com a societat de capital, en les votacions sol pesar el percentatge d'accions o participacions, segons la llei i els estatuts. Com a cooperativa de consum, les sòcies l'utilitzen i decidixen segons la llei i els estatuts, no segons el que van posar.

La llei espanyola enumera les entitats que en formen part: cooperatives, mutualitats, fundacions i associacions que fan activitat econòmica, societats laborals, empreses d'inserció, centres especials d'ocupació d'iniciativa social, empreses socials i altres entitats que la mateixa llei arreplega; la reforma de 2026 precisa quins requisits han de complir les empreses socials. Totes han de seguir els principis anteriors. No es definix pel tipus de negoci, sinó per com es decidix i per a què s'usen els diners.

Figura 5.1. Les famílies de l'economia social i el que tenen en comú

CLAU

Les persones i la finalitat social van abans que el capital. Es decidix segons la llei i els estatuts, i els resultats s'apliquen principalment segons el treball o el servici aportat, o a la finalitat social.

Ser d'economia social no significa ser pobre ni ser gratuït: una cooperativa pot guanyar molts diners. Tampoc significa ser «millor»: una cooperativa pot equivocar-se i una empresa mercantil, tractar molt bé la seua plantilla. Cal mirar els fets.

Vegem què significa «una persona, un vot». En les cooperatives de primer grau de la Comunitat Valenciana, la regla general és un vot per persona sòcia, aporte molt o poc (Decret legislatiu 2/2015, art. 37.1). En la societat anònima fictícia de l'exemple, cada acció dona un vot. Els dos sistemes són legals, però donen decisions diferents. Per això, abans de decidir amb altres persones, convé saber com es vota en cada organització.

Cas · Una persona, un vot

La cooperativa d'oficis «Oficios del Ribera» té quatre socis i vol comprar una màquina de cosir industrial de 1.800 €. Es vota en assemblea. Tres voten a favor i un en contra. Una societat de 1.000 accions, repartides entre quatre persones, vol comprar la mateixa màquina. Les accions són 600, 200, 100 i 100. La persona amb 600 vota en contra; les altres tres, a favor.

Qui	Accions	Percentatge	Vot
Persona A	600	60,0 %	En contra
Persona B	200	20,0 %	A favor
Persona C	100	10,0 %	A favor
Persona D	100	10,0 %	A favor

Pas 1. En la cooperativa es compten persones. Hi ha 3 vots a favor de 4: el 75,0 %. La compra s'aprova. La caixa comuna té 1.800 €; si l'assemblea acordara quatre aportacions iguals, serien 1.800 / 4 = 450,00 € per soci. **Pas 2.** En la societat es compten accions. Les tres persones a favor sumen 200 + 100 + 100 = 400 accions. La persona A en té 600, el 60,0 %. Voten en contra 600 accions enfront de 400. **Resultat: en la cooperativa s'aprova la compra; en la societat per accions es rebutja, encara que tres de quatre persones la volen. Què significa:** amb les mateixes opinions, el sistema de vot canvia el resultat. El límit: un vot per persona no garantix decisions encertades, només que cada persona conta el mateix.

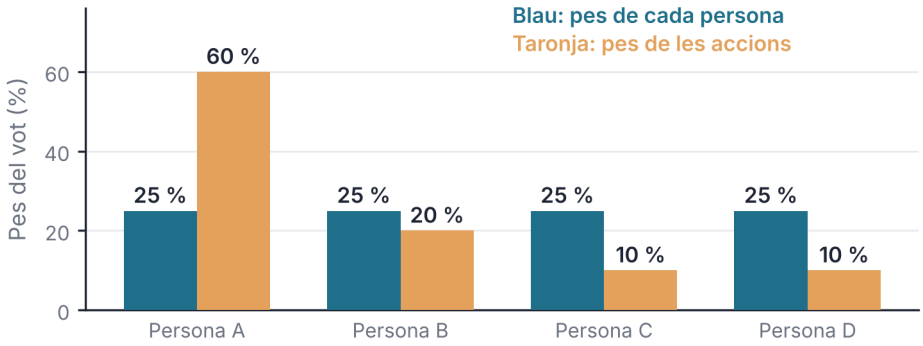

Dades fictícies. Els colors no indiquen vot a favor o en contra

Figura 5.2. La mateixa votació comptada per persones i per accions

ACTIVITATS

1. Classifica estes organitzacions com a cooperativa, associació, fundació o empresa mercantil i justifica en una frase: a) un taller de quatre oficis els socis del qual decidixen en assemblea; b) l'AMPA; c) un bar d'una sola família propietària; d) una fundació sense socis, amb patronat, que gestiona un banc d'aliments.

2. *Amplia.* Una associació de 40 socis decidix en assemblea amb una persona, un vot. Els seus estatuts demanen més de la meitat dels vots de les persones presents, i totes voten. Si hi ha 22 persones presents, quants vots fan falta? I si estigueren els 40?

5.2 Cooperatives i societats laborals

Una cooperativa és una empresa. Segons la seua classe, els seus socis poden treballar-hi, consumir els seus servicis o agrupar la seua activitat.

Una **cooperativa** és una empresa de propietat conjunta i gestió democràtica. Les seues aportacions econòmiques no han de ser iguals: conta la persona, no els diners. Hi ha cooperatives de treball, com el taller de Teresa; de consum, per a comprar junts a millor preu; i agràries, per a vendre l'oli o el vi de diverses famílies. A la Comunitat Valenciana hi ha cooperatives agràries i de consum. Anecoop, per exemple, és una cooperativa agroalimentària que agrupa cooperatives; Consum, una cooperativa de persones consumidores i treballadores.

Una **societat laboral** és pareguda, però té forma de societat mercantil i la majoria del capital és de les persones que hi treballen. És una manera que qui treballa siga també amo. La diferència amb la cooperativa està en el vot: sol dependre de les accions o participacions, amb límits legals a la concentració de poder.

La llei de cooperatives de la Comunitat Valenciana és el Decret legislatiu 2/2015, de 15 de maig, del Consell.

Quan una cooperativa guanya més del que gasta, a la diferència se l'anomena **excedent**. Per a simplificar, és el que sobra en restar les despeses als ingressos (la llei ho calcula amb regles comptables més detallades). Compte: excedent no és sou. En una cooperativa de treball, les sòcies cobren a més un avançament pel seu treball i les persones contractades, un salari. En una empresa mercantil, el que sobra pot reservar-se, reinvertir-se o repartir-se segons el capital. En una cooperativa, una part es guarda i la resta pot repartir-se segons el treball fet. A eixe repartiment se l'anomena **retorn cooperatiu**.

LA NORMA DIU

«Els excedents nets resultants de les operacions amb les persones sòcies es destinaran, almenys en un 5 %, al fons de formació i promoció cooperativa i, com a mínim en un 20 %, a la reserva obligatòria [...].»
Font: BOE, Decret legislatiu 2/2015, de 15 de maig, del Consell, Llei de cooperatives de la Comunitat Valenciana, art. 68.2 (consulta: 11/2026).

Dit amb altres paraules: la cooperativa no pot repartir-ho tot. Guarda una part per a temps pitjors: com a mínim el 20 % va a la reserva obligatòria, i almenys el 5 %, a un fons de formació i promoció. Només quan la reserva aconseguix el mínim legal (art. 70.1), l'assemblea pot repartir la resta com a retorns, segons el treball i no els diners. Una societat de capital també ha de respectar reserves i límits legals.

Cas · L'excedent d'«Oficios del Ribera»

La cooperativa té quatre socis, que han treballat 5.400 hores en un any. Han facturat 96.000 € i han gastat 81.600 €. Supòsit simplificat: sense pèrdues anteriors ni operacions amb tercers i sense calcular impostos: 14.400 € és l'excedent abans de dotar fons; la reserva obligatòria ja complix el mínim legal i els estatuts permeten el retorn. La reserva és del 20 % i la formació i promoció, del 5 % (els mínims de la llei); l'assemblea repartix la resta a 2 € per hora. Xifres fictícies, no una liquidació fiscal.

Concepte	Càlcul	Import
Excedent	96.000 − 81.600	14.400,00 €
Fons de reserva (20 %)	20 % de 14.400	2.880,00 €
Formació i promoció (5 %)	5 % de 14.400	720,00 €
Per a repartir	14.400 − 2.880 − 720	10.800,00 €

Pas 1. Calcula l'excedent: 96.000 − 81.600 = 14.400 €. **Pas 2.** Calcula el que es guarda: 20 % de 14.400 = 2.880 € i 5 % de 14.400 = 720 €. Junts són el 25 %, és a dir, 3.600 €. Són els mínims de l'art. 68.2. **Pas 3.** Calcula el que es repartix: 14.400 − 3.600 = 10.800 €. Si l'assemblea acorda repartir-ho a 2 € per hora, 10.800 / 2 = 5.400 hores, just les treballades.

Soci	Hores	Càlcul	Repartiment
Soci 1	1.800	1.800 × 2 €	3.600,00 €
Soci 2	1.350	1.350 × 2 €	2.700,00 €
Soci 3	1.350	1.350 × 2 €	2.700,00 €
Soci 4	900	900 × 2 €	1.800,00 €

Resultat: 2.880 € van al fons de reserva, 720 € a formació i 10.800 € es repartixen, si l'assemblea ho acorda, a 2 € per hora; la suma dels quatre repartiments és 10.800 €. Què significa: qui més ha treballat, més rep, i ningú rep per haver posat més diners. El límit és que els percentatges d'este cas són un supòsit: cada cooperativa ha de respectar els mínims i les regles que li corresponguen, també la condició de reserva per a repartir retorns. A més, un any amb excedent no n'assegura un altre.

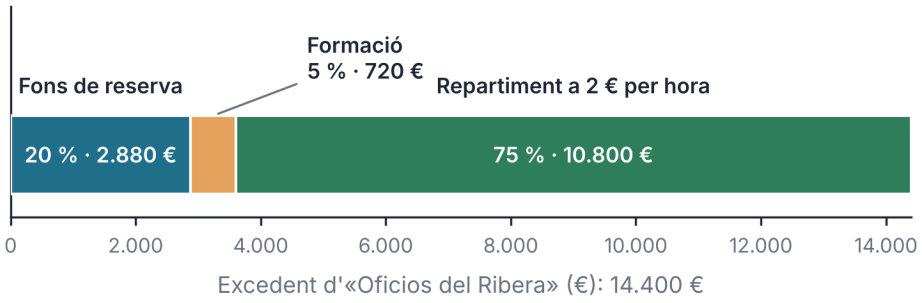

Dades fictícies. Distribució hipotètica, no és un percentatge universal

Figura 5.3. Què es fa amb l'excedent d'una cooperativa (repartiment hipotètic)

ACTIVITATS

3. Una cooperativa fictícia de tres socis, amb la reserva ja en el mínim legal, ha tingut 7.200 € d'excedent. Guarden el 20 % en reserva i el 5 % en formació i repartixen la resta segons les hores: 1.200, 900 i 600. Calcula cada part, el retorn per hora treballada i el retorn que rep cada soci.

4. Llig els comptes d'una associació fictícia de 150 sòcies: quin percentatge de les quotes ha quedat sense gastar? Pot l'associació repartir-ho entre les seues sòcies?

Concepte	Import
Quotes (150 × 12 €)	1.800,00 €
Despeses de l'any	1.500,00 €
Resultat	300,00 €

5. *Amplia.* Compara una cooperativa de treball i una societat laboral amb dues semblances i dues diferències. Explica amb un exemple del barri per què a una persona li pot interessar ser sòcia i no només treballadora contractada.

5.3 Associacions, fundacions i voluntariat

No totes les organitzacions socials fan negoci. Algunes existixen per a reunir-se, ajudar o defendre alguna cosa. Funcionen amb quotes, donatius i treball de la gent.

Una **associació** és un grup de persones unides per una finalitat comuna, sense buscar repartir beneficis entre els seus socis. L'Associació de Comerciants de Ribera Norte n'és un exemple. Els socis paguen una quota i decidixen en assemblea; Eladio, el tresorer, du la caixa. Una **fundació** és diferent: no té socis que voten, sinó un patrimoni dedicat a una finalitat, que gestiona un patronat. El patronat governa, representa i administra la fundació.

Les associacions poden finançar-se amb quotes, donatius, subvencions i ingressos propis; les fundacions, sense socis, amb rendes del seu patrimoni i donatius. El que guanyen es queda dins, per als seus fins. Una **moneda social** és un sistema d'intercanvi que una comunitat accepta voluntàriament, amb vals, saldos digitals o unitats de temps; no és moneda de curs legal.

Molt treball d'estes entitats el fa el **voluntariat**: persones que ajuden sense cobrar, perquè volen i per unes hores. No substituïx una ocupació. Exemple: ordenar la cua un dissabte d'arreglaments d'una entitat. Amb 13 o 14 anys, els teus representants legals han d'autoritzar-ho expressament i declarar que t'ajuda a formar-te, la tasca no pot ser perillosa i t'acompanya una persona adulta (Llei 4/2025 del voluntariat de la Comunitat Valenciana, art. 12.2). Treballar en un bar quatre hores diàries, amb horari fix i pagat, és una ocupació, que abans dels 16 anys la llei prohibix.

Una organització social ha de ser **transparent** amb les seues sòcies: tenen dret a saber qui la dirigix, com es decidix i en què es gasten els diners.

Tret	Associació	Cooperativa	Empresa mercantil
Qui decidix	Les sòcies, en assemblea	Les sòcies; en general, un vot per persona	Segons els seus estatuts; sol pesar el capital
Per a què existix	Una finalitat comuna	Treballar o consumir juntes	Activitat econòmica; sol buscar benefici
Què fa amb el que sobra	Ho dedica als seus fins	Reserva obligatòria i, si la llei ho permet, retorn	Reserva, reinvertix o repartix, segons llei i estatuts

PER AL TEU PROJECTE · E5

Tria un comerç o una organització del teu barri i omple la seua fitxa: quin tipus d'organització és, qui decidix, a qui beneficia i quin valor social aporta. Fes-li quatre preguntes a una persona que hi treballe, amb permís del teu professorat i d'eixa persona.

ACTIVITATS

6. Aplica la taula al projecte «El nostre barri, millor»: què és l'Associació de Comerciants i què és l'AMPA? Continuaríeu sent un grup escolar si demanàreu diners a les famílies? Justifica.
7. Una associació fictícia rep 25 persones voluntàries que donen 3 hores cada una durant 4 dissabtes. Calcula les hores totals. Escriu dues tasques adequades i una que no ho seria per a voluntaris menors d'edat, i quina autorització necessitarien amb 13 o 14 anys.
8. Suposa que una convocatòria d'ajudes permet comprar un local. Escriu tres documents que una associació del barri hauria d'ensenyar per a ser transparent, a qui i on comprovaries les bases.

5.4 La responsabilitat social de les empreses

Una empresa pot cuidar les persones i el barri. Dir-ho no és fer-ho.

La **responsabilitat social corporativa (RSC)**, o de les empreses, és el compromís d'una empresa de cuidar l'efecte que té la seua activitat en les persones i en l'entorn, més enllà de complir la llei. Pot ser tractar bé la seua plantilla, reduir residus o recolzar activitats del barri.

Moltes empreses publiquen una **memòria social**: un informe on conten el que han fet. És útil, però l'escriu la mateixa empresa. Per això cal distingir entre **fets** i **publicitat**. Un fet es pot comprovar: «l'any passat vam lliurar 3 tones de cartó a un gestor autoritzat; este és el justificant». Una frase publicitària no es pot comprovar: «som molt responsables».

Per a mirar una memòria social, fes-te quatre preguntes. Hi ha xifres? Diuen de quan són? Es comparen amb l'any anterior? Hi ha factures o registres que puga revisar algú independent? Una memòria és més fiable quan aporta xifres, dates, comparacions i, si existix, una verificació independent. Si tot són paraules boniques, desconfia.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «L'empresa Zapatos Meseta és molt responsable: la seua memòria social diu que destina bona part del seu benefici a causes socials i que cuida el medi ambient».
Què cal comprovar. Quina xifra concreta dona la memòria? Quina part del benefici és «bona part»? Qui ha comprovat el que diu, a més de la mateixa empresa?

ACTIVITATS

9. Amb la resposta de la caixa, escriu tres preguntes que faries a l'empresa i quin document demanaries per a comprovar cada una. Reescriu després la frase perquè siga comprovable.
10. *Amplia.* Una empresa diu: «Destinem el 2 % del nostre benefici a causes socials». El seu benefici ha sigut de 50.000 €. Calcula la quantitat. Escriu quina altra informació necessitaries per a dir si és molt o poc.

5.5 Comerç just

Entre qui produïx un cafè i qui el pren hi ha molta gent. El comerç just mira quant arriba a cada una.

El **comerç just** és una manera de comprar i vendre que busca relacions comercials més equitatives: que qui produïx reba un preu digne, amb condicions de treball decents i transparència. Un **intermediari** és qui està entre la persona que produïx i la que compra: transportista, importador, botiga. Molts complixen funcions necessàries, però cada pas es queda amb una part del preu.

Pensa en un paquet de cafè de 4,00 €. Suposem que en el comerç convencional arriben a qui el cultiva 0,50 € i en el comerç just, 1,00 €. Són xifres d'exemple, no valors del mercat ni prova que siga comerç just.

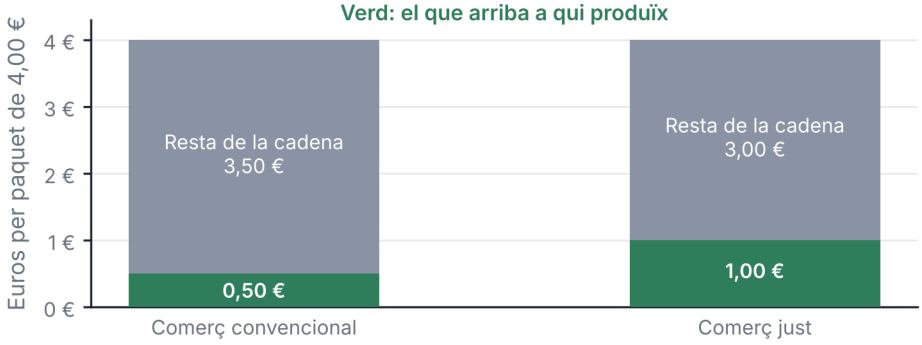

Dades fictícies. La resta inclou transport, envasos, botiga, impostos i altres costos

Figura 5.4. Com es repartix el preu d'un paquet de cafè de 4,00 €. La resta no és només benefici

Alguns productes porten un **segell** que diu que complixen unes condicions. Un segell és de fiar quan explica els seus criteris, com els controla i qui el verifica.

COM DECIDIM

Quan comprem, solem fixar-nos en el preu més baix i mirar-lo com si fóra «el normal». És l'**ancoratge**: la primera xifra que veiem condiciona la nostra decisió. Si el cafè més barat costa 3,50 €, el de 4,00 € ens pareix car, encara que la diferència siga de 0,50 €.

ACTIVITATS

11. Amb les dades del cafè, calcula quin percentatge del preu arriba a qui produïx en cada cas i quant rebria per 100 paquets. Quins costos i agents podrien rebre la resta del preu?

12. *Amplia.* Un segell de comerç just és de fiar si explica els seus criteris, el seu sistema de control i qui el verifica. Escriu tres preguntes per a comprovar-ho i busca un segell en un producte de casa teua per a provar-les.

ARREGLAR-HO AL BARRI

La cadira que va tornar

Era dijous, a mitjan desembre, i a la Tapisseria Navas feia olor de cola i de tela nova. Martina va arribar amb la llibreta davall del braç. Havia de lliurar la fitxa d'«un comerç del barri» i havia triat este. Andrés Mora li ho havia dit a classe: «No em porteu el que conta la web. Porteu-me el que veieu».

—Passa, passa —va dir Teresa Navas des del fons—. Estic amb una pacient.

La pacient era una cadira d'oficina negra, amb el seient cap amunt sobre el banc. Amb les dues mans estirava de la cremallera de la funda del seient. Sobre la fusta hi havia cinc rodetes solts, una clau hexagonal i un cilindre negre amb una barra platejada.

Teresa revisa el seient de la cadira davant d'Eladio; rodetes, clau i pistó sobre el banc.

Al costat de la finestra esperava Eladio Prieto, el tresorer de l'Associació de Comerciants. Tenia el cabell canós i una jaqueta blau marí. Mirava la cadira amb cara de visita a l'hospital.

—La cadira és de l'oficina de l'associació —va explicar—. Feia ja un mes sencer que coixejava.

—No coixejava, s'enfonsava —va corregir Teresa sense alçar la vista—. És el pistó. I els rodetes, que estan gastats.

—I quant costa arreglar-la?

—Cinc rodetes, nou amb cinquanta. El pistó, catorze. I la meua feina, dotze. —Teresa va sumar amb el dit en l'aire—. Trenta-cinc amb cinquanta.

—I una de nova? —va preguntar Martina.

—Huitanta-nou —va dir Eladio—. Me la porten demà si vull.

Martina va apuntar «pistó» i «rodetes». Va escriure les dues xifres, una davall de l'altra, i va subratllar la diferència: cinquanta-tres amb cinquanta.

—Doncs això —va dir Teresa—. I així i tot, la majoria de la gent compra la nova.

—Perquè és més fàcil —va respondre Eladio—. Una telefonada i ja està. Però la cadira té deu anys i s'hi està molt bé assegut. Em va fer molta pena tirar-la.

Teresa va soltar la cremallera i va traure l'escuma, grisa i aixafada en el centre, però encara bona: no calia canviar-la. Martina va preguntar el que havia vingut a preguntar.

—En la meua fitxa posa «Qui mana». Qui mana ací?

—Ací no mana una sola persona. —Teresa va somriure sense deixar de mirar el seient—. Som quatre socis. Jo faig tapisseria; un altre, fusteria; una altra, sabates, i un altre, electricitat. Ens diem «Oficios del Ribera». Decidim en assemblea.

—Però algú tindrà l'última paraula.

—L'assemblea. I cada vot val igual.

—Encara que tu treballes més hores que els altres?

—Encara que treballe més hores. A final d'any, si sobra alguna cosa, es guarda una part i l'assemblea decidix la resta, que pot repartir-se segons les hores si la llei ho permet. Però quan es vota, val el mateix el meu vot que el del meu company, que només ve per les vesprades.

Martina va anotar «una persona, un vot» i ho va envoltar amb un cercle. Després va mirar Eladio.

—I a l'associació?

—Igual. Jo duc la caixa, però no mane. Es proposa i es vota. Esta cadira la paga l'associació amb les quotes.

—I si l'assemblea decidix malament?

Eladio va somriure un poc.

—Passa. Però es decidix entre tots i es corregix entre tots. Això també costa temps.

Teresa es va netejar les mans en el davantal blau.

—Saps què ens falta? Lloc. Quatre oficis, cada un amb el seu local i el seu rètol, i un munt de gent que no sap a qui cridar. Fa temps que pense a ajuntar-nos un dissabte al mes, tots al mateix lloc.

—On? —va preguntar Martina.

—Hi ha un local buit enfront del bar de Pilar, el del tendal verd. Si l'associació volguera...

Eladio es va encongir d'espatles i va dir que caldria votar-ho.

—Clar —va dir Teresa—. Sempre cal votar-ho tot.

Martina va tancar la llibreta. Davall de «una persona, un vot» havia escrit una altra línia, a corre-cuita: «Qui paga el local?». La va subratllar dues voltes. Fora, la tarda ja es feia fosca.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Visita a un comerç

Repte. Visitar un comerç o una organització del barri, entendre'l com a entitat i presentar el que has aprés a un altre equip. **Producte.** Fitxa d'un comerç del barri d'«El nostre barri, millor» (peça E5), amb un mural del barri on cada equip col·loca la seua fitxa. **Dades.** Per a qui preferixca no eixir, cas d'«Oficios del Ribera»: quatre socis, 5.400 hores, excedent de 14.400 €, 25 % a fons i 10.800 € a 2 € per hora; la cadira de l'associació costa 35,50 € arreglada i 89,00 € nova. **Comprovació individual.** Sense ajuda: 1) Escriu quines dues dades necessites per a saber si una organització és d'economia social. 2) Suposa una cooperativa de treball de tres socis amb 7.200 € d'excedent abans de dotar els fons: calcula el 20 % de reserva i el 5 % de formació i explica què ha de complir-se abans de repartir la resta com a retorn.

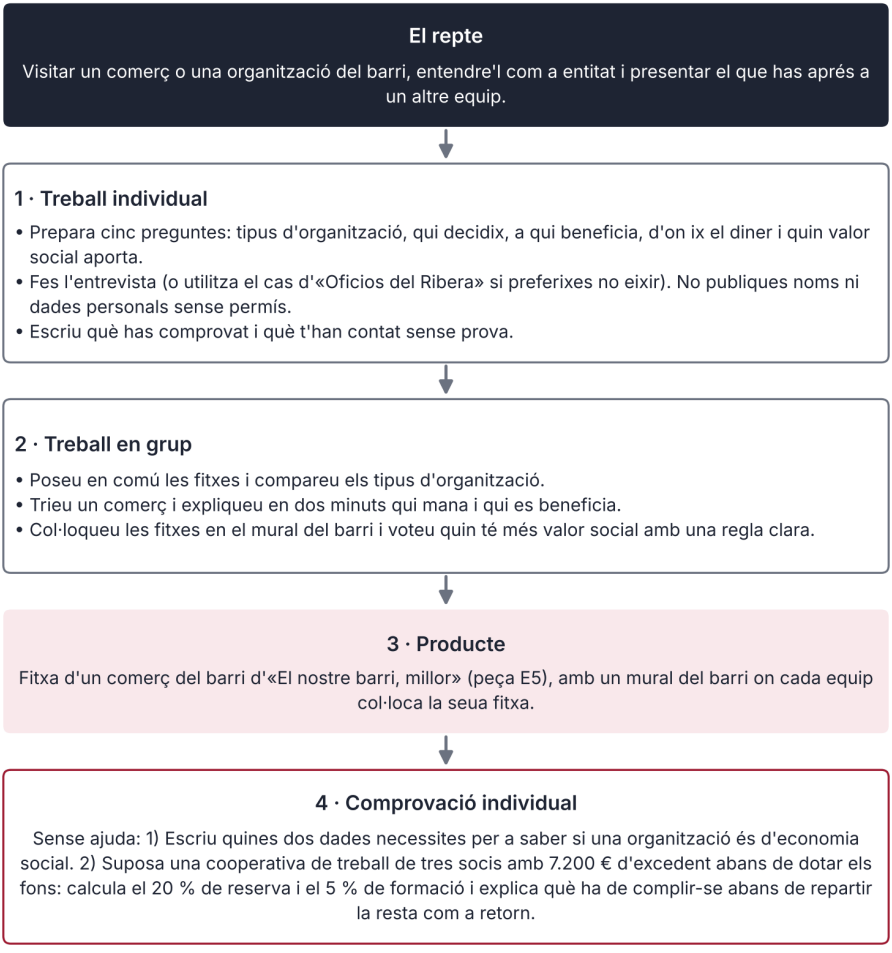

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

El que diu la llei de l'economia social

L'economia social sona a una cosa llunyana. No obstant això, té una llei pròpia a Espanya: la Llei 5/2011, de 29 de març, d'Economia Social. Mirar el que diu ajuda a entendre de què parlem. Es va reformar en abril de 2026 amb la Llei 1/2026, de 8 d'abril.

La llei no la definix pel sector en què treballa l'entitat, sinó per la seua naturalesa i per com funciona. Diu que les entitats seguixen uns principis. El primer és la primacia de les persones i de la finalitat social sobre el capital. El segon, que els resultats s'apliquen principalment segons el treball aportat o el servici prestat, i no segons el capital. El tercer, la solidaritat interna i amb la societat. El quart, la independència respecte als poders públics.

Després la llei enumera qui en forma part: cooperatives, mutualitats, fundacions i associacions amb activitat econòmica, societats laborals, empreses d'inserció, centres especials d'ocupació d'iniciativa social, confraries de pescadors, societats agràries de transformació, empreses socials i altres entitats singulars. No són intercanviables: els centres especials d'ocupació d'iniciativa social faciliten l'ocupació de persones amb discapacitat, i les empreses d'inserció desenvolupen itineraris per a persones en situació o risc d'exclusió.

Això té una conseqüència pràctica. No basta amb posar-se l'etiqueta: cal reunir els requisits de l'art. 5 i respectar els principis de l'art. 4. En una cooperativa valenciana de primer grau, la regla general és un vot per persona (art. 37.1), no un vot segons el capital.

La llei no diu que estes entitats siguen millors ni que no s'equivoquen, ni que donen més beneficis o menys: diu com decidixen i per a què usen el que guanyen.

A la Comunitat Valenciana, la llei de cooperatives exigix guardar una part de l'excedent en una reserva obligatòria: així una llei convertix un principi en una regla de repartiment.

Un detall més per a qui vulga mirar amb ull crític. La llei diu «principalment»: els resultats s'apliquen principalment segons el treball aportat. No diu «només», però això no autoritza un repartiment sense límits: les lleis de cada tipus d'entitat obliguen, per exemple, a guardar fons.

Queda una pregunta per a pensar. Si una entitat d'economia social estalvia costos perquè els seus socis treballen més hores de les que cobren, és solidaritat o és una altra manera d'exigir massa? La llei no la resol sola, i a més s'han de complir les normes laborals aplicables. Respondre-la és tasca de qui en forma part i de qui mira des de fora.

Font: BOE, Llei 5/2011, de 29 de març, d'Economia Social, arts. 4 i 5, en la redacció donada per la Llei 1/2026, de 8 d'abril; BOE, Decret legislatiu 2/2015, de 15 de maig, del Consell, Llei de cooperatives de la Comunitat Valenciana, art. 68 (consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

13. (comprensió) Martina pregunta «Qui mana?» i Teresa respon «L'assemblea». Explica amb les teues paraules què vol dir i en què es diferencia d'una botiga amb una propietària. Quins dubtes li queden a Martina al final?
14. (aplicació) Calcula en dos passos quant s'estalvia l'associació arreglant la cadira en compte de comprar-ne una de nova (35,50 € enfront de 89,00 €) i quin percentatge suposa eixe estalvi sobre el preu de la cadira nova. Escriu un motiu, a més del preu, per a triar arreglar-la, i una dada que comprovaries abans de decidir.
15. (càlcul) Una cooperativa fictícia de 4.500 hores de treball té 12.000 € d'excedent abans de dotar fons (xifres didàctiques, no una fórmula fiscal) i ja complix el mínim de reserva per a repartir retorns. Dota un 20 % a reserva i un 5 % a educació i promoció, i repartix la resta per hores. Calcula el retorn per hora i el retorn que correspondria a una sòcia que ha treballat 1.500 hores.
16. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «En una cooperativa mana qui més diners posa, com en qualsevol empresa». Què corregiries i en quina norma ho comprovaries?
17. (document) Llig esta etiqueta simulada: «Cafè de comerç just. Paquet de 250 g: 4,00 €. Al productor: 1,00 €. Segell concedit per una organització independent». Quines dades pots llegir en l'etiqueta? Quines necessiten proves externes? A qui o on preguntaries per a saber si el segell és de fiar? Calcula també quina part del preu és 1,00 €.
18. (dades) Llig este extracte simulat de l'acta d'una associació de 40 persones sòcies: «Presents: 22. Proposta: comprar un projector. A favor: 12. En contra: 8. Abstencions: 2». Per a guanyar per majoria simple, els vots a favor han de superar els vots en contra. S'aprova? Si totes les persones presents votaren sí o no, sense abstencions, quants vots a favor farien falta amb 22 presents i amb les 40 presents?
19. (projecte) Prepara la taula d'acollida d'un dissabte d'arreglaments d'«El nostre barri, millor»: escriu quina entitat l'organitza, qui decidix si es canvia l'horari, qui guarda els diners dels donatius (recorda que ho fa una persona adulta) i quines tasques, adequades a la seua edat, faria l'equip. Abans d'utilitzar el local buit, qui signa, com es finança i qui supervisa? Indica quina autorització expressa dels seus representants legals necessitaria.
20. (transferència individual, sense ajuda) Pensa en una organització que conegues (club, banda, botiga, associació). Escriu qui decidix, com es repartix el que sobra i si complix les quatre idees de l'economia social. Acaba amb una pregunta que li faries. Si entrevistes algú, demana permís al teu professorat i a la persona; si no pots, utilitza el cas de Teresa.

ESQUEMA

RESUM

L'**economia social** reunix organitzacions que posen les persones i la seua finalitat social per davant del **capital**: cooperatives, societats laborals, associacions i fundacions amb activitat econòmica, empreses socials i altres figures. Compartixen quatre idees: persones i finalitat social primer, resultats aplicats principalment segons el treball o la finalitat social, solidaritat i independència respecte als poders públics. En una **cooperativa** regix, per regla general, «una persona, un vot»: amb les mateixes opinions, votar per persones pot donar un resultat diferent de votar per accions. L'**excedent** és el que sobra en restar les despeses als ingressos; una part va a fons i la resta pot repartir-se com a **retorn cooperatiu** segons el treball. En «Oficios del Ribera», 14.400 € d'excedent es dividixen en 2.880 € de reserva, 720 € de formació i 10.800 € a 2 € per hora treballada. Una **associació** no repartix beneficis entre les seues sòcies i ha de ser transparent amb elles. El **voluntariat** ajuda sense cobrar, amb assegurança i, amb 13 o 14 anys, amb autorització expressa dels representants legals, acompanyament adult i sense tasques perilloses; no substituïx una ocupació. La **responsabilitat social** d'una empresa es comprova amb fets i xifres, no amb frases publicitàries. En el **comerç just** es busca que qui produïx reba un preu digne: en l'exemple del cafè, 1,00 € de cada 4,00 € enfront de 0,50 €. Un segell és de fiar si explica els seus criteris i qui el verifica.

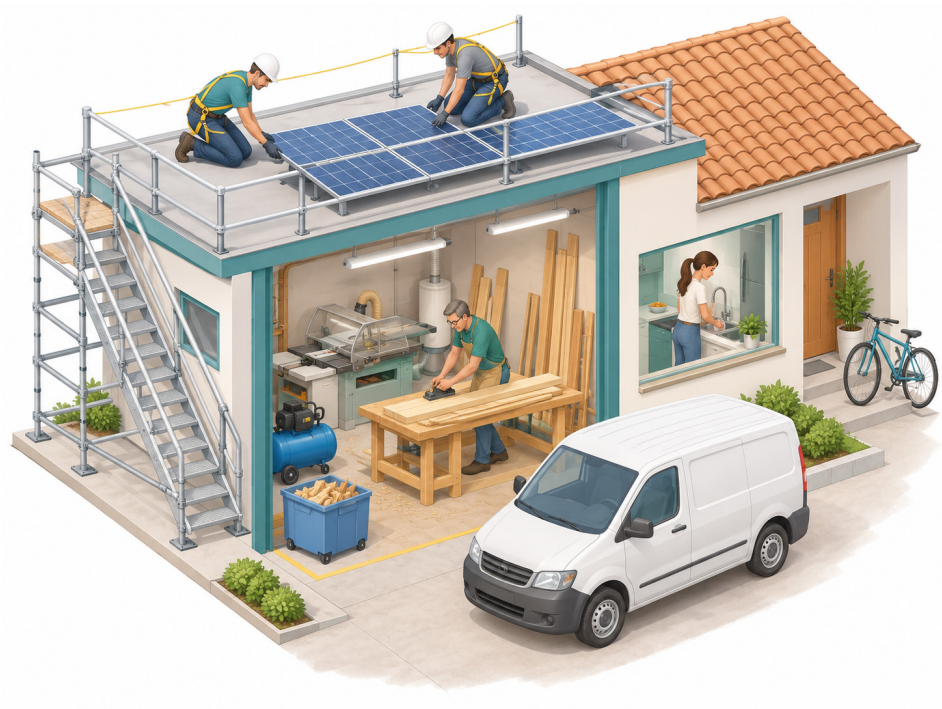

UNITAT 6

Els ODS comencen al teu barri

Arreglar-ho al barri · La plaça a escala

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Explicar què és l'Agenda 2030, qui la va aprovar i fins quan té termini.
- Agrupar els disset Objectius de Desenvolupament Sostenible i dir què és una meta i un indicador.
- Localitzar objectius concrets en un carrer, una plaça o un comerç del teu barri.
- Descriure què fan les institucions de la Comunitat Valenciana i els ajuntaments per l'Agenda 2030.
- Reconéixer desigualtats en una activitat econòmica i proposar una mesura per a reduir-les.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És gener a 2n B de l'IES Ribera Norte de Valdelana. L'Ajuntament organitza una exposició sobre l'Agenda 2030 i Andrés Mora hi du el grup. Hi ha panells amb sigles, un plànol de la ciutat i un model blanc a escala de la plaça de la Font que ningú no havia vist abans. Lucía ho apunta tot i Álvaro, de la mateixa classe, diu que el que veu és «de mentida». Andrés no explica què són els ODS: pregunta què es veu en cada cosa i qui ho decidix.

PER A COMENÇAR

1. Si pogueres canviar una cosa del teu barri perquè s'hi visquera millor, quina seria i a qui beneficiaria?
2. Has sentit parlar dels «ODS» o de l'«Agenda 2030»? Què creus que signifiquen?
3. Un carrer pot tindre avantatges per a unes persones i problemes per a unes altres. Pensa en un exemple.
4. Com es podria comprovar que un barri ha millorat de veres, sense refiar-se només del que diu qui l'ha canviat?

Agenda 2030

6.1

Els 17 ODS

6.2

ODS a la Comunitat

6.3

Desigualtats

6.4

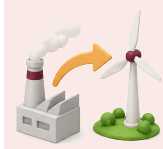

El teu barri

6.5

6.1 Què és l'Agenda 2030

És un acord del món sencer amb una data límit. Té metes globals, però també es treballa en llocs xicotets com un carrer.

L'**Agenda 2030** és un pla d'acció per a millorar la vida de les persones i cuidar el planeta d'ací a 2030, any inclòs. L'Assemblea General de les Nacions Unides, que reunix quasi tots els Estats del món, la va aprovar el 25 de setembre de 2015 (resolució 70/1). El termini arriba fins a 2030, inclòs: quinze anys de treball.

El pla té disset objectius. Es diuen **Objectius de Desenvolupament Sostenible**, o **ODS**. Un desenvolupament és sostenible quan millora la vida d'hui sense llevar a les persones del futur el que van a necessitar.

L'Agenda s'ordena en cinc idees: **persones**, **planeta**, **prosperitat**, **pau** i **aliances**. Les persones, perquè ningú no ha de viure en la pobresa ni sense salut. El planeta, perquè cal cuidar l'aire, l'aigua i la terra. La prosperitat, perquè tots hauríem de poder viure bé i tindre un treball digne. La pau, perquè sense justícia i sense institucions fiables no hi ha desenvolupament. I les aliances, perquè cap país ni cap ciutat no pot aconseguir-ho sol.

LA NORMA DIU

«En emprendre junts este gran viatge, prometem que ningú es quedarà arrere».
Font: Nacions Unides, Assemblea General, resolució 70/1, «Transformar el nostre món: l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible», 25 de setembre de 2015, par. 4 (consulta: 11/2026).

Vol dir que no basta amb millorar la mitjana: cal mirar qui es queda fora, com qui té menys diners o alguna discapacitat.

Cada objectiu té **metes**: frases concretes que diuen què es vol aconseguir i per a quan. En total hi ha 169 metes, amb indicadors per a seguir-les. Així es pot preguntar si s'està complint.

L'Agenda 2030 és un compromís dels països i una guia per a decidir: per si sola no crea obligacions personals, encara que algunes mesures es desenvolupen mitjançant lleis. La pot usar un institut, una empresa o un barri.

CLAU

L'Agenda 2030 té metes globals, però també es treballa des de llocs concrets, com el teu carrer o el teu institut. El seu avanç es mesura amb metes i indicadors.

ACTIVITATS

1. Explica amb les teues paraules tres d'estes idees: Agenda 2030, desenvolupament sostenible, «que ningú es quede arrere». Posa un exemple del teu barri per a cadascuna.
2. *Amplia.* L'Agenda es va aprovar el 2015 i el seu termini arriba fins a 2030, inclòs. Calcula quants anys dura. Si estem en 2026, quants n'han passat des de 2015 i quants en queden?

6.2 Els 17 ODS

Disset objectius poden semblar molts. Ordenats en cinc grups i amb un exemple pròxim cadascun, s'entenen molt millor.

Els disset ODS són temes distints; per a no perdre's convé agrupar-los. Una agrupació habitual seguix les cinc idees de l'Agenda: **persones** (ODS 1 a 5: pobresa, fam, salut, educació i igualtat de gènere); **planeta** (6, 12, 13, 14 i 15: aigua, consum responsable, clima, mars i terra); **prosperitat** (7 a 11: energia, treball decent, indústria, desigualtats i ciutats); **pau** (16) i **aliances** (17).

Figura 6.1. Els disset ODS agrupats en cinc blocs

Mira cada bloc amb un exemple pròxim. En **persones**, un institut amb bona educació (ODS 4) o un centre de salut obert prop de casa (ODS 3). En **planeta**, un contenidor de reciclatge ben usat (ODS 12) o un parc accessible i amb ombra (ODS 11 i, per la calor, 13). En **prosperitat**, un taller que dona treball digne (ODS 8) o un carrer amb rampes perquè hi puga passar una cadira de rodes (ODS 10 i 11). En **pau**, un ajuntament que explica en què gasta els diners (ODS 16). I en **aliances**, un comerç, una associació i un institut que treballen junts en un projecte (ODS 17). Alguns exemples estan a l'abast d'un grup de veïns; uns altres, com les rampes o el centre de salut, depenen d'una decisió pública.

Els objectius es toquen entre ells. Arreglar una cadira en lloc de tirar-la ajuda el consum responsable (ODS 12), dona treball a un ofici local (ODS 8) i genera menys residus (ODS 12); el 13 només si es mesuren les emissions evitades. Quan una acció suma a diversos objectius alhora, es parla de **sinergia**. Un bon equip busca eixes accions.

També hi ha xocs entre objectius. Produir més aliments (ODS 2) pot gastar més aigua (ODS 6). Construir més habitatges (ODS 11) pot ocupar sòl amb arbres (ODS 15). Per això convé mirar-los junts i preguntar-se què es guanya i què es perd. Cap decisió toca un sol objectiu: el que ajuda a un pot costar a un altre, i convé dir-ho en veu alta.

Quatre d'ells es veuen fàcilment en un barri. L'**ODS 11** demana ciutats i comunitats sostenibles: places, transport, habitatge i espais segurs per a tots. L'**ODS 12** parla de producció i consum responsables: comprar amb cap, reparar, reciclar. L'**ODS 13** demana actuar contra el canvi climàtic: ombra, estalvi d'energia, menys emissions. I l'**ODS 8** tracta del treball decent: sous justos i condicions segures. Els altres tretze també existixen en el barri, encara que de vegades es vegen menys: un centre de salut, una biblioteca o un taller de formació.

Com se sap si un objectiu es complix? Amb una **meta** i un **indicador**. La meta diu què es vol aconseguir. L'indicador és el número que es mesura per a comprovar-ho. Per exemple, per al consum responsable pot mesurar-se quants quilos de residus produïx cada habitant a l'any. Si el número baixa, pot ser bon senyal, però cal vore per què: potser hi ha menys consum o pitjors dades. Un número sol mai no ho conta tot: cal saber d'on ix, com es mesura i a qui es referix.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «L'ODS 12 és "Acció pel clima". A més dels disset coneguts, hi ha un ODS 18, "Seguretat digital", aprovat el 2020».
Què cal comprovar. Quants ODS hi ha en la resolució de les Nacions Unides? Com es diu el 12 i com el 13? On pots comprovar la llista completa?

Cas · El plànol d'ODS

El grup marca dotze punts en un plànol del seu barri. Cada punt és un lloc on veu un ODS: un contenidor de reciclatge, una escola, una placa solar, un comerç que arregla coses. Conta quants punts hi ha de cada objectiu.

ODS	Punts	Càlcul	Percentatge
11 Ciutats	3	3 / 12	25,0 %
12 Consum responsable	3	3 / 12	25,0 %
3 Salut	2	2 / 12	16,7 %
ODS 4, 7, 8 i 13 (1 cadascun)	4	4 / 12	33,3 % (≈ 8,3 % cadascun)

Pas 1. Conta els punts: 3 + 3 + 2 + 1 + 1 + 1 + 1 = 12. **Pas 2.** Calcula el percentatge de cada objectiu: 3 / 12 = 25,0 %; 2 / 12 = 16,7 %; 1 / 12 = 8,3 %. Els dos primers junts sumen el 50,0 % dels punts. **Pas 3.** Conta els objectius que tenen algun punt: 7 de 17. En els altres 10 no es va anotar res, però això no vol dir que no existisquen en el barri. Amb eixe resultat, el grup decidix eixir una altra vegada a mirar el barri, ara buscant eixos objectius. **Resultat: els ODS 11 i 12 reunixen la meitat dels punts (50,0 %); el plànol mostra 7 objectius de 17. Què significa:** en esta mostra de 12 punts predominen els ODS 11 i 12. Que no hi haja punts en 10 dels 17 objectius no vol dir que falten: potser no es veuen des del carrer, com la pau o les aliances. El límit és que un plànol de dotze punts és una mostra xicoteta i depén d'on mire cada persona. Si un altre grup recorrera un altre carrer, el recompte seria distint.

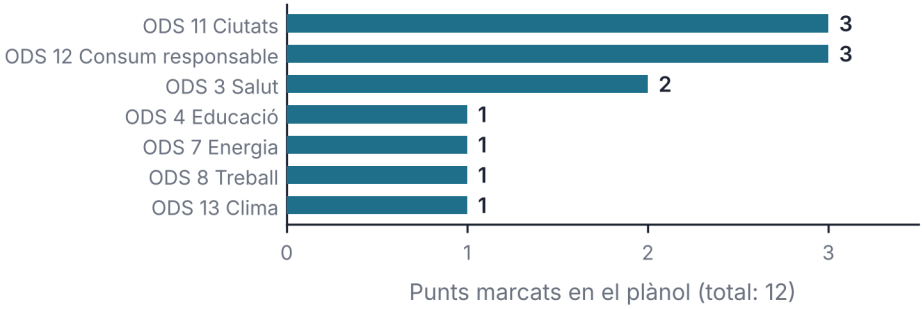

Dades fictícies

Figura 6.2. Punts marcats en el plànol d'ODS del barri, per objectiu

ACTIVITATS

3. Usa el plànol del cas per a respondre: quin percentatge dels punts correspon a salut? I als quatre objectius amb un sol punt, per separat i junts? Escriu un lloc del teu barri que servira per a marcar l'ODS 4 i un altre per a l'ODS 7.

4. Escriu un indicador (alguna cosa que es puga mesurar amb un número) per a cadascun d'estos objectius: ODS 3 (salut), ODS 4 (educació) i ODS 12 (consum responsable). Explica com i de quina font aconseguiries la dada.

5. *Amplia.* Amb la caixa «Revisa la IA»: corregix la resposta de l'assistent i escriu una pregunta que faries per a comprovar qualsevol llista d'ODS.

6.3 Els ODS a la Comunitat Valenciana

Els objectius globals es concreten en una regió i en els seus ajuntaments. Es pot vore què es fa i amb quins números.

Una comunitat autònoma no pot canviar el món, però sí fer coses importants en el seu territori. El Portal Estadístic de la Generalitat publica els «Indicadors de l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible de la Comunitat Valenciana», elaborats per l'Institut Valencià d'Estadística. Amb ells es pot seguir com avancen els ODS en el territori. El que servix per a tota la comunitat pot no servir per al teu carrer. Per això també es miren les dades de l'ajuntament i del barri. I sempre cal dir de quin any són i qui les ha publicat. Les institucions oferixen servicis i les dades donen pistes sobre la seua evolució. Sense dades no se sap què millorar. Per això convé llegir sempre la font de cada dada i l'any a què es referix.

Què pot fer cada nivell? Les Nacions Unides fixen un marc comú, no una llei. L'Estat i la Unió Europea dicten normes i repartixen diners. La comunitat autònoma planifica i gestiona servicis com la sanitat, l'educació o el medi ambient. L'ajuntament actua més a prop: neteja els carrers, decidix on van els contenidors o com s'usa una plaça. I les associacions, les empreses i les famílies fan la seua part cada dia. Una mesura local pot notar-se abans, encara que algunes millores depenen d'altres nivells.

Vegem un repartiment amb un exemple. Imagina una font trencada en una plaça. L'ajuntament decidix arreglar-la. L'associació de veïns avisa que no funciona. Un taller de la zona fa la reparació. Cadascú fa la seua part, i entre tots es complix un objectiu xicotet de l'ODS 11. Cap nivell no ho pot fer tot sol. Per això és important saber qui fa què i parlar-ne abans de decidir.

Els ODS no es mesuren amb opinions, sinó amb dades. Un bon exemple és l'ODS 12. El 2024 es van arreplegar a Espanya 474,9 quilograms de residus municipals per habitant. A la Comunitat Valenciana van ser 511,8. És un 7,8 % més que la mitjana del país: uns 36,9 kg més arreplegats per habitant. Amb estes dades es pot seguir l'evolució any a any. Un indicador així no jutja ningú.

DADA

Residus municipals arreplegats el 2024: 511,8 kg per habitant a la Comunitat Valenciana i 474,9 kg per habitant a Espanya. A la Comunitat Valenciana, 1.968,9 dels 2.746,8 milers de tones arreplegades (el 71,7 %) van ser residus barrejats.
Font: INE, Estadística sobre recollida i tractament de residus, any 2024 (consulta: 11/2026).

Un número així és un **indicador**. Diu quant residu hi ha, però no diu per què. Una regió amb més turisme, hostaleria o comerços pot arreplegar més residus municipals sense que els seus habitants siguen menys cuidadosos. Per això, el mateix indicador necessita preguntes: quant es recicla?, de quin tipus és el residu?, què ha canviat respecte a l'any anterior?

Ací apareix una altra paraula útil: **fita**, un punt de control en el camí. A escala nacional, l'INE va comptar el 2024 un augment de la recollida separada (la que es fa en contenidors distints per a vidre, paper i envasos) del 15,5 % respecte a 2023. És una dada d'evolució, no una fita: una fita seria arribar a un percentatge de recollida separada fixat abans per a una data.

Un bon indicador té una definició clara, una font i un mètode, i es pot repetir cada any. Els quilos de residus arreplegats per habitant ho complixen (mesuren recollida, no taxa de reciclatge), sempre que cada any es mesuren de la mateixa manera: si canvia el mètode, no es poden comparar. El grau de satisfacció de la gent és més difícil de mesurar: exigix una enquesta curta i sempre igual.

Un **repte** és una millora pendent. En la dada de la Comunitat Valenciana, el 71,7 % dels residus municipals es va arreplegar com a residu barrejat. Arreplegar més per separat ajuda, però no equival a reciclar més. Un repte ben triat és concret: no «millorar el reciclatge», sinó «comprovar la distància als contenidors i proposar un punt on falte».

Un ajuntament pot usar eixes dades per a vore com va el seu municipi i compartir idees amb uns altres. Qui vulga consultar-les pot entrar al Portal Estadístic de la Generalitat (pegv.gva.es). Un institut, una associació o una empresa poden també adoptar els ODS com a guia: triar dos objectius, posar-los un indicador i revisar cada trimestre si s'avança.

ACTIVITATS

6. Amb les dades de l'INE, calcula la diferència entre els 511,8 kg de la Comunitat Valenciana i els 474,9 kg d'Espanya. Escriu tres raons per les quals dues regions tenen xifres distintes sense que una cuide més.
7. En un barri fictici de 2.000 persones s'arrepleguen 511,8 kg de residus municipals per habitant i any. Calcula quantes tones són. Si el barri aconseguira reduir-les un 10 %, quantes tones menys serien?
8. *Amplia.* Tria una actuació d'un ajuntament i una altra d'una associació per a millorar l'ODS 12 al barri, i un indicador per a saber si funcionen.

6.4 Desigualtats en l'activitat econòmica

Una activitat econòmica pot donar avantatges a unes persones i problemes a unes altres. Mirar-ho amb ull crític és el primer pas per a millorar-ho.

Una activitat econòmica pot beneficiar unes persones i tindre costos per a unes altres. Una **desigualtat** és una diferència entre persones en diners, oportunitats o tracte; resulta injusta quan discrimina o priva d'oportunitats, sobretot si depén de circumstàncies que la persona no controla. Una **escletxa** és una diferència mesurada entre grups, per exemple en el que cobren; per al mateix treball cal comparar jornada i condicions.

Mirar amb **esperit crític** és fer preguntes: qui guanya?, qui perd?, qui ho decidix?, què es podria canviar? I mirar amb esperit **constructiu** és proposar una mesura, no només assenyalar el problema.

Els anuncis també amaguen desigualtats. Qui ven en sap més que qui compra, i eixa **asimetria d'informació** pot perjudicar el comprador. Un anunci d'espardenyes «100 % verdes» pot ser veritat o publicitat. Nando, que instal·la plaques solars, comenta amb Gael un anunci d'espardenyes: vol saber el material, l'origen, el segell i les dades del missatge.

Un canvi que millora alguna cosa pot empitjorar-ne una altra. Canviar aparcament per arbres dona ombra i millora l'aire. Però pot perjudicar qui necessita aparcar a prop, per exemple per mobilitat reduïda; cal preveure places accessibles. La solució no és no canviar res, sinó pensar en totes les persones afectades, i buscar alternatives.

Cas · Plaça d'hui i plaça somiada

Una foto aèria de la plaça d'hui mostra 40 places d'aparcament, 6 arbres i 4 bancs. El model a escala d'un concurs d'idees, que no està aprovat, proposa 10 places, 18 arbres i 9 bancs.

Element	Hui	Model	Canvi
Places d'aparcament	40	10	−30 (−75,0 %)
Arbres	6	18	+12 (+200,0 %)
Bancs	4	9	+5 (+125,0 %)

Pas 1. Calcula cada canvi amb la fórmula [(nou − actual) / actual] × 100. Aparcament: (10 − 40) / 40 × 100 = −75,0 %. Arbres: (18 − 6) / 6 × 100 = +200,0 %. Bancs: (9 − 4) / 4 × 100 = +125,0 %. Amb la mateixa fórmula, els tres canvis es poden comparar. **Pas 2.** Relaciona cada canvi amb un ODS. Arbres: ODS 11 (espai urbà, ombra) i, per a la calor, ODS 13. Bancs: ODS 11 i ODS 3 (descans i salut). Menys aparcament: pot ajudar l'ODS 11 i el 13, però no demostra per si sol que hi haja menys cotxes. Un canvi pot sumar a un ODS i restar a un altre. Anota sempre a qui beneficia i a qui perjudica. **Pas 3.** Pensa en qui pot eixir perjudicat: qui necessita el cotxe, com una persona amb mobilitat reduïda, i els comerços que necessiten càrrega i descàrrega o clients que arriben aparcant. **Resultat: l'aparcament baixa un 75,0 %, els arbres pugen un 200,0 % i els bancs un 125,0 %. Què significa:** els percentatges grans impressionen, però 12 arbres més no diuen quanta ombra dona cada un. El límit és que el model és només una idea: no sabem si es farà ni com.

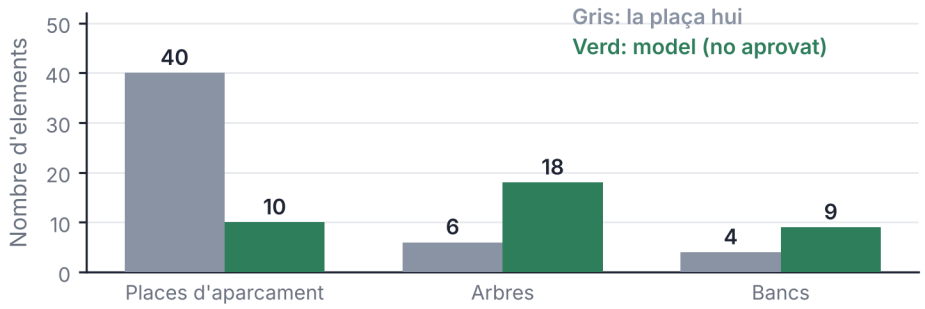

Dades fictícies. Proposta d'un concurs d'idees, no aprovada

Figura 6.3. Nombre d'elements de la plaça hui i en el model del concurs d'idees (no aprovat)

ACTIVITATS

9. Calcula amb les dades del cas quantes places d'aparcament desapareixen i quants arbres s'afigen. Si suposem que cada plaça ocupa 12 m², quants metres quadrats s'alliberen, sense comptar accessos?

10. Escriu tres grups de persones a qui el model podria beneficiar i tres a qui podria perjudicar. Proposa una mesura per a cada grup perjudicat.

6.5 El teu barri i els ODS

Per a treballar els ODS en el projecte cal mirar el barri, anotar el que es veu i triar amb criteri.

Un **plànol d'ODS** és un plànol del barri amb punts de colors que marquen on es veu cada objectiu. Es fa en tres passos. Primer s'ix a mirar i s'anota què es veu. Després es posa cada cosa en un ODS. I finalment es conta: quins objectius apareixen molt i quins quasi gens? Servix per a decidir amb dades, no només amb impressions. Convé eixir en grup, amb una llibreta i un plànol en blanc. Cada punt du un número d'ODS i una frase curta, i cada punt s'assigna a un ODS principal; en explicar el lloc pots citar-ne uns altres.

Un projecte no pot treballar els disset objectius alhora. Cal triar-ne dos o tres. Triar bé és una decisió que es pot explicar amb **criteris**: preguntes amb què es comparen les opcions. Per exemple, hi ha una necessitat comprovada al barri?, podem fer alguna cosa nosaltres?, costa poc? Cada criteri té un pes segons la seua importància: es multiplica cada nota pel seu pes i se suma. Si es tria mal, es perd el temps en alguna cosa que ningú nota o que no es pot canviar.

COM DECIDIM

Solem donar més importància al que veiem que al que no. És el **biaix d'allò visible**. Un contenidor ple crida l'atenció, però una fuita d'aigua que no es veu pot ser més greu. Per a evitar-ho, abans de triar un ODS, pregunta quines dades hi ha i què no es veu des del carrer.

Per al teu projecte · E6

Marca en un plànol del barri els ODS que veus i conta els punts de cadascun. Compara tres opcions amb tres criteris i pesos (3, 2 i 1), tria dos ODS per al punt de reparació i escriu com els treballareu.

Un equip ha puntuat tres ODS d'1 a 3 amb tres criteris. La taula dona les seues notes; mira bé quin ODS guanya en cada criteri abans de sumar:

ODS	Necessitat comprovada (×3)	Actuació possible (×2)	Cost baix (×1)
12 Consum responsable	3	3	2
11 Ciutats	3	2	2
13 Clima	2	1	1

ACTIVITATS

11. Amb els pesos «necessitat comprovada» (3), «actuació possible» (2) i «cost baix» (1), multiplica cada nota de la taula pel seu pes, suma i digues quins dos ODS triarien. Després raona què passaria si canviaren els pesos i escriu una frase que justifique la teua tria amb números.

12. *Amplia.* Un plànol de 20 punts té 6 punts de l'ODS 11, 5 del 12, 3 del 3, 2 del 4, 2 del 13 i 2 del 7. Calcula els percentatges. En què canvia la conclusió respecte al plànol del cas de 12 punts?

ARREGLAR-HO AL BARRI

La plaça a escala

Era un dimarts de gener i en el saló de plens de l'Ajuntament feia més calor que al carrer. Andrés Mora havia portat el grup a vore l'exposició sobre l'Agenda 2030: panells amb sigles de colors, un plànol gran i un model blanc a escala sobre una taula. Lucía va deixar l'abric en el respatler d'una butaca i va traure la seua agenda de pestanyes de colors. El model era la plaça de la Font, però distinta: neta, amb una font al centre, terrasses i molts arbres. Al costat, un cartellet deia: «Proposta d'un concurs d'idees. No aprovada».

—A vore, per parts —va dir Lucía, i es va inclinar sobre la taula fins a quasi tocar els arbres de plàstic. Amb l'índex va assenyalar un punt del model, al costat de la font—. Això és el que algú s'imagina. I el de veres?

Lucía assenyala un punt del model de la plaça mentre Álvaro sosté una foto aèria.

Álvaro, de 2n B com ella, tenia en les mans una foto aèria de la plaça d'hui, plena de cotxes aparcats, i la va sostenir al costat del model per a comparar-les.

—Ací. —Va assenyalar amb el dit—. Quaranta places d'aparcament. Les he comptat dues vegades. I sis arbres, i quatre bancs.

Lucía ho va anotar en una columna. Després va anar al model i va comptar amb calma, movent els llavis: deu places d'aparcament, divuit arbres, nou bancs. Ho va escriure en una altra columna, al costat. Al seu voltant la sala s'anava omplint. Algunes persones es detenien davant dels panells i parlaven en veu baixa; una xiqueta seguia amb el dit els carrers del model. Una dona amb un carret buscava el seu carrer entre els punts de colors, el va trobar i va riure sola. La dona es va acostar al model i va mirar la zona dels aparcaments, que ja quasi no hi era.

—Jo deixe el cotxe allí quan vinc amb la meua germana, que no camina bé —va dir, sense adreçar-se a ningú—. On el deixaria ara?

Andrés la va mirar un segon, i després va mirar Lucía. No va dir res. Lucía va apuntar al marge: «Aparcament: per a qui? Quantes places accessibles?». Álvaro, que ho va vore, va deixar la foto sobre la taula i va traure el mòbil per a fotografiar el cartellet de «No aprovada».

—Segur que en són divuit? —va preguntar Álvaro.

—Els he comptat tres vegades —va respondre Lucía—. Amb els de les terrasses, vint-i-un. Però eixos són privats, així que només conte els divuit del projecte.

Andrés, que seguia a un parell de passos, es va acostar amb les mans a l'esquena. No va mirar la foto ni el model, sinó Lucía.

—Què veus tu en cada una? No el que diu el panell. El que veus.

Lucía es va quedar pensant. Li hauria agradat contestar ràpid, com en un examen, i no tenia amb què. Va mirar la foto, va mirar el model i va mirar una altra vegada la foto. El que veia en la foto era una plaça que ja coneixia. El que veia en el model era una plaça que li agradava. No era el mateix. Lucía va obrir el plànol gran, el del barri, i va començar a apegar puntets de colors. Tres de ciutats: la font, els bancs, els arbres. Tres de consum responsable, entre ells el taller que repara bicicletes. Dos de salut, pel passeig. I un d'educació, un altre d'energia, un altre de treball i un altre de clima, per l'ombra. Quan es va aturar, va comptar: dotze punts en total.

—Hi ha dos objectius que apareixen tres vegades —va dir—: ciutats i consum. Però mira, ací en la foto hi ha un comerç que arregla bicicletes, i això és consum responsable, i en el model no ix.

—I quants objectius has marcat? —va preguntar Álvaro.

—Set. —Lucía els va comptar amb el dit—. De disset.

—Aleshores en falten deu.

—No en falten. És que no els he vist. No és el mateix.

—Doncs en el model tampoc no ix l'aparcament de la ferreteria —va respondre Álvaro. Es va quedar un moment mirant el model, amb la foto penjant d'una mà—. És que és de mentida. Tot molt bonic, però de mentida.

—No està aprovada —va dir Lucía.

—Per això.

Hi va haver un silenci curt. Andrés va fer un pas cap a la taula i va mirar, per fi, els arbres de plàstic.

—I quina seria la de veres? —va preguntar—. Qui ho decidix?

Ningú no va contestar. Álvaro es va arronsar d'espatlles. Lucía va tancar la boca i va traure el bolígraf de quatre colors. En l'agenda, davall de les dues columnes de números, va escriure la pregunta amb lletra xicoteta i clara, sense canviar ni una coma. Li va posar un asterisc, i després un altre.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

El meu barri en 17 colors

Repte. Marcar en un plànol del barri els ODS que es veuen al carrer i triar-ne dos per al punt de reparació. **Producte.** Plànol d'ODS del projecte «El nostre barri, millor» (peça E6), amb punts de colors i el número d'ODS en cadascun, un recompte i la justificació dels dos ODS triats. **Dades.** Per a qui no isca, plànol de Lucía: 12 punts (ODS 11 ×3, ODS 12 ×3, ODS 3 ×2, ODS 4, 7, 8 i 13 ×1). Plaça d'hui: 40 places d'aparcament, 6 arbres, 4 bancs. Model del concurs d'idees (no aprovat): 10 places, 18 arbres, 9 bancs. **Comprovació individual.** Sense ajuda, calcula els percentatges d'un plànol de 8 punts (ODS 11 ×3, ODS 12 ×2, ODS 3 ×2, ODS 13 ×1), digues quins ODS dominen i escriu un indicador per a un d'ells.

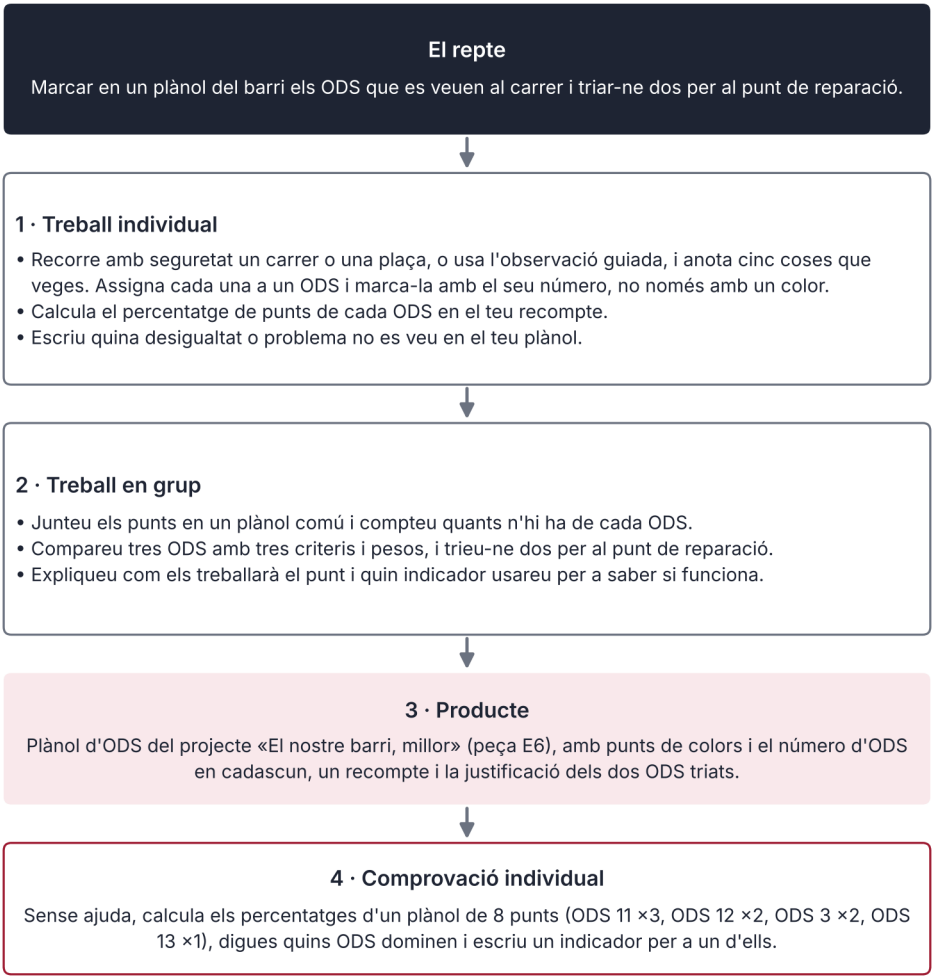

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

El verd i el que pareix verd

Quan una empresa diu que el seu producte és «verd», convé parar-se a mirar. Un anunci d'espardenyes «100 % verdes» servix d'exemple. Nando, un instal·lador de plaques solars, el va vore, va alçar una cella i li va demanar al seu cosí Gael: «Ensenya'm què demostra això». Les imatges de l'apartat 6.4 mostren Nando i Gael conversant; l'anunci és una situació fictícia. El que seguix explica per què el seu dubte és raonable.

Nando demana quatre coses. El **material**: de què està feta cada peça i quant d'això és reciclat. L'**origen**: on i en quines condicions s'ha fabricat. El **segell**: qui ha comprovat que complix el que diu. I la **dada**: un número que es puga comparar, com els quilos d'emissions o els litres d'aigua usats.

Una **al·legació ambiental** és qualsevol missatge o símbol comercial que atribuïx a un producte, servici o empresa un efecte positiu o menor sobre el medi ambient. Ha de ser concreta, comprovable i no induir a error; un segell propi no equival a una certificació independent. Algunes paraules sonen bé però no diuen res: «verd», «natural», «respectuós amb l'entorn». Se les coneix com a al·legacions genèriques.

La Unió Europea ha fet un pas. El 2024 va aprovar la Directiva (UE) 2024/825 per a protegir les persones consumidores davant d'eixes al·legacions enganyoses. Entre altres coses, limita les afirmacions ambientals genèriques quan no es pot demostrar un comportament ambiental excel·lent. També prohibix al·legar que un producte té un impacte neutre, reduït o positiu en emissions només perquè l'empresa les compensa en un altre lloc. El termini d'incorporació va acabar el 27 de març de 2026 i les seues normes havien d'aplicar-se des del 27 de setembre de 2026; convé comprovar en el BOE quina norma espanyola la incorpora.

Què canvia per a tu? Que pots demanar informació i proves. Si una etiqueta diu «respectuós amb el medi ambient», pots preguntar amb quines dades. Així l'etiqueta passa a ser una afirmació comprovable.

Hi ha un límit. Una directiva europea fixa objectius i cada país l'ha d'incorporar a la seua llei; altres normes europees, com els reglaments, s'apliquen directament. Comprovar cada etiqueta és difícil per a una sola persona: és útil mirar segells independents, buscar dues fonts i preguntar-se qui es beneficia que t'ho creguis.

Una pregunta final: una empresa que no diu res d'ecologia és pitjor que una altra que presumix d'ella? No necessàriament. El que importa són els fets, no els eslògans. Un taller de reparació pot reduir residus sense escriure «verd» en cap lloc, encara que el seu benefici real depén dels materials, l'ús i el transport.

Font: EUR-Lex, Directiva (UE) 2024/825 del Parlament Europeu i del Consell, de 28 de febrer de 2024 (consulta: 11/2026). Terminis de transposició (27-3-2026) i aplicació (27-9-2026) segons l'art. 4 de la directiva; no es comprova ací la seua incorporació a la norma espanyola.

ACTIVITATS

13. (comprensió) En l'exposició, Álvaro diu que el model és «de mentida» i Andrés pregunta «I quina seria la de veres? Qui ho decidix?». Explica què vol dir cada un i quina dada de la foto aèria ajuda a pensar-ho. Després tria l'ajuntament real del teu municipi, consulta les seues normes de participació i assenyala quin òrgan resoldria un projecte paregut; si no hi ha web accessible, usa una font que et done el teu professorat.
14. (aplicació) Amb els punts que marca Lucía, escriu a quins ODS corresponen estes coses de la plaça: un banc a l'ombra, un contenidor de reciclatge, un comerç que arregla bicicletes, un panell solar i una rampa d'accés. Justifica cada resposta en una frase i assenyala quina admet més d'un ODS i per què. Inventa un exemple més de la plaça i classifica'l.
15. (càlcul) El model proposa passar de 6 arbres a 18 i de 4 bancs a 9. Calcula en cada cas el canvi absolut i el canvi en percentatge amb [(nou − actual) / actual] × 100. Explica per què un percentatge alt no basta per a decidir. Quina dada necessitaries per a saber si 12 arbres més donen prou ombra?
16. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «L'Agenda 2030 és una llei espanyola que obliga cada ciutadà a reciclar. Es va aprovar el 2010». Què corregiries i on ho comprovaries? Escriu la frase corregida.
17. (document) Llig este anunci simulat, que reproduïx el cartell d'una botiga fictícia: «Espardenyes EcoPaso: 100 % verdes, fetes amb amor pel planeta. Neutres en emissions. Segell propi EcoPaso». Escriu quatre preguntes per a comprovar-ho. Han de cobrir material, cicle de vida, emissions i compensacions, i segell independent.
18. (dades) Un plànol de 10 punts té les dades de la taula. Calcula el percentatge de cada ODS i escriu quins ODS no s'han registrat en el plànol. Explica per què això no vol dir que no existisquen en el barri i com ho comprovaries.

ODS	Punts
11 Ciutats	4
12 Consum responsable	3
3 Salut	2
13 Clima	1

19. (projecte) Tria dos ODS per al punt de reparació i escriu, per a cadascun, una acció concreta i un indicador. Indica qui la faria i qui la comprovaria, i com sabríeu que ha funcionat.
20. (transferència individual, sense ajuda) Pensa en un carrer o plaça del teu barri i descriu un canvi possible. Inventa un valor inicial (distint de zero) i un altre final (assenyala'ls com a fictícis). Calcula el canvi amb la fórmula del percentatge, digues qui podria eixir guanyant i qui perdent i escriu una limitació de la teua estimació.

ESQUEMA

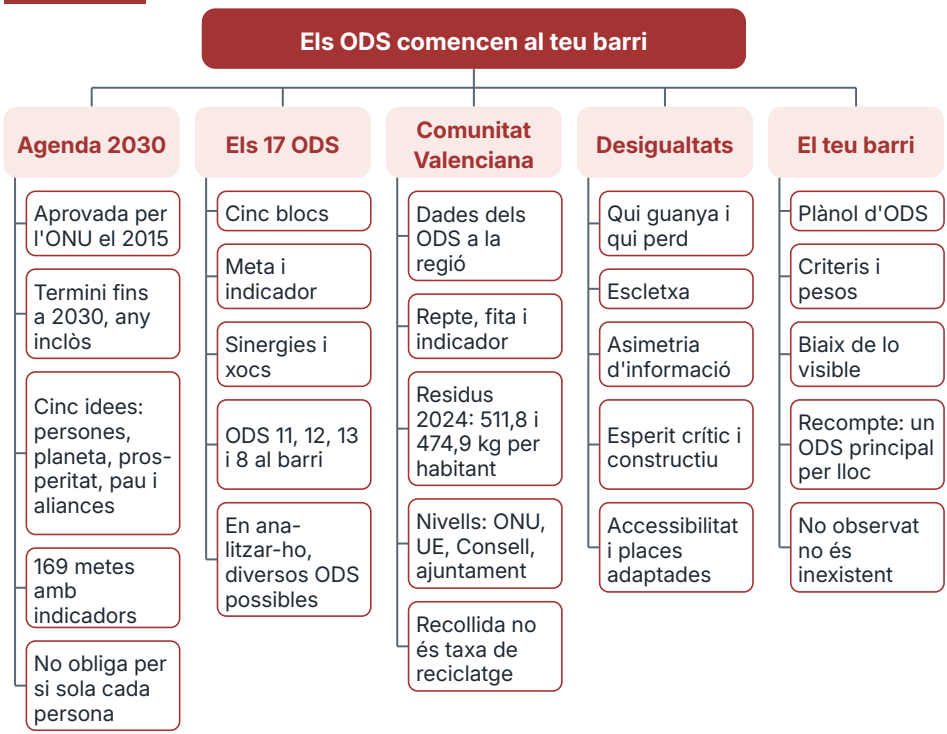

RESUM

L'**Agenda 2030** és un pla de les Nacions Unides aprovat el 25 de setembre de 2015 amb disset **Objectius de Desenvolupament Sostenible** i 169 metes. La seua promesa és que ningú es quede arrere. S'ordena en cinc idees: persones, planeta, prosperitat, pau i aliances. Cada objectiu es concreta amb una **meta** i es mesura amb un **indicador**: una mesura definida i verificable que, amb la seua font i el seu mètode, permet seguir els avanços. A la Comunitat Valenciana, l'IVE publica indicadors per a seguir els ODS. Un indicador real és el de residus municipals: 511,8 kg per habitant a la Comunitat Valenciana enfront de 474,9 a Espanya el 2024, un 7,8 % més. Un **repte** és una millora pendent i una **fita**, un punt de control previst i comprovable. Una activitat econòmica pot beneficiar unes persones i perjudicar unes altres, i una **escletxa** és la distància entre dos grups. Mirar amb esperit crític i constructiu és preguntar qui guanya, qui perd i quina mesura pot reduir-la. En un **plànol d'ODS** es marquen els objectius que es veuen al barri i es calculen percentatges: en l'exemple, de 12 punts, l'ODS 11 reunix el 25,0 % i l'ODS 12 un altre 25,0 %; junts sumen el 50,0 %. Amb criteris i pesos es trien els ODS del projecte, tenint cura del **biaix d'allò visible**. Per a valorar una **al·legació ambiental**, revisa què afirma, quines dades aporta i qui les verifica. Un segell propi no basta.

UNITAT 7

Economia circular i les 7R

Arreglar-ho al barri · Un cable de tres cinquanta

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Explicar la diferència entre economia lineal i economia circular.
- Nomenar les 7R i distingir reciclar, reutilitzar i reparar amb exemples del barri.
- Comparar amb números el cost d'arreglar, llogar o comprar nou, sense oblidar la garantia i la seguretat.
- Reconéixer distintes formes d'obsolescència, distingir sospites de proves i conéixer els teus drets bàsics de garantia i reparació.
- Dissenyar una fitxa de reparació per al punt de reparació del projecte.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És febrer a 2n B de l'IES Ribera Norte de Valdelana. Uns auriculars d'estudi fa una setmana que es queden sense so i Iker es planteja tirar-los: uns de nous costen 39 €. Abans de pagar una reparació, ha de comprovar si l'avaria està coberta per la garantia. Passa per la ferreteria del barri, on un veí lloga una ferramenta en compte de comprar-la. Andrés Mora no li diu què ha de fer: li pregunta com ho esbrinaria. Amparo, la ferretera, mira els auriculars i dona un preu. Iker fa el compte i li ix una diferència que no esperava.

PER A COMENÇAR

1. Pensa en alguna cosa que se t'haja espatllat enguany. La vas arreglar, la vas tirar o la vas guardar? Per què?
2. Què pot passar després de depositar un residu en el contenidor adequat? Sempre es recicla?
3. Si arreglar una cosa costa quasi el mateix que comprar-la nova, què fas? I si l'arreglament costa la desena part?
4. Has usat alguna vegada alguna cosa prestada o llogada en compte de comprar-la? Quins avantatges i quins problemes va tindre?

Cercle

7.1

Les 7R

7.2

Reparar

7.3

Obsolescència

7.4

El meu projecte

7.5

7.1 De tirar a tancar el cercle

Molts objectes acaben en un contenidor. Poden acabar d'una altra manera, si es pensa abans de fabricar-los i abans de tirar-los.

En l'**economia lineal** els objectes seguixen una línia recta: s'extrauen matèries primeres, es fabrica, s'usa i es tira. És la manera més comuna de produir i de consumir. Depén de consumir recursos i generar residus, i cap de les dues coses és infinita.

L'**economia circular** intenta tancar eixa línia. Vol que els objectes duren més, que es reparen, que es reutilitzen i que, al final, els seus materials tornen a la fabricació. Un residu deixa de ser un final i passa a ser el principi d'una altra cosa. No consistix a reciclar molt: consistix a gastar menys des del principi. No és un cercle perfecte: es perd material i fa falta energia nova.

Per a entendre-ho cal seguir la vida d'un objecte. El **cicle de vida** inclou extraure els materials, fabricar, transportar, usar, reparar o reutilitzar i tractar l'objecte al final de la seua vida útil. Uns auriculars porten metalls, plàstic i cable que han viatjat.

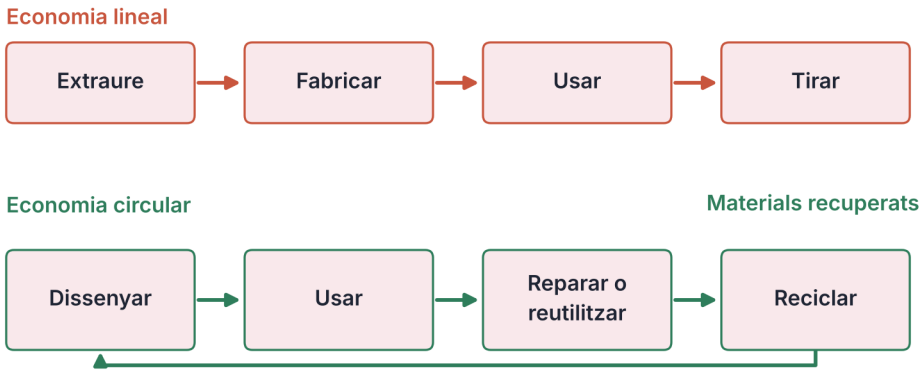

Figura 7.1. Economia lineal i circular (esquema simplificat)

En molts productes, com la roba o alguns aparells electrònics, la fabricació té un impacte important; en altres, com un electrodomèstic d'ús intensiu, pesa més l'energia de l'ús. Per això, tirar un objecte que encara servix i comprar-ne un altre igual té un cost que no apareix en l'etiqueta del preu. En molts casos, allargar la vida d'un objecte estalvia recursos i evita fabricar-ne un altre. Pensa en una camiseta que es tira als dos mesos: amb ella es tira també l'aigua, l'energia i el transport que va costar fabricar-la.

Hi ha una paraula que se sent molt: **transició ecològica**, també anomenada transició verda. És el pas gradual d'una economia que gasta molts recursos i emet molts gasos a una altra que gasta menys i contamina menys. L'economia circular és una de les seues peces, junt amb les energies renovables i el transport de baixes emissions. No passa de colp: la fan les lleis, les empreses i també les decisions xicotetes, com arreglar en compte de tirar.

CLAU

En l'economia lineal, un objecte s'usa i es tira. En la circular, es dissenya per a durar, s'arregla, es reutilitza i, només al final, es recicla.

ACTIVITATS

1. Tria un objecte que uses cada dia (una motxilla, unes sabatilles, un mòbil). Escriu les cinc fases del seu cicle de vida i on creus que es gasta més.
2. *Amplia.* Compara la vida de dues cadires: una es tira als dos anys i una altra s'arregla i dura deu. Explica amb les teues paraules quina gasta menys materials al llarg de deu anys i per què.

7.2 Les 7R

Reciclar és una de les set R i, en este llibre, l'última: abans es prevé i s'allarga la vida de les coses.

Les **7R** són set accions, totes amb una paraula que comença per «re». N'hi ha diverses versions; ací usem la seqüència redissenyar, reduir, reutilitzar, reparar, renovar, recuperar i reciclar, que no és un orde legal. La idea és prioritzar l'opció que evite més residus, segons la seguretat i les condicions del producte.

Redissenyar: pensar l'objecte des del principi perquè dure i es puga arreglar. **Reduir**: comprar només el que es necessita i gastar menys materials. **Reutilitzar**: tornar a usar un objecte per al mateix fi, potser per una altra persona. **Reparar**: arreglar el que falla perquè continue servint. **Renovar**: posar-lo com a nou o actualitzar-lo, com entapissar de nou una cadira. **Recuperar**: traure del que està trencat les peces o els materials que encara valen. I **reciclar**: desfer l'objecte per a fabricar amb el seu material una altra cosa. Redissenyar pot previndre residus, reduir evita generar-ne alguns, i reutilitzar i reparar allarguen la vida útil; l'efecte depén de cada producte. L'última R aprofita el material quan ja no hi ha una altra eixida.

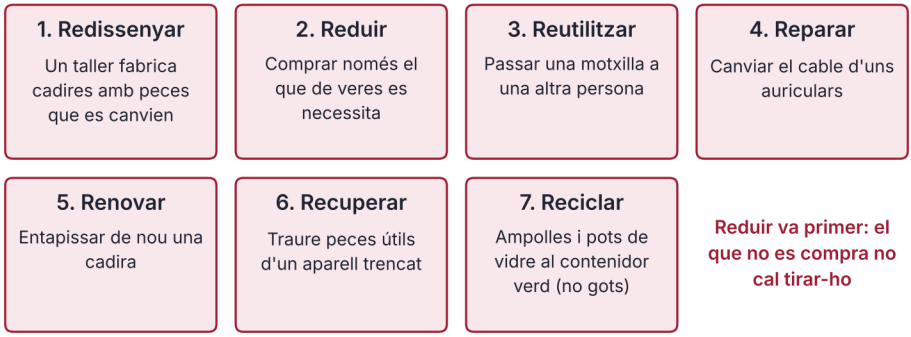

Figura 7.2. Les 7R; al contenidor verd, només envasos de vidre

Reciclar, reutilitzar i reparar es confonen molt. No són el mateix. Si li passes la teua motxilla a una cosina, la **reutilitzes**: l'objecte no canvia. Si canvies la cremallera trencada d'eixa motxilla, la **repares**: arregles el que falla per a continuar usant-la. Si la motxilla ja no pot reparar-se ni reutilitzar-se i la deposites en la recollida tèxtil, la separes per al seu tractament; quan es **recicla**, l'objecte desapareix i només en queda el material. Depositar-la no és el mateix que reciclar-la. Reciclar també gasta recursos i energia i, segons el material, pot perdre's part de la seua qualitat.

CLAU

Reutilitzar és usar de nou sense canviar res. Reparar és arreglar el que falla per a continuar usant el mateix objecte. Reciclar és desfer l'objecte per a fabricar amb el seu material una altra cosa. En comprar, reduir va primer; reciclar, l'últim.

Encara que en la nostra llista va primer redissenyar, per a qui va a comprar el primer pas pràctic és **reduir**. Allò que no es compra no es tira. Un exemple: en un restaurant del barri, un aprenent va pesar durant una setmana el pa que sobrava. Allò que va descobrir està en l'informe d'esta unitat. Abans de comprar, pregunta't: «Ho vaig a usar de veres? Quantes voltes?».

Les 7R no són una llista de tasques que s'hagen de complir totes alhora. Són una guia per a decidir, no un orde únic. Davant d'un objecte trencat, la pregunta no és «el recicla el contenidor?», sinó «hi ha una R que gaste menys que esta?». Sovint n'hi ha, encara que cal comprovar que siga segura i viable. A l'institut, quasi totes estan al teu abast.

ACTIVITATS

3. Classifica estes accions en una de les 7R: passar els llibres de text a un germà, portar unes sabates al sabater, depositar una ampolla de vidre en el contenidor, no comprar una altra motxilla mentre l'actual servisca i entapissar una cadira.
4. Explica amb un exemple propi la diferència entre reutilitzar, reparar i reciclar. Quina podria gastar menys recursos? Quines dades necessitaries?
5. *Amplia.* Tria un objecte de l'institut (una taula, una pissarra, una pilota) i escriu què faries en cada una de les 7R. En quines no té sentit?

7.3 Val la pena arreglar-ho?

Per a decidir no basta amb voler ser responsable. Cal mirar els diners, el temps i l'objecte.

De vegades hi ha una tercera opció a més de comprar nou o arreglar: **llogar** o compartir. Llogar és pagar per usar alguna cosa durant un temps sense quedar-te-la. Sol compensar quan s'usa poc o quan guardar l'objecte seria un problema. El cas de la ferreteria ho mostra amb números: quants dies de lloguer costen el mateix que comprar.

Cas · Llogar o comprar

Una ferreteria lloga una llixadora per 8 € al dia, amb 20 € de fiança. El desembors-sament inicial és 28 €, encara que la despesa definitiva és 8 € si es torna íntegra la fiança. Comprar-la costa 59 €.

Opció	Cost
Llogar un dia	8,00 €
Comprar-la	59,00 €
Fiança (es torna)	20,00 €

Pas 1. Suposem un ús per cada dia llogat. Calcula el punt de canvi: 59 / 8 ≈ 7,4 dies teòrics. **Pas 2.** Com que esta ferreteria cobra per dies complets, arredo-nim cap amunt: 8 dies. Amb 7 dies pagaries 7 × 8 = 56,00 €. Amb 8 dies pagaries 8 × 8 = 64,00 €, més que els 59,00 € de comprar-la (suposant que comprar no té altres costos i que els dies es facturen per separat). **Pas 3.** Aplica el resultat a dues persones. Nacho l'usa un dia: llogar costa 8,00 € i comprar 59,00 €; li estalvia 51,00 € llogar. Un taller que l'usa cada setmana durant 40 setmanes pagaria 40 × 8 = 320,00 € llogant i 59,00 € comprant: li estalvia 261,00 € com-prar. **Resultat: amb estos preus, comprar ix més barat des de 8 dies de lloguer; amb menys, compensa llogar. Què significa:** la mateixa ferramenta pot ser cara per a una persona i barata per a una altra, segons quant l'use. El límit és que el càlcul només mira els diners: no conta on guardar-la, si dura anys ni si te la presten gratis.

Ara el cas d'arreglar. Com a regla orientativa d'este exercici, si arreglar costa menys de la meitat del preu d'un de nou, val la pena estudiar-ho. Abans cal vore si procedix una reparació gratuïta per garantia, la seguretat i la vida útil esperada. És un punt de partida, no una llei. I no servix per a tot: després d'un colp important, un casc pot tindre danys que no es veuen, i cal seguir la indicació del fabricant sobre canviar-lo.

Hi ha una altra cosa que convé mirar: el **cost per ús**, que és el preu dividit entre les vegades que s'usa. Una ferramenta de 59 € usada 8 voltes ix a 7,38 € per ús. Usada 20 voltes, a 2,95 €. Usada 40 voltes, a 1,48 €. Si el preu es manté i no hi ha altres costos, com més usos, menor és el cost de compra per ús. Un objecte barat que dura poc pot eixir més car per ús que un de car que dura molt.

Cas · Val la pena arreglar-ho?

Tres objectes espatllats: una cadira d'oficina, uns auriculars i una torradora. Per a cada un es coneix el preu d'arreglar-lo i el d'un de nou.

Objecte	Arreglar-lo	Nou	Arreglament / nou
Cadira d'oficina	35,50 €	89,00 €	39,9 %
Auriculars	3,50 €	39,00 €	9,0 %
Torradora	18,00 €	25,00 €	72,0 %

Pas 1. Dividix el preu de l'arreglament entre el del nou i multiplica per 100. Cadira: 35,50 / 89,00 = 0,399, és a dir, 39,9 %. Auriculars: 3,50 / 39,00 = 0,090, és a dir, 9,0 %. Torradora: 18,00 / 25,00 = 0,72, és a dir, 72,0 %. **Pas 2.** Compara amb la meitat (50 %). La cadira i els auriculars estan per davall: la regla afavorix arreglar-los. La torradora està per damunt del llindar orientatiu: convé estudiar amb més detall reparació, seguretat, garantia i vida útil. **Pas 3.** Calcula la diferència de despesa entre comprar nou i arreglar. Cadira: 89,00 − 35,50 = 53,50 €. Auriculars: 39,00 − 3,50 = 35,50 €. Torradora: 25,00 − 18,00 = 7,00 €. Una diferència xicoteta no significa que arreglar no compense: de vegades el que guanya és l'objecte que no es tira. **Resultat: la cadira (39,9 %) i els auriculars (9,0 %) queden per davall de la meitat i merixen estudiar l'arreglament; la torradora (72,0 %) queda per damunt. Què significa:** la regla ordena els diners, però no ho conta tot. Una torradora arreglada és un objecte que no es tira, encara que cal comprovar que l'arreglament siga segur i durador. El límit és que la regla no mesura el valor ambiental, l'afecte ni el temps que costa anar al taller.

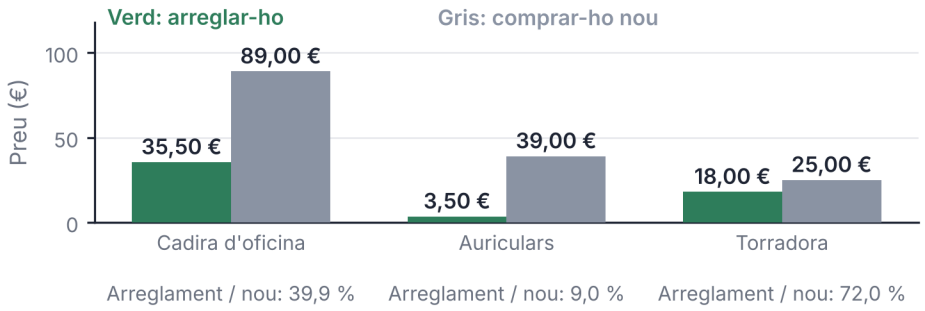

Dades fictícies. Davall de cada objecte: el que costa arreglar-lo, en % del preu nou

Figura 7.3. Arreglar o comprar nou (dades fictícies)

A més dels diners, hi ha altres coses que conten a l'hora de decidir. El **temps**: anar al taller i esperar. La **seguretat**: una reparació mal feta pot ser perillosa, sobretot en aparells elèctrics. La **garantia**: abans d'acceptar un pressupost, comprova si encara pots exigir al venedor una solució gratuïta per falta de conformitat; en béns nous, el venedor respon de les faltes de conformitat durant tres anys des del lliurament.

LA NORMA DIU

«Fomentar el disseny, la fabricació i l'ús de productes que siguen eficients en l'ús de recursos, duradors i fiables (també en termes de vida útil i absència d'obsolescència prematura), reparables, reutilitzables i actualitzables».
Font: Llei 7/2022, de 8 d'abril, de residus i sòls contaminats per a una economia circular, art. 18.1 b) (BOE, consulta: 11/2026).

Esta frase diu què han de fomentar les administracions públiques. No obliga una persona a reparar. Però marca la direcció: productes duradors, reparables i actualitzables. És una frase d'una llei i s'aplica a allò públic, no a una botiga concreta.

A Europa s'ha fet un pas més. El 2024 es va aprovar la Directiva (UE) 2024/1799, sobre el **dret a la reparació**. Diu que, per a certs productes amb requisits europeus de reparabilitat, hi haurà reparació a petició de la persona consumidora, gratuïta o a preu raonable, tret d'impossibilitat. Els Estats havien d'aplicar les seues normes d'incorporació des del 31 de juliol de 2026. Cal comprovar en el BOE la norma espanyola i el seu abast abans de donar per fet un dret nou més enllà de la garantia legal.

DADA

El 2024 es van arreplegar a la Comunitat Valenciana 2.746,8 milers de tones de residus municipals, de les quals 1.968,9 milers de tones (el 71,7 %) eren residus barrejats. La resta, 777,9 milers de tones (el 28,3 %), es va arreplegar per separat, cosa que no vol dir que tot es reciclara.
Font: INE, Estadística sobre recollida i tractament de residus, any 2024 (consulta: 11/2026). La resta i els percentatges són càlcul propi.

Com decidim

Passa sovint: «Vaig pagar 600 € per esta rentadora, així que l'arreglaré coste el que coste». És el **cost enfonsat**: diners ja gastats que no tornen, passe el que passe (si la garantia cobrix l'avaria, arreglar-la pot costar 0 €). Per a decidir, oblida el que vas gastar i compara només el que costarà d'ara endavant: arreglar-la enfront de comprar-ne una altra.

ACTIVITATS

6. Una llixadora es lloga a 8 € al dia i es compra per 59 €. El teu equip la va a usar tres dissabtes. Llogar o comprar? Calcula els dos costos i escriu què més tindries en compte, a més dels diners i d'on guardar-la.
7. Una bicicleta nova costa 150 € i arreglar un punxat i els frens, 12 €. Calcula el percentatge i decidix amb la regla de la meitat. Després fes el mateix amb unes sabates de 45 € que costen 15 € d'arreglar.
8. *Amplia.* Una liquadora nova costa 40 € i arreglar-la, 30 €. Calcula el percentatge. La regla orientativa convida a estudiar altres raons abans de decidir. Escriu dues raons per a arreglar-la igualment i una per a no fer-ho.
9. Llig este pressupost simulat d'un taller: «Motxilla escolar. Canvi de cremallera: 6,00 €. Mà d'obra: 4,00 €. Total: 10,00 €. Una motxilla nova: 20,00 €». Calcula el percentatge de l'arreglament, decidix i escriu una pregunta per al taller.

7.4 Obsolescència programada

De vegades un aparell s'espatlla prompte sense que ningú l'haja tractat malament. Pot ser que estiguera pensat així.

L'**obsolescència programada** exigix intenció: reduir deliberadament la vida útil d'un producte. La tècnica, la funcional i la psicològica són formes de perdre utilitat; una avaria o una moda no proven la decisió del fabricant.

L'**obsolescència tècnica** és la d'un objecte que falla abans d'hora o és difícil de reparar per com està fet: una peça que es gasta de seguida o una bateria apegada que no es pot canviar. La **funcional** apareix quan un producte perd utilitat per falta de compatibilitat, actualitzacions o peces, sense que es puga suposar intenció. I la **psicològica** és la d'un objecte que funciona bé però et pareix vell perquè ha eixit un model més nou. Un defecte de fabricació pot sorgir sense intenció d'acurtar la vida útil; per a parlar de programació fan falta proves.

Com es detecta? Hi ha senyals. Si no trobes recanvis, o costen quasi com un aparell nou. Si per a obrir-lo fa falta una ferramenta que ningú ven. Si falta informació sobre la vida útil o la reparabilitat (una pista, no una prova). Si la reparació ix més cara que la compra. I sobretot, si apareixen fallades paregudes en moltes unitats del mateix model. Una sola avaria no demostra res per ella mateixa: cal comparar diversos casos. Convé apuntar el que s'observa i no només el que se sospita. Davant d'una avaria, reunix proves abans de reclamar: data de compra, símptomes, fotos i pressupost.

La **psicològica** merix una pausa. La publicitat ens diu que allò nou és millor, encara que allò vell continue funcionant. Per a defendre't, pregunta què fa el nou que no faça el teu. Si la resposta és «res», és probable que siga moda i no una millora real. És la més difícil de provar, perquè ningú t'obliga: ets tu qui decidix canviar. Compta amb això quan veges un anunci que promet «l'últim». Abans de comprar, espera un dia i torna a preguntar-te si ho necessites de veres, o només ho desitges.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Les bateries dels mòbils duren cinc anys, sempre. Si falla abans, és que has fet alguna cosa malament».
Què cal comprovar. On posa exactament la xifra de cinc anys? Depén de quantes voltes es carrega i de com s'usa? Què diu el manual del fabricant? Què diu una persona tècnica d'un taller i què diuen altres persones usuàries del mateix model?

Què es pot exigir? Si un producte no és conforme amb el contracte, la llei et dona dret a triar entre reparació o substitució, tret que una de les dues siga impossible o desproporcionada, i seran gratuïtes per a tu. Per a béns nous comprats a professionals, el termini general de responsabilitat és de tres anys des del lliurament; en béns de segona mà venuts per professionals pot pactar-se un termini menor, mai inferior a un any. Conserva el tiquet, la factura o un altre justificant de la compra. A la unitat 12 veuràs com reclamar.

ACTIVITATS

10. Escriu un exemple d'obsolescència tècnica, un altre de funcional i un altre de psicològica que conegues en la teua vida. Per a cada un, digues quin senyal et va fer sospitar que passava alguna cosa.
11. Una bateria de recanvi costa 25 € i el mòbil usat val 80 €. Calcula quin percentatge del valor del mòbil representa la bateria. Val la pena? Què més preguntaries?

7.5 El meu projecte d'economia circular

El punt de reparació necessita una fitxa per a cada objecte. Amb ella es pot decidir, i també mesurar el que no es tira.

Una **fitxa de reparació** és un paper senzill en què s'anota l'objecte, l'avaria, la R que s'aplicarà, el que costa arreglar-lo i el que costa un de nou. Amb eixes dades es calcula el percentatge i es decidix. Si s'arregla, s'anota també el pes estimat de l'objecte que continua usant-se: són els **quilos que no es tiren** per ara, un indicador aproximat, no residu evitat per a sempre. No porta nom, telèfon ni dades personals: s'usa un codi anònim de fitxa.

Estes fitxes servixen a dues persones. A qui porta l'objecte, perquè decidisca amb dades i no per impuls. I al projecte, per a comptar quants objectes han tornat a funcionar. En un punt de reparació atés per persones adultes, qui emplena la fitxa en la taula d'acollida és l'alumnat; qui repara amb ferramentes són persones adultes competents, sota la supervisió del centre.

L'orde és senzill. Primer, qui porta l'objecte el deixa en la taula d'acollida. Segon, l'alumnat anota què és i què li passa. Tercer, una persona adulta competent, que és qui repara, diu si té arreglament i quant costaria. Quart, qui porta l'objecte decidix. I cinqué, si s'arregla, una persona adulta comprova que es pot pesar sense risc i s'anota la massa.

PER AL TEU PROJECTE · E7

Feu la fitxa de reparació del punt amb tres objectes reals o inventats. Per a cada un anoteu objecte, avaria, R aplicada, cost d'arreglar, cost d'un de nou, percentatge i decisió. Si són casos reals, sumeu només el pes dels reparats; si són inventats, escriviu «reparació simulada».

Objecte	Avaria	R	Arreglament	Nou	%	Decisió	Massa suposada (kg)
Cadira	Rodes	Reparar	35,50 €	89,00 €	39,9 %	Arreglar	10,0
Auriculars	Cable	Reparar	3,50 €	39,00 €	9,0 %	Arreglar	0,2

ACTIVITATS

12. *Amplia.* Emplena una fitxa com la de la taula per a tres objectes del teu entorn. Amb una massa mitjana suposada d'1,5 kg (no és el pes real de cada objecte), quants quilos no es tiren si s'arreglen els tres? I si només n'arregles dos? I si s'arreglen 20?

ARREGLAR-HO AL BARRI

Un cable de tres cinquanta

Era un dijous de febrer i la Ferreteria Lozano feia olor de fusta, d'oli i de goma nova. Iker va entrar per la porta ampla, sense escaló, amb la motxilla penjada del respatler de la seua cadira de rodes i els auriculars d'estudi en la falda. Feia una setmana que sentia la música per l'altaveu del mòbil, i sonava a llauna. Darrere del taulell, Amparo Lozano, amb la seua bata blava, tenia obert un maletí turquesa. Dins, una llixadora i els seus accessoris, cada un en el seu buit d'escuma. A l'altre costat, Nacho Vidal, amb la motxilla beix a l'espatla, signava amb un bolígraf el full d'una tauleta.

Amparo mostra la llixadora de lloguer mentre Nacho signa el full.

—Són huit euros al dia —deia Amparo—, i vint de fiança, que et torne quan la porte neta.

—Només la necessite el dissabte —va dir Nacho—. És una calaixera de la meua àvia. Si la compre, són cinquanta-nou euros, i després es queda en un armari per a sempre.

—Aleshores et compensa llogar-la —va dir Amparo—. Si l'usares cada setmana, comprar eixiria millor. Un sol dia, no.

Al voltant, la botiga seguia la seua vida. En un panell penjaven martells, alicates, un serrot i un nivell, cada un dins de la seua silueta dibuixada. En un banc al fons, un aparell desmuntat esperava que algú tornara a per ell. Iker va pensar que quasi tot allí estava pensat per a tornar a usar-se. Va esperar al costat de la porta. No tenia pressa. Va traure el mòbil i va buscar uns auriculars com els seus: trenta-nou euros, enviament gratis, arriben el dimarts. Els va mirar una estona. Després va mirar els seus, amb el cable pelat al costat de l'orella dreta, el que tallava el so cada vegada que girava el cap. Andrés Mora, que l'havia acompanyat fins a la plaça, esperava també a la porta.

—Trenta-nou —va murmurar Iker.

—Què? —va preguntar Andrés.

—Que uns de nous costen trenta-nou. I estos... no sé què els passa.

—I com ho esbrinaries?

Iker es va encongir d'espatles. Va pensar a tirar els auriculars i comprar-ne uns altres. Era el més fàcil. També era el que feia quasi tothom, i no estava segur que això fora una bona raó. Iker coneixia eixe dubte. El tenia cada vegada que alguna cosa s'espatllava a casa i algú deia «total, per al que costa». Mai no s'havia parat a comprovar quant costava de veres. Nacho va tancar el full, va deixar vint-i-huit euros sobre el taulell, huit del lloguer i vint de fiança, i va eixir amb el maletí turquesa davall del braç. Amparo va guardar els vint en un sobre, es va eixugar les mans en la bata i es va inclinar per damunt del taulell.

—A vore què portes tu.

Iker li va allargar els auriculars. Ella els va connectar a un mòbil vell que guardava en el taulell i va posar una cançó. Va estirar el cable entre els dits, el va apretar per un punt, un altre, un altre. El so, que es tallava, va tornar a sentir-se per un moment en l'orella d'Amparo, que va somriure amb els ulls.

—És el cable —va dir—. L'aparell està bé. És una peça de no res. Canviar el cable costa tres euros amb cinquanta, peça i mà d'obra incloses. Quan els vas comprar? Si encara estan en garantia, primer es reclama al venedor.

—Fa quatre anys —va dir Iker—. Ja no tenen garantia. Arregla'ls.

—Doncs te'ls tinc en deu minuts.

—Només el cable?

—Només el cable.

—I si falla una altra vegada? —va preguntar Andrés.

—Aleshores tornes i ho veiem —va dir Amparo—. Et done un justificant amb la data.

Va agafar un tornavís xicotet i el va posar sobre el taulell. Iker va fer el compte sense adonar-se que el feia: trenta-nou, menys tres amb cinquanta. Trenta-cinc amb cinquanta de diferència. L'arreglament costava només un 9 % del preu d'uns de nous. Era una proporció molt xicoteta.

—Quant et dec per mirar-los? —va preguntar.

—Res per revisar-los. Els 3,50 € de l'arreglament inclouen el cable i la feina.

El mòbil li va vibrar en la butxaca. Era Salma, en el xat del grup. Havia vist la foto dels auriculars que ell havia manat pel matí: «I per què no els fan perquè s'arreglen?». Iker va llegir el missatge dues voltes. Amparo, que s'encarregava de la reparació, va començar a obrir la carcassa amb una paciència de rellotger. Andrés seguia a la porta, amb les mans en les butxaques, mirant-lo a ell i no el missatge. Iker no va contestar. Va deixar el mòbil de cara avall sobre el taulell, al costat del tornavís, i es va quedar mirant com el cable pelat eixia de la carcassa.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Fitxa de reparació

Repte. Decidir amb números si val la pena arreglar tres objectes i fer la fitxa de reparació del punt. **Producte.** Fitxa de reparació del projecte «El nostre barri, millor» (peça E7): tres objectes amb avaria, R aplicada, cost d'arreglar i de reposar, decisió raonada i quilos que no es tiren (pes real o suposat, només dels objectes efectivament reparats). **Dades.** Per a qui preferisca no investigar, tres objectes d'exemple: cadira d'oficina (arreglament 35,50 €, nova 89,00 €), auriculars (3,50 € i 39,00 €) i torradora (18,00 € i 25,00 €). Per al càlcul abstracte, massa mitjana suposada d'1,5 kg (no el pes de cada objecte). **Comprovació individual.** Sense ajuda, calcula el percentatge que suposa arreglar una làmpada (7,50 €) enfront d'una de nova (18,00 €), decidix amb la regla de la meitat i escriu una raó que podria canviar la teua decisió.

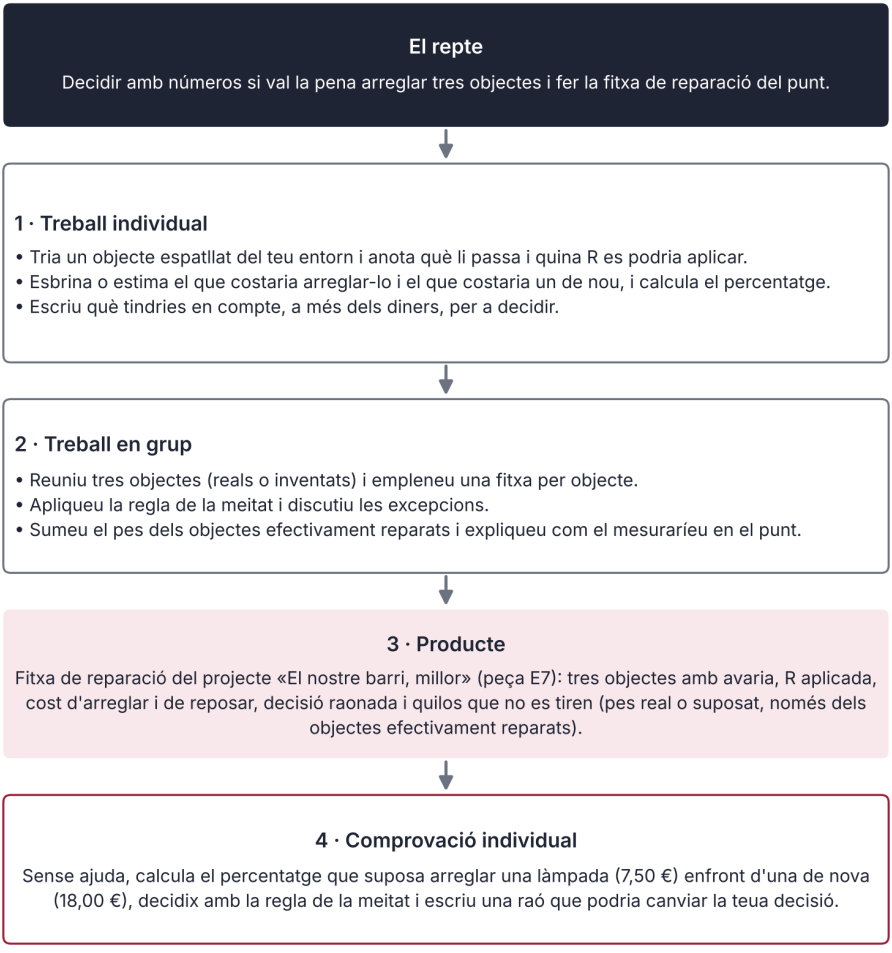

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

El pa que sobra

Un restaurant del barri, «La Ribera», tira al poal cada dia pa que no s'ha servit. Ramón, el cuiner en cap, va voler saber quant. Gael, l'aprenent de cuina, ho va pesar durant sis dies. El que seguix conta quines xifres van eixir i què se'n pot fer, sense donar per fet que valguen per a tot l'any.

Estes van ser les pesades: 1,8; 2,1; 1,6; 2,4; 1,9 i 2,2 quilos. En sis dies són 12,0 quilos. La mitjana és de 2,0 quilos al dia. Si el restaurant obri sis dies per setmana, eixos 12,0 quilos són 21,60 € de pa sobrant a la setmana, a 1,80 € el quilo (preu suposat de l'exemple).

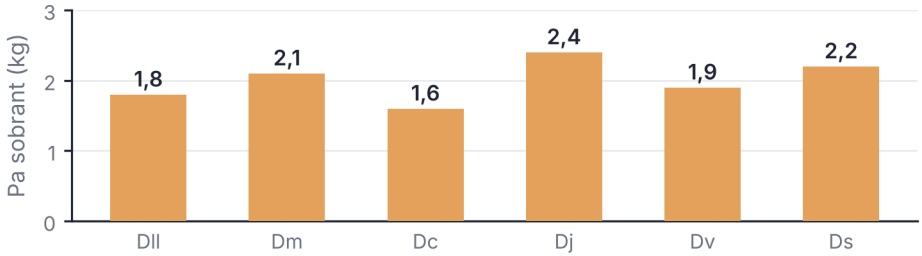

Dades fictícies. Total de la setmana: 12,0 kg; mitjana: 2,0 kg al dia

Figura 7.4. Pa sobrant en el restaurant, per dia

Ramón es va proposar un objectiu: tirar un 30 % menys. Un 30 % de 12,0 quilos són 3,6 quilos. Si eixa retallada permet comprar o elaborar 3,6 quilos menys de pa, l'estalvi potencial seria de 6,48 € per setmana i 259,20 € en 40 setmanes.

Com s'aconseguix? No hi ha una sola manera. Es pot preparar menys pa a la vesprada i repetir si cal. Pot aprofitar-se el pa del dia anterior per a torrades si s'ha conservat bé. El primer és previndre; si l'aliment és segur i apte, pot aprofitar-se o donar-se complint les normes. Per al restaurant, la primera actuació pràctica és reduir el pa que sobrarà, encara que en la seqüència de les 7R redissenyar va abans.

Segons el Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, el malbaratament alimentari dels consumidors a Espanya va superar el 2024 els mil milions de quilos. La Llei 1/2025, d'1 d'abril, de prevenció de les pèrdues i el malbaratament alimentari, desenvolupa mesures de prevenció i aprofitament, i la llei espanyola de residus (Llei 7/2022) fixa per a 2030, respecte a 2020, una reducció del 50 % dels residus alimentaris per persona en la venda minorista i el consum. Una meta no és un fet: cada any cal mirar les dades.

Sis dies no són un any: el cap de setmana pot ser distint, i a l'estiu sobra una altra quantitat.

Font: Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, malbaratament alimentari 2024 (consulta: 11/2026); Llei 1/2025, d'1 d'abril; Llei 7/2022, art. 18.1 g) (BOE, consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

13. (comprensió) Iker pensa a tirar els auriculars i comprar-ne uns altres. Amparo diu que és només el cable. Explica quina informació li faltava a Iker i com l'aconseguix. Quines dues preguntes faria abans de decidir?
14. (aplicació) Amb el càlcul d'Iker (39,00 € menys 3,50 €), escriu quant estalvia arreglant i quin percentatge del preu nou costa l'arreglament. Quina R aplica Amparo? Amb la regla orientativa de la meitat, què decidiries i què més comprovaries (garantia, seguretat, vida útil)?
15. (càlcul) Nacho lloga la llixadora un dia per 8,00 € i deixa 20,00 € de fiança. Calcula quant desemborsa en arreplegar-la, quant recupera en tornar-la i quin és el cost final. Suposant un ús per cada dia de lloguer, a partir de quin dia li eixiria millor comprar-la?
16. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Reciclar és el millor que es pot fer amb un objecte trencat, sempre, perquè no gasta energia». Què corregiries i on ho comprovaries?
17. (document) Llig este cartell simulat d'una botiga: «Aspiradora Brisa. Garantia: 2 anys. Recanvis: no disponibles. Reparació: consulte preu. Última unitat disponible: 90 €». Escriu quatre preguntes que faries abans de comprar-la i quins senyals d'obsolescència veus. Indica si el cartell servix igual per a un producte nou que per a un d'usat venut per un professional, i quina afirmació caldria qüestionar.
18. (dades) La taula arreplega les pesades del restaurant. Calcula la mitjana diària, la diferència entre el dia amb més pa sobrant i el dia amb menys i el cost del pa sobrant dels sis dies a 1,80 € el quilo.

Dia	Pa sobrant (kg)
1	1,8
2	2,1
3	1,6
4	2,4
5	1,9
6	2,2

19. (projecte) Tria un objecte que puga arribar al punt de reparació. Emplena la seua fitxa: avaria, R aplicada, cost d'arreglar, cost d'un de nou, percentatge i decisió. Indica quins treballs reserva el centre a una persona adulta competent i quins pot fer l'alumnat sense ferramentes perilloses i quines dades personals no anotaries.
20. (transferència individual, sense ajuda) Pensa en alguna cosa que algú de ta casa o del teu entorn va tirar fa poc. Proposa una de les 7R que s'hauria pogut aplicar, calcula amb números inventats (assenyala'ls com a tals) si compensava i escriu una raó no econòmica i una limitació del teu càlcul.

ESQUEMA

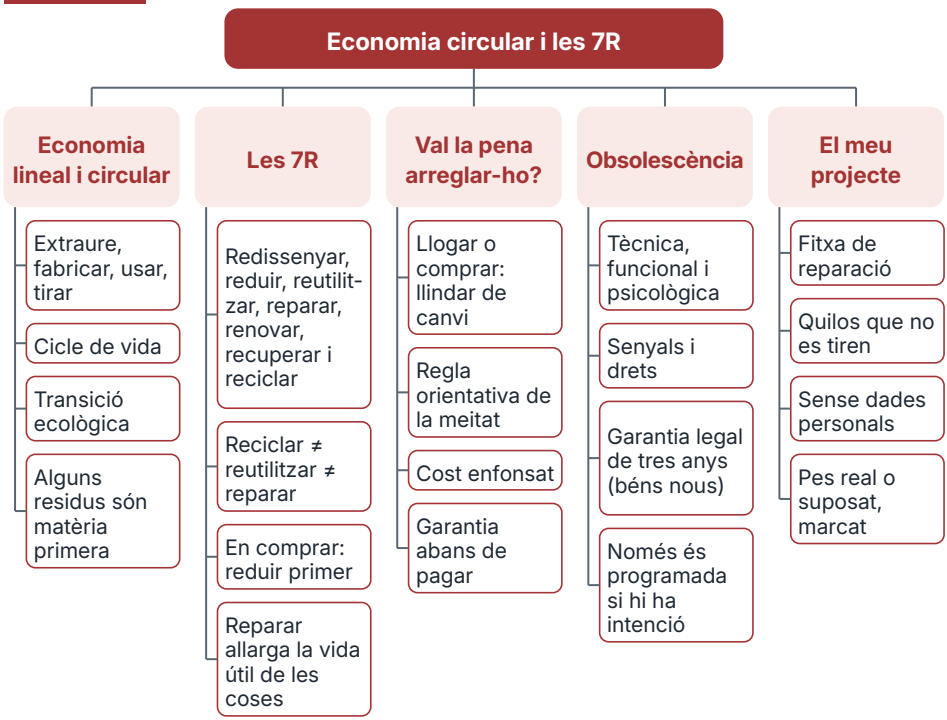

RESUM

L'**economia lineal** extrau, fabrica, usa i tira; l'**economia circular** intenta tancar el cercle allargant la vida dels objectes. Les **7R** (redissenyar, reduir, reutilitzar, reparar, renovar, recuperar i reciclar) són una seqüència d'este llibre, no un orde legal: en comprar, el primer pas pràctic és reduir i l'última eixida és reciclar. No són el mateix reutilitzar (usar sense canviar), reparar (arreglar el que falla) i reciclar (transformar residus en materials que poden usar-se de nou). Per a decidir si arreglar, es compara el cost de l'arreglament amb el de l'objecte nou: si és menys de la meitat, val la pena estudiar-ho, encara que la regla orientativa no conta el valor ambiental, la seguretat ni el temps. Llogar compensa quan s'usa poc: la llixadora, a 8 € al dia enfront de 59 €, comença a costar més llogada que comprada a partir de 8 dies de lloguer. El **cost enfonsat** és diners ja gastats que no han de pesar en la decisió. L'**obsolescència programada** exigix provar la intenció, i davant d'una falta de conformitat la garantia legal permet demanar reparació o substitució gratuïtes, amb les seues condicions i límits. A la Comunitat Valenciana, el 2024, el 71,7 % dels residus municipals es va arreplegar barrejat. Amb una **fitxa de reparació** es decidix i s'estima el pes dels objectes efectivament reparats que continuen en ús. Reparar ajorna el descart, no sempre l'evita per a sempre. Abans d'arreglar, cal mirar també la garantia, la seguretat i la vida útil.

UNITAT 8

Un treball just

Arreglar-ho al barri · El que diu la nòmina

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Dir què fa sostenible i just un treball.
- Distingir contracte, jornada i conveni, i l'ajuda familiar de l'ocupació.
- Llegir una nòmina: brut, deduccions i líquid.
- Calcular una escletxa salarial.
- Saber a qui acudir si no es complixen els teus drets.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És març a 2n B de l'IES Ribera Norte de Valdelana. Un dissabte a la vesprada, Hugo ajuda a ordenar papers en la cafeteria dels seus pares. Toño calcula la nòmina de Yolanda, l'ajudant de cuina: el que guanya, el que es descompta i el que costa al bar. Hugo, que ajuda de manera ocasional i sense cobrar, sense horari ni tasques perilloses, fa una pregunta que no esperava fer: per què la seua ajuda en el negoci familiar no equival necessàriament a una ocupació.

PER A COMENÇAR

1. Quines coses fan que un treball et pareixca just? Escriu-ne tres.
2. Quina diferència hi ha entre ajudar un dissabte un familiar i ocupar un lloc amb horari i tasques? Ser menor de 16 anys canvia la resposta?
3. Saps quina diferència hi ha entre el que es guanya i el que es cobra? Intenta explicar-ho amb un exemple.
4. Dues persones fan el mateix treball, o un d'igual valor, i una cobra menys. Quines dades necessitaries per a saber si hi ha discriminació?

Treball just

8.1

Contracte

8.2

Nòmina

8.3

Igualtat

8.4

Drets

8.5

8.1 Un treball sostenible

Un treball no és només un sou. Conten també l'horari, la seguretat, el descans i qui ix guanyant.

Un **treball sostenible** és el que es pot mantindre en el temps sense danyar la persona ni el seu entorn. Paga com a mínim el que fixen la llei i el conveni. Deixa descansar i és segur. No es fa a costa que una altra persona perda. Es mesura amb euros, però també amb hores, amb salut i amb respecte.

Les formes de treballar estan canviant. El **teletreball** és treballar a distància amb ferramentes digitals, segons el pactat i la llei. Algunes **plataformes** posen en contacte clients amb qui presta un servici, com repartir menjar. Cal comprovar si eixa persona treballa per compte d'altri o per compte propi. Estes formes poden donar llibertat i flexibilitat, però també deixar qui treballa sense horari fix, sense descans o sense protecció. Per això importa mirar les condicions i no el nom.

Hi ha tres coses bàsiques: l'**acord** (horari, tasques i sou), la **seguretat** i el **descans**. Si en falta alguna, el treball deixa de ser just encara que pague bé. Pensa en dues ofertes: una paga 50 € més, però obliga a treballar de nit sense descans fix; l'altra paga una mica menys i té horari estable. Quina es pot mantindre millor en el temps, i per què?

Una forma d'**economia submergida** és ocultar un treball pagat, o part del seu sou o de les seues hores, a les autoritats; per exemple, no donar d'alta la persona en la Seguretat Social. Pareix que estalvia diners, però perd la persona que treballa, perquè la seua cotització queda incompleta. Tot i això, conserva drets i pot reclamar a la Inspecció de Treball. Perden també les empreses que complixen. I perd la societat, perquè es deixen d'ingressar cotitzacions i impostos amb què es paguen servicis públics.

La seguretat no és només cosa d'obres i fàbriques: en una cuina hi ha ganivets i foc, i en una botiga, caixes pesades. L'empresa ha d'avaluar eixos riscos i explicar-los a qui treballa.

COM DECIDIM

En triar una ocupació, solem mirar només el sou, que és el més visible. Però també conten l'horari, el lloc, la seguretat, si es pot aprendre i si el contracte és estable. Fes una llista i puntua cada cosa: així compares de veres i no per impuls.

També cal distingir tres coses. L'**ocupació** assalariada és treballar per compte d'altri a canvi d'un sou: dona drets laborals encara que el contracte siga verbal. El **voluntariat** és lliure i sense sou, i l'organitza una entitat amb els requisits de la llei; un treball escolar no ho és sense més. L'**ajuda familiar** ocasional i sense sou pot no ser una ocupació: es miren els fets i el parentiu que preveu la llei. L'ocupació assalariada té drets i obligacions laborals. Les altres dues responen a altres normes.

ACTIVITATS

1. Classifica cada situació com a ocupació assalariada, voluntariat regulat, ajuda familiar ocasional o activitat escolar: a) una cuinera amb contracte en un bar; b) un xic que alguns dissabtes ajuda els seus pares en la seua botiga sense horari ni sou; c) alumnat que atén una taula del punt de reparació del centre amb una persona adulta (voluntariat o activitat escolar? Mira la Llei 4/2025, arts. 12 i 33); d) una persona que repartix fulls i cobra en mà sense contracte. Explica una de les teues respostes.
2. *Amplia.* Escriu un exemple d'economia submergida i digues qui perd i què perd en cada cas: la persona que treballa, les empreses que complixen i la societat.

8.2 El contracte de treball

Un contracte posa per escrit el que s'acorda. Llegir-lo bé és una habilitat que et servirà tota la vida.

Un **contracte de treball** és l'acord entre una persona treballadora i qui la contracta. Una treballa i cobra. L'altra paga i dirigix el treball. Pot fer-se de paraula, però hi ha contractes que han de ser sempre per escrit. Convé demanar-lo i guardar-lo. Abans de signar, llig-lo sencer i pregunta el que no entengues.

Convé comprovar almenys set dades. El **tipus**: indefinit o de duració determinada. La **duració**: fins quan. La **jornada**: quantes hores es treballen. El **període de prova**: els primers dies o mesos, si es pacta. La **categoria** (o grup professional): el lloc i les seues funcions, com ajudant de cuina. El **salari**: quant es cobra, en brut. I el **conveni**: l'acord del sector que millora les condicions mínimes. Si falta informació essencial, demana que te la donen per escrit abans de signar. Que falte una dada opcional, com el període de prova, no és una irregularitat. Guarda sempre una còpia: és la teua prova.

El **període de prova** servix perquè les dues parts comproven si els convé. Durant eixe temps la persona continua cobrant, cotitza i conserva els seus drets. Mira també si el **salari** és brut i si inclou les pagues extra. El que es cobra de veres, el líquid, és menor, com veuràs en la nòmina.

Figura 8.1. Tipus de contracte (els formatius tenen regulació pròpia)

La **jornada** és el temps de treball. La jornada ordinària màxima és de 40 hores setmanals de mitjana anual; el conveni pot fixar menys. El conveni o el contracte diuen com es repartixen eixes hores. Si es treballen menys hores, el contracte és **a temps parcial** i el sou és, en general, proporcional. Per exemple, qui treballa 30 hores fa el 75,0 % d'una jornada de 40.

Un **conveni col·lectiu** és l'acord entre representants de les persones treballadores i de les empreses d'un sector. Fixa sous, horaris i descansos. Per exemple, el conveni d'hostaleria diu quant cobra com a mínim cada categoria i quantes hores es treballen.

Si algú t'oferix treball «sense papers», pregunta per què. Una oferta seriosa diu quant, quantes hores, quines tasques i des de quan. Si la resposta és «ja ho parlarem», desconfia.

LA NORMA DIU

«Es prohibix l'admissió al treball dels menors de setze anys».
Font: Reial decret legislatiu 2/2015, Estatut dels Treballadors, art. 6.1 (BOE, consulta: 11/2026).

Per això, com a regla general, no es pot contractar menors de setze anys. L'art. 6.4 només permet, de manera excepcional i amb autorització, que intervinguen en espectacles públics. La mateixa llei exclou els treballs familiars de parents que conviuen amb qui ocupa, tret que es demostre que són assalariats (art. 1.3 e). Una col·laboració puntual i sense sou no es confon sense més amb una ocupació, però amb menys de 16 anys exigix prudència: no pot encobrir un treball regular ni saltar-se la protecció de menors. La norma vol que ningú deixe els estudis massa prompte ni treballe en condicions que no corresponen a la seua edat.

Però hi ha límits. Eixa ajuda ha de ser ocasional, mai perillosa i mai pot llevar temps d'estudi o descans. Des dels setze es pot treballar, amb l'autorització que corresponga si encara no ets major d'edat. Fins als díhuit hi ha activitats prohibides, com treballar de nit o fer hores extraordinàries.

ACTIVITATS

3. Llig este contracte simulat: «Contracte indefinit a temps parcial. Lloc: ajudant de cuina. Jornada: 30 hores setmanals. Període de prova: 2 mesos. Salari: 1.200 € bruts al mes. Conveni: hostaleria». Anota les set dades i escriu una pregunta que li faries a l'empresa.
4. Una xica de 15 anys vol treballar de cambrera tres vesprades a la setmana a canvi d'un sou. Amb la caixa «La norma diu», raona si pot signar un contracte. Quines activitats educatives o de participació comunitària, adequades a la seua edat i autoritzades, podria fer sense substituir un lloc de treball?
5. *Amplia.* Una persona treballa 30 hores a la setmana en lloc de 40. Calcula el percentatge de jornada. Amb 12 pagues (extres prorratejades) i jornada completa de 40 hores, el salari mínim de 2026 és 1.221 € × 14 / 12 = 1.424,50 € al mes. Quant li correspondria com a mínim per 30 hores? Compara amb 1.200 €.

8.3 La nòmina

La nòmina és el paper que diu quant es guanya, quant es descompta i quant es cobra.

La **nòmina** és el rebut del salari, en paper o en format electrònic. L'empresa l'entrega normalment cada mes i detalla el que es paga. Té tres parts. Els **meritaments** són el que es guanya. Les **deduccions** són el que es descompta. I el **líquid** és el que es cobra de veres. Si algú diu «guanye mil euros», convé preguntar si són bruts o líquids.

El **salari brut** no és el mateix que el **líquid**. Yolanda guanya 1.200 € bruts al mes, però cobra menys. Una part va a les cotitzacions i una altra a la retenció de l'IRPF. Les **cotitzacions** paguen prestacions de la Seguretat Social, com pensions i desocupació. La **retenció** és un avançament de l'impost sobre la renda. Ací només hi ha eixes dues deduccions, amb percentatges de supòsit. Una nòmina real pot tindre'n més. L'empresa, a més, no gasta el mateix que cobra la persona. Per exemple, una persona pot guanyar 1.000 € i cobrar menys de 900 €.

Una nòmina es llig de dalt a baix. Primer, els **meritaments**: el salari base i els plusos, si n'hi ha. Després, les **deduccions**: la cotització i la retenció. Al final, el **líquid a percebre**. Si hi ha pagues extra, de vegades es **prorategen**: es repartixen en les dotze nòmines de l'any en lloc de cobrar-les a banda. Una nòmina real té més línies, però es llig igual: del brut al líquid. Demana la teua nòmina cada mes i guarda-la.

Cas · La nòmina de Yolanda

Yolanda és ajudant de cuina d'un bar. Treballa 30 hores a la setmana amb un salari brut de 1.200 € al mes en 12 pagues, amb les extres prorratejades. Se suposa una cotització de la persona treballadora del 6,5 %, una retenció d'IRPF del 8 % i una cotització de l'empresa del 32 % (tipus ficticis).

Concepte	Càlcul	Import
Salari brut	1.200,00	1.200,00 €
Cotització de la persona (6,5 %)	1.200 × 0,065	78,00 €
Retenció d'IRPF (8 %)	1.200 × 0,08	96,00 €
Cotització de l'empresa (32 %), a banda	1.200 × 0,32	384,00 €

Pas 1. Calcula les deduccions: 78,00 + 96,00 = 174,00 €. **Pas 2.** Calcula el líquid: 1.200,00 − 174,00 = 1.026,00 €. **Pas 3.** Calcula el cost total per a l'empresa: 1.200,00 + 384,00 = 1.584,00 €. **Pas 4.** Repartix el cost total: líquid 64,77 %; cotització de la persona 4,92 %; IRPF 6,06 %; cotització de l'empresa 24,24 % (amb arredoniments). Els tres últims sumen 558,00 €, el 35,2 %. **Resultat: Yolanda cobra 1.026,00 €; a l'empresa li costa 1.584,00 €. Què significa:** en este supòsit, de cada 100 € que costa Yolanda al bar, 64,77 € arriben al seu compte, 4,92 € són cotització d'ella, 6,06 € són IRPF retingut i 24,24 € són cotització de l'empresa. El límit és que són percentatges de supòsit: en una nòmina real canvien segons el contracte, la persona i el sector.

Figura 8.2. Esquema simplificat de la nòmina de Yolanda (no reproduïx tots els camps d'una nòmina real)

CLAU

Brut no és net. El brut és el que es guanya abans de descomptar; el líquid és el que es cobra. I per a l'empresa, el cost és major que el brut, perquè paga a més la seua cotització.

Fixa't que hi ha dos cotitzacions. La de la persona ix del seu brut. La de l'empresa es paga a més, i no apareix en el que cobra Yolanda. Per això el cost per a l'empresa (1.584,00 €) és major que el brut (1.200,00 €). Quan compares salaris, usa el brut; quan mires el que entra en el compte, el líquid; quan pressupostes un lloc, el cost per a l'empresa.

Dades fictícies (supòsit didàctic)

Figura 8.3. Cost de Yolanda per a l'empresa (la cotització empresarial se suma al brut)

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Si el sou és de 1.200 €, el net és de 1.200 € i l'empresa paga el mateix, 1.200 €. Les cotitzacions les paga només la persona».
Què cal comprovar. És 1.200 € el brut o el net? Qui paga cada cotització? On pots mirar-ho en una nòmina? Quines xifres no coincidixen amb les del cas?

ACTIVITATS

6. Amb un brut de 900,00 € al mes i els percentatges del cas (6,5 %, 8 % i 32 %), calcula les deduccions, el líquid i el cost per a l'empresa.
7. Una persona cobra 855,00 € líquids i el seu brut és de 1.000,00 €. Calcula quant se li ha descomptat i quin percentatge del brut suposa. Explica amb les teues paraules per què brut no és el mateix que líquid.
8. *Amplia.* Amb la nòmina de Yolanda, calcula quin percentatge del cost total arriba al seu compte i quin es destina a cotitzacions i IRPF. Per a què servix cada una d'eixes partides?
9. Llig esta línia d'una nòmina simulada: «Salari base 1.000,00 €. Cotització 65,00 €. Retenció d'IRPF 80,00 €. Líquid 855,00 €». Comprova que els números quadren i calcula quant costa esta persona a l'empresa amb una cotització del 32 %.

8.4 Igualtat i escletxa salarial

La igualtat en el treball es pot mesurar amb números. Una escletxa és una diferència que convé preguntar.

L'**escletxa salarial** és la diferència entre el que cobren dos grups, per exemple dones i homes, i es mesura amb mitjanes. Entre dos salaris qualssevol es pren el major com a referència: (major − menor) / major. En l'escletxa de gènere, el salari mitjà dels homes: (homes − dones) / homes × 100. Un 10 % significa que es cobra un 10 % menys que la referència. Així és una manera de posar números a una sospita, no a una sentència.

L'escletxa pot tindre causes distintes, i cap d'elles no l'explica tota sola. Hi ha treballs amb més dones que estan pitjor pagats; hi ha més dones amb jornades parcials perquè assumixen més cures a casa; i hi ha menys dones en llocs de direcció. Però també hi ha escletxes en el mateix lloc, que són les més difícils de justificar i les que més convé mirar.

Cas · Dues persones, dos sous

En una empresa fictícia, dues persones amb el mateix lloc i la mateixa jornada cobren 1.350 € i 1.215 € bruts al mes.

Persona	Salari brut
Persona A	1.350 €
Persona B	1.215 €

Pas 1. Calcula la diferència: 1.350 − 1.215 = 135 €. **Pas 2.** Calcula la diferència relativa: 135 / 1.350 = 0,10, és a dir, 10,0 %. **Pas 3.** Calcula el que suposa a l'any, amb 12 pagues: 135 × 12 = 1.620 €. **Resultat: la diferència relativa és del 10,0 %: 135 € al mes i 1.620 € a l'any. Què significa:** hi ha una diferència i convé preguntar-se per què. Causes que revisar: antiguitat, complements, funcions realment exercides i hores efectives. Una mesura: revisar els llocs i els seus sous amb criteris clars. El límit és que una xifra sola no prova una discriminació: cal comprovar que el lloc i la jornada siguen realment iguals.

Per a reduir l'escletxa hi ha mesures. Una és que els criteris de retribució siguen clars, coneguts i revisables. Una altra és repartir les cures entre totes les persones, perquè no recaiguen només en les dones. I una altra és la transparència: la llei obliga les empreses a portar un registre amb els valors mitjans de salaris i complements per sexe. S'exercix amb les condicions legals i, si és el cas, a través de la representació de les persones treballadores. Cap mesura sola no basta, i cal revisar-les amb el temps.

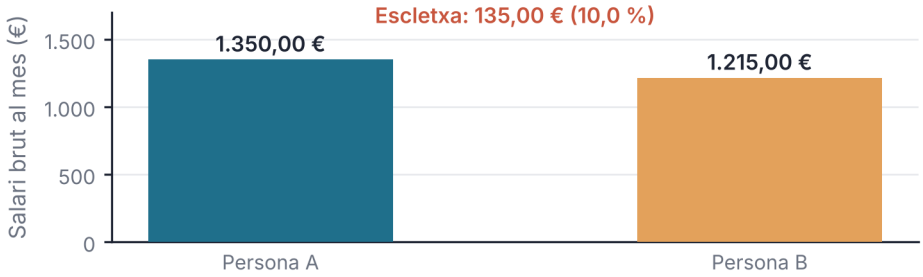

Dades fictícies. Mateix lloc, mateixa jornada

Figura 8.4. Dues persones en un lloc comparable, dos salaris distints

LA NORMA DIU

«L'empresari està obligat a pagar per la prestació d'un treball d'igual valor la mateixa retribució, satisfeta directament o indirectament, i qualsevol que siga la naturalesa d'aquella, salarial o extrasalarial, sense que puga produir-se cap discriminació per raó de sexe en cap dels elements o condicions d'aquella».
Font: Estatut dels Treballadors, art. 28.1 (BOE, consulta: 11/2026).

Dada

Salari mitjà anual el 2024: a Espanya, 26.904,90 € les dones i 32.057,55 € els homes. A la Comunitat Valenciana, 24.208,40 € les dones i 29.356,69 € els homes. Amb eixes dades, la diferència relativa del salari mitjà anual, sense ajustar per jornada, és del 16,1 % a Espanya i del 17,5 % a la Comunitat Valenciana.
Font: INE, Enquesta Anual d'Estructura Salarial, any 2024 (consulta: 11/2026). Els percentatges són càlcul propi.

Una dada així no compara dos llocs iguals, sinó tots els salaris mitjans d'un territori. Inclou diferències d'hores, de sectors i de tipus de contracte. Per això no es pot dir que siga «el que cobra menys una dona pel mateix treball». Però sí que diu que, en conjunt, les dones cobren menys a l'any, i que val la pena preguntar per què passa. Mira un negoci que conegues del teu barri: hi ha dones i homes en tots els llocs, també en els de direcció?

ACTIVITATS

10. En una altra empresa fictícia, dues persones amb el mateix lloc cobren 1.500 € i 1.275 € bruts al mes. Calcula la diferència i la diferència relativa. Escriu tres causes que revisaries i una mesura concreta per a reduir-la.

8.5 Els teus drets i qui els defén

Tindre drets servix de poc si no se sap a qui acudir. A la Comunitat Valenciana hi ha oficines, organismes i persones.

Un **dret laboral** és alguna cosa que una persona treballadora pot exigir: conéixer les condicions, rebre el contracte per escrit quan la llei ho exigix, estar d'alta i cotitzar, descansar, treballar amb seguretat i no ser discriminada. Quan no es complix, hi ha diverses portes a les quals cridar. Cap no substituïx les altres, i es pot acudir a més d'una alhora.

Consulta quin **conveni col·lectiu** s'aplica a l'activitat, el lloc i el territori: pot ser estatal, autonòmic, provincial o d'empresa. Diu, per exemple, el sou mínim de cada categoria, l'horari i els descansos.

La **Inspecció de Treball i Seguretat Social** és l'organisme de l'Estat que vigila que es complisquen les normes laborals. Rep denúncies i comprova en l'empresa si hi ha alta, si es cotitza i si es complix l'horari.

Els **sindicats** defenen els drets de les persones treballadores i negocien convenis. Assessoren qui té dubtes sobre el seu contracte, la seua nòmina o com reclamar. I a la Comunitat Valenciana, LABORA, el Servei Valencià d'Ocupació i Formació, orienta sobre ocupació i formació, però no substituïx la Inspecció ni els jutjats del social.

Quan alguna cosa no quadra, si és segur, es pot demanar una explicació a l'empresa; no és obligatori fer-ho abans d'acudir a un sindicat o a la Inspecció. Guardar les proves: el contracte, les nòmines, els horaris apuntats i els missatges amb data. Consultar el conveni i els terminis de reclamació, que poden ser curts. No necessites conéixer tota la norma per a demanar informació o assessorament; si denuncies, descriu fets i aporta proves.

PER AL TEU PROJECTE · E8 · LLIURAMENT 2

Prepareu el lliurament 2 del projecte: el pla del punt de reparació i l'esquema de la guia. En el pla, anoteu els tres dissabtes, els torns, què fa cada persona i què fa una persona adulta. En l'esquema, els cinc capítols de la guia. Es recolliran les autoritzacions familiars necessàries, hi haurà supervisió adulta en cada torn i l'alumnat no manejarà ferramentes ni farà reparacions perilloses.

ACTIVITATS

11. Tria la porta o les portes a què acudiries primer (pot haver-n'hi més d'una: consultar el conveni, demanar assessorament i denunciar no s'exclouen): a) no et lliuren nòmina; b) vols saber quant ha de cobrar un cambrer a la teua província; c) en el teu treball no hi ha mesures de seguretat; d) tens dubtes sobre el teu contracte i vols assessorament. Opcions: conveni col·lectiu, Inspecció de Treball, sindicat, LABORA.

12. *Amplia.* Tria un ofici del barri (hostaleria, comerç o reparació). Imagina un lloc i escriu quin contracte, quina jornada i quin conveni tindria, i què el faria un treball just.

ARREGLAR-HO AL BARRI

El que diu la nòmina

Era un dissabte de març, a la vesprada, i el Bar Benítez estava quasi buit. Hugo s'havia assegut a una taula, davant de la barra, amb una carpeta oberta i un grapat d'albarans que calia ordenar per dates. Pilar estava en la cuina, amb el monyo alt i la brusa blanca. Tenia davant el cistell de la comanda: creïlles, enciams, tomaques, pastanagues, una ampolla d'oli. Anava mirant cada cosa i apuntant-la en una tauleta, amb el bolígraf que sempre li penjava d'un cordó.

Pilar revisa la comanda i Toño calcula la nòmina; al fons es veu el tendal verd.

A l'altra punta de la barra, Andrés Mora removia un cafè amb la carpeta blava tancada al seu costat. Havia entrat a prendre alguna cosa abans de tornar a casa, i no semblava tindre pressa. A la barra, Toño havia deixat el drap de quadres sobre l'espatla i escrivia en una llibreta, al costat d'una calculadora. Hugo coneixia eixe gest: anunciava que tocava fer comptes.

—Hui faig un exemple amb xifres fictícies, inspirat en la nòmina de Yolanda; les seues dades personals no les usem —va dir Toño, sense alçar el cap—. Seu ací i mira com es fa.

Hugo va agafar la seua carpeta i es va acostar a la barra. En la llibreta, Toño havia escrit una columna de números, amb una ratlla davall de cada línia.

—Mil dos-cents de brut —va dir Toño, i va tocar la calculadora—. Menys setanta-huit del que cotitza ella. Menys noranta-sis de la retenció. El que queda són mil vint-i-sis. Això és el que cobra.

—I a tu què et costa? —va preguntar Hugo.

—Mil cinc-cents huitanta-quatre. Jo he de pagar, a més, la meua part de la cotització. Són tres-cents huitanta-quatre més.

Hugo va mirar els números. Hi havia alguna cosa que no li quadrava, i no era una suma.

—O siga que en l'exemple l'ajudant cobra mil vint-i-sis i vosaltres pagueu mil cinc-cents huitanta-quatre. I jo? —va dir—. Jo vinc alguns dissabtes a donar un colp de mà.

En la cuina, Pilar va deixar d'apuntar. Es va netejar les mans en el davantal i es va acostar a la barra, amb la tauleta en la mà.

—Tu dónes un colp de mà —va dir—. És distint.

—Per què és distint?

—Perquè una ocupació té obligacions i drets distints, encara que no sempre hi haja un contracte escrit. Hi ha algú que t'ho mana i algú que t'ho paga. El teu és ajudar els teus pares una estona, quan et va bé, sense horari i sense coses pesades. I cal cuidar que continue sent ocasional, segur i a la teua edat. Abans dels setze, com a regla, no es pot treballar per compte d'altri.

—Ja —va dir Hugo. Ho va dir baixet, perquè no sonara a reproche.

—Demà no vingues, que has d'estudiar —va afegir Toño, amb la mirada en la calculadora.

—No és que no m'agrade ajudar —va dir Hugo, a poc a poc—. És que no sé com es diu el meu.

—Jo a la teua edat comptava caixes en la botiga d'un oncle —va dir—. Ningú no ho cridava treball.

—Doncs potser per això ho pregunte —va dir Hugo.

Hugo no va contestar de seguida. Va mirar l'albarà que tenia en la mà, un de creïlles, amb la seua data i el seu import. Va mirar la llibreta de Toño, amb les ratlles davall de cada línia. I va mirar la seua mare, que havia tornat a somriure com sempre, amb els ulls.

—Doncs no em pareix just —va dir al final—. I no sé per què.

—Què et pareixeria just? —va preguntar Andrés, sense alçar la vista del cafè.

Hugo el va mirar i no va saber què contestar. Pilar va obrir la boca i la va tancar. Toño es va gratar la barba d'uns dies. Ningú no va dir res durant un moment llarg, d'eixos en què se sent la cafetera refredar-se. Pilar va tornar a mirar la tauleta, encara que la llista de la comanda ja estava completa, i la va tancar a poc a poc. Hugo va pensar en les taules del punt de reparació i en el fet que d'això sí que sabia com es deia. Fora, a l'altre costat del finestral, el tendal verd del local buit es movia una miqueta amb el vent. Toño el va assenyalar amb el bolígraf.

—Veus eixe local, el d'enfront? L'Associació de Comerciants el té lliure fins a juny.

Hugo es va girar a mirar-lo. No va dir si havia entés el que son pare volia dir-li. Va deixar l'albarà sobre la barra, al costat de la llibreta, i es va quedar mirant el tendal verd, el local buit i el carrer. Dins, la cafetera va tornar a fer soroll.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Torns i tasques del punt

Repte. Repartir els torns i les tasques dels tres dissabtes del punt de reparació i distingir voluntariat, ajuda familiar i ocupació. **Producte.** Quadre de torns i tasques del punt (peça E8), amb una nòmina suposada d'un lloc d'adult i el lliurament 2 del projecte «El nostre barri, millor». **Dades.** Tres dissabtes (18 d'abril, 9 de maig i 30 de maig), de 10:00 a 13:00: torn A de 10:00 a 11:30 i torn B d'11:30 a 13:00, quatre alumnes per torn (acollida 2, explicar les 7R 1, ordenar la cua 1) i una persona adulta responsable. Són 8 places per dissabte i 24 assignacions d'1,5 hores (36 hores-alumne en total); amb 22 alumnes, 20 fan un torn i 2 en fan dos. Abans de començar, el centre comprova si és activitat escolar, acció de solidaritat o voluntariat (Llei 4/2025, art. 33) i es recullen les autoritzacions familiars. Nòmina fictícia d'una persona adulta amb jornada parcial de 20 hores setmanals: 900,00 € bruts en 12 pagues, 6,5 %, 8 % i 32 %, només per a practicar. **Comprovació individual.** Sense ajuda, calcula el líquid i el cost per a l'empresa d'una nòmina amb brut de 1.000,00 € i explica per què una persona de 13 anys no pot signar un contracte de treball.

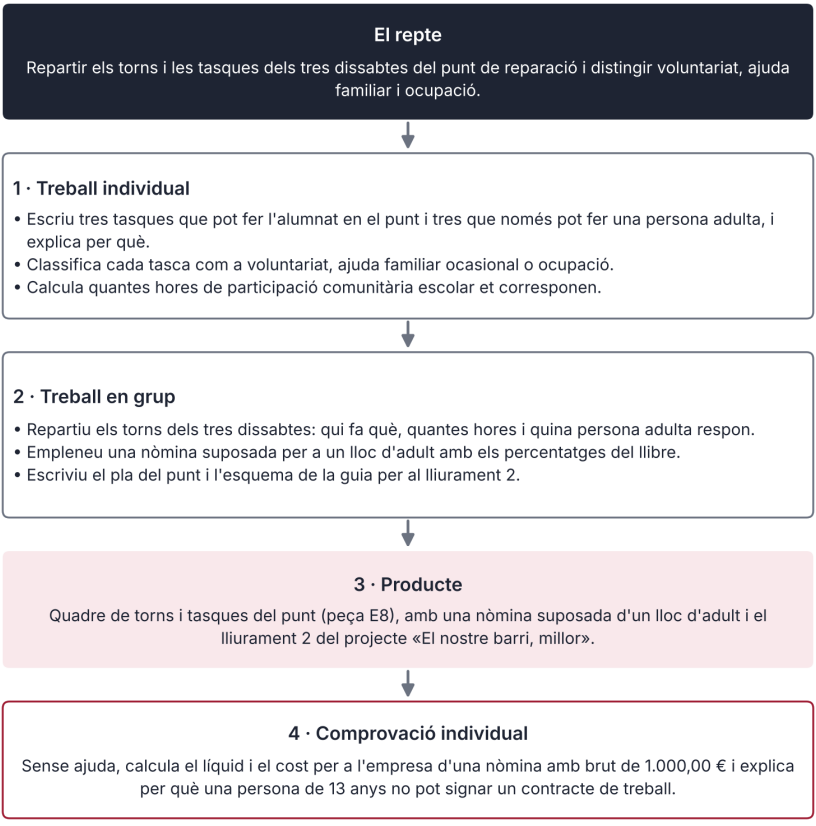

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

Salaris i convenis en hostaleria i comerç

Hugo es pregunta per què hi ha treballs tan distints en el que paguen. L'hostaleria i el comerç són dos sectors que donen molta ocupació en els barris i en els pobles. Convé saber què es cobra com a mínim i què diuen els convenis. Així es compara amb criteri.

El primer és el **salari mínim interprofessional** (SMI): la quantitat més baixa que una persona pot cobrar per una jornada completa, en qualsevol sector. Per a 2026, el Reial decret 126/2026 el va fixar en 1.221 € al mes, repartits en 14 pagues, o 40,70 € al dia. En còmput anual són 17.094 €. Amb les extres prorratejades en 12 pagues, equivalen a 1.424,50 € al mes. A temps parcial, el mínim es calcula en proporció a la jornada, respectant el conveni.

El segon és el **conveni col·lectiu**. La llei diu que és el resultat de la negociació entre les persones representants dels treballadors i dels empresaris. Pot millorar el mínim: fixa taules de sous per categoria, horaris, plusos i descansos. Es publica en el butlletí oficial que corresponga: el de l'Estat, el de la comunitat o el de la província. Cal comprovar l'àmbit del conveni aplicable: en hostaleria i comerç són freqüents els provincials, però no tots els llocs tenen el mateix.

Les dades de sous reals les dona l'INE. El 2024, el salari mitjà anual en Hostaleria va ser de 17.653,42 €, el més baix de totes les activitats econòmiques. La mitjana de totes les activitats va ser de 29.540,26 €. És a dir, 17.653,42 / 29.540,26 × 1 00 = 59,76 %: el guany mitjà anual en hostaleria equival al 59,8 % de la mitjana de totes les activitats. Són salaris mitjans observats, no mínims de conveni. A la Comunitat Valenciana, el salari mitjà de totes les activitats va ser de 26.816,98 €.

Cal llegir estos números amb cura. Una mitjana no diu el que cobra una persona concreta. Inclou jornades parcials, contractes temporals i treballs de pocs mesos, cosa habitual en hostaleria. També oculta diferències entre llocs: un cuiner en cap i un ajudant no cobren el mateix. Per això, abans de comparar, convé mirar el conveni i el contracte, i preguntar per la jornada.

L'SMI és un sòl, no un sostre. Un conveni pot millorar-lo. Dues persones amb el mateix contracte en distintes províncies poden cobrar distint. Quan algú diu «el sou és el mínim», cal preguntar quin mínim: el legal, el del conveni o el que l'empresa vol pagar.

Què pots fer tu? Quan tingues edat per a treballar, demana el contracte, guarda les nòmines i pregunta quin conveni s'aplica i quin grup professional et correspon.

Font: INE, Enquesta Anual d'Estructura Salarial, any 2024, taules de guany mitjà anual per activitat i per sexe (consulta: 11/2026); Reial decret 126/2026 (BOE de 19-2-2026); Reial decret legislatiu 2/2015, text refós de la Llei de l'Estatut dels Treballadors, arts. 82.1 i 90.3 (BOE, consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

13. (comprensió) Pilar diu que Hugo «dona un colp de mà» i que una ocupació és «una altra cosa». Escriu tres diferències que ella dona entre ajudar i treballar i explica per què Hugo diu que no li pareix just. Valora si importaria que vinguera alguns dissabtes o tots i si li queda temps d'estudi i descans.
14. (aplicació) Amb la llibreta de Toño, unix cada expressió amb la seua xifra i digues quin és el brut, quin el líquid i quin el cost per a l'empresa: «mil dos-cents de brut», «el que cotitza ella», «el que queda», «la meua part de la cotització» i «el que em costa» (1.200, 78, 1.026, 384 i 1.584).
15. (càlcul) La nòmina de Yolanda té un brut de 1.200 € i un cost per a l'empresa de 1.584 €. Calcula quants euros més costa que el que ella guanya i quin percentatge del brut representa eixa diferència.
16. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «El salari net és el que paga l'empresa i el brut és el que cobra la persona. L'escletxa salarial és la diferència entre el que cobren dues persones de distint lloc». Què corregiries i on ho comprovaries?
17. (document) Llig este anunci simulat i assenyala els problemes: «Es busca cambrer o cambrera. Jornada de 15 hores diàries. 4 € l'hora, en mà. Sense contracte. Es valorarà la disponibilitat». Separa el que xoca amb els límits legals del que depén dels fets.
18. (dades) Amb les dades de l'INE de 2024 per a Hostaleria (dones 16.222,08 €; homes 19.526,77 €), calcula l'escletxa amb els homes com a referència. Quines cauteles tindries en interpretar una mitjana anual sense ajustar per jornada, ocupació o antiguitat?
19. (projecte) Repartix els dos torns del primer dissabte en una quadrícula amb quatre columnes: franja horària, alumne o alumna, tasca segura i persona adulta responsable; en cada casella d'alumnat escriu quatre noms amb la seua tasca. En què es diferencia una activitat escolar del voluntariat regulat? Amb 13 o 14 anys, què exigix la Llei 4/2025 (art. 12.2) per al voluntariat?

Franja	Alumne o alumna	Tasca segura	Adult responsable
10:00-11:30			
11:30-13:00			

20. (transferència individual, sense ajuda) Una persona adulta fictícia té un brut de 600 € al mes. Amb 6,5 %, 8 % i 32 % (percentatges fictícios), calcula les deduccions, el líquid i el cost per a l'empresa. Escriu una frase que explique la diferència entre el que guanya i el que cobra i una limitació.

ESQUEMA

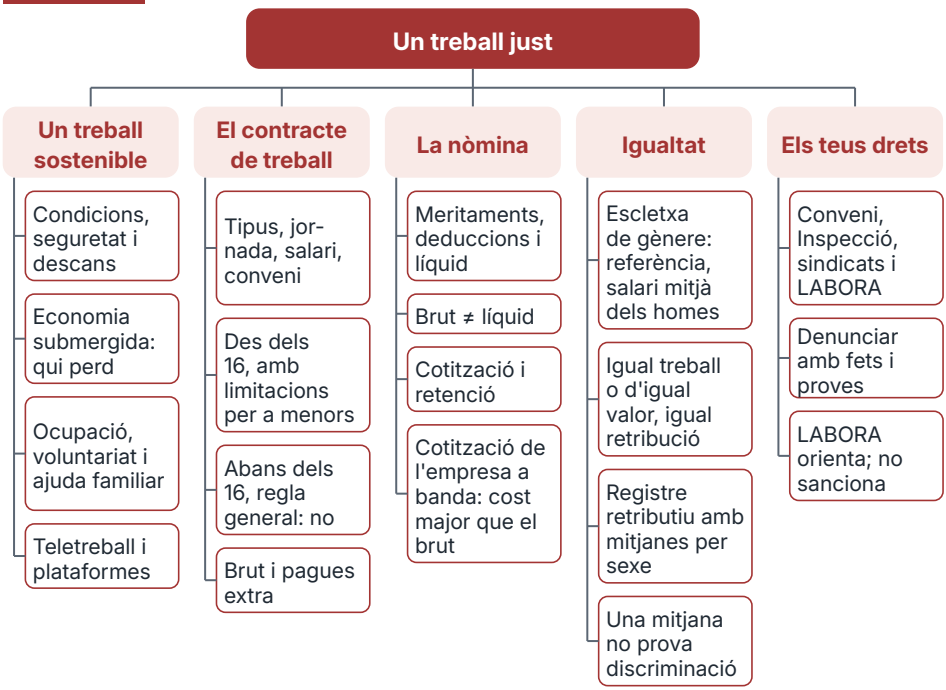

RESUM

Un **treball sostenible** és el que es pot mantindre sense danyar la persona: conten les condicions, la seguretat i el descans, no només el sou. L'**economia submergida** perjudica qui treballa sense cotitzar, les empreses que complixen i tota la societat. L'**ocupació** assalariada pot nàixer d'un contracte escrit o verbal i té drets laborals; el voluntariat regulat i l'ajuda familiar ocasional responen a altres règims. Com a regla general, abans dels setze anys no es pot treballar per compte d'altri, amb excepcions estrictes per a espectacles autoritzats. Un **contracte** arreplega el tipus, la duració, la jornada, el període de prova, la categoria, el salari i el conveni. En la **nòmina**, el brut (1.200 €) menys les deduccions (174 €) dona el líquid (1.026 €), i a l'empresa li costa més que el brut (1.584 €). Entre dos salaris qualssevol s'usa el major com a referència: amb 1.350 € i 1.215 € la diferència és del 10,0 %. En l'**escletxa salarial** per sexe es pren com a referència el salari dels homes: el 2024, el salari mitjà anual de les dones va ser un 17,5 % menor a la Comunitat Valenciana, sense ajustar per jornada ni lloc. L'activitat educativa de l'alumnat en el punt de reparació no és per si mateixa una ocupació ni voluntariat regulat. Si no es complixen els teus drets, consulta el conveni, demana assessorament a un sindicat i comunica o denuncia les infraccions davant la Inspecció de Treball; LABORA orienta. L'**SMI** és un sòl, no un sostre.

UNITAT 9

Allò que paguem entre tots

Arreglar-ho al barri · Fletxes que falten

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Distingir un impost, una taxa i una cotització.
- Calcular l'IVA d'un tiquet i el preu sense IVA a partir del total.
- Explicar per a què servixen els servicis públics i d'on ix el seu diner.
- Explicar què és una pensió i què és la solidaritat entre generacions.
- Citar un repte i una fita de la Comunitat Valenciana.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És març a 2n B de l'IES Ribera Norte. Martina torna de la ferreteria amb un tiquet de 18,15 € i una pregunta que no la deixa en pau: qui paga l'IVA i on va? Andrés Mora projecta una làmina en la pissarra digital i demana a cada persona «les fletxes que falten». Lucía ho apunta tot, Hugo calcula a ull i Salma vol saber d'on ix cada dada. Ningú no sap encara per què l'àvia de Martina cobra una pensió si ja no treballa.

PER A COMENÇAR

1. Compres un entrepà al bar. Quins impostos creus que van inclosos en el que pagues? On ho miraries?
2. Nomena tres coses que uses cada setmana i que no pagues en el moment d'usar-les (per exemple, el carrer o l'institut). Qui creus que les paga?
3. Una persona de 70 anys cobra una pensió. D'on creus que ix eixe diner? Es guarda el que va cotitzar en un compte seu o també hi ha altres fonts?

Què es paga

9.1

Per a què

9.2

Pensions

9.3

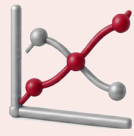

Transició verda

9.4

Reptes valencians

9.5

9.1 Impostos, taxes i cotitzacions

Paguem moltes coses sense adonar-nos-en. Per a saber on va el diner, primer cal saber com es diu cada pagament.

Quan compres alguna cosa, cobres un sou o uses un servici, hi ha pagaments que no sempre es veuen. La llei anomena **tributs** els pagaments que exigix una administració (l'Estat, la comunitat autònoma o l'ajuntament). Hi ha tres classes: impostos, taxes i contribucions especials. Convé no barrejar impostos, taxes i cotitzacions. Les cotitzacions a la Seguretat Social són una altra aportació obligatòria, amb regles pròpies.

Un **impost** no dona dret a un servici concret a canvi. Segons l'impost, el paga qui compra, qui cobra o qui té alguna cosa. Exemples: l'IVA, l'IRPF i l'impost sobre béns immobles (IBI), que paga qui és amo d'un local o d'un habitatge. L'**IVA** és l'impost sobre el valor afegit: en molts productes ja va inclòs en el preu que veus. L'**IRPF** és l'impost sobre la renda: en la nòmina apareix com una retenció, un avançament de l'impost.

LA NORMA DIU

«Impostos són els tributs exigits sense contraprestació el fet imposable dels quals està constituït per negocis, actes o fets que posen de manifest la capacitat econòmica del contribuent.»
Llei 58/2003, General Tributària, art. 2.2.c.

Dit amb altres paraules: no pagues per alguna cosa que reps tu sol, sinó perquè compres, cobres o tens alguna cosa. Eixe diner va a un fons comú, com la quota d'un club.

Una **taxa** es pot exigir per certs servicis o activitats d'una administració, com una llicència per a obrir un local o, en molts municipis, la recollida de fem. Ací sí que hi ha alguna cosa a canvi. No tot servici públic porta taxa: molts es paguen amb impostos.

Una **cotització** és l'aportació obligatòria a la Seguretat Social que es fa per treballar. La paguen la persona empleada i l'empresa; qui treballa per compte propi cotitza per si mateixa. Servix per a finançar prestacions com la pensió o la desocupació, si es complixen els requisits. Altres ajudes es paguen amb impostos.

Un exemple ajuntarà els tres. Una persona treballa en un bar. De la seua nòmina li retenen IRPF, un impost. Ella i el bar cotitzen a la Seguretat Social. A l'eixida compra un entrepà i paga IVA. I el bar paga una taxa municipal.

CLAU · IMPOST ≠ TAXA ≠ COTITZACIÓ

Impost: es paga sense servici concret a canvi. Taxa: es paga per un servici o un ús concret, en els casos que fixa la llei. Cotització: aportació per treballar que pot donar dret a prestacions.

	Impost	Taxa	Cotització
Qui paga	Qui compra, cobra o té alguna cosa	Qui demana o usa un servici (si hi ha taxa)	Empresa i persona empleada; autònoma també cotitza
A canvi de	Res concret: va a allò comú	Un servici o ús concret	Possible dret a prestacions (pensió, atur, baixa)
Exemple	IVA, IRPF, impost de béns immobles (IBI)	Recollida de fem, llicència d'obertura	Quota a la Seguretat Social

Figura 9.1. Impost, taxa i cotització: qui paga i què rep

Vegem l'IVA. Hi ha un tipus general del 21 % i tipus reduïts del 10 % i del 4 %. El **tipus** és el percentatge que s'aplica. La **base** és el preu sense IVA.

DADA

L'IVA general és del 21 %; els reduïts, del 10 % i del 4 %. En general, l'hostaleria aplica el 10 %.
Font: Agència Tributària i BOE, Llei 37/1992, arts. 90 i 91 (consulta: 11/2026).

Cas · El tiquet de la ferreteria

Eladio, el tresorer de l'Associació de Comerciants, compra material per al punt de reparació. Martina guarda el tiquet. Estes són les dades.

Concepte	Càlcul	Import
Llimes	3 × 1,50 €	4,50 €
Frontisses	2 × 3,00 €	6,00 €
Cola	1 × 4,50 €	4,50 €
Base (sense IVA)	4,50 + 6,00 + 4,50	15,00 €
IVA del 21 %	15,00 × 0,21	3,15 €
Total del tiquet	15,00 + 3,15	18,15 €

Pas 1. Suma les línies per a tindre la base: 4,50 + 6,00 + 4,50 = 15,00 €. **Pas 2.** Calcula l'IVA: 15,00 × 0,21 = 3,15 €. **Pas 3.** Suma la base i l'IVA: 15,00 + 3,15 = 18,15 €. **Pas 4.** Comprova el camí de tornada. Només amb el total, dividix entre 1,21: 18,15 / 1,21 = 15,00 €. No val el 21 % del total (≈ 3,81 €): l'IVA es calcula sobre la base. **Resultat: base 15,00 €, IVA 3,15 € i total 18,15 €. Què significa:** de cada 18,15 € que paga qui compra, 3,15 € (el 17,4 %) són IVA i no ingrés propi de la ferreteria: ella el repercutix i, en general, ingressa a Hisenda la diferència amb l'IVA que va pagar. El límit: el tipus canvia segons el producte; un entrepà de 4,40 € porta IVA del 10 %.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «L'IVA el paga el comerç, no tu. Tu només pagues el preu de les llimes».
Què cal comprovar. Mira el tiquet: quina quantitat va pagar Eladio, 15,00 € o 18,15 €? On posa l'IVA? Qui l'ingressa a Hisenda i qui l'ha pagat? Escriu una frase correcta.

ACTIVITATS

1. Un cartell costa 40,00 € sense IVA i s'aplica el 21 %. Calcula l'IVA i el total. Després, amb el 21 % ja inclòs, calcula la base i l'IVA d'un total de 60,50 €.
2. Mira un tiquet qualsevol, real o inventat. Escriu tres línies: la base, l'IVA i el total. Hi ha algun producte amb un altre tipus d'IVA? Explica per què l'IVA és un impost i no una taxa.
3. *Amplia.* Un entrepà costa 4,40 € amb el 10 % d'IVA inclòs. Un company calcula l'IVA com el 10 % de 4,40 € i obté 0,44 €. Explica el seu error i calcula la quantitat correcta.

9.2 Per a què servixen

El que es paga amb impostos, taxes i cotitzacions torna en forma de servicis que usem quasi sense adonar-nos-en.

Un **servici públic** és un servici que una administració organitza o garantix per a atendre necessitats de tots: el centre de salut, l'institut, la biblioteca, l'enllumenat del carrer, els bombers o l'autobús urbà. Alguns són gratuïts en usar-los; altres es paguen en part, com el bitllet de l'autobús.

Eixe servici no el dona una sola administració. L'Estat s'ocupa, per exemple, de les pensions; la comunitat autònoma, de la sanitat i l'educació; l'ajuntament, dels carrers, l'enllumenat i la biblioteca.

Per a saber quant diner hi ha i en què es gasta, cada administració fa un **pressupost públic**: un pla d'ingressos i despeses per a un any. Els ingressos vénen sobretot dels tributs; les cotitzacions, de la Seguretat Social. Les despeses són servicis, ajudes i interessos.

DADA

En els pressupostos de la Generalitat per a 2026 (33.305 milions d'euros), de cada 100 € uns 28 € van a sanitat (9.453 milions), uns 23 € a educació, cultura i universitats (7.749 milions) i uns 8 € a servicis socials, família i infància (2.732 milions): en total, uns 60 € de cada 100 €.
Font: Generalitat Valenciana, notes de premsa sobre els pressupostos de 2026 (29-5-2026), i Llei 4/2026, de 22 de juliol, de pressupostos de la Generalitat (BOE, consulta: 11/2026). Els percentatges són càlcul propi.

Hi ha una altra idea important: la **redistribució**. Alguns impostos fan que qui més guanya pague proporcionalment més. Altres, com l'IVA, depenen del que es consumix. Molts servicis s'usen segons la necessitat, així que qui té poc diner pot usar la sanitat i l'escola igual que qui en té molt.

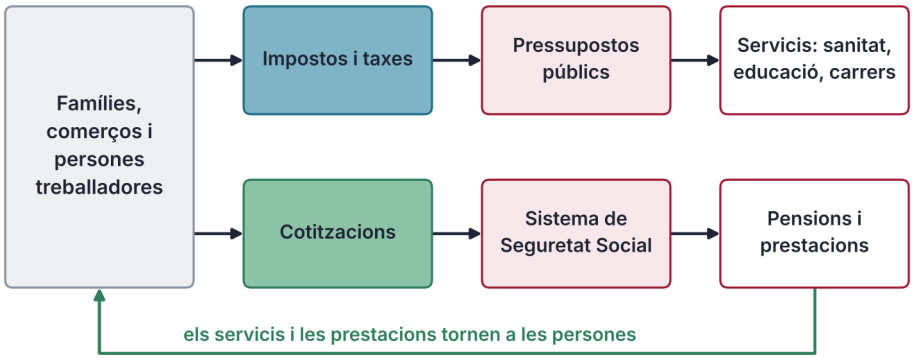

Esquema simplificat: part de les ajudes es paga amb impostos

Figura 9.2. Les fletxes que falten: del diner de les famílies als servicis comuns

Els pagaments es barregen en documents d'ús diari, com una factura de la llum, que ajunta el que cobra la companyia amb un impost especial i amb l'IVA.

Pagar els tributs és una **obligació fiscal**: cal complir-la quan la llei ho exigix. L'**economia submergida** són activitats que s'oculten a l'Administració per a evitar impostos, cotitzacions o altres obligacions. El diner que no entra no pot pagar la sanitat ni l'escola. No rebre un tiquet no prova per si sol que una compra siga irregular.

Cas · El que va a allò comú

Yolanda treballa en el Bar Benítez. La seua nòmina és un supòsit didàctic: 30 hores a la setmana i 1.200 € bruts al mes. Vegem quines aportacions ixen del seu sou i del que paga el bar per ella. El brut és el sou abans de descomptar res; el net, el que arriba al seu compte.

Concepte	Càlcul	Import
Cotització de Yolanda	6,5 % de 1.200 €	78,00 €
IRPF retingut	8 % de 1.200 €	96,00 €
Cotització del bar	32 % de 1.200 €	384,00 €
Total d'aportacions	78,00 + 96,00 + 384,00	558,00 €

Pas 1. Classifica cada import. Els 78,00 € i els 384,00 € són cotitzacions: es paguen per treballar i poden donar dret a prestacions. Els 96,00 € són la retenció a compte de l'IRPF, un impost. **Pas 2.** Suma els tres: 78,00 + 96,00 + 384,00 = 558,00 €. A Yolanda només se li descompten 78,00 + 96,00 = 174,00 € (el seu net és 1.026,00 €); els 384,00 € els paga el bar a banda. **Pas 3.** Compara amb el brut: 558 / 1.200 = 0,465, el 46,5 %. **Pas 4.** Calcula el que costa Yolanda al bar: 1.200 + 384 = 1.584,00 €, perquè la cotització del bar se suma al brut. **Resultat: 558,00 € al mes d'aportacions, el 46,5 % del brut com a comparació; net de Yolanda, 1.026,00 €. Què significa:** són 462,00 € de cotitzacions (el 82,8 %) i 96,00 € d'IRPF retingut (el 17,2 %). Els impostos ajuden a pagar servicis com la sanitat i l'educació; les cotitzacions, prestacions com les pensions i l'atur. El límit: els percentatges estan inventats per a practicar; no són els tipus legals de cotització ni la retenció d'IRPF de qualsevol persona.

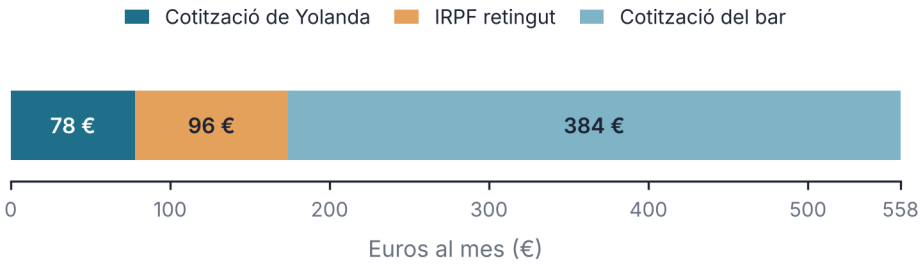

Dades fictícies · 174 € es descompten a Yolanda; els 384 € del bar no es resten del seu brut

Figura 9.3. Els 558 € al mes d'aportacions: 78 € + 96 € + 384 €

PER AL TEU PROJECTE · E9

Prepara la fitxa **El comú del projecte**. Distingix els servicis públics que usarà el vostre punt (el carrer, l'institut, la biblioteca) dels recursos cedits o contractats (el local de l'associació, la llum). Anota quins impostos paguen les compres de l'equip i quina part del que gasteu torna a allò comú. Useu els preus d'un tiquet d'assaig, mai dades de casa.

ACTIVITATS

4. Classifica cada pagament com a impost, taxa, cotització o preu d'un servici i digues qui el paga: a) l'IVA d'un tiquet; b) la taxa per recollir les fem d'un negoci; c) els 78,00 € de la nòmina de Yolanda; d) l'IRPF retingut en una nòmina; e) el bitllet de l'autobús urbà.
5. Tria tres servicis públics que uses en una setmana normal. Per a cada un, escriu qui l'organitza (Estat, comunitat o ajuntament) i quins pagaments el sostenen. Algun es paga en part amb una taxa? Explica per què.
6. *Amplia.* Amb les dades del cas, suposa dotze mesos iguals, sense pagues extra, i calcula les aportacions d'un any i quant seria només IRPF. Per què el bar també paga una cotització? Calcula també el que costa Yolanda al bar en un any (1.584,00 € × 12).

9.3 Previsió social i pensions

Qui deixa de treballar pot comptar amb pensions, ajudes o altres ingressos. Una de les bases és la solidaritat entre generacions.

La **previsió social** és el conjunt de proteccions davant la jubilació, la malaltia, la desocupació, una discapacitat o la necessitat econòmica. Algunes es cobren perquè s'ha cotitzat abans. Altres ajuden qui no ha pogut cotitzar prou i es paguen amb impostos. Totes dues funcionen com una xarxa de seguretat.

Una **pensió contributiva** és una prestació que es reconeix quan es complixen els requisits de cotització i altres condicions. Hi ha pensions de jubilació, d'incapacitat permanent, de viduïtat i altres. La **prestació per desocupació** és el que es cobra durant un temps després de quedar-se sense treball, si s'ha cotitzat abans. Cobrar una pensió no és «un regal» ni «un favor»: és un dret (la de viduïtat, per exemple, depén del cotitzat per una altra persona).

La pregunta és: d'on ix el diner de la pensió d'hui? No ix d'una guardiola en què cada persona guarda el seu. Es paga sobretot amb les cotitzacions de qui treballa hui (un sistema de repartiment) i amb altres aportacions públiques. Cada generació ajuda a pagar les pensions de l'anterior i confia que la següent pague les seues. Això és la **solidaritat entre generacions**.

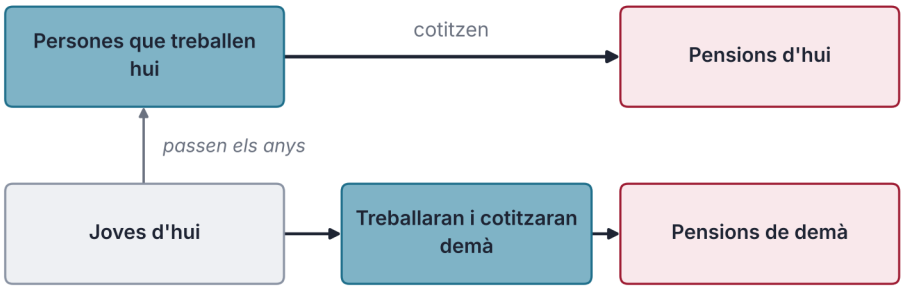

Exemple fictici: 600 persones cotitzen i 200 cobren 900 €: 300 € per persona i mes

Figura 9.4. Qui cotitza hui paga la pensió d'hui

Vegem un exemple inventat i simplificat, no una quota real. En un poble, 600 persones cotitzen i 200 cobren una pensió mitjana de 900 €. Les pensions sumen 200 × 900 = 180.000 € al mes. Repartit entre qui cotitza, són 180.000 / 600 = 300 € per persona i mes.

Ara canvia una sola dada i mira què passa. Si les persones que cotitzen baixen a 400 i les pensions continuen igual, cada una hauria d'aportar 180.000 / 400 = 450 €. Són 150 € més, un 50 % més. Fixa't que cada jubilat cobra el mateix: el que canvia és el que aporta cada persona que cotitza. Hi ha diverses eixides: més gent que cotitze, aportar més cada persona, pensions més baixes o altres ingressos de l'Estat. Cada una té un cost, i triar és una decisió de tots, no només d'uns pocs.

LA CIÈNCIA DIU

Les persones vivim cada vegada més anys. A la Comunitat Valenciana, l'esperança de vida en nàixer (tots dos sexes) era de 76,5 anys el 1991 i de 83,4 el 2024: uns 7 anys més.

Límit. És una mitjana de tota la població: no diu quants anys viurà una persona concreta. I viure més anys no basta per a saber quant costaran les pensions: depén també de quantes persones treballen i cotitzen.

Font: INE, Taules de mortalitat per comunitats autònomes (consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

7. Explica amb les teues paraules la diferència entre una pensió contributiva i un estalvi personal. D'on ix el diner de la primera?

8. Fes el compte: 300 persones cotitzen i 100 cobren una pensió mitjana de 900 €. Quant és la pensió total al mes i quant aporta cada persona que cotitza? Repetix el càlcul si només cotitzen 200.

9. *Amplia.* Amb les dades de l'exercici anterior, escriu dues solucions possibles quan hi ha menys persones que cotitzen i digues qui paga el cost de cada una.

9.4 La transició verda: qui la paga

Canviar la manera de produir i de consumir energia beneficia tots, però quasi sempre costa diners a algú primer.

La **transició verda** és el canvi cap a una economia que emet menys gasos d'efecte d'hivernacle, contamina menys i gasta menys materials. Inclou usar energies renovables, reciclar més i reparar abans que tirar. Els canvis d'este tipus tenen **costos socials**: cal canviar calderes i vehicles, algunes ocupacions canvien o desapareixen i unes altres naixen, i les ajudes no arriben a tots igual.

Les administracions usen **polítiques públiques** per a repartir eixe cost. Poden donar ajudes, posar normes o usar la **fiscalitat verda**: impostos i taxes sobre el que contamina, de vegades amb ajudes per al que cuida. Exemple inventat: si una ordenança reduïx un 20 % la taxa de fem de 60 € a l'any per habitatge a qui separa bé els residus, es pagarien 60 − 12 = 48 €.

El repte és fer-ho de manera justa. Un habitatge amb pocs recursos gasta en energia una part major del que ingressa. I conta la **justícia entre generacions**: qui és jove hui viurà més anys amb el clima que deixem. Per això moltes polítiques verdes inclouen ajudes per a les famílies amb menys recursos i terminis per a canviar sense pressa.

COM DECIDIM

Que ho faça un altre primer. *Mecanisme:* quan moltes persones es beneficien d'un canvi, però el cost recau al principi en unes poques, cada persona preferix esperar que el pague una altra. *Exemple:* una escala de veïns acorda posar un contenidor nou, però ningú vol comprar-lo primer. *Límit:* no sempre passa. Un repartiment clar de costos ajuda que algú faça el primer pas.

ACTIVITATS

10. Una ciutat vol que la gent recicle més. Proposa una ajuda, una norma i un impost o taxa. Qui paga primer cada una i qui guanya després?

9.5 Reptes i fites de la Comunitat Valenciana

Un repte és un problema per resoldre; una fita és un èxit aconseguit. La Comunitat Valenciana en té dels dos.

Un **repte** és un problema gran que encara cal resoldre. Una **fita** és un èxit important ja aconseguit. En esta pàgina veuràs dos de cada. Tots tenen a vore amb el que paguem entre tots.

DADA

El 2021, 220 dels 542 municipis de la Comunitat Valenciana (el 40,6 %) tenien 1.000 habitants o menys.
Font: INE, Distribució dels municipis per comunitats autònomes i grandària (consulta: 11/2026). El percentatge és càlcul propi.

Repte 1: la despoblació. Molts pobles de l'interior perden habitants. Amb menys gent, mantindre un col·legi, un consultori o una línia d'autobús resulta més car per persona. **Repte 2: viure més anys.** Com vas vore en 9.3, l'esperança de vida puja. És una bona notícia i alhora un repte: cal pagar pensions i cures durant més temps.

DADA

El Tribunal de les Aigües de l'Horta de València, que resol des de fa segles els conflictes del reg entre regants, va ser inscrit el 2009 en la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat.
Font: UNESCO, Patrimoni Cultural Immaterial, Tribunals d'aigües de la costa mediterrània espanyola (consulta: 11/2026).

Fita 1: el Tribunal de les Aigües. És un exemple de gestió comuna: qui rega amb l'aigua de les séquies de l'Horta elegix representants que resolen entre ells els conflictes del reg. **Fita 2: el patrimoni.** Entre els béns valencians que són Patrimoni Mundial de la UNESCO estan la Llotja de la Seda de València (1996) i el Palmerar d'Elx (2000).

ACTIVITATS

11. Tria un repte i una fita d'esta pàgina. Per a cada un, escriu una política pública que ajudaria a resoldre el repte o a mantindre la fita i digues qui la pagaria.
12. *Amplia.* El 2021, 23 municipis valencians tenien menys de 101 habitants, 120 en tenien de 101 a 500 i 77 en tenien de 501 a 1.000. Suma els tres grups i calcula quin percentatge són dels 542 municipis. Per què eixa dada no diu que la majoria de la població visca en pobles xicotets?

ARREGLAR-HO AL BARRI

Fletxes que falten

Era un dimarts de març i Andrés Mora va entrar a l'aula de 2n B amb la carpeta blava davall del braç i sense dir res. Va prémer un botó del comandament i la pissarra digital es va omplir de color. Era una làmina d'un llibre. A l'esquerra, una família —pare, mare i filla— deixava monedes en una guardiola de porquet rosa. Al centre hi havia un edifici de banc amb una lupa damunt. A la dreta, un hostaler amb davantal negre somreia assegut a la seua taula, amb uns plànols i un metre davant; al fons, la seua cuina estava en obres, amb una escala i un carretó. Entre unes coses i altres, fletxes blaves amb monedes.

La làmina projectada: una família amb una guardiola, un banc amb una lupa i un hostaler amb obres.

—Mireu bé —va dir Andrés—. Hi ha fletxes que falten. Poseu-hi les vostres i digueu per què.

—Quantes? —va preguntar Lucía, amb l'agenda ja oberta.

—Les que veieu.

—A vore, per parts —va dir ella—. De la família al banc, una. Del banc a l'hostaler, una altra. Però i d'ací a on?

La porta es va obrir. Va entrar Martina, amb la motxilla i un paper arrugat en la mà.

—Perdó. Eladio m'ha manat a la ferreteria per llimes, frontisses i cola per al punt. Ell ha pagat a la porta. Jo guarde el tiquet perquè Lucía l'apunte.

El va deixar a la taula. Lucía el va alisar.

—Quinze euros de material i un total de díhuit amb quinze. Hi ha tres euros amb quinze que no són de res.

—Són IVA —va dir Martina—. Posa «IVA 21 %». Eladio ha dit que el paguem tots, però no ha dit on va.

—A ull, a la ferreteria —va dir Hugo—. És la seua botiga.

—I això com ho saps? —va preguntar Salma.

—Sona lògic.

—Sona bé —va dir Dani—. Però no ho sé.

Andrés es va recolzar en la taula i els va deixar un moment.

—Ací hi ha dues coses distintes —va dir al final—. Qui paga eixos tres euros amb quinze i qui els lliura a algú. Això és el mateix?

Ningú no va contestar. Salma va obrir el seu quadern verd.

—Jo ho apunte com a pregunta, no com a resposta —va dir.

Martina va mirar el tiquet i després la làmina, amb el front arrugat.

—I una altra cosa —va dir—. La meua àvia cobra pensió i ja no treballa. Qui li la paga?

—Ella ha treballat molt —va dir Lucía.

—Al bar dels meus pares cotitzen per Yolanda —va afegir Hugo—, però no sé què vol dir.

—Ja ho sé. Però el que va cobrar fa anys no està en una guardiola. Ara està jubilada i cobra la seua pensió. Algú la paga.

Iker havia estat callat, amb les mans en els aros de la cadira.

—Ja —va dir—. En la làmina no ix ningú que pague el carrer. Ni el col·legi. Ni la sanitat.

—Ixen el banc i l'hostaler —va dir Salma—. I una família amb una guardiola.

—Doncs falta alguna cosa —va dir Martina.

Es va alçar, va agafar el retolador de la pissarra i va dibuixar una caixa a la vora de la làmina. Va escriure dins, amb lletres grans, «el comú». Va dibuixar una fletxa des de la família fins a la caixa. Una altra des de l'hostaler. Una altra des del tiquet, que va apegar amb cinta a la pissarra.

—I d'ací a on? —va preguntar Hugo.

—Al carrer i a l'escola, amb els impostos. A la meua àvia, amb les cotitzacions i algo més, crec —va dir Martina, i va traçar tres fletxes més—. Vinga. Ara direm d'on ix.

Lucía va copiar l'esquema en la seua agenda, amb el tiquet en una vora. Andrés va mirar la caixa una bona estona.

—Una altra pregunta —va dir, amb calma—. On posaríeu Hisenda i la Seguretat Social? —Ningú no va contestar. Andrés va esperar i va afegir—: Una última. La teua àvia cobra hui. Qui pagarà la pensió d'ací a quaranta anys?

Ningú no va respondre. Martina es va quedar amb el retolador en l'aire, i la caixa d'«el comú» va brillar en la pissarra amb les fletxes encara mulles.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

El comú del nostre projecte

Repte. Descobrir quina part del que usa i gasta el punt de reparació ve d'allò comú i quina part del que gastem torna a allò comú. **Producte.** Fitxa «El comú del projecte» (E9) d'«El nostre barri, millor», amb la llista de servicis públics que usa el punt, el desglossament d'IVA d'una compra i una frase sobre el que torna a allò comú. **Dades.** Compres previstes del punt, preus sense IVA, amb el 21 %: tela, 30,00 €; cremalleres, 8,00 €; cola, 12,00 €; cartolina i retoladors, 10,00 €. Recursos cedits o contractats: el local de l'associació i la llum. Servicis públics: la via pública, l'enllumenat, la biblioteca i l'institut. Per a classificar: l'IVA de la compra, una taxa municipal fictícia i la nòmina de Yolanda (9.2). **Comprovació individual.** Sense ajuda: Amparo ven sis claus a 3,63 € cada una, amb el 21 % d'IVA inclòs. Calcula la base, l'IVA i el total del tiquet, i escriu qui paga l'IVA i qui l'ingressa.

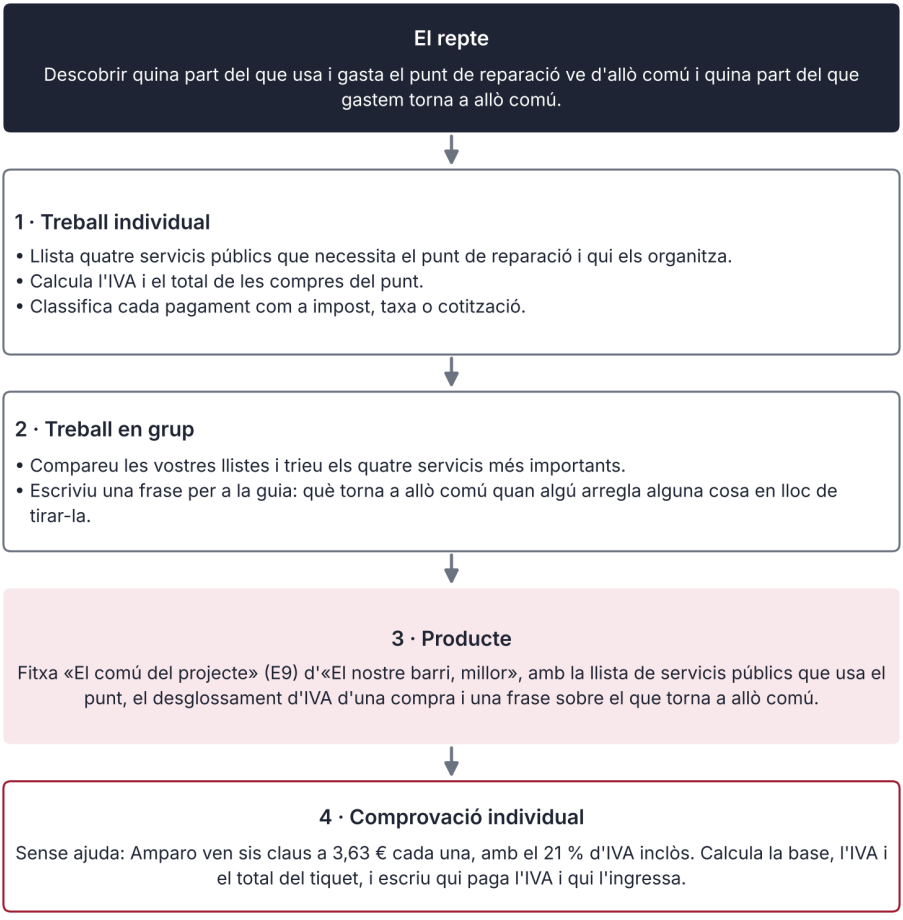

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

Una factura de la llum per dins

Una factura de la llum pareix difícil, però s'entén per parts. Dalt estan els dos conceptes de la companyia: energia, 29,40 €, i potència, 18,60 €. L'**energia** és el que es consumix, mesurat en quilovats hora (kWh). La **potència** és la capacitat contractada, que es paga encara que no es gaste res. Juntes sumen 48,00 €.

Després vénen els pagaments que no són de la companyia. Amb el tipus ordinari del 5,11 %, l'impost sobre l'electricitat són 2,45 €. Se suma el lloguer del comptador, 0,81 €, i la base de l'IVA queda en 51,26 €. A l'IVA, del 21 % en este supòsit, li corresponen 10,76 €. Els dos impostos sumen 2,45 + 10,76 = 13,21 €: més d'una cinquena part de la factura (el 21,3 %). Este és el desglossament:

Concepte	Càlcul	Import
Energia i potència	29,40 + 18,60	48,00 €
Impost sobre l'electricitat	48,00 × 5,11 %	2,45 €
Lloguer del comptador		0,81 €
Base de l'IVA	48,00 + 2,45 + 0,81	51,26 €
IVA del 21 %	51,26 × 0,21	10,76 €
Total	51,26 + 10,76	62,02 €

Ara, el que quasi ningú mira: la lectura. Esta factura es va fer amb un consum estimat de 210 kWh, però les lectures del comptador donen un consum real de 187 kWh en el mateix període. La diferència són 23 kWh. A 0,14 € el kWh, s'han cobrat 3,22 € d'energia, abans d'impostos, per un consum que no es va fer. No és un frau: una lectura estimada pot usar-se en alguns casos, i les diferències es regularitzen amb les lectures reals segons el procediment aplicable. Si la factura no coincidix amb les lectures, comunica la incidència a la comercialitzadora i guarda la reclamació; si no es resol, demana orientació en l'oficina de consum del teu ajuntament o en el servici de consum de la Generalitat Valenciana.

La lliçó va més enllà de la llum. Una factura barreja tres tipus de pagament: el que cobra una empresa pel seu servici, un impost especial i l'IVA, un impost general. A més de l'energia, l'impost especial i part de l'IVA canvien quan canvia el consum; la potència depén del contractat.

També hi ha límits. Les xifres d'esta factura són d'un supòsit, no de la factura real de ningú. Els tipus poden canviar: el 2026 hi ha hagut períodes amb un tipus reduït de l'impost sobre l'electricitat. En una factura real, mira la seua data i els tipus que hi figuren. El que importa és el mètode: separar el que és del servici del que és d'allò comú.

Font: BOE, Llei 38/1992 d'Impostos Especials, art. 99, i Llei 37/1992 de l'IVA, art. 90; Agència Tributària, mesures temporals sobre l'impost especial de l'electricitat (consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

13. (comprensió) Martina dibuixa la caixa «el comú». Quines tres fletxes partixen d'ella i quines arriben des de la família, l'hostaler i el tiquet? Explica què significa eixa caixa.
14. (càlcul) Un entrepà costa 4,40 € amb el 10 % d'IVA inclòs. Calcula la base i l'IVA. Després calcula el que costaria amb el 21 % sobre la mateixa base i explica per què no es calcula el 10 % sobre 4,40 €.
15. (aplicació) Amb les dades de la situació d'aprenentatge, completa el tiquet de compres del punt: calcula l'IVA del 21 % i el total de cada línia i de tota la compra.

Compra	Base	IVA del 21 %	Total
Tela	30,00 €		
Cremalleres	8,00 €		
Cola	12,00 €		
Cartolina i retoladors	10,00 €		
Total			

16. (document) Llig este tiquet de bar. Amb el preu final de 13,20 € (IVA del 10 % inclòs), calcula la base i l'IVA, comprova el total i explica per què no s'aplica el 10 % a 13,20 €.

Concepte	Unitats	Import amb IVA
Entrepà	2 × 4,40 €	8,80 €
Refresc	2 × 2,20 €	4,40 €
Total		13,20 €

17. (dades) Factura de la llum de l'informe (62,02 €): identifica l'energia i la potència (48,00 €), el comptador (0,81 €) i els impostos (2,45 € + 10,76 €). Comprova que sumen 62,02 € i calcula quina part són impostos.
18. (aplicació) Un poble té 450 persones que cotitzen i 150 que cobren una pensió mitjana de 800 €. Calcula quant aporta cada persona que cotitza. Si cotitzen 300, calcula la nova aportació i quant puja, en euros i en percentatge.
19. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «La pensió que cobra una persona jubilada ix del que ella va estalviar durant la seua vida, guardat en un compte amb el seu nom». Què comprovaries? Explica d'on ix en realitat el diner.
20. (transferència individual, sense ajuda) Escriu un exemple d'impost, un altre de taxa i un altre de cotització: qui paga, qui rep i per a què servix. Aplica'n un al punt de reparació d'«El nostre barri, millor».

ESQUEMA

RESUM

Els **tributs** es classifiquen en impostos, taxes i contribucions especials, i les cotitzacions són una altra aportació obligatòria a la Seguretat Social. Un **impost** es paga sense un servici concret a canvi, com l'**IVA** o l'**IRPF**. Una **taxa** es pot exigir per certs servicis, com una llicència d'obertura. Una **cotització** es paga per treballar i pot donar dret a prestacions, com la pensió. L'IVA es calcula sobre la **base**: 15,00 € més el 21 % donen 18,15 €. Amb estos pagaments se sostenen els **servicis públics**, que cada administració organitza amb un **pressupost públic**. La **redistribució** ajuda que els servicis arriben a totes les persones, encara que no aporten igual. Una **pensió contributiva** es paga sobretot amb el que cotitzen hui les persones que treballen: és la **solidaritat entre generacions**, i canvia si hi ha més persones jubilades i menys que cotitzen. La **transició verda** també costa diners, i la fiscalitat verda i les ajudes decidixen qui ho paga primer. La Comunitat Valenciana té reptes, com la despoblació i viure més anys, i fites, com el Tribunal de les Aigües i el seu patrimoni. Recorda: un **impost** no dona res concret a canvi, però la **redistribució** fa que els servicis arriben a tothom. Paguem alguns tributs en comprar i cotitzacions en treballar; els tiquets i les nòmines ajuden a identificar-los, i saber què es paga, qui ho paga i per a què servix permet opinar amb dades, també sobre allò que és de totes les persones.

UNITAT 10

Els meus diners i el meu estalvi

Arreglar-ho al barri · El que sobra a final de mes

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Fer un pressupost en dues columnes, amb ingressos i despeses.
- Distingir una necessitat d'un desig, un ingrés d'un cobrament i una despesa d'un pagament.
- Plantejar un projecte d'estalvi amb meta, termini i quota.
- Calcular un interés simple i comparar-lo amb la pujada dels preus.
- Explicar per a què servix estalviar a curt i a llarg termini.
- Calcular l'import total pagat i el cost de pagar a terminis.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És abril a 2n B de l'IES Ribera Norte. Andrés Mora ha demanat a cada persona «el meu projecte d'estalvi»: una meta, un termini i una quota. Dani té 90 € en una guardiola transparent i vol un ordinador recondicionat de 240 €. Pensa estalviar 15 € al mes «amb el que sobre». Lucía apunta els comptes, Hugo calcula a ull i Salma vol saber d'on ix eixe «sobre». Eladio, el tresorer de l'Associació de Comerciants, espera el pressupost del punt de reparació. Martina vol saber què passa si falten donatius, i Iker pregunta qui decidix quant s'aparta. Dani ja ho ha calculat de memòria, però encara no ha mirat què se li va cada mes.

PER A COMENÇAR

1. Imagina que rebs 40 € al mes. Fes una llista de tres coses en què els gastaries. Quines necessites i quines et vénen de gust?
2. Un amic diu: «Estalviaré el que sobre a final de mes». Creus que ho aconseguirà? Per què?
3. Què té a vore estalviar hui amb viure més anys?
4. Una botiga et deixa pagar un mòbil en quotes xicotetes. Què preguntaries abans d'acceptar?
5. Dani té 90 €, vol 240 € i pensa estalviar 15 € al mes. Quina diferència hi ha entre el preu, l'estalvi inicial i l'estalvi mensual?

Pressupost

10.1

Estalviar

10.2

Temps

10.3

Longevitat

10.4

Deutes

10.5

10.1 El meu pressupost

Per a saber quant sobra a final de mes cal escriure el que entra i el que ix. Això és un pressupost.

Un **ingrés** és el diner que et correspon per una paga, un treball, una venda o un donatiu. Una **despesa** és el diner que correspon a alguna cosa que uses o compres. Un **pressupost** és un pla d'ingressos i despeses per a un període, per exemple un mes. Es fa en **dues columnes**: a un costat, el que s'espera ingressar; a l'altre, el que s'espera gastar. La diferència entre les dues és el **resultat**: el que sobra o el que falta. Si és negatiu, revisa-ho i prioritza el necessari.

Les despeses poden ser **fixes**, si solen repetir-se cada mes (la quota d'una activitat esportiva), o **variables**, si canvien (l'oci o la roba).

Hi ha una altra distinció important: **necessitat ≠ desig**. Una **necessitat** és el que fa falta per a viure, estudiar o participar: el menjar, el transport a l'institut, el material escolar. Un **desig** és el que et ve de gust. De vegades el mateix objecte és les dues coses. Unes sabatilles són una necessitat si no en tens unes altres. Unes d'edició limitada són un desig.

Un altre error freqüent és barrejar l'ingrés amb el cobrament. L'**ingrés** és el diner que et correspon, encara que encara no el tingues. El **cobrament** és el moment en què arriba a les teues mans. Si una persona adulta cuida les plantes d'una veïna tres setmanes a 5 € per setmana, el seu ingrés d'eixe mes és de 15 €, però cobra quan la veïna torna, potser el mes següent.

Amb les despeses passa el mateix: la **despesa** és el que consumixes i el **pagament**, quan entregues el diner. Si compres alguna cosa de 60 € i la pagues en tres quotes de 20 €, la compra costa 60 €, encara que els diners isquen en tres pagaments.

CLAU · INGRÉS ≠ COBRAMENT, DESPESA ≠ PAGAMENT, NECESSITAT ≠ DESIG

Ingrés: diner que et correspon. Cobrament: el moment en què el reps. Despesa: el que consumixes. Pagament: el moment en què l'entregues. Necessitat: el que fa falta. Desig: el que et ve de gust.

Cas · El pressupost del punt de reparació

Eladio demana el pressupost previst del punt de reparació per a un mes. Lucía l'apunta en dues columnes, amb les dades de l'equip.

Ingressos	Import	Despeses	Import
Donatius	120,00 €	Materials	85,00 €
Associació de Comerciants	100,00 €	Guia	45,00 €
AMPA	40,00 €	Cartells i retolació	25,00 €
—	—	Imprevistos	30,00 €
Total	260,00 €	Total	185,00 €

Pas 1. Suma els ingressos: 120 + 100 + 40 = 260 €. **Pas 2.** Suma les despeses: 85 + 45 + 25 + 30 = 185 €. **Pas 3.** Calcula el resultat previst: 260 − 185 = 75 €. **Pas 4.** Prova un escenari pitjor. Si els donatius són un 40 % menors, baixen 120 × 0,40 = 48 €. Els ingressos serien 260 − 48 = 212 € i el resultat, 212 − 185 = 27 €. **Resultat: previst +75,00 €; amb els donatius un 40 % menors, +27,00 €. Què significa:** el punt cobrix les seues despeses fins i tot en l'escenari pitjor, però el resultat disminuïx 48 €, és a dir, un 64,0 % respecte als 75 € inicials. Els 30 € d'imprevistos són una reserva inclosa en els 185 €: si no es gasten, la despesa real serà menor, però no compensen sense més la caiguda de 48 €. El límit: és un pressupost previst, no real. En acabar el mes s'afig una columna amb el real i es compara amb el previst. Si la diferència és gran, es mira quina partida la causa i es corregix el pressupost següent.

Dades fictícies · pressupost previst del punt de reparació

Figura 10.1. Pressupost previst del punt: 260 € d'ingressos, 185 € de despeses i +75 €

PER AL TEU PROJECTE · E10

Prepara el **pressupost del punt** en dues columnes, amb ingressos, despeses i resultat previst, i afig un escenari pitjor. Usa només xifres de l'equip i preus d'assaig, mai dades de casa. Una persona adulta de l'equip, com Eladio, és qui gestiona el diner.

ACTIVITATS

1. Classifica cada despesa com a fixa o variable i com a necessitat o desig: a) el bitllet de l'autobús a l'institut; b) una entrada de cine; c) la quota mensual d'una activitat esportiva; d) un entrepà a l'esbarjo. Justifica una de les respostes.

2. Una persona repara bicicletes. A l'abril acaba quatre arreglaments de 12 € cada un i els clients paguen al maig. Calcula l'ingrés d'abril i digues quant cobra a l'abril.

3. *Amplia.* En el pressupost del cas, calcula quina part de les despeses són materials. Després calcula el resultat si els materials costen un 20 % més.

10.2 Estalviar amb un objectiu

Estalviar no és guardar el que sobre. És decidir una meta, un termini i una quota, i apartar-la.

Estalviar és guardar una part del que ingresses per a usar-la més endavant. Un **projecte d'estalvi** té tres dades. La **meta** és quant necessites i per a què. El **termini** és en quant de temps ho vols. La **quota** és el que aparts cada mes. Es relacionen així: la quota és el que falta dividit entre els mesos, i els mesos són el que falta dividit entre la quota.

Una bona meta és concreta. No és «estalviar alguna cosa», sinó «240 € per a un ordinador recondicionat». Amb una meta clara és més fàcil dir que no a altres despeses. Si no saps quant costa el que vols, busca primer eixa dada: compara dues o tres botigues.

Hi ha dues maneres de plantejar-ho. Pots fixar la quota i calcular quants mesos tardes. O pots fixar el termini i calcular la quota. Si falten 150 € i vols tardar 6 mesos, la quota és 150 / 6 = 25 €. Un pla és **realista** quan la quota cap en el teu pressupost sense deixar sense pagar el necessari.

Una idea molt repetida és estalviar «el que sobre». Moltes voltes no funciona, perquè **el que no sobra no s'estalvia**. L'alternativa és **pagar-se primer**: apartar una quantitat assumible el dia que cobres, sense comprometre el necessari, i viure amb la resta. Així l'estalvi deixa de dependre de la força de voluntat de cada dia.

També ajuda un **fons per a imprevistos**: una xicoteta reserva a banda, la grandària de la qual depén de les despeses previsibles i del que pugues estalviar. Sense ella, un imprevist es menja l'estalvi i el termini s'allarga.

Revisa el pla cada mes i, si no has pogut apartar la quota, ajusta quota o termini.

LA CIÈNCIA DIU

Moltes persones volen estalviar més del que estalvien, perquè donem més valor a allò d'hui que a allò de demà. És el **biaix del present**. Alguns programes ho compensen amb una regla: es decidix hui estalviar una part dels augments futurs de sou i s'aplica sola, sense haver-ho de decidir cada vegada. Eixos programes van augmentar el que estalviaven les persones que s'apuntaven.
Límit. Els estudis són de persones adultes amb ocupació, en altres països. No diuen que cada persona vaja a estalviar més amb eixa regla.
Font: Thaler i Benartzi, «Save More Tomorrow», Journal of Political Economy, 2004; Laibson, «Golden Eggs and Hyperbolic Discounting», Quarterly Journal of Economics, 1997 (consulta: 11/2026).
Com decidim
Pagar-se primer enfront d'estalviar el que sobre. *Mecanisme:* si la quota s'aparta el dia de cobrament, l'estalvi ja està fet abans que arribe la temptació de gastar-lo. *Exemple:* Dani aparta 15 € el dia que rep la paga i es gasta la resta. *Límit:* no funciona si la quota és tan alta que cal desfer-la a mitat de mes.

Cas · Quan arriba Dani a 240 €?

Dani rep una paga de 40 € al mes, té 90 € en la seua guardiola i vol un ordinador recondicionat de 240 €. Estes són les dades, en un supòsit.

Dada	Càlcul	Import
Meta		240,00 €
Guardiola hui		90,00 €
Falta	240 − 90	150,00 €
Pla A: 15 € al mes	150 / 15	10 mesos
Pla B: 30 € al mes	150 / 30	5 mesos

Pas 1. Calcula el que falta: 240 − 90 = 150 €. **Pas 2.** Dividix entre la quota: amb 15 €, 150 / 15 = 10 mesos. Amb 30 €, 150 / 30 = 5 mesos. **Pas 3.** Calcula quina part de la paga és cada quota: 15 / 40 = 0,375, és a dir, el 37,5 %. I 30 / 40 = 0,75, el 75 %. **Pas 4.** Mira si un dipòsit canvia alguna cosa. Amb ajuda d'una persona adulta, un dipòsit de 90 € al 2 % d'interés nominal anual donaria 90 × 0,02 = 1,80 € bruts en 12 mesos (abans d'impostos i comissions), i no servix si compres abans. L'**interés** és el que paga el banc per guardar el diner. **Resultat: 10 mesos amb 15 € al mes, 5 mesos amb 30 €. Què significa:** amb 15 € a Dani li queden 25 € per a gastar. Amb 30 € d'estalvi li quedarien 10 € per als seus altres gastos, i el pla pot ser inviable si necessita més. Els 1,80 € del dipòsit no acurten el termini: el que l'acurta és la quota. El límit: el pla suposa una paga fixa i cap imprevist. Si un mes no aparta la quota, el termini s'allarga. El pla A no és «millor» que el B: és més lent, però deixa més diner per a gastar.

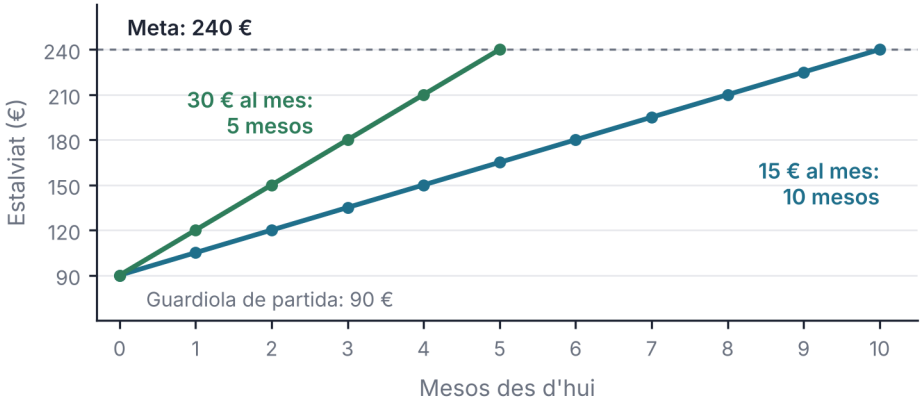

Dades fictícies · Dani partix de 90 €; sense interessos i aportació a final de mes

Figura 10.2. Amb 15 € al mes, 10 mesos; amb 30 €, 5 mesos (quotes fixes i sense interessos)

Si el pla no arriba, hi ha tres eixides: pujar la quota, allargar el termini o baixar la meta. No n'hi ha cap millor que les altres. Cada persona decidix segons el seu pressupost i com d'urgent siga la meta.

Per a seguir l'estalvi, Dani el marca en un calendari.

Figura 10.3. Calendari d'estalvi de Dani amb 15 € al mes: de 105 € a 240 €

ACTIVITATS

4. Imagina una paga de 30 € al mes, una guardiola amb 20 € i una meta de 110 €. Calcula quant falta i quants mesos tardaries amb quotes de 10 €, 15 € i 30 €. Quin pla triaries i per què?

5. Un amic diu que estalviarà «el que sobre a final de mes». Explica amb la caixa «Com decidim» què li recomanaries i quin risc tindria el teu consell.

6. *Amplia.* Amb les dades de Dani, calcula quants mesos complets tarda si estalvia 20 € al final de cada mes. Si retira 30 € de la guardiola després del mes 4, en quin mes arriba almenys a 240 €?

10.3 Els diners amb el temps

Guardar diners un temps pot donar un poc més. Però els preus també pugen, i això cal comptar-ho.

Un **dipòsit** és diner que entregues a un banc durant un temps. A canvi, el banc et paga **interessos**. El **capital** és el diner que entregues, el **tipus** és el percentatge anual i el **temps** són els anys. En l'**interés simple**, els interessos es calculen sempre sobre el capital inicial: interés = capital × tipus × anys. Per exemple, 600 € al 2 % durant 3 anys donen 600 × 0,02 × 3 = 36 €. Al final hi hauria 636 €. Cada any es guanyen els mateixos 600 × 0,02 = 12 €. Amb un tipus de l'1 %, serien 6 € cada any. L'interés simple és el més senzill de calcular, i per això és el que s'usa per a començar. Sempre es comprova quins anys i quin tipus demana l'enunciat.

En triar on guardar el diner convé mirar dues coses. La **rendibilitat** és el que guanya l'estalvi, en percentatge (per exemple, un 2 % anual). El **risc** és la possibilitat de perdre diners o de no poder recuperar-los quan els necessites. Una rendibilitat promesa molt alta obliga a comprovar el risc. Si algú oferix molt sense cap risc, cal desconfiar i preguntar. «Duplicar els teus diners en un mes» seria guanyar un 100 % en 30 dies: una promesa que exigix desconfiar. Per això es comparen sempre les dues coses.

LA NORMA DIU

«L'import garantit dels dipòsits tindrà com a límit la quantia de 100.000 euros...»
Reial decret llei 16/2011, art. 10.1.

Un dipòsit sol tindre un termini fixat. Si eres menor, no contractes pel teu compte: fes-ho només amb els teus representants legals. Si retires el diner abans, de vegades perds part dels interessos: pregunta les condicions abans de signar. Pregunta també si hi ha comissió per cancel·lar-lo abans. Pregunta també si hi ha comissió per cancel·lar-lo abans.

Això significa que, en els dipòsits, el Fons de Garantia de Dipòsits cobrix amb caràcter general fins a 100.000 euros per persona titular i entitat adherida, amb algunes excepcions. Tot i això, un dipòsit pot perdre valor per la inflació o no estar disponible fins al seu venciment, i les inversions tenen altres riscos.

Una altra paraula clau és **inflació**: la pujada general dels preus. Si els preus pugen més que l'interés, amb el mateix diner compres menys encara que tingues més euros. Per això un estalvi quiet pot valer menys amb els anys.

DADA

Entre desembre de 2024 i desembre de 2025, els preus de consum a Espanya van pujar un 2,9 %.
Font: INE, Índex de Preus de Consum, índex general nacional (consulta: 11/2026).

Vegem el seu efecte. El que costava 100 € costa ara 102,90 €. Un dipòsit al 2 % dona 102,00 €. Amb el diner del dipòsit, compraries un poc menys que abans. La diferència és de 0,90 € per cada 100 €. Per això un interés del 2 % no és sempre un guany real. Dit d'una altra manera: el diner va guanyar 2 € per cada 100 €, però els preus van pujar 2,90 €. Per a saber-ho, compara sempre l'interés amb la pujada de preus del mateix període.

La **TAE** és el percentatge anual que resumix el que rendix o costa un producte, amb les seues despeses i comissions. Un exemple: 300 € al 2 % donen 6 € d'interés en un any. Si el banc cobra una comissió de 6 €, l'interés brut menys la comissió deixa 0 €. Abans de contractar, una persona adulta demana sempre la TAE per escrit. Fes-te quatre preguntes: quant rendix a l'any?, hi ha comissions?, puc traure el diner quan el necessite? i està garantit? Si no respon a les quatre amb claredat, no merix els teus diners. La TAE servix per a comparar ofertes distintes amb la mateixa mesura. Compara sempre dos o tres abans de decidir.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Amb 600 € al 2 % durant tres anys, si l'interés és simple guanyes 12 €, perquè l'interés és el 2 % de 600 € i no depén dels anys».
Què cal comprovar. Calcula 600 × 0,02 × 3. Is 12 € o 36 €? Quants anys demana l'enunciat? Què ha oblidat l'assistent? Escriu la frase correcta.

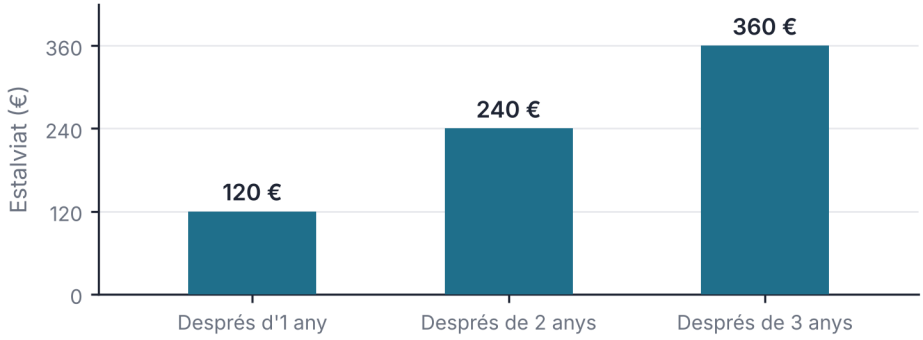

Dades fictícies · 10 € al mes, sense interessos; totals acumulats

Figura 10.4. Estalviar 10 € al mes: 120 € després d'un any, 240 € després de dos i 360 € després de tres

ACTIVITATS

7. Calcula l'interés simple de: a) 400 € a l'1,5 % durant 2 anys; b) 1.000 € al 3 % durant 5 anys.
8. Compara dos dipòsits de 300 €. El primer dona el 2 % amb una comissió de 6 € a l'any. El segon dona l'1,5 % sense comissions. Quin guanya més en un any?
9. *Amplia.* Hui una compra costa 40 €. Els preus pugen un 2,9 % i el teu dipòsit dona un 2 %. Calcula el que costarà d'ací a un any i el que tindràs en el dipòsit. Podràs comprar el mateix?

10.4 Estalviar per a tota la vida

Vivim més anys que abans. Estalviar poc i prompte prepara una vida llarga, i l'estalvi pot servir també a fins socials.

Viure més anys és una bona notícia, però significa més anys de despeses després de deixar de treballar. La pensió pública, que vas vore en la unitat anterior, pot no cobrir-ho tot. Per això existix la **previsió**: pensar hui en les despeses d'ací a molts anys. I la forma més senzilla és estalviar quantitats xicotetes durant molt de temps. Qui estalvia 10 € al mes durant 40 anys reunix 4.800 €. Qui comença 20 anys més tard, amb la mateixa quota, en reunix en 20 anys la meitat: 2.400 €.

DADA

A la Comunitat Valenciana, una persona que complix 65 anys viu de mitjana 21,4 anys més (tots dos sexes, dades de 2024). És a dir, fins prop dels 86,4 anys, segons les taxes d'eixe any; no és una predicció per a cada persona.
Font: INE, Taules de mortalitat per comunitats autònomes (consulta: 11/2026).

Convé preguntar-se per a què és cada estalvi. Pot ser per a comprar alguna cosa prompte, per a un imprevist o per a d'ací a molts anys. El que no tocaràs en anys admet un termini més llarg.

L'estalvi també pot ser responsable. Les **finances sostenibles** tenen en compte allò social i allò ambiental en decidir on es col·loca el diner. La **banca ètica** busca finançar projectes amb fins socials o ambientals i ser transparent sobre la seua activitat; cal comprovar cada entitat. Així, l'estalvi de moltes persones pot ajudar a finançar, per exemple, una cooperativa o un habitatge social.

Hi ha un límit: no tot el que s'anuncia com a «verd» o «solidari» ho és. Convé preguntar a què es dedica el diner i qui ho diu, i comprovar-ho en una font fiable.

ACTIVITATS

10. Una persona estalvia 10 € al mes durant 40 anys, sense interessos. Calcula quant reunix. Escriu dues raons per les quals estalviar poc, però prompte, pot ser una bona idea.

10.5 Deutes xicotets, costos grans

Pagar a terminis facilita comprar, però pot eixir més car. Cal mirar l'import total abans d'acceptar.

Un **deute** és diner que has de tornar. Es pot **ajornar** un pagament, és a dir, pagar més tard, o **pagar a terminis**, en diverses quotes. De vegades no hi ha interés. Altres voltes hi ha interessos o comissions, que se sumen al preu. L'**import total pagat** és la suma de totes les quotes i altres pagaments obligatoris. El **cost de l'ajornament** és el que es paga de més: eixe total menys el preu al comptat.

Un exemple. Un mòbil costa 300 € i es pot pagar en 12 quotes de 28 €. Són 12 × 28 = 336 €: 36 € més, el 12,0 % del preu. Un portàtil de 240 € en 6 quotes de 42 € costa 252 €: 12 € més, el 5,0 %. Una quota xicoteta no significa un preu xicotet. Abans d'acceptar, pregunta quant pagaràs en total.

L'**endeutament responsable** és deure només el que podràs tornar sense deixar sense pagar el necessari, coneixent el cost total.

Els **mitjans de pagament** són l'efectiu, la targeta i el mòbil. Amb una targeta de dèbit, el diner ix del compte en el moment. Amb una de crèdit, el pagament s'ajorna i de vegades porta interessos. Amb el mòbil, convé saber quin servici s'usa i quan ix el diner. Per regla general, les persones menors no poden contractar per si soles préstecs o crèdits ni comprometre's a pagar interessos sense intervenció de les persones responsables.

ACTIVITATS

11. Un portàtil de 240 € es paga en 6 quotes de 42 €. Calcula el total i el cost de l'ajornament. Quin percentatge del preu és?

12. *Amplia.* Unes sabatilles de 80 € es paguen en 4 quotes de 20 € sense interessos. Compara el seu cost amb el del mòbil de 300 € en 12 quotes de 28 €. Què miraries abans d'acceptar un pagament a terminis? Explica també quina diferència hi ha entre pagar amb targeta de dèbit i amb targeta de crèdit.

ARREGLAR-HO AL BARRI

El que sobra a final de mes

Era diumenge a la vesprada i la llum d'abril entrava per la finestra de l'habitació de Dani, càlida i obliqua, i queia sobre la taula de fusta. Al costat de la finestra, sobre un suport de fusta, esperava el portàtil vell, el que volia substituir per un de recondicionat. Sobre la taula, una calculadora, una llibreta i un bolígraf. Al centre estava la guardiola. Era transparent, amb forma de porquet, i es veien les monedes des de fora: unes poques piles d'alçada distinta, recolzades en el fons. Dins, una línia de punts rojos duia fins a una banderoleta roja. Marcava la meta. Dani es va tirar cap avant, va recolzar la barbeta en el puny i la va mirar amb un somriure de costat.

Dani somriu davant una guardiola transparent amb piles de monedes i una bandera roja que marca la meta.

—Noranta —va dir en veu baixa—. I en falten cent cinquanta.

Andrés havia deixat la tasca el divendres. «El meu projecte d'estalvi. Meta, termini i quota. Per al dimarts». I davall, subratllada, una pregunta: «D'on ix la quota?». Dani l'havia llegida dues voltes i l'havia deixada per al diumenge. El mòbil va vibrar. Era un missatge de veu de Lucía.

—A vore, per parts. Quant tens, quant vols i quant aportes al mes? Ho apunte jo, si vols.

Dani es va apegar el mòbil a la boca.

—Noranta, dos-cents quaranta i quinze al mes. Amb el que sobre. Mira, mira: deu mesos i ho tinc.

Un altre missatge. Esta vegada, Salma.

—I això com ho saps? Això que sobra.

—Doncs perquè sempre sobra alguna cosa.

—Sempre?

Dani va riure, i el mòbil va vibrar una altra vegada. Ara, Hugo.

—A ull, quinze de quaranta és més d'un terç de la teua paga. I el que queda? En què se't va?

—En el de sempre.

—En què és «el de sempre»?

Dani no va saber què contestar. Va deixar el mòbil de cara avall i va agafar el bolígraf. Va escriure el compte amb lletra gran: 240 menys 90, cent cinquanta. Cent cinquanta entre quinze, deu. Va subratllar el deu dues voltes.

—Sona bé, no? —va dir a l'habitació buida.

En el suro de l'esquerra penjaven els calendaris de diversos mesos, plens de punts verds. Era el seu sistema: un punt per cada dia que havia complit amb alguna cosa. Es va alçar, va buscar el d'abril i es va quedar mirant-lo. Hi havia punts verds en els dies d'entrenament i de tasques entregades. El dia de la paga no n'hi havia cap. Quaranta euros, una sola vegada al mes, i ni una marca que diguera on anaven. Va tornar a la taula i va obrir la llibreta per una pàgina nova. Va traçar dues columnes. A l'esquerra va posar «Entra»: quaranta. A la dreta va començar a escriure el que havia gastat a l'abril. El cine del dissabte. Els entrepans de l'esbarjo. El regal d'aniversari. Va sumar. Va tornar a sumar. Va deixar el bolígraf. La columna de la dreta havia arribat al final de la paga. Fins a l'últim euro.

—Però això és abril —va murmurar—. Al maig serà distint.

Ningú no li va contestar. Per un moment va pensar a obrir-lo i preguntar a algú quant s'estalvia «normalment». Aquell compte era seu, i ningú més tenia la llibreta. Va agafar el mòbil i va manar als tres el mateix missatge: «Demà et conte. Això de què sobra no era el que jo creia». Lucía va respondre amb un polze. Salma, amb una pregunta: «I això com ho saps?». «Perquè ho he sumat», va escriure ell. Dani es va alçar una altra vegada. Si començava a guardar al maig, les deu aportacions acabarien al febrer de l'any següent. Amb el retolador roig va comptar deu mesos des de maig, un a un. Es va detindre en febrer. Va envoltar un dia amb un cercle, gruixut, i va escriure al costat: «240». Després va tornar a la llibreta. Damunt de la columna de la dreta, amb el bolígraf, va escriure una pregunta: «En què se'm va el diner?». Davall no va posar res, encara. Es va asseure. Va recolzar la barbeta en el puny. El mòbil va vibrar una altra vegada. Era Hugo: «Abans de prometre quinze, apunta una setmana el que gastes, sense canviar res. Després decidixes què retallar o quant allargues el termini». Dani va agafar el bolígraf i va escriure dalt d'un full nou: «Dilluns». Davall, la primera línia: «Entrepà». Després va dibuixar un punt verd en el calendari, en el dia de demà, i el va envoltar amb un cercle xicotet. Encara no era estalvi. Era una dada de veres. Lucía li va tornar un altre missatge: «Ja era hora». Dani va somriure sense voler. Va mirar el full nou, content de tindre un començament. En la guardiola, les monedes continuaven on estaven, i la banderoleta roja no s'havia mogut.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

El meu projecte d'estalvi i el pressupost del punt

Repte. Plantejar un projecte d'estalvi amb meta, termini i quota, i preparar el pressupost previst del punt de reparació amb un escenari pitjor. **Producte.** Fitxa «El meu estalvi i el pressupost del punt» (E10) d'«El nostre barri, millor», amb el projecte d'estalvi d'un personatge suposat i el pressupost de l'equip en dues columnes. **Dades.** Personatge suposat, no teu: paga de 35 € al mes, guardiola de 30 €, meta de 150 € i quotes de 10, 15 i 20 €. Pressupost del taller de costura del punt: ingressos, donatius 90 € i AMPA 30 €; despeses, tela 40 €, fil i cremalleres 20 € i cartells 15 €. Escenari pitjor: els donatius baixen un 40 %. **Comprovació individual.** Sense ajuda: una persona rep una paga de 30 € al mes, té 45 € estalviats i vol 180 €. Calcula quant falta i quants mesos tarda amb quotes de 15 € i de 30 €. Tria un pla i justifica la teua elecció.

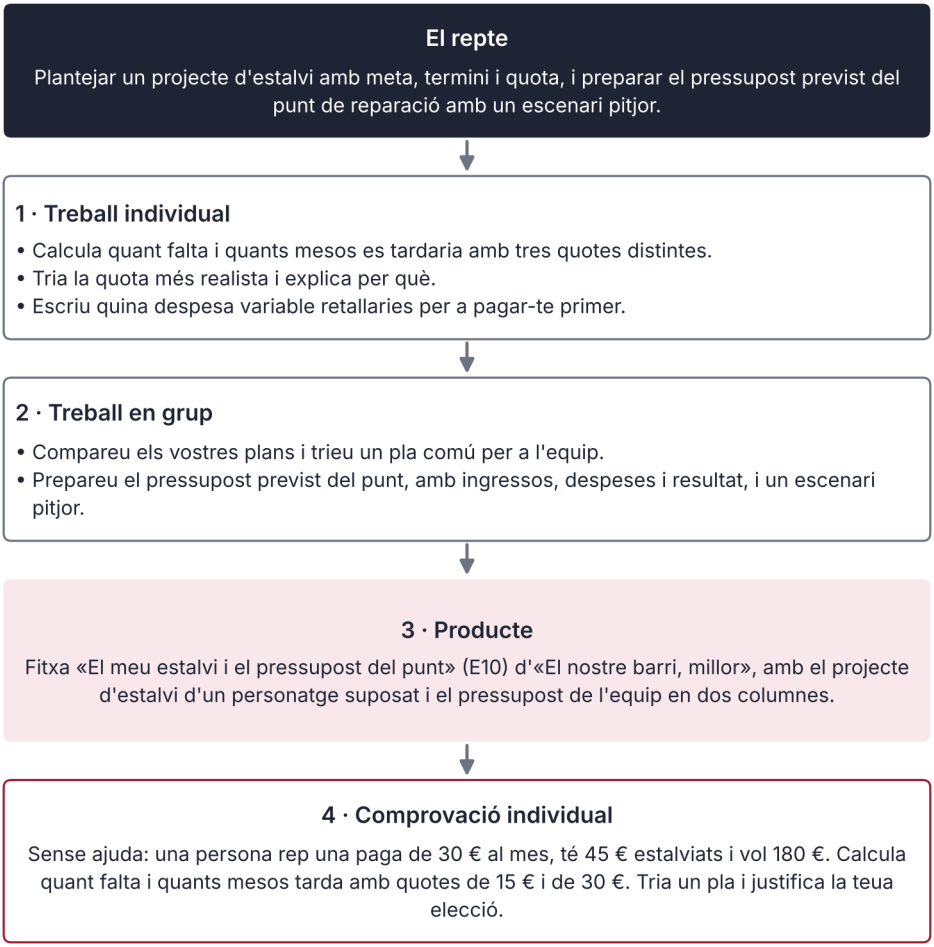

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

El temps i les tres piles

Lucía ha col·locat sobre la taula tres piles de monedes d'alçades creixents i un rellotge de sorra. Cada pila és el total acumulat d'estalviar 10 € al mes al cap d'un, dos i tres anys: 120 €, 240 € i 360 €. No són tres estalvis distints que s'hagen de sumar. No hi ha interessos: cada euro de la pila és un euro apartat. Estalviar així pareix poc, però l'alçada de les piles mostra el que passa amb el temps.

Temps	Estalvi acumulat (10 € al mes)
1 any	120 €
2 anys	240 €
3 anys	360 €
40 anys	4.800 €

Ara posa-li interessos. Si en compte d'apartar 10 € al mes s'entrega un capital de 600 € a un dipòsit al 2 % d'interés simple, tres anys donen 600 × 0,02 × 3 = 36 €. Són 12 € a l'any. És útil, però xicotet, i la comparació és injusta: 600 € són 60 mesos d'estalvi de 10 €. En este exemple, les aportacions mensuals pesen molt més que els interessos; amb terminis llargs influïxen també la inflació i el rendiment.

Vegem l'efecte de la inflació. Si els preus pugen un 2,9 % a l'any, una cosa que costa 100 € costa 102,90 € d'ací a un any. Un dipòsit al 2 % dona 102,00 €. Es compra un poc menys. La conclusió no és «no estalvies». És que convé saber quant rendix l'estalvi i comparar-lo amb la pujada dels preus.

Ara, el temps llarg. Amb 10 € al mes durant 40 anys, sense interessos, es reunixen 10 × 12 × 40 = 4.800 €. A la Comunitat Valenciana, una persona de 65 anys viu de mitjana 21,4 anys més. Són molts anys en què es necessita diner per a menjar, per a la casa i per a les cures. A més, els 4.800 € són euros nominals: si els preus pugen durant eixos anys, compraran menys que hui. Una pensió pública ajuda, però el que s'estalvie abans també conta.

Amb 15 € al mes, les piles serien de 180 €, 360 € i 540 €: la quota canvia l'alçada, però la regla és la mateixa.

Hi ha límits. Les xifres de les piles i del dipòsit són d'un supòsit. Ningú no estalvia sempre el mateix: hi ha mesos bons i mesos roïns. Els tipus d'interés canvien, i la inflació d'un any no servix per a predir la dels següents. I estalviar no servix de molt si, per a fer-ho, una persona deixa sense pagar el necessari. Tampoc cal oblidar el fons per a imprevistos: sense ell, una despesa inesperada obliga a desfer les piles. El que importa és el mètode: una quota que cap, un termini clar i el costum de revisar-ho cada cert temps.

Font: INE, Índex de Preus de Consum, i INE, Taules de mortalitat per comunitats autònomes (consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

13. (comprensió) Dani escriu una pregunta en la llibreta: «En què se'm va el diner?». Explica per què és la pregunta que necessita perquè el seu pla de 15 € al mes funcione. Què podria proposar Andrés a continuació? Justifica la teua proposta.
14. (càlcul) Un dipòsit de 500 € dona el 2 % durant un any. Calcula l'interés. Si el banc cobra una comissió de 5 €, calcula el que queda d'interés i quin percentatge del capital és. Quines dues preguntes faries abans de contractar-lo?
15. (aplicació) Amb les dades de la situació d'aprenentatge, calcula quant falta (150 − 30), quants mesos tarda el personatge amb quotes de 10 €, 15 € i 20 €, i quina part de la paga és cada quota. Quin pla triaries i quina despesa variable retallaries per a pagar-te primer?
16. (document) Llig este full d'un dipòsit. Calcula l'interés brut d'un any i l'interés que queda en restar la comissió. Després calcula quant costaria el que hui val 300 € si els preus pugen un 2,9 %, i compara amb el capital més l'interés net. Podries comprar el mateix?

Concepte	Import
Capital dipositat	300,00 €
Tipus d'interés anual	2 %
Comissió anual	3,00 €
Termini	1 any

17. (dades) Completa la taula amb l'estalvi acumulat i explica quin error comet qui suma 120 + 240 + 360 per a saber el que reunix en tres anys.

Estalvi mensual	1 any	2 anys	3 anys
10 €			
15 €			

18. (aplicació) Un pressupost previst té ingressos de 200 € i despeses de 170 €. Calcula el resultat. Si els ingressos baixen un 20 %, quant baixen i quin és el nou resultat? Proposa dos canvis perquè el resultat no siga negatiu.
19. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Has d'estalviar el que et sobre cada mes, perquè si aparts abans de gastar et quedaràs sense diner per al necessari». Què comprovaries? Escriu què diria la caixa «Com decidim» i quin límit té.
20. (transferència individual, sense ajuda) Dissenya un projecte d'estalvi per a un personatge inventat: els seus ingressos, les seues despeses necessàries, una meta, un termini i una quota assumible. Calcula quant tardaria i explica què retallaria per a pagar-se primer sense deixar sense pagar el necessari.

ESQUEMA

RESUM

Un **pressupost** en dues columnes posa a un costat els **ingressos** i a l'altre les **despeses**; la diferència és el resultat. Convé distingir la despesa **fixa** de la **variable**, la **necessitat** del desig, l'ingrés del cobrament i la despesa del pagament. Un **projecte d'estalvi** té **meta**, **termini** i **quota**: amb 240 € de meta i 90 € ja estalviats, en falten 150, que són 10 mesos a 15 € o 5 mesos a 30 €. El que no sobra no s'estalvia, així que ajuda **pagar-se primer** i tindre un fons per a imprevistos. Un **dipòsit** dona **interessos**: en l'**interés simple**, es calculen sobre el capital inicial. Cal mirar la **inflació**, perquè si els preus pugen més que l'interés es compra menys, i la **TAE**, que expressa el que rendix o costa un producte a l'any i té en compte les despeses i comissions. Viure més anys aconsella planificar les despeses futures, i l'estalvi pot anar a fins socials amb les **finances sostenibles** i la banca ètica. Pagar a terminis pot eixir més car: l'**import total pagat** és la suma de totes les quotes, i el **cost addicional** és el que es paga de més que el preu al comptat. Un pla d'estalvi es revisa cada mes i es corregix si cal: si un mes no cap la quota, s'ajusta la quota o el termini. Si eres menor, no contractes pel teu compte productes financers: demana als teus representants legals que hi intervinguen.

UNITAT 11

Consumir amb cap

Arreglar-ho al barri · Quatre ratlles verdes

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Explicar per què consumir de manera responsable no és deixar de consumir.
- Reconéixer els biaixos que influïxen quan comprem.
- Calcular un descompte i comparar-lo amb altres preus de referència, i calcular el cost per ús d'un objecte.
- Detectar una compra per impuls i aplicar la regla de les 24 hores.
- Distingir en un anunci la proposta de valor de l'impuls induït.
- Explicar quines polítiques públiques ajuden a consumir de manera responsable.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És maig a 2n B de l'IES Ribera Norte. Salma i Dani preparen el capítol «Abans de comprar» de la guia del punt de reparació. Salma demana a Dani que ensenye en què se li va la paga (a classe es treballa amb imports fictícios: ningú no ha de revelar les seues despeses). Dani trau el mòbil i apareixen quatre subscripcions que quasi havia oblidat. Una d'elles va passar a ser de pagament, per renovació automàtica, en acabar la prova gratuïta. Hugo vol saber què és una oferta de veres, Martina dubta d'una etiqueta «ecològica» i Iker pregunta qui controla el que diuen els anuncis.

PER A COMENÇAR

1. Pensa en l'últim que vas comprar i no necessitaves. Què et va empentar a comprar-ho?
2. Un anunci diu «Només hui, queden 3 unitats». Per què creus que ho diu?
3. Quant creus que costa a l'any una subscripció d'uns 5 € al mes? Fes el compte abans de mirar la unitat.
4. Creus que consumir de manera responsable significa comprar el menys possible? Per què?

Amb cap

11.1

Decidir

11.2

Impuls

11.3

Publicitat

11.4

Polítiques

11.5

11.1 Consumir amb cap

Consumir és necessari. Consumir amb cap és decidir què, quant i com, sabent el que costa de veres.

Consumir és usar béns i servicis per a cobrir el que necessitem o volem. Totes les persones consumim: el menjar, la roba, el mòbil, el transport, l'oci. Per això no es tracta de deixar de consumir. Es tracta de fer-ho bé. El **consum responsable** és el que es decidix amb informació, sense pressa, i tenint en compte quatre coses: el que costa, el que suposa per a les persones que treballen, el que suposa per a la societat i el que suposa per a l'ambient.

LA NORMA DIU

«[...] un consum responsable i respectuós amb el medi ambient que es fonamente no sols en criteris estrictament econòmics, sinó també en criteris de racionalitat, sostenibilitat i responsabilitat social.»
Decret legislatiu 1/2019, d'aprovació del text refós de la Llei de l'Estatut de les persones consumidores i usuàries de la Comunitat Valenciana, art. 3.2.b.

Fixa't que la llei parla d'«informació», «racionalitat» i «responsabilitat social». No diu «comprar el mínim». Una persona que compra unes botes que necessita i les usa durant anys consumix millor que una altra que compra molt barat i ho tira prompte. El consum responsable consistix a comprar amb un motiu, no a comprar el menys possible.

CLAU · CONSUM RESPONSABLE ≠ NO CONSUMIR

Consum responsable: decidir amb informació què, quant i com es compra. No consumir: deixar de comprar, encara que es necessite. Una persona que compra només el que usa i ho cuida consumix de manera responsable.

Consumir amb cap té **beneficis individuals**: gastes diners en el que uses, tens menys coses oblidades en un calaix i et penedixes menys. I té **beneficis socials**: es generen menys residus, es dona suport al treball digne i es gasta menys energia.

Tot el que comprem té una **empremta**: l'efecte que produïx en l'ambient en fabricar-ho, transportar-ho, usar-ho i tirar-ho. Produir, moure i tirar objectes gasta energia i recursos, i això contribuïx al canvi climàtic. Per això reparar, prestar o comprar de segona mà ajuda: s'aprofita un objecte que ja existix. En general, allargar la vida d'un objecte amb un arreglament o un segon ús reduïx la seua empremta.

Un compte senzill ajuda a decidir: el **cost per ús**. Com a primer càlcul, és el preu dividit entre les vegades que l'uses; si hi ha arreglaments o consumibles importants, també conten. Unes botes de 60 € que uses 120 voltes costen 60 / 120 = 0,50 € per ús. Unes altres de 25 € que uses 20 voltes costen 25 / 20 = 1,25 € per ús. De vegades el barat ix car.

Abans de comprar, pots fer-te quatre preguntes (en E11 n'afegiràs una cinquena): ho necessite?, quant costa cada vegada que ho use?, es pot arreglar, prestar o comprar usat? i què deixa darrere?

ACTIVITATS

1. Digues si cada compra és un exemple de consum responsable i justifica la teua resposta: a) unes botes de 60 € que s'usaran 120 voltes; b) tres camisetes de 12 € «perquè estan d'oferta», que s'usaran 6 voltes cada una; c) arreglar una motxilla en lloc de tirar-la; d) no comprar mai res, encara que faça falta.
2. Calcula el cost per ús d'una motxilla de 40 € que s'usa 200 dies i d'una altra de 15 € que s'usa 50 dies. Quina ix més barata per dia?
3. *Amplia.* Tria un objecte que t'agradaria comprar. Escriu les quatre preguntes d'este apartat i la teua resposta a cada una. Canvia la teua decisió?

11.2 Decidir comprant

No decidim com una calculadora. Conéixer les dreceres de la ment ajuda a reconéixer quan ens empenyen.

En economia se suposa de vegades que decidim amb tota la informació i sense errors. No és així. Tenim poc de temps, poca informació i molt cansament. És la **racionalitat limitada**: triem amb el que sabem i busquem una opció que siga «prou bona». Per a decidir ràpid usem dreceres, com refiar-nos del primer preu que veiem o del que fa la majoria. Quan una drecera ens du a un error repetit, es diu **biaix**. No és un defecte rar: els passa a totes les persones, també a qui ven. Saber-ho permet decidir millor.

LA CIÈNCIA DIU

Decidim amb informació, temps i atenció limitats, i per això solem triar una opció suficient i no la millor de totes. A més, una pèrdua pesa més que un guany de la mateixa grandària: fa més mal perdre 10 € que alegra guanyar-los. L'**economia conductual** estudia estes dreceres.
Límit. Són tendències mitjanes en situacions de laboratori i de la vida real: no prediuen el que farà cada persona en cada compra.
Font: Simon, «A Behavioral Model of Rational Choice», Quarterly Journal of Economics, 1955; Kahneman i Tversky, «Prospect Theory», Econometrica, 1979 (consulta: 11/2026).

Els anuncis poden aprofitar biaixos i usar tècniques comercials. Tres biaixos freqüents: l'**ancoratge** és fixar-se en el primer número que es veu; l'**escassetat** és creure que una cosa val més perquè queden poques unitats; i l'**efecte esquer** afig una opció que quasi ningú tria, perquè una altra semble una ganga. Tres tècniques comercials: la **prova gratuïta** ens fa provar alguna cosa sense cost, i després costa deixar-la; el **descompte** fa que ens fixem en el percentatge i no en el preu final; i la **renovació automàtica** cobra una subscripció cada mes si ningú la cancel·la. Cap no és un engany per si mateixa: un descompte pot ser real i una prova gratuïta pot ser útil. El problema apareix quan s'usen perquè decidisques ràpid i sense fer el compte.

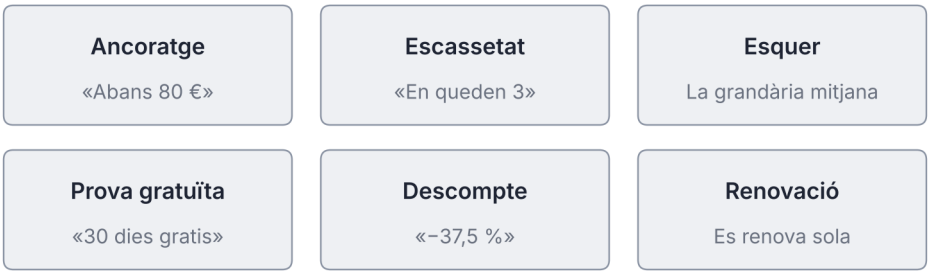

Dalt, biaixos · davall, tècniques comercials · exemples fictícios

Figura 11.1. Biaixos i tècniques comercials freqüents, amb un exemple de cada un

Un exemple d'esquer: un cine ven crispetes de tres grandàries, a 4 €, 7 € i 8 €. El mitjà quasi ningú el compra, però està ací. Al costat d'ell, el gran, que costa només 1 € més, pareix una ganga.

Per a defendre't d'un biaix, el primer pas és posar-li nom. El segon és fer un compte: el preu final, el preu mitjà, el cost per ús. I el tercer és esperar. Una compra necessària sol poder decidir-se amb calma; si l'oferta acaba hui, compara el preu i valora si pots prescindir d'ella.

Cas · El descompte que calia comprovar

Unes sabatilles s'anuncien amb el cartell «de 80 € a 50 € (−37,5 %)». Hugo mira l'historial de preus de la botiga i calcula que, en les tres últimes setmanes, el preu mitjà va ser de 52 €. És una referència orientativa. Dades d'un supòsit.

Dada	Càlcul	Valor
Preu «abans» anunciat		80,00 €
Preu «ara»		50,00 €
Descompte anunciat	(80 − 50) / 80	37,5 %
Preu mitjà de les 3 últimes setmanes		52,00 €
Diferència amb la mitjana	(52 − 50) / 52	3,8 %

Pas 1. Calcula el descompte anunciat: 80 − 50 = 30 €, i 30 / 80 = 0,375, és a dir, el 37,5 %. **Pas 2.** Busca una altra referència: la mitjana de les tres últimes setmanes, 52 €. **Pas 3.** Calcula la diferència amb la mitjana: 52 − 50 = 2 €, i 2 / 52 = 0,038, és a dir, el 3,8 %. **Pas 4.** Posa nom al biaix: el cartell utilitza la xifra de 80 € com a **àncora**, un número alt que fa que 50 € semble poc. **Resultat: 37,5 % respecte de 80 €; 3,8 % respecte de la mitjana de 52 €. Què significa:** el 3,8 % i els 2,00 € són només la diferència amb una mitjana suposada. La resta de 80 € a 50 € està ben feta, però presentar 80 € com a preu anterior podria incomplir la llei si no va ser el menor preu dels 30 dies previs (Llei 7/1996, art. 20.1). Per això convé mirar l'historial en diverses botigues. A la Comunitat Valenciana, les administracions han de vigilar que les ofertes no tinguen elements falsos o enganyosos (Decret legislatiu 1/2019, art. 25.1.a).

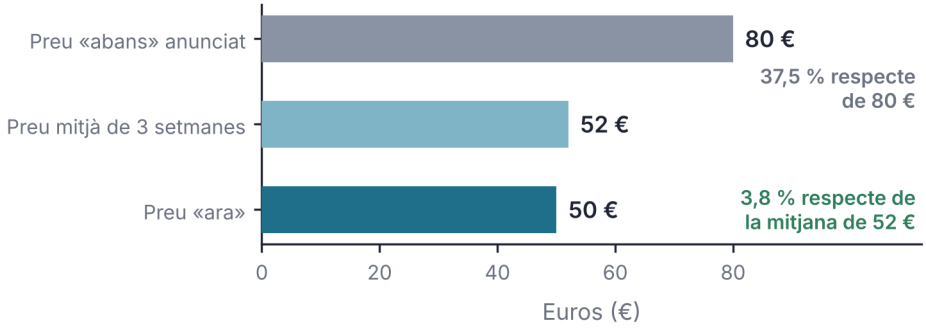

Dades fictícies · sabatilles «de 80 € a 50 €»

Figura 11.2. 37,5 % respecte de 80 € i 3,8 % respecte de la mitjana de 52 €

ACTIVITATS

4. Unes sabatilles s'anuncien «de 50 € a 30 €». El seu preu mitjà en les últimes setmanes va ser de 31 €. Calcula el descompte anunciat i la diferència amb la mitjana. Quina dada faltaria per a comprovar-ho amb la llei? Quin biaix explota?
5. Identifica el biaix o la tècnica de cada frase: a) «Només queden 2 unitats!»; b) «Prova-ho 30 dies gratis»; c) «Tres grandàries: 4 €, 7 € i 8 €»; d) «Es renova cada mes».
6. *Amplia.* En l'exemple del cine, quina grandària és l'esquer? Explica com canvia la teua decisió si desapareix el mitjà.

11.3 Compres per impuls

Una compra per impuls no es planeja: es decidix amb l'emoció. Es pot aprendre a detectar-la.

Una **compra per impuls** és la que es fa sense planejar-la, empentada per una emoció, una oferta o un anunci. Li passa a tothom: de vegades comprem per a sentir-nos millor i la sensació passa de seguida. El que no és consum responsable és deixar que passe sempre: comprar sense pensar, repetir cada setmana i acabar amb coses que no s'usen. El **consumisme** és comprar o consumir de manera excessiva o innecessària; comprar per a sentir-se bé pot ser una de les seues formes.

Hi ha tres senyals que una compra pot ser un impuls. El primer és la pressa: «ha de ser hui». El segon és l'emoció: la compra arriba després d'un mal dia o d'un bon dia. I el tercer és que no estava en el pla: no l'havies pensada ahir.

Un exemple. Hugo passa per davant d'un aparador i veu una gorra de 18 € amb un cartell d'«última unitat». No la tenia en el pla i no la necessita. Té pressa i se sent bé. Coincidixen els tres senyals. Si espera un dia i continua volent-la, la compra amb el compte fet. Si se li ha passat, s'ha estalviat 18 €.

Els **jocs d'atzar i les apostes** poden fer perdre diners i crear addicció. Els menors no poden participar-hi (Llei 13/2011, art. 6.2.a; Llei 1/2020, art. 18.a).

Una regla senzilla ajuda: la **regla de les 24 hores**.

COM DECIDIM

La regla de les 24 hores. *Mecanisme:* si esperes un dia abans de comprar alguna cosa que no havies planejat, l'emoció baixa i decidixes amb més calma. *Exemple:* veus uns auriculars d'oferta, apuntes el nom i tornes l'endemà; si encara els vols, fas el compte del cost per ús. *Límit:* encara que l'oferta acabe hui, no estàs obligat a comprar: si no pots comprovar que et convé, deixa-la passar.

Una altra font de despesa és la **despesa formiga**: xicotets pagaments repetits que no se noten, però que sumen. Si gastes 2,50 € al dia en un berenar durant 20 dies al mes, són 2,50 × 20 = 50 € al mes. I 450 € en un curs de nou mesos. No cal eliminar-la del tot. Cal vore-la.

Les **subscripcions** són pagaments que es repetixen cada mes o cada any per un servici: música, vídeo, jocs o emmagatzematge en el núvol. Moltes comencen amb una **prova gratuïta** i passen a la **renovació automàtica**: si no cancel·les a temps, es cobren soles. Totes juntes sumen prou. Abans d'acceptar-ne una, mira tres coses: quant costa a l'any, quan es renova i com es cancel·la. Mira també quan passa a ser de pagament i, si exigix edat o autorització, consulta amb una persona adulta.

Cas · Quatre subscripcions

Dani ensenya el mòbil a Salma. Té quatre subscripcions i una paga de 40 € al mes. Són dades d'un supòsit.

Subscripció	Al mes	Càlcul	A l'any
Música	3,99 €	3,99 × 12	47,88 €
Jocs	4,99 €	4,99 × 12	59,88 €
Núvol	0,99 €	0,99 × 12	11,88 €
Vídeo	5,99 €	5,99 × 12	71,88 €
Total	15,96 €	15,96 × 12	191,52 €

Pas 1. Suma el que costen al mes: 3,99 + 4,99 + 0,99 + 5,99 = 15,96 €. **Pas 2.** Passa-ho a l'any: 15,96 × 12 = 191,52 €. Comprova sumant els anys: 47,88 + 59,88 + 11,88 + 71,88 = 191,52 €. **Pas 3.** Calcula quina part de la paga és: 15,96 / 40 = 0,399, és a dir, el 39,9 %. **Pas 4.** Decidix amb criteris: quant l'use, si hi ha una alternativa gratuïta i el cost per ús. Per exemple, el vídeo, vist 4 voltes al mes, costa 5,99 / 4 = 1,50 € per ús. La música, amb 60 sessions d'escolta al mes, costa 3,99 / 60 = 0,07 € per sessió. **Pas 5.** Calcula el que s'allibera: si cancel·la el vídeo, 5,99 € al mes (71,88 € a l'any, el 15,0 % de la paga). Si cancel·la vídeo i jocs, 10,98 € al mes (131,76 € a l'any, el 27,5 % de la paga). **Resultat: 15,96 € al mes, 191,52 € a l'any, el 39,9 % de la paga. Què significa:** quasi dos de cada cinc euros de la paga van a quatre cobraments que es renoven sols. Cancel·lar la subscripció menys usada allibera 5,99 € al mes. El límit: no diu que les subscripcions siguen roïns. Si s'usen i es gaudixen, la despesa pot estar ben decidida. El que importa és decidir-ho, no que es renove sol.

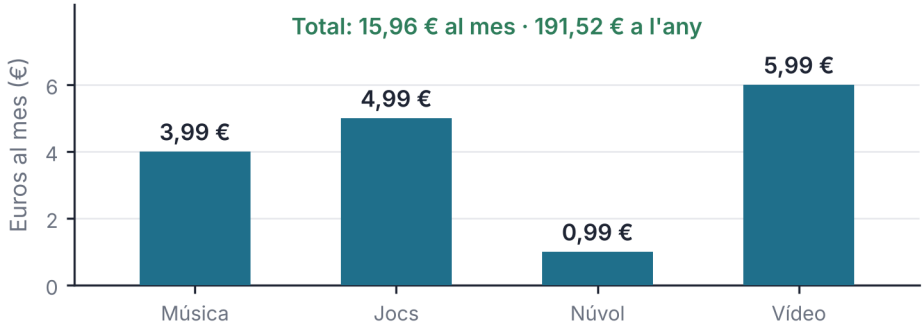

Dades fictícies · quatre subscripcions d'un mateix mòbil

Figura 11.3. Quatre subscripcions: 15,96 € al mes i 191,52 € a l'any

PER AL TEU PROJECTE · E11

Escriu les **cinc preguntes** del capítol «Abans de comprar» de la guia del punt de reparació. Inclou-hi una sobre el cost per ús i una altra sobre si es pot arreglar o prestar. La cinquena, sobre el teu pressupost. Prova-les amb tres compres d'assaig i anota què decidixes en cada una.

ACTIVITATS

7. Una persona gasta 2,50 € al dia en un berenar durant 20 dies al mes. Calcula la despesa al mes i en nou mesos. Com podries reduir eixa despesa sense menjar menys ni pitjor?

8. Aplica la regla de les 24 hores a alguna cosa que hages volgut comprar, real o inventada. Escriu què faries el primer dia, quines preguntes et faries i què decidiries l'endemà. Explica també per què una aposta que promet diners fàcils és un risc i qui no pot participar-hi.

9. *Amplia.* Amb les dades del cas, calcula quant s'allibera a l'any si Dani cancel·la el vídeo i els jocs, i quina part de la seua paga suposa. Quin altre criteri, a més del preu, usaries per a decidir?

11.4 La publicitat i els seus trucs

Un anunci no és mentida per ser un anunci. Però convé separar el que t'oferix de veres del que t'empeny a comprar.

La **publicitat** és una forma de comunicació que promou béns, servicis o altres contractacions. Per a analitzar molts anuncis servix distingir dues parts, que no sempre hi són les dues. La **proposta de valor** és el que el producte t'oferix de veres: quin problema resol, quant dura, quant costa. L'**impuls induït** és la pressió que s'afig perquè compres ja: urgència, por de quedar-te fora, persones famoses o una música que dona ganes. Pensem en un anunci d'una bicicleta de segona mà. Si diu «revisada en el taller, amb frens nous, 90 €», oferix valor: saps què compres i quant costa. Si diu «Última oportunitat!», no conta res de la bicicleta: només fica pressa. Un bon truc és preguntar: si llevara el cartell de pressa, continuaria volent comprar-ho?

El camí d'un anunci fins a una compra té forma d'**embut**: molta gent el veu, algunes persones premen, menys omplin el carretó i molt poques compren. En l'informe d'esta unitat veuràs els números. Cada pas és una decisió teua.

LA NORMA DIU

«És il·lícita: [...] e) La publicitat enganyosa, la publicitat deslleial i la publicitat agressiva, que tindran el caràcter d'actes de competència deslleial en els termes contemplats en la Llei de Competència Deslleial.»
Llei 34/1988, General de Publicitat, art. 3.e.

La publicitat **enganyosa** és la que dona una informació falsa o que induix a error. Un cas freqüent és l'**al·legació ecològica**: frases com «ecològic», «verd» o «natural» sense explicar què signifiquen ni quines proves les respalden. Demana informació verificable; una certificació independent pot ajudar quan n'hi haja. Per a llegir un anunci, pregunta: què oferix de veres?, quina pressa fica? i quina dada falta, per exemple el preu anterior o qui ho certifica?

Una altra pràctica és l'**obsolescència**. L'**obsolescència programada** reduïx a propòsit la vida útil d'un producte. L'**obsolescència psicològica** apareix quan considerem antiquat un objecte que encara funciona, per la moda o la publicitat. Les dues fan comprar abans del necessari.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Tria l'ampolla que porta els segells «Eco Planeta 5 estreles» i «Certificat Zero Empremta»: és 100 % ecològica i no contamina res».
Què cal comprovar. Existixen eixos segells? Qui els concedix i on es pot comprovar? Es pot demostrar que un producte «no contamina res»? Demana la font i escriu una frase correcta.

ACTIVITATS

10. Tria un anunci, real o inventat, i separa'l en dues parts: la proposta de valor i l'impuls induït. Escriu una pregunta que li faries a l'anunci abans de comprar.

11.5 Polítiques públiques per a consumir millor

Consumir millor no depén només de cada persona. Les administracions ajuden amb informació, regles i servicis.

Una **política pública de consum** és el que fa una administració perquè les persones consumim amb més informació i més seguretat. Hi ha polítiques estatals i europees, regionals i locals. No obliguen a comprar millor, però fan més fàcil fer-ho, sobretot a qui té poc temps per a comparar.

DADA

L'etiqueta energètica de la Unió Europea és un diagrama amb una escala tancada de lletres de l'A a la G, en set colors que van del verd fosc al roig. Segons l'aparell, l'etiqueta pot tindre menys classes.
Font: Reglament (UE) 2017/1369, art. 2, punt 19 (consulta: 11/2026).

L'etiquetatge energètic és un exemple europeu. Compara la classe d'eficiència i, quan hi figure, el consum en kWh per a un període o uns cicles definits. És una informació que es mira abans de pagar.

DADA

El portal de Consum de la Generalitat Valenciana reunix informació per a les persones consumidores: drets, consells i una secció per a reclamar.
Font: Generalitat Valenciana, Consum, https://cindi.gva.es/es/web/consumo (consulta: 11/2026).

En l'àmbit regional, l'Estatut de les persones consumidores de la Comunitat Valenciana obliga les administracions a fer campanyes informatives per a donar a conéixer els drets de les persones consumidores (art. 31.6). I en el local, molts ajuntaments tenen oficines municipals d'informació al consumidor (OMIC), que la Generalitat coordina (art. 14). La seua repercussió depén que les persones conegan estos servicis i els usen, i que la informació arribe a temps, abans de comprar i no després. Informar no basta. Per això convé preguntar què es fa i quin resultat té.

Estes polítiques funcionen a diversos nivells alhora. La Unió Europea fixa regles comunes, com l'etiqueta. L'Estat i la comunitat autònoma les completen amb lleis i campanyes. L'ajuntament és la porta més pròxima. Cap no substituïx la persona que mira, compara i decidix.

ACTIVITATS

11. Tria una política pública d'esta pàgina i explica què ajuda a fer i què no pot fer per si sola.
12. *Amplia.* Imagina que el punt de reparació vol aparéixer en un directori de servicis de reparació. Escriu quines dades posaries (què arregles, on, quan) i per què ajuda a consumir millor.

ARREGLAR-HO AL BARRI

Quatre ratlles verdes

Era dissabte a la vesprada, a mitjans de maig, i l'habitació de Dani feia olor de paper i de fulles de planta. Del suro penjaven fotos i un calendari amb els dies tatxats. La làmpada de taula estava encesa encara que encara era de dia. Salma havia portat el seu quadern verd. Dani havia portat el portàtil i el tenia obert sobre un grapat de fulls. Havien d'escriure el capítol «Abans de comprar» de la guia del punt de reparació, i feia una hora que només tenien una frase. En el full de Dani hi havia tres tatxons i un carretó amb rodes quadrades. En el de Salma, una llista de preguntes numerades.

—«Ho necessite?» —va llegir ella—. És la primera pregunta. Bé. I la segona?

—Quant costa cada vegada que ho use —va dir Dani—. Mira, mira, ho he copiat del full d'Andrés.

—Passa'm el teu compte. El del que gastes. Tu ho vas preguntar l'altre dia, en la llibreta d'abril: «En què se'm va el diner?». Doncs ensenya-m'ho.

Dani va riure.

—És un exemple per a la guia. Si no ho has mirat tu, com vas a dir a ningú que ho mire?

Dani es va quedar un segon callat. Després va agafar el mòbil, el va girar cap a ella i el va alçar, amb un somriure entre divertit i avergonyit.

—Mira, mira.

Dani mostra un mòbil amb quatre files de colors; Salma alça quatre dits i somriu.

En la pantalla hi havia quatre files de colors. Música, en lila. Jocs, en blau. Núvol, en blau cel. I vídeo, en rosa, amb un calendari dibuixat i dues fletxes que giraven sobre si mateixes. Música, jocs i núvol tenien un interruptor verd, encés. El de vídeo no tenia interruptor: només el calendari i les fletxes. Salma va alçar quatre dits i va somriure.

—Quatre.

—Les use —va dir Dani de seguida.

—Totes?

—Quasi totes. La de vídeo la vaig posar al febrer, una prova gratuïta de trenta dies, per a vore una sèrie. I després... pareix que es va renovar sola.

—Quant costa?

—Cinc amb noranta-nou. Les altres, tres amb noranta-nou, quatre amb noranta-nou i noranta-nou cèntims.

Salma va obrir el quadern i va apuntar els quatre números en una columna i va posar al costat de cada un una ratlla verda. Va agafar la calculadora de l'escriptori i els va sumar.

—Quinze amb noranta-sis.

—Això no és res —va dir Dani—. Quinze euros.

—Quasi setze, i al mes. Quant és la teua paga?

—Quaranta.

—Aleshores és quasi dos de cada cinc.

Dani va obrir la boca i no en va eixir res. Va agafar la calculadora i va multiplicar amb el dit en l'aire.

—I a l'any —va murmurar—. Cent noranta-un amb cinquanta-dos.

—Ho he vist —va dir Salma, sense alçar la veu—. En la columna d'abril tenies el cine, els entrepans i un regal. Açò no hi estava.

—Perquè no ho veig. Es cobra sol.

—Ja. Per això cal mirar-ho.

Dani va mirar la pantalla. Després, el calendari del suro, amb els dies tatxats. Va tocar la fila rosa del vídeo i es va obrir un botó gris: «Cancel·lar subscripció». El va mirar una bona estona. El va prémer. En la fila rosa va aparéixer «No es renovarà» i el calendari va desaparéixer; l'accés continuaria fins a acabar el període pagat. La lila, la blava i la blau cel van continuar amb el seu interruptor verd. Li va sentar bé, i alhora li va coure: havia acceptat la prova gratuïta, al febrer, sense llegir el que venia davall.

—Una —va dir Salma.

Salma va esperar.

—Bé, però digues-ho clar —va dir ella al final, amb el bolígraf parat—. La cancel·les o no?

Dani no va contestar. Salma va escriure una línia en el seu quadern verd i no la va ensenyar a ningú. En la pantalla, el dit seguia en l'aire damunt dels jocs, i la làmpada de la taula seguia encesa.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Abans de comprar

Repte. Escriure les cinc preguntes del capítol «Abans de comprar» de la guia del punt de reparació, provar-les amb tres compres i analitzar un anunci. **Producte.** Fitxa «Abans de comprar» (E11) d'«El nostre barri, millor»: cinc preguntes, la prova amb tres compres d'assaig i l'anàlisi d'un anunci, separant proposta de valor i impuls induït. **Dades.** Tres compres d'assaig: una ampolla de 12 € que s'usaria 300 voltes, uns auriculars de 30 € que s'usarien 100 voltes i una camiseta de 18 € que s'usaria 6 voltes. Anunci d'assaig: «Motxilla reversible. Només hui! En queden 3. De 60 € a 36 €». El seu preu mitjà en les últimes setmanes va ser de 40 €. **Comprovació individual.** Sense ajuda: un anunci diu «de 90 € a 60 €». El preu mitjà de les últimes setmanes va ser de 63 €. Calcula el descompte anunciat i la diferència amb el preu mitjà, i escriu quin biaix usa l'anunci.

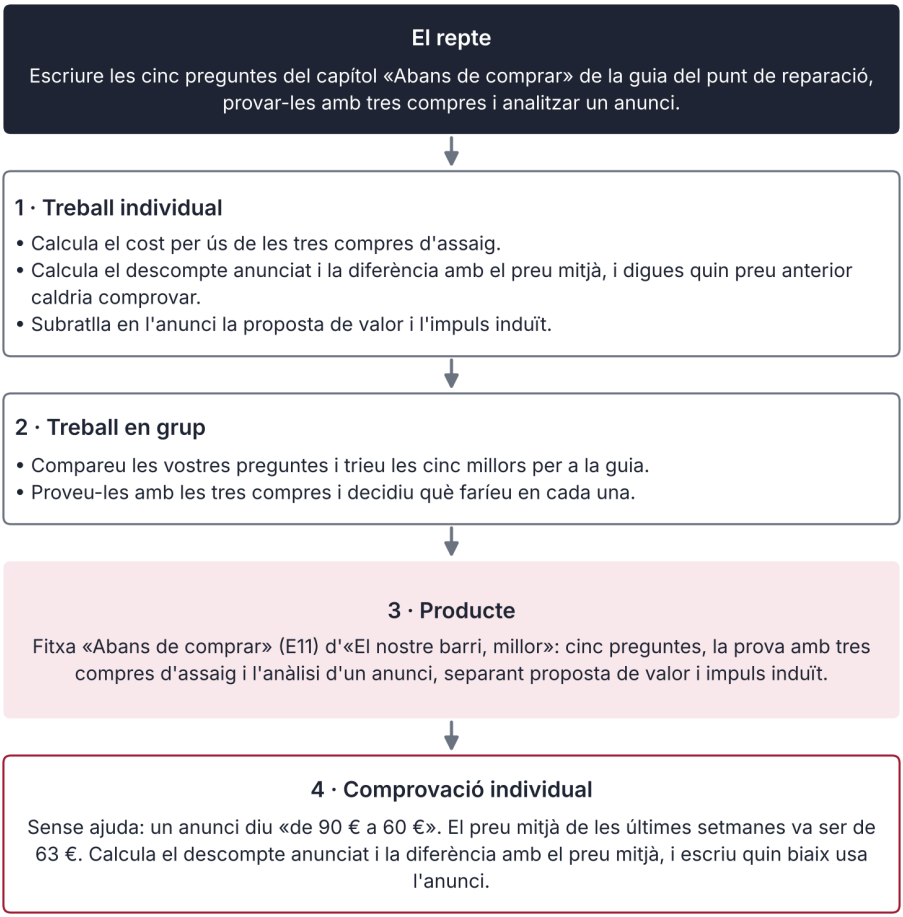

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

L'embut

Dani i Lucía miren una botiga en línia que ven polseres. És un supòsit. La botiga conta quantes persones arriben a cada pas. Mil persones veuen l'anunci en pantalla. D'elles, 80 fan clic: el 8 %. D'eixes 80, 24 omplin el carretó: el 30 %. I d'eixes 24, 9 compren: el 37,5 %. Si ho mires de principi a fi, només compren 9 de 1.000, és a dir, el 0,9 %.

Cada pas és una decisió. La majoria de les persones passa de llarg, i eixa és la regla: l'embut s'estreny. La botiga sap en quin pas es perd més gent. Ací, entre l'anunci i el primer clic. Per això gasta el seu esforç a fer més cridaner l'anunci. En este supòsit, i només si les dues taxes següents es mantenen, un anunci que atraguera el doble de clics donaria 160 × 0,30 × 0,375 = 18 compres.

Ara, mira el mateix mètode des del teu costat. Servix per al punt de reparació. Imagina una fira. Repartiu 300 invitacions. 180 persones diuen que hi aniran, el 60 %. D'elles, 126 acudixen: el 70,0 % de les que van dir que sí. En total, el 42,0 % de les invitacions. Ací l'embut no mesura compres, sinó persones que arriben. Però és el mateix camí: vore, decidir, anar-hi.

Un embut servix per a entendre el comportament de la gent. També servix per a saber quan t'estan empentant. Un anunci que et fica pressa o et diu «en queden 3» pot voler que passes de vore a comprar sense pensar; això no prova que siga fals. La regla de les 24 hores és una manera de tornar a posar el pas del mig.

Hi ha límits. Les xifres són d'un supòsit, no d'una botiga real. En una botiga de veres, les taxes canvien per l'hora, el preu o el tipus de producte. I l'embut no diu per què la gent actua així. Una persona que no compra pot haver-ho pensat bé i haver decidit que no ho necessitava. El que importa és que la decisió siga teua i no de l'anunci, i que puges explicar per què.

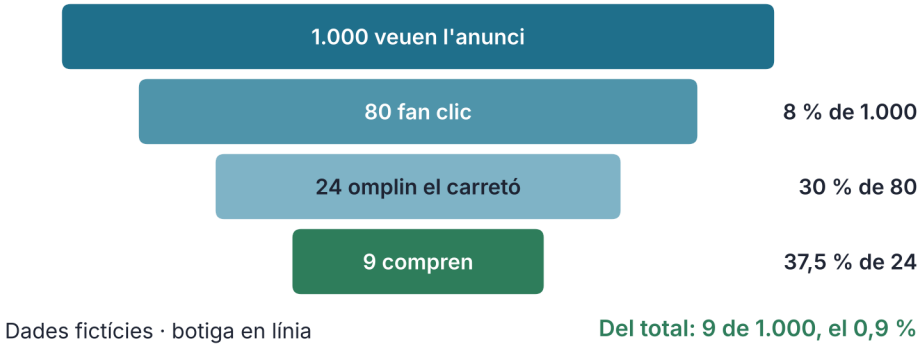

Figura 11.4. L'embut d'una botiga en línia: de 1.000 persones que veuen l'anunci, 9 compren

Font: dades fictícies d'un supòsit didàctic (consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

13. (comprensió) En l'episodi, Dani diu «Les use» i Salma pregunta «Totes?». Explica què comprovaria cada un per a saber-ho. Calcula quant costa mantindre els jocs (4,99 € al mes) en un any. Per què creus que Dani no contesta al final?
14. (càlcul) Un anunci diu «de 100 € a 70 €». El preu mitjà de les últimes setmanes va ser de 80 €. Calcula el descompte anunciat i la diferència amb el preu mitjà. Quina dada necessitaries per a comprovar el preu anterior que exigix la llei?
15. (aplicació) Amb les dades de la situació d'aprenentatge, completa la taula del cost per ús. Quina és més cara per ús? Quina altra informació necessitaries abans de decidir?

Compra	Preu	Usos	Cost per ús
Ampolla	12 €	300	
Auriculars	30 €	100	
Camiseta	18 €	6	

16. (document) Llig este anunci i calcula el descompte anunciat i la diferència amb el preu mitjà. Escriu una pregunta que li faries a la botiga.

Concepte	Dada
Producte	Auriculars sense fil
Preu «abans»	60,00 €
Preu «ara»	45,00 €
Condició	Només hui · en queden 3
Preu mitjà de les últimes setmanes	50,00 €

17. (aplicació) Un paquet de 6 iogurts costa 2,40 € i un altre de 4 costa 1,80 €. Calcula el preu per unitat de cada un. Quin és més barat per iogurt? Quina altra dada, a més del preu, miraries abans de comprar?
18. (dades) De 500 persones que veuen un anunci, el 6 % fa clic, el 20 % d'eixes omple el carretó i el 50 % d'estes compra. Calcula quantes persones hi ha en cada pas i quin percentatge del total compra. En quin pas es perden més persones, en nombre? Proposa una raó possible, sense donar-ne cap per segura.
19. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Si l'envàs posa «100 % natural i ecològic», pots comprar-lo sense dubtar: és impossible que contamine». Què comprovaries? Escriu una frase correcta.
20. (transferència individual, sense ajuda) Tria una compra, real o inventada. Escriu les teues cinc preguntes «Abans de comprar», respon a cada una i digues què decidiries.

ESQUEMA

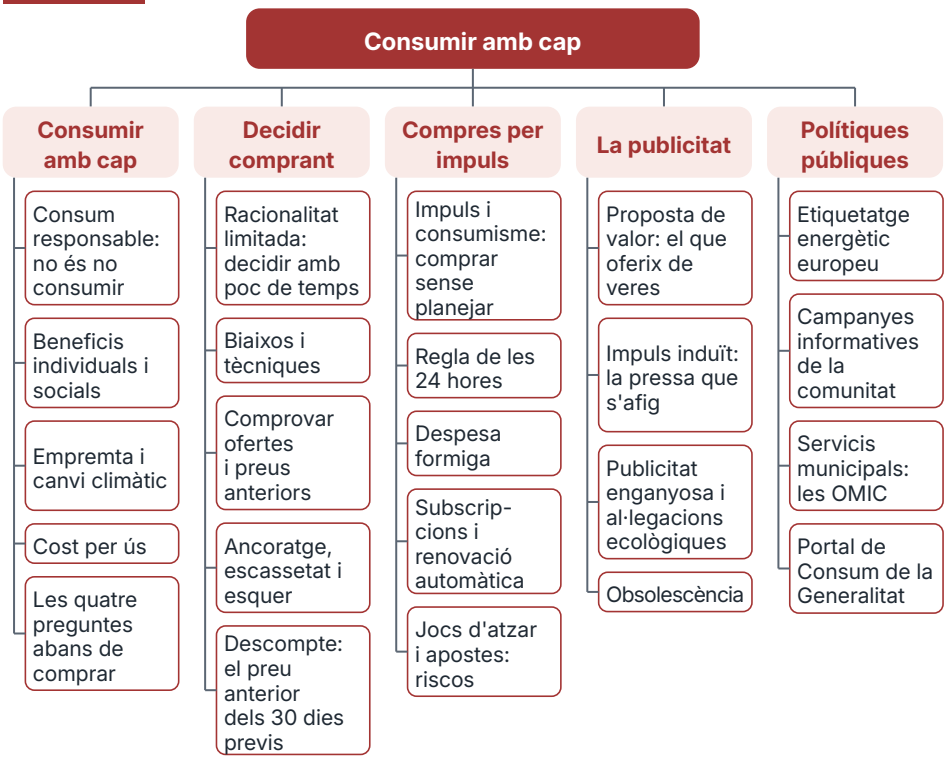

RESUM

El **consum responsable** no és no consumir: és decidir amb informació què, quant i com es compra, i cada compra deixa una **empremta**; allargar la vida d'un objecte, amb un arreglament o un segon ús, sol reduir-la. El **cost per ús** ajuda: unes botes de 60 € usades 120 voltes costen 0,50 € per ús. No decidim com una calculadora: la **racionalitat limitada** implica decidir amb informació incompleta, i algunes dreceres són **biaixos**, com l'**ancoratge**, l'escassetat percebuda i l'efecte esquer, i les empreses usen tècniques comercials com els descomptes, les proves gratuïtes i les renovacions automàtiques. Si el preu mitjà era de 52 €, la diferència amb 50 € és del 3,8 %; per a saber si un descompte anunciat és correcte cal conéixer el preu anterior que fixa la llei. Una **compra per impuls** es frena amb la **regla de les 24 hores**. La **despesa formiga** i les **subscripcions** sumen: quatre subscripcions costen 15,96 € al mes i 191,52 € a l'any. Un anunci pot barrejar **proposta de valor** i **impuls induït**, i la **publicitat enganyosa** és il·lícita. Les **polítiques públiques**, com l'etiquetatge energètic i les campanyes informatives, ajuden, però no decidixen per ningú. Davant d'una subscripció o un servici digital, mira les condicions, l'edat mínima i la data de renovació, i consulta amb una persona adulta si cal. Consumir amb cap és preguntar abans de pagar, comparar amb xifres, desconfiar de la pressa i decidir sense que ningú ho faça per tu.

UNITAT 12

Els meus drets i els meus tràmits

Arreglar-ho al barri · La lletra menuda

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Nomenar els teus drets com a persona consumidora.
- Reclamar amb un full de reclamacions i distingir quan dirigir-te a l'empresa, a una OMIC o a l'arbitratge.
- Llegir un contracte, una factura i un pressupost sense signar el que no entens.
- Fer un tràmit amb una administració, en paper i per internet.
- Comparar el previst amb el real en un projecte.
- Reconéixer una estafa i saber què fer si has pagat.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És maig a 2n B de l'IES Ribera Norte. S'acosta la fira final i el punt de reparació encara ha de deixar els papers en orde. El punt va obrir amb un permís provisional de l'Associació de Comerciants, i ara cal signar el contracte de cessió del local. Eladio, el seu tresorer, el signarà en nom de l'associació si està autoritzat. Lucía i Salma el lligen en la biblioteca. Lucía ha demanat un resum a un assistent d'IA. Hugo vol saber què fa una persona quan li arriba tard una comanda, i Martina, què passa si alguna cosa es trenca als dos mesos.

PER A COMENÇAR

1. Imagina que compres alguna cosa per internet i arriba trencada. Què fas primer? A qui ho dries?
2. Has signat alguna vegada alguna cosa sense llegir-la sencera, com una norma o unes condicions? Què va passar?
3. Quina diferència hi ha entre demanar cita en una oficina i fer el mateix tràmit per internet?
4. T'arriba un missatge: «El teu paquet està retingut, paga 1,99 €». Què faries?

Drets

12.1

Reclamar

12.2

Documents

12.3

Tràmits

12.4

Estafes

12.5

12.1 Drets de les persones consumidores

Qui compra té drets. Conéixer-los és el primer pas per a usar-los.

Una **persona consumidora** és la que actua amb un propòsit aliè a la seua activitat comercial, empresarial, ofici o professió; per exemple, quan compra per a la seua vida personal. Té uns **drets bàsics**, que arreplega la llei. Quatre són molt útils: la informació, la seguretat, la garantia i la reparació dels danys.

LA NORMA DIU

«La indemnització dels danys i la reparació dels perjudicis soferts.» «La informació correcta sobre els diferents béns o servicis en formats que garantisquen la seua accessibilitat...»
Reial decret legislatiu 1/2007, text refós de la Llei general per a la defensa dels consumidors i usuaris, art. 8.1, lletres c i d.

El dret a la **informació** significa que el preu, les condicions i les característiques han d'estar clars abans de comprar. El dret a la **seguretat** protegix enfront de productes que poden danyar la salut. I la **publicitat veraç** vol dir que un anunci no pot enganyar-te.

La **garantia legal** és la responsabilitat de la botiga quan el que compres no és com es va prometre. Per a un bé nou, la botiga respon dels defectes que apareguen en tres anys des del lliurament. En els dos primers anys es presumix que el defecte ja existia en lliurar-lo, i és la botiga qui ha de provar el contrari. En els de segona mà es pot pactar un termini menor, mai inferior a un any.

Davant d'un defecte, normalment es pot demanar reparació o substitució sense cost, tret d'excepcions. En certes condicions cap una rebaixa del preu o resoldre el contracte (RDL 1/2007, arts. 118-119).

El **dret de desistiment** és una altra cosa distinta. En les compres a distància, com les d'internet, la llei dona, en general, catorze dies naturals des de la recepció per a comunicar que desistixes, sense explicacions; des que ho comuniques, en general, fins a catorze dies més per a tornar-lo, amb possibles despeses de devolució. Hi ha excepcions, com els productes fets a mida o personalitzats.

CLAU · GARANTIA ≠ DESISTIMENT

Garantia: la botiga respon d'un defecte o que el producte no és com es va prometre, durant tres anys en els béns nous. Desistiment: pots desistir d'una compra a distància comunicant-ho, en general, en catorze dies naturals, sense justificar res.

Tindre drets suposa **deures**. Convé llegir la informació abans de comprar, usar el producte segons les instruccions, conservar el justificant i altres proves (comanda, missatges, fotos) i reclamar amb respecte i amb la veritat. Sense proves és més difícil demostrar una reclamació i defendre els teus drets, encara que el tiquet no sempre és imprescindible.

Els drets se noten en coses xicotetes de cada dia. Si en el prestatge posa 10 € i en caixa te'n demanen 12, la informació que et van donar era una altra. Per això convé mirar el preu final, fer una foto del cartell i no pagar sense entendre el que es cobra. Una persona menor pot fer compres habituals pròpies de la seua edat; per a altres contractacions o reclamacions pot ser necessària la intervenció dels seus representants legals.

ACTIVITATS

1. Relaciona cada situació amb el dret que corresponga: a) una joguina amb una peça que se solta i pot engolir-se; b) una botiga que no posa el preu d'un producte; c) unes sabatilles que es trenquen per la costura als huit mesos; d) una compra per internet de la qual et penedixes en obrir el paquet.
2. Uns auriculars comprats per internet arriben el dia 3 d'un mes. Si es compten catorze dies naturals des del dia següent, fins a quin dia es pot comunicar el desistiment? I per a tornar-los?
3. *Amplia.* Unes sabatilles de 70 € es trenquen per la costura als huit mesos. Quin dret es pot usar i a qui es demana primer? Qui ha de provar que el defecte ja existia en comprar-les?

12.2 Quan alguna cosa ix malament: reclamar

Reclamar és demanar per escrit que es complisca el que s'ha promés. Sol començar per allò més pròxim.

Reclamar és demanar a una empresa que arregle un problema de consum. El camí sol començar per allò més pròxim: primer es parla amb l'empresa i se li escriu per un canal que deixe constància. També es pot demanar el **full de reclamacions** i acudir a un organisme públic de consum. L'arbitratge i la via judicial són alternatives amb els seus propis requisits, no graons obligatoris.

CLAU · RECLAMAR PER ESCRIT I GUARDAR CÒPIA

Una reclamació parlada s'oblida. Una reclamació escrita, amb data i còpia, és una prova. Guarda també el tiquet, la comanda, les fotos i els missatges.

Una bona reclamació conta el que va passar en quatre frases: què es va comprar i quan, què ha fallat, què es demana i quines proves s'adjunten. No cal enfadar-se ni usar paraules grans o ofensives. Les dades i les dates convencen més que els adjectius.

Convé avisar tan prompte com se nota el problema, sense esperar. Un bé nou té tres anys de garantia, però com més prompte s'avisa, més fàcil és provar què ha passat i quan. I si el defecte ve d'un mal ús, la botiga pot negar-s'hi: per això es lligen les instruccions.

A la Comunitat Valenciana, qui ven o presta servicis ha de tindre fulls de reclamacions, lliurar-los gratis i avisar-ho amb un cartell visible (Decret legislatiu 1/2019, art. 58). El full deixa per escrit els fets i la data: per això es demana si parlar amb l'empresa no basta.

DADA

A la Comunitat Valenciana, l'OMIC (oficina municipal d'informació al consumidor) del teu municipi t'informa i t'assessora. També pots reclamar davant de la Generalitat, en la seu electrònica. Abans d'acudir, consulta la secció «Reclamar» del portal de Consum. Font: Generalitat Valenciana, Consum, https://cindi.gva.es/es/web/consumo, i Seu electrònica, procediment «Formulació de reclamacions per les persones consumidores i usuàries» (consulta: 11/2026).

L'**arbitratge de consum** és un sistema per a resoldre el conflicte sense anar a judici. És voluntari per a les parts: una empresa adherida pot estar ja vinculada per la seua oferta pública d'adhesió; si no ho està, necessita acceptar-lo, i si no, la sol·licitud s'arxiva. Abans cal reclamar a l'empresa, i s'inadmet si passa més d'un any (RD 713/2024, art. 35.2). Les gestionen les juntes arbitrals de consum (art. 12): a la Comunitat Valenciana, a València, Alacant, Benidorm i Castelló. Si res no funciona, queda el jutjat, i aleshores convé assessorar-se.

Cada via té el seu paper. Parlar amb l'empresa és el més ràpid. El full de reclamacions deixa constància. L'OMIC o el servici de consum de la Generalitat poden mediar entre les dues parts. Si l'empresa participa, el laude de l'arbitratge obliga les parts i evita el judici. És aconsellable començar per l'empresa i guardar constància.

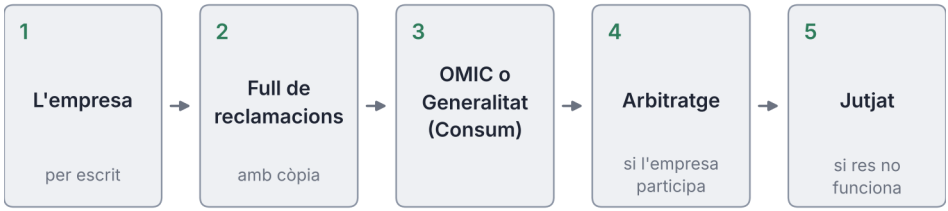

Possibles vies de reclamació · orientació simplificada, no una cadena obligatòria

Figura 12.1. Possibles vies de reclamació (orientació simplificada)

Llig la figura com una orientació, no com una cadena obligatòria. En els dos últims passos, el resultat ja no depén només de tu.

Cas · El sofà de Julián

Julián va comprar un sofà per 249,00 €. La comanda deia que el rebria en 15 dies. Va arribar als 33. És un cas del còmic d'esta pàgina, amb dades d'un supòsit.

Dada de la comanda	Contingut
Producte	Sofà de tres places
Preu	249,00 €
Lliurament promés	En 15 dies
Lliurament real	Als 33 dies

Pas 1. Llig el document de la comanda: preu, termini promés i condicions. Ací el termini està escrit: 15 dies. **Pas 2.** Calcula el retard: 33 − 15 = 18 dies. I compara amb el promés: 18 / 15 = 1,2, és a dir, el 120 %. **Pas 3.** Mira què diu la llei. Ací es van pactar 15 dies, i eixe termini preval sobre els 30 dies naturals que regixen sense pacte. Si no lliuren, s'emplaça l'empresa; si continua sense complir, pot procedir resoldre el contracte (RDL 1/2007, art. 66 bis). **Pas 4.** Decidix què reclamar i redacta el full d'assaig: els fets amb dates, el que demanes i les proves que adjuntes. **Pas 5.** Reunix les proves amb la seua data: la comanda, els missatges amb l'empresa i el dia real de lliurament. **Resultat: 18 dies de retard, el 120 % sobre el promés. Què significa:** el sofà va tardar més del doble del que s'havia acordat. Julián pot reclamar per escrit l'incompliment i demanar el que puga provar, com les despeses que li va causar el retard. El límit: el sofà va arribar. Una vegada acceptat el lliurament, cal mirar el contracte i quins remeis procedixen pel retard. Demanar una compensació és una petició, no un dret automàtic: depén del pactat i de les proves.

En el còmic, Mercedes i Lorena demanen primer la comanda i la data de lliurament. Sense proves és més difícil demostrar una reclamació, encara que hi ha altres mitjans de prova. Després deixen que Julián conte el que va passar, en orde.

Figura 12.2. Esquema didàctic de full de reclamacions (no és l'imprés oficial)

Fixa't en l'orde del full: primer qui reclama i a qui, després els fets i la petició, i al final les proves, el lloc, la data i la signatura. Una petició clara, com «demane resposta per escrit sobre el retard de 18 dies», es respon millor que un «vull una solució».

PER AL TEU PROJECTE · E12

Prepara el full de reclamacions d'assaig del capítol «Els teus drets» de la guia. Usa un cas inventat, amb fets, dates, petició i proves. És un exercici: no porta signatura real.

ACTIVITATS

4. Ordena els passos que s'aconsellen en una reclamació: a) acudir a l'OMIC; b) escriure a l'empresa i guardar còpia; c) demanar el full de reclamacions; d) sol·licitar l'arbitratge de consum. Quin és el pas 1 i per què?
5. Escriu, en quatre línies, els fets i la petició d'una reclamació d'assaig per un rellotge que va deixar de funcionar als dos mesos. Afig quines proves adjuntaries.
6. *Amplia.* Si el sofà haguera arribat als 20 dies, quants dies de retard hi hauria? Quin percentatge sobre el promés?

12.3 Llegir un document

Un paper signat obliga. Per això cal llegir-lo sencer, també la lletra menuda.

Els documents de consum s'assemblen, però no són el mateix. Un **contracte** és un acord que crea drets i obligacions, verbal o escrit; molts es fan per escrit. Un **pressupost** és una oferta de preu abans de contractar. Una **factura** detalla el que s'ha comprat, amb la base i l'IVA. Un **rebut** prova que s'ha pagat una quantitat. I un **tiquet** és el comprovant d'una compra xicoteta; fiscalment pot ser una factura simplificada. Guarda'ls tots: poden servir de prova si més endavant cal reclamar. Convé saber què és cada un abans de signar o de pagar.

La **lletra menuda** són les condicions que van escrites en xicotet o al final: terminis, penalitzacions, renovacions, assegurances. Les condicions clares poden obligar; les abusives poden ser nul·les. Abans de signar, busca estes quatre coses: quant costa en total, quant dura, com es cancel·la i qui respon si alguna cosa es trenca.

Una factura completa inclou el que exigix el reglament de facturació (RD 1619/2012, art. 6): número, data, dades de les parts, descripció, base, IVA i total. La simplificada (art. 7) no sempre identifica qui compra. Amb la base i el tipus es comprova l'IVA: amb el tipus general del 21 %, la base es multiplica per 0,21. D'un pressupost convé demanar-ne dos i mirar què inclou cada un. Si alguna cosa no s'entén, es pregunta abans de signar i es demana còpia.

Les persones menors poden fer contractes corrents de la seua edat (Codi Civil, art. 1263). El contracte de cessió del local el signa la representació autoritzada de l'associació, no el grup. Tot i això, llegir-lo és útil: qui llig ajuda qui signa.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Resum del contracte: l'associació cedix el local de manera gratuïta fins a juny, els dissabtes de 10 a 14 hores, sense despeses de subministraments i sense obligacions addicionals».
Què cal comprovar. Llig el contracte línia a línia i compara el seu contingut amb el resum. Apareix en el resum l'assegurança i els danys? Què vol dir «sense obligacions addicionals»?

Cas · Del previst al real

El punt de reparació va obrir tres dissabtes amb un permís provisional. Lucía compara el previst amb el real. Són dades d'un supòsit.

La **desviació** és real − previst; en percentatge, ÷ previst × 100. Si el previst és zero, no hi ha percentatge.

Concepte	Previst	Real	Diferència
Ingressos	260,00 €	287,00 €	+27,00 €
Despeses	185,00 €	176,00 €	−9,00 €
Resultat	75,00 €	111,00 €	+36,00 €

Pas 1. Calcula la desviació dels ingressos: 287 − 260 = 27 €, i 27 / 260 = 0,104, és a dir, el 10,4 %. **Pas 2.** Calcula la desviació de les despeses: 176 − 185 = −9 €, i −9 / 185 = −0,049, és a dir, el −4,9 %. **Pas 3.** Calcula el resultat real: 287 − 176 = 111 €. Són 36 € més que els 75 € previstos, i 36 / 75 = 0,48, és a dir, el 48,0 %. **Pas 4.** Compta el que es va arreglar en els tres dissabtes: de 21 + 27 + 32 = 80 objectes, 14 + 19 + 25 = 58 es van arreglar. Són 58 / 80 = 0,725, el 72,5 %. Amb un pes mitjà suposat d'1,5 kg, s'estima que 58 × 1,5 = 87 kg podrien haver sigut residus. **Resultat: resultat real de +111,00 €, 36,00 € més que el previst (+48,0 %). Què significa:** el resultat va millorar 36 € perquè els ingressos van pujar 27 € i les despeses van baixar 9 €; dins de les despeses, els imprevistos van baixar 12 €. El límit: una desviació només diu què va passar, no si el pla era bo.

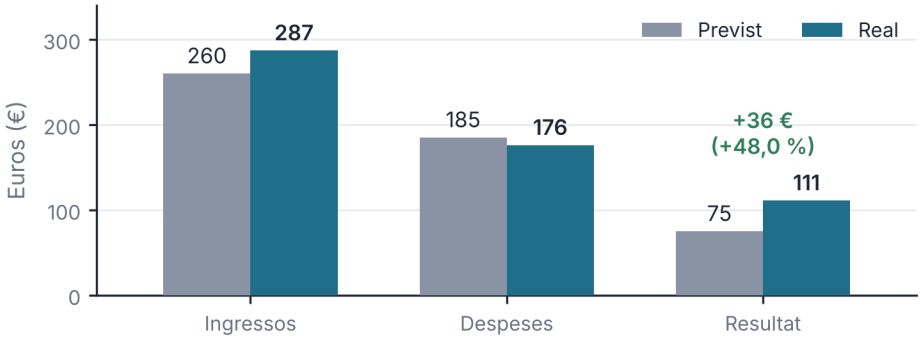

Dades fictícies · punt de reparació, tres dissabtes

Figura 12.3. Previst enfront de real: ingressos, despeses i resultat del punt de reparació

ACTIVITATS

7. Escriu en una frase què és cada document: contracte, pressupost, factura, rebut i tiquet. Digues quin usaries com a prova en reclamar.
8. Un projecte tenia previstos 200 € d'ingressos i 150 € de despeses. Al final va tindre 230 € d'ingressos i 135 € de despeses. Calcula el resultat previst, el real i el percentatge de desviació d'ingressos i de despeses.
9. *Amplia.* En el cas, calcula la desviació en euros i en percentatge de cada despesa: materials (85 i 91), guia (45 i 43), cartells (25 i 24) i imprevistos (30 i 18).

12.4 Tràmits amb les administracions

Un tràmit és un procediment amb una administració. Es pot fer en paper o per internet, i es guarda el justificant.

Un **tràmit** és una gestió amb una administració pública: demanar un certificat o sol·licitar una ajuda. Es pot fer de manera **manual**, amb una **instància** en paper que es presenta en el **registre**, o de manera **telemàtica**, per internet en la **seu electrònica**. En moltes oficines fa falta **cita prèvia**.

LA NORMA DIU

«Les persones físiques podran triar en tot moment si es comuniquen amb les Administracions Públiques per a l'exercici dels seus drets i obligacions a través de mitjans electrònics o no, tret que estiguen obligades a relacionar-se a través de mitjans electrònics amb les Administracions Públiques.»
Llei 39/2015, del Procediment Administratiu Comú, art. 14.1.

Una sol·licitud inclou sis apartats (Llei 39/2015, art. 66.1): qui la presenta, com notificar-li, els fets, les raons i la petició, el lloc i la data, la signatura i l'òrgan al qual es dirigix, amb el seu codi. Canvia la identificació: document d'identitat o **certificat digital**. Les persones jurídiques, com una associació, han d'usar mitjans electrònics (art. 14.2).

Si el tràmit es retarda, el justificant prova quan es va presentar. Per això es guarda.

	En paper	Per internet
Presentar	Instància al registre	Formulari a la seu electrònica
Identificar-se	Document d'identitat	Certificat digital o altre sistema
Comprovar	Còpia segellada o rebut	Justificant amb data i hora

Un mateix tràmit · persona física no obligada a mitjans electrònics

Figura 12.4. Un mateix tràmit, en paper i per internet (persona física)

Sempre es pot demanar un justificant: la còpia segellada o el rebut amb la data i l'hora. Els menors poden actuar pel seu compte només en els assumptes en què la llei els reconeix capacitat (Llei 39/2015, art. 3.b); en els altres, intervé el seu representant legal.

ACTIVITATS

10. Emplena una instància d'assaig amb els sis apartats per a demanar un certificat inventat. Després digues què canviaria si ho fesses per internet.

12.5 Estafes i avisos

Una estafa et fica pressa perquè no pensos. La millor defensa és parar.

Una **estafa** és un engany per a quedar-se amb els teus diners o les teues dades. Les més habituals són les falses ofertes, els missatges de paqueteria («el teu enviament està retingut, paga ací»), les entrades que no existixen i els premis que cal pagar. Quasi totes tenen tres senyals: pressa, un preu massa bo i un enllaç o una forma de pagament que no és normal.

COM DECIDIM

Abans de fer clic, detindre's. *Mecanisme:* l'estafa funciona perquè no et deixa pensar; parar trenca eixa pressa. *Exemple:* un missatge de paqueteria demana 1,99 € «hui»; en compte de prémer, comprova amb l'empresa de transport si esperes algun enviament. *Límit:* no tot missatge urgent és una estafa; per això es comprova, no s'ignora.

Si has pagat, fes tres coses. Avisa el teu banc o l'entitat de pagament com més prompte, guarda totes les proves (missatges, captures, justificants) i denuncia en la policia o la Guàrdia Civil. Si vas donar claus, bloqueja la targeta i canvia les contrasenyes com indique l'entitat. Si dubtes, el servici 017 d'INCIBE oferix ajuda en ciberseguretat de manera nacional, gratuïta i confidencial. Una persona menor ho conta sempre a una persona adulta.

Hi ha més pistes. El remitent no coincidix amb el nom de l'empresa, el missatge demana dades que l'empresa ja té, o s'exigix pagar d'una forma que no deixa rastre. Encara que estiga ben escrit i use logotips, comprova l'avís entrant per l'aplicació o el web oficial, mai per l'enllaç rebut.

Les dades personals també valen diners. Una clau, un codi del banc o una foto del document d'identitat no s'envien per missatge a ningú. Si te'ls demanen, és un senyal. A qui cau no se li reprotxa: se l'ajuda.

ACTIVITATS

11. Aplica la regla «abans de fer clic, detindre's» a este missatge: «El teu paquet està retingut, paga 1,99 € hui». Escriu els senyals d'estafa i què faries.
12. *Amplia.* Has pagat 30 € per unes entrades que no existixen. Ordena el que faries primer, segon i tercer, i explica per què en eixe orde.

ARREGLAR-HO AL BARRI

La lletra menuda

Era dimarts, a finals de maig, i en la biblioteca de l'institut la llum entrava pels finestrals fins a la taula gran. Damunt hi havia fulls i fullets amb quadres de colors, una carpeta blava i l'estoig granate de Lucía. Eladio havia deixat una còpia del contracte de cessió del local del tendal verd. El punt feia tres dissabtes que estava obert amb un permís provisional, i l'Associació de Comerciants havia de signar el contracte abans de la fira.

—Jo he demanat un resum —va dir Lucía—. Mira què net.

Somreia amb el bolígraf de quatre colors en la mà. En un full amb taules havia copiat sis punts: local gratis fins a juny, els dissabtes de deu a dues, ús només per al punt de reparació, claus en consergeria, sense despeses de subministraments i sense obligacions addicionals. Salma no va contestar. Tenia el contracte imprés davant, amb les pàgines grapades, i recorria les línies amb el dit.

—Quants punts té el teu resum?

—Sis.

—El contracte té set clàusules.

Lucía va deixar de somriure, no del tot. Va passar el bolígraf pels seus sis punts, un a un, i els va comptar una altra vegada.

—Això no pot ser. L'assistent l'ha llegit sencer.

—I això com ho saps?

—Doncs perquè ho diu.

Salma va girar el full cap a ella i va assenyalar amb l'índex una línia de la clàusula cinquena. Lucía es va inclinar a llegir-la.

Salma compara el contracte amb el resum de la IA: Lucía somriu davant el seu full i Salma assenyala una línia.

—Ho he vist —va dir—. «L'entitat cessionària respondrà dels danys que es causen en el local durant les jornades i mantindrà vigent una assegurança de responsabilitat civil». No està en el teu resum.

—«Sense obligacions addicionals» —va llegir Lucía a poc a poc—. Doncs sí que n'hi ha una.

—Bé, però digues-ho clar.

—El resum no mentix del tot. És pitjor: se'n calla.

—I com es comprova un resum?

—Comptant es comença. Set clàusules i sis punts no proven res: pot faltar-ne una o haver-se ajuntat dos. Cal comparar el contingut, una per una.

Va agafar el bolígraf verd, va subratllar la clàusula cinquena i la va copiar en la seua taula, amb una columna nova que va cridar «el que diu el contracte» i una altra, «el que diu el resum». Van anar una per una, les set. En quatre coincidien. En dos, més o menys. En una, no. Andrés Mora va passar entre els prestatges amb un llibre davall del braç i es va detindre al costat de la taula.

—Qui signa? —va preguntar.

—Eladio, en nom de l'associació, si l'autoritzen —va dir Lucía—. Nosaltres no representem ningú.

—Aleshores, què feu vosaltres?

—Llegir —va contestar Salma.

Andrés va assentir i no va dir més. Abans d'anar-se'n va deixar en la carpeta blava una nota: «Què diu la clàusula que el resum no diu?». Aquella vesprada li'l van portar a Eladio. El va llegir a poc a poc, amb les mans en les butxaques i les ulleres en la punta del nas, i quan va arribar a la cinquena es va quedar una estona quiet.

—L'associació té una pòlissa —va dir al final—. Però això ho mirem en la junta, amb el paper davant.

Ho va guardar i se'n va anar sense pressa. Lucía i Salma no van saber què deien en la junta. Tampoc ho van preguntar. Van passar la setmana amb el full de les dues columnes a mà, i cada vegada que algú portava un paper nou, el primer que feien era comptar. El dijous a la vesprada, el saló d'actes de l'institut estava a punt. Les cadires blaves, en files ordenades. L'escenari, amb la seua rampa, i darrere la pantalla amb les fulles verdes. En una taula, un cistell de polseres verdes, ampolles d'aigua i unes hortènsies roses. En la carpeta blava, sobre una cadira, dormia el contracte, ja signat. Salma va mirar les files buides, una a una.

—Quantes persones vindran?

Ningú no va contestar. Lucía va tancar la seua agenda i es va posar a comptar les cadires.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Fira del nostre barri

Repte. Preparar la taula «Els teus drets» de la fira, amb un full de reclamacions d'assaig, i comparar el previst amb el real. **Producte.** Fitxa «Els teus drets» (E12) d'«El nostre barri, millor»: capítol de la guia amb els drets bàsics, un full de reclamacions d'assaig i la comparació del previst amb el real de la fira. És el tercer lliurament. **Dades.** Cas d'assaig: unes sabatilles de 60 € que es trenquen als dos mesos. Fira: s'esperaven 120 persones (supòsit) i se'n van comptar 142. Enquesta d'eixida voluntària: 57 respostes, de les quals 49 tornarien a portar alguna cosa a arreglar. La guia es va esgotar: 100 exemplars. **Comprovació individual.** Sense ajuda: uns auriculars de 45 € es compren per internet amb la promesa de rebre'ls en 5 dies. Arriben als 12. Calcula el retard en dies i en percentatge sobre el promés, i escriu què faries primer.

El repte

Preparar la taula «Els teus drets» de la fira, amb un full de reclamacions d'assaig, i comparar el previst amb el real.

↓

1 · Treball individual

- Redacta el full de reclamacions d'assaig d'un cas donat.
- Calcula la desviació entre el previst i el real de la fira.
- Anota tres drets de la persona consumidora amb un exemple cada un.

↓

2 · Treball en grup

- Compareu els vostres fulls i trieu el millor per a la taula.
- Prepareu la taula i una enquesta d'eixida de tres preguntes.

↓

3 · Producte

Fitxa «Els teus drets» (E12) d'«El nostre barri, millor»: capítol de la guia amb els drets bàsics, un full de reclamacions d'assaig i la comparació del previst amb el real de la fira. És el tercer lliurament.

↓

4 · Comprovació individual

Sense ajuda: uns auriculars de 45 € es compren per internet amb la promesa de rebre'ls en 5 dies. Arriben als 12. Calcula el retard en dies i en percentatge sobre el promés, i escriu què faries primer.

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

Es reclama més

En els còmics d'esta unitat, Julián reclama i Mercedes i Lorena l'escolten. Es reclama també fora dels dibuixos, en la vida real? La Memòria de Consum 2025 de la Generalitat Valenciana registra més reclamacions, sense dir quantes van acabar bé. Eixe any es van gestionar en total 12.230 reclamacions de consum, un 14,2 % més que l'any anterior: 12.230 / 1,142 ≈ 10.710 el 2024, unes 1.520 més ara. La Generalitat ho interpreta com a senyal d'una persona consumidora més activa; eixa explicació no prova per si sola una relació de causa i efecte.

Per sectors, encapçalen la llista les vendes fora d'establiments comercials, amb 1.243 reclamacions, i els tallers de reparació de vehicles, amb 972. Seguixen la telefonia (866), el transport (641) i els bancs i entitats financeres (585). Són recomptes de reclamacions, no una classificació d'empreses bones i roïns: un sector que ven molt pot rebre moltes reclamacions.

L'**arbitratge de consum** és un sistema gratuït i extrajudicial per a resoldre un conflicte sense anar a judici. Les sol·licituds d'arbitratge van ser 1.904 el 2025, enfront de 1.976 el 2024: 72 menys, un 3,6 % menys. Per juntes arbitrals, es van registrar 813 sol·licituds en la de la Comunitat Valenciana, 502 en la d'Alacant, 439 en la de Benidorm i 150 en la de Castelló. Són sol·licituds registrades, no conflictes ja resolts ni guanyats. L'arbitratge és voluntari: l'empresa ha d'estar adherida o acceptar-lo. La Generalitat assenyala que l'arbitratge ha sigut molt usat en servicis bàsics (22,85 % del total), telecomunicacions (21,32 %) i béns de consum (20,75 %).

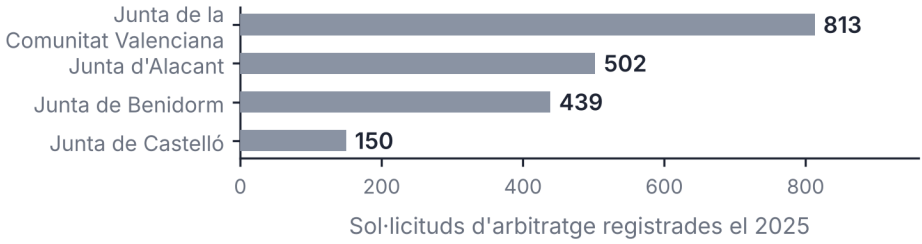

Total: 1.904 sol·licituds · Memòria de Consum 2025 (Generalitat Valenciana)

Figura 12.5. Sol·licituds d'arbitratge de consum registrades el 2025 segons la junta arbitral: 1.904 en total

Hi ha límits. Són dades d'un sol any i d'una sola comunitat, i les dona la mateixa administració. Una reclamació gestionada no és una guanyada: no sabem quantes van acabar bé ni quant van tardar. I qui no reclama no apareix en estes xifres, que no són una enquesta a tota la població. El que sí que ensenyen amb claredat és el mètode: reclamar per escrit, amb proves, davant de l'organisme adequat, i tindre present que una part del camí depén de la voluntat de l'empresa.

Font: Generalitat Valenciana, Memòria de Consum 2025, nota de premsa (consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

13. (comprensió) En l'episodi, Lucía diu que el resum «no mentix del tot» i que «se'n calla». Explica què vol dir i per què llegir el contracte línia a línia era necessari. Després escriu quina pregunta faries tu a Eladio abans que signe en nom de l'associació.
14. (càlcul) Un projecte tenia previstos 80 € d'ingressos i 60 € de despeses. Al final va tindre 100 € d'ingressos i 54 € de despeses. Calcula el resultat previst i el real, i el percentatge de desviació de cada xifra.
15. (aplicació) Amb les dades de la situació d'aprenentatge, calcula quantes persones més de les esperades van acudir a la fira i quin percentatge és. Calcula també quin percentatge de les 57 respostes van ser de persones que tornarien a portar alguna cosa a arreglar. Arredonix a un decimal. Quina de les dues dades és una previsió i quina un recompte? Representen les 57 respostes les 142 persones?
16. (document) Llig este comprovant d'una reparació. Comprova l'IVA i el total. Digues quines dades té i què falta en la data. Què li faltaria per a ser una factura completa (número, dades de les parts, data completa)?

Dada	Contingut
Taller	Taller d'exemple (supòsit)
Data	14 de maig
Mà d'obra	17,50 €
Peça	7,50 €
Base	25,00 €
IVA del 21 %	5,25 €
Total	30,25 €

17. (dades) En l'informe, les reclamacions gestionades el 2025 van ser 12.230, un 14,2 % més que l'any anterior. Calcula, aproximadament, quantes van ser l'any anterior i per què el 14,2 % no es calcula sobre 12.230. Què no sabem amb eixes dades? Escriu dues preguntes que faries a la Memòria per a saber si reclamar servix.
18. (aplicació) Ordena els passos d'un tràmit per internet: a) descarregar el justificant; b) identificar-se; c) emplenar el formulari; d) entrar en la seu electrònica. Després digues quin pas del tràmit en paper equival a cada un i quin justificant guardaries.
19. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «La garantia legal d'un mòbil nou dura un any des de la compra». Què comprovaries i on? Escriu la frase correcta i la norma que la respalda.
20. (transferència individual, sense ajuda) Compres uns auriculars per internet per 40 € i arriben trencats. Escriu quin dret usaries, a qui reclamaries, quines proves guardaries i la primera frase de la teua reclamació.

ESQUEMA

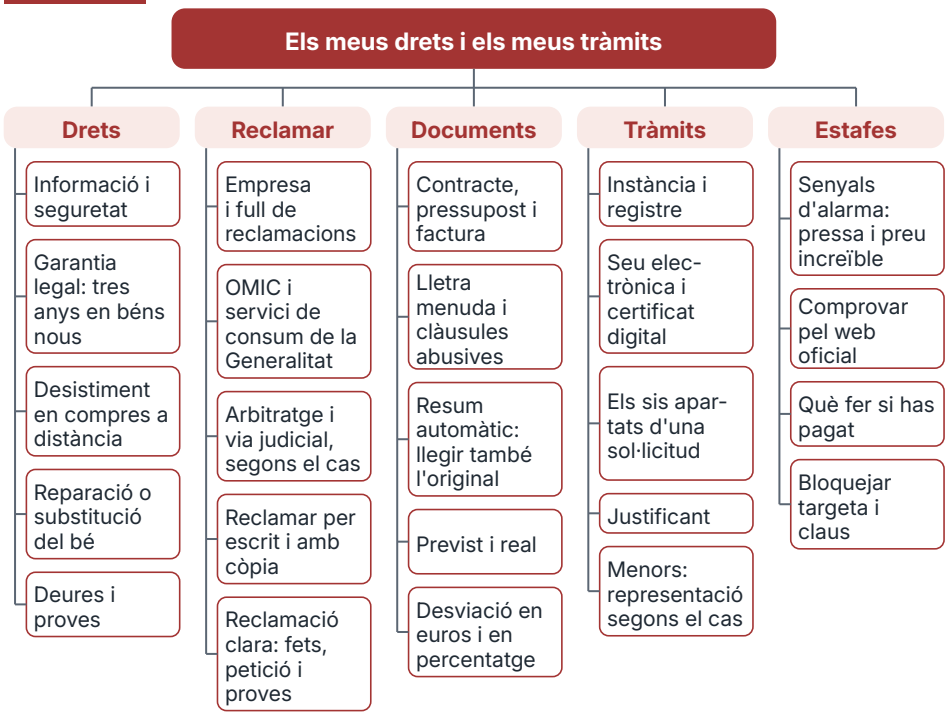

RESUM

Les **persones consumidores** tenen **drets bàsics**: informació, seguretat, publicitat veraç i reparació dels danys. La **garantia legal** cobrix els defectes d'un bé nou durant tres anys, i el **desistiment** permet desistir d'una compra a distància, en general en catorze dies naturals. Són coses distintes. Si alguna cosa ix malament, es **reclama** per escrit i amb còpia: és aconsellable començar per l'empresa; el **full de reclamacions**, l'**OMIC** o el servici de consum de la Generalitat, l'**arbitratge de consum** i la via judicial són vies que s'elegixen segons el cas. Abans d'acceptar un **contracte** o un pressupost, llig-lo complet, també la **lletra xicoteta**; quan reps una **factura**, comprova'n les dades, l'IVA i el total. Un resum automàtic no substituïx llegir: pot callar-se la clàusula que més importa. Les persones menors poden fer contractacions corrents de la seua edat, i per a unes altres intervé el seu representant legal; la cessió del local la firma una persona autoritzada de l'associació. En un projecte es compara allò **previst** amb allò **real**: el punt de reparació va preveure +75 € i va tindre +111 €. La **desviació** és real menys previst, i el seu percentatge es calcula sobre el previst. Un **tràmit** pot fer-se en paper, amb instància i registre, o per internet, i es guarda el justificant. Davant d'una **estafa**, abans de fer clic, para't; si has pagat, avisa el banc, guarda les proves i conta-ho a una persona adulta.

Ferramentes

Plantilles per al teu projecte. Fotocopia-les o copia-les al teu quadern.

La meua llista de sabers · E1

Sis coses que saps fer, cada una amb una prova, i alguna cosa que vols aprendre.

Saber	La meua prova
Saber 1	
Saber 2	
Saber 3	
Saber 4	
Saber 5	
Saber 6	
Vull aprendre	

Normes i rols de l'equip · E2

Normes (com ens tractem, quan ens reunim, com decidim) i, per persona, un rol de tasca i un altre de relació, amb la seua raó.

Persona	Rol de tasca	Rol de relació	Per què
Persona 1			
Persona 2			
Persona 3			
Persona 4			
Normes de l'equip			

Banc d'idees i matriu · E3

Dotze idees a banda; ací les tres millors (nota d'1 a 3 × pes; total = suma) i el prototip.

Idea	Criteri 1 (pes)	Criteri 2 (pes)	Criteri 3 (pes)	Total
Idea 1				
Idea 2				
Idea 3				
Prototip: què provem				
Què canviem				

Enquesta i mapa de necessitats · Lliurament 1 · E4

Cinc preguntes a deu persones adultes que ho accepten; respostes anònimes i % = persones ÷ 10 × 100.

Pregunta	Respostes	Percentatge	Necessitat detectada
Pregunta 1			
Pregunta 2			
Pregunta 3			
Pregunta 4			
Pregunta 5			
Possible biaix (2 frases)			

Fitxa d'un comerç del barri · E5

Anota el comerç i fes quatre preguntes: tipus, qui decidix, a qui beneficia i valor social.

Apartat	La meua resposta
Comerç o organització	
Tipus d'organització	
Qui decidix	
A qui beneficia	
Valor social que aporta	

Plànol d'ODS del projecte · E6

Punts del plànol per ODS i tres opcions amb criteris de pes 3, 2 i 1 (no són puntuacions).

ODS	Punts en el plànol	Criteri (3)	Criteri (2)	Criteri (1)
ODS triat 1				
ODS triat 2				
ODS triat 3				
Com ho treballarem				

Fitxa de reparació · E7

Tres objectes, reals o inventats. % d'estalvi = (nou − arreglament) / nou × 100 (nou > 0).

Objecte	Avaria	R aplicada	Arreglament (€)	Nou (€)	%	Decisió
Objecte 1						
Objecte 2						
Objecte 3						
Quilos (estimats)						

Torns i tasques del punt · Lliurament 2 · E8

Tres dissabtes amb torns, què fa cada persona i què fa una persona adulta.

Dissabte	Torn	Què fa cada persona	Què fa la persona adulta
Dissabte 1			
Dissabte 2			
Dissabte 3			
Esquema de la guia (5 capítols)			

Allò comú del projecte · E9

Utilitzeu els preus d'un tiquet d'assaig, mai dades de casa.

Apartat	Allò que anotem
Servicis públics que usem	
Impostos de les compres	
Allò que torna al comú	

Pressupost del punt · E10

Només xifres de l'equip i preus d'assaig. Els diners els gestiona una persona adulta.

Concepte	Ingressos (€)	Despeses (€)
Partida 1		
Partida 2		
Partida 3		
Resultat previst		
Escenari pitjor		

Abans de comprar · E11

Cinc preguntes, amb una sobre el cost per ús i una altra sobre arreglar o prestar, i tres compres d'assaig.

Pregunta	Compra 1	Compra 2	Compra 3
Cost per ús			
Arreglar o prestar			
Pregunta 3			
Pregunta 4			
Pregunta 5			
Què decidisc			

Full de reclamacions d'assaig · E12

Model d'assaig, no oficial. Cas inventat, sense firma real.

Apartat	El que escric
Qui reclama	
Fets i dates	
Petició	
Proves	
Lloc i data	

Registre de versions d'El nostre barri, millor

Una fila per cada canvi en una peça.

Data	Peça	Què he canviat	Per què

josesande.com